TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ

ANABİLİM DALI

BİR ÇEKİŞME ALANI OLARAK TÜRKİYE'DE GÖÇMENLİĞİN SÖYLEMSEL KURULUMU: SURİYELİLER ve UKRAYNALILAR ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

İsmet ÇİÇEK

Ankara, 2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ

ANABİLİM DALI

BİR ÇEKİŞME ALANI OLARAK TÜRKİYE'DE GÖÇMENLİĞİN SÖYLEMSEL KURULUMU: SURİYELİLER ve UKRAYNALILAR ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

İsmet ÇİÇEK

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Boran Ali MERCAN

Ankara, 2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇALIŞMA EKONOMİSİ VE ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ

ANABİLİM DALI

BİR ÇEKİŞME ALANI OLARAK TÜRKİYE'DE GÖÇMENLİĞİN SÖYLEMSEL KURULUMU: SURİYELİLER ve UKRAYNALILAR ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Boran Ali MERCAN

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı ve Soyadı

1- Doç. Dr. Boran Ali MERCAN

2- Dr. Öğr. Üyesi Elif Tuğba DOĞAN

3- Dr. Öğr. Üyesi Erhan ÖZŞEKER

Tez Savunması Tarihi:

13.06.2025

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Doç. Dr. Boran Ali MERCAN danışmanlığında hazırladığım **"Bir Çekişme Alanı Olarak Türkiye'de Göçmenliğin Söylemsel Kurulumu: Suriyeliler ve Ukraynalılar Örneği (Ankara 2025)"** adlı yüksek lisans tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Tarih:19.06.2025
İsmet ÇİÇEK

ÖNSÖZ

Göç, insanlık tarihinin en kadim ve çok boyutlu olgularından biridir. Göçler tarih boyunca yalnızca fiziki bir yer değişimini değil; aynı zamanda ekonomik, siyasal ve kültürel dönüşümleri de beraberinde getirmiştir. Literatüre bakıldığında göç, günümüz sosyal bilimlerinde farklı disiplinlerce çokça kez incelenmiş olup, incelenmeye devam edilmektedir. Lakin günümüz itibariyle göç kavramı; yalnızca nüfus kitlelerinin hareketliliğini anlatan bir tanımsal anlayışa sığmamakta, çok farklı ekonomik, politik ve kültürel parametrelerin devreye girdiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma da tam olarak bu çok katmanlılığı gözeterek, göç meselesine klasik ve durağan yaklaşımların ötesinde, özellikle söylem ekseninden bakan eleştirel bir perspektif önermektedir.

Bu tez, Türkiye bağlamında etnisite temelli zorunlu göçmen temsillerinin sosyal medya ve süregelen siyasal söylemler üzerinden incelenmesini konu edinmektedir. Eleştirel söylem analizinin *(Critical Discourse Analysis)* (CDA/ESA) sunduğu teorik zemin ve yöntemsel araçlar eşliğinde, Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmen gruplarına yönelik toplumsal, kültürel ve ideolojik söylemlerin yapısal özellikleri değerlendirilmiş; bu söylemlerin mikro (dilsel ve retorik), mezo (grupsal kimlik ve sosyal biliş) ve makro (ideolojik ve tarihsel bağlam) düzeyde nasıl inşa edildiği analiz edilmiştir. Çalışma, söylemin toplumsal gerçekliğin inşasındaki dönüştürücü rolünü ortaya koyarak, farklı göçmen gruplarına yönelik temsillerdeki benzeşme ve ayrışma noktalarını görünür kılmayı hedeflemiştir.

Mülkiye'de geçirdiğim altı yıl boyunca bana akademik ve insani olarak çok şey katan hocalarıma ve özellikle bu tezi hazırlarken benden hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, akademik ufkumun menzilini her sohbetimizde bir adım daha öteye taşıyan değerli danışmanım Doç. Dr. Boran Ali MERCAN'a, lisans yıllarımdan itibaren mevcut tez konumun olgunlaşmasına yardımcı olan kıymetli hocam Arş. Gör. Dr. Orhan Ürüncan YÜCEL'e, eğitim hayatımın her aşamasında bana verdikleri destekle bu çalışmanın gizli mimarı olan sevgili aileme ve son olarak; tez yazım sürecinde ondan esirgediğim zamana rağmen benden anlayışını ve desteğini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili Esra'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ ..... **i**

İÇİNDEKİLER ..... **iii**

KISALTMALAR LİSTESİ ..... **vi**

TABLOLAR LİSTESİ ..... **vii**

GRAFİKLER LİSTESİ ..... **ix**

GÖRSELLER LİSTESİ ..... **x**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇ ve TÜRKİYE

1.1. Bir Sosyal Sorun Olarak Uluslararası Göç 9

1.1.1. Sosyal Sorun Kavramı 10

1.1.2. Çokluğun Tehdidi Olarak Göç 17

1.2. Avrupa ve Türkiye Ekseninde Göç 23

1.2.1. Avrupa'da Göç 24

1.2.2. Bir Göç Ülkesi Olarak Türkiye 34

1.2.3. Yönetimsel Bir Sorun Olarak Türkiye'de Göç 41

1.3. Zorunlu Göçmenlik 43

1.3.1. Türkiye'de Geçici Korunan Suriyeliler 52

1.3.2. Ukraynalı Mülteci Sorunu 56

1.3.3. Suriyeli ve Ukraynalıların Hukuki Statüsü 60

1.3.3.1. Suriyelilerin Hukuki Statüsü 61

1.3.3.2. Ukraynalıların Hukuki Statüsü 65

1.3.4. Zorunlu Göçmenliğin Tezahürleri: Suriyeliler ve Ukraynalılar 67

İKİNCİ BÖLÜM

ZORUNLU GÖÇMENLERE YÖNELİK AYRIMCILIĞIN BOYUTLARI

2.1. Ayrımcılık Kavramı 72

2.1.1. Sosyolojik ve Kültürel Açıdan Ayrımcılık 74
2.2. Göçmenlere Yönelik Ayrımcılık 79
2.2.1. Oryantalizm ve Etnisite Temelli Göçmen Algısı 83
2.2.2. Crimmigration (Göçün Suçlulaştırılması) ve Etnisite Temelli Göçmen Algısı 87
2.2.3. İkili İşgücü Piyasası Ekseninde Etnisite Temelli Göçmen Algısı 92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ETNİSİTE TEMELLİ GÖÇMEN ALGISININ ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ (ESA)

3.1. Söylem 99
3.2. Eleştirel Söylem Analizi (ESA) 103
3.2.1. van Dijk'ın Sosyo-Bilişsel Eleştirel Söylem Analizi Yaklaşımı (SBY) 110
3.2.2. Sosyal Medya Eleştirel Söylem Analizi (SM-ESA) 124

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN AMACI ve YÖNTEMİ

4.1. Çalışmanın Yöntemi 131
4.1.1. Çalışmanın Örneklemi 136
4.1.2. Çalışmanın Kapsam ve Sınırlılıkları 142

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR ve TARTIŞMA

5.1. Twitter/X'de Suriyeli Göçmenlere Yönelik Söylemler 145
5.1.1. Yaşanan Sıkıntıların Sorumlusu Olarak Suriyeliler: Bir "Yük" Olarak Görmek 145
5.1.2. Suriyelilerin Etnik Kökenine Yapılan Vurgu : "Ülkemde Arap İstemiyorum" 163
5.1.3. Suriyelileri Beka Sorunu Olarak Görmek : "Türkiye İşgale Hazırlanılıyor" 177
5.1.4. İşgücü Piyasalarındaki Suriyeliler: "Her yer Kayıt Dışı Çalışan Suriyeli Dolu" 193

5.1.5. Suriyelilerin Müslüman Olmaları Vurgusu: “Suriyeli düşmanlığı maskesi Altında İslam Düşmanlığı Yapmayın!” 208

5.2. Twitter/X’de Ukraynalılara Yönelik Söylemler 224

5.2.1. Ukraynalılar Dahil Tüm Göçmen Gruplarına Karşı Çıkış: “Göçmenlere karşıyız, Ukraynalılar dahil.” 224

5.2.2. Ukraynalıların Türkiye’de Kamusal Düzeni Bozmayacağına Dair İnanç: “Ukraynalılar Diğerleri Gibi Değil.” 241

5.2.3. Ukraynalıların Akdeniz’i İşgal Ettiğine Dair Sitem: “Alanya, Ukrayna’nın Başkenti Oldu.” 262

5.2.4. Ukraynalıların Müslüman Olmadıkları İçin Kabul Gördüğü Düşüncesi: “Derdiniz Göçmen Değil, Derdiniz İslam” 285

SONUÇ 306

KAYNAKÇA 325

ÖZET 366

ABSTRACT 367

KISALTMALAR LİSTESİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

API: Uygulama Programlama Arayüzü (Application Programming Interface)

BM: Birleşmiş Milletler

BOP: Büyük Ortadoğu Projesi

CBC: Canadian Broadcasting Corporation (Kanada Yayın Kurumu)

CBS: Columbia Broadcasting System (ABD merkezli yayın kuruluşu)

ESA: Eleştirel söylem analizi

FN: Ulusal Cephe (Fransızca: Front National – Fransa'daki aşırı sağ parti)

FRONTEX: Avrupa Birliği Sınır Güvenliği Birimi

HTML : Hiper Metin İşaretleme Dili (Hypertext Markup Language)

ILO: Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization)

IOM Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration)

IPL Meslekler arası Öğrenim (Interprofessional Learning)

ITV Independent Television (İngiltere merkezli televizyon kanalı)

NBC National Broadcasting Company (ABD merkezli yayın kuruluşu)

PVV: Özgürlük Partisi (Felemenkçe: Partij voor de Vrijheid – Hollanda'daki aşırı sağ parti)

SBY: Sosyo-bilişsel yaklaşım

SM-ESA: Sosyal medya eleştirel söylem analizi

STY: Söylem tarihsel yaklaşım

UNHCR: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

YUKK: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Ekonomik Yük ve Kaynak Rekabeti (EY) 146

Tablo 2: Kamu Hizmetlerindeki Aksaklıklar (KH) 147

Tablo 3: Evrensel Göçmen Karşıtlığı (EGK) 147

Tablo 4: Etnik ve Kültürel Uyum Sorunu (EKU) 147

Tablo 5: Suriyelilere Yönelik Birinci Tema Kapsamındaki Tweetler 148

Tablo 6: Etnik Temelli Dışlama ve Ötekileştirme (ETD) 164

Tablo 7: Tarihsel İhanet Algısı (TİA) 164

Tablo 8: Nativizm (Yerlilikçilik) ve Milliyetçilik (NM) 165

Tablo 9: Suriyelilere Yönelik İkinci Tema Kapsamındaki Tweetler 165

Tablo 10: Güvenlik ve Beka Sorunu Algısı (GB) 178

Tablo 11: Komplo Teorisi ve Uluslararası Plan Algısı (KT) 179

Tablo 12: Kültürel ve Etnik Uyum Sorunu (KEU) 179

Tablo 13: Suriyelilere Yönelik Üçüncü Tema Kapsamındaki Tweetler 179

Tablo 14: Emek Piyasasında Suriyeli Rekabeti (EPSR) 196

Tablo 15: Tembellik Algısı ve Göçmen Çalışan Avantajı (TGÇA) 196

Tablo 16: Suriyelilere Yönelik Dördüncü Tema Kapsamındaki Tweetler 196

Tablo 17: İslam Kardeşliği ve Dayanışma (İKD) 209

Tablo 18: İslamofobi ve Etnosentrizm Eleştirisi (İEE) 210

Tablo 19: Suriyelilere Yönelik Beşinci Tema Kapsamındaki Tweetler 210

Tablo 20: Ulusal Kimlik ve Milliyetçilik (UKM) 227

Tablo 21: Güvenlik ve Demografik Tehdit Algısı (GDT) 227

Tablo 22: Evrensel Göçmen Karşıtlığı (EGK) 228

Tablo 23: Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Yük Algısı (ESY) 228

Tablo 24: Ukraynalılara Yönelik Birinci Tema Kapsamındaki Tweetler 228

Tablo 25: Medeni Göçmen Algısı (MG) 243

Tablo 26: Kültürel Uyumsuzluk ve İstenmeyen Göçmen Algısı (KU) 244

Tablo 27: Etnik ve Dini Ayrımcılık (EDA) 244

Tablo 28: Ekonomik Katkı ve Yük Algısı (EK) 244

Tablo 29: Nicelik Algısı (NC) 244

Tablo 30: Ukraynalılara Yönelik Birinci Tema Kapsamındaki Tweetler 244

Tablo 31: Ekonomik Şikayetler (ES) 265

Tablo 32: Güvenlik Algısı ve Kriminalizasyon (GK) 265

Tablo 33: Kültürel Uyumsuzluk ve Ayrışma (KA) 265

Tablo 34: Yerel Hak İhlali ve Mülksüzleştirme Algısı (YH) 265

Tablo 35: Çifte Standart Algısı (ÇS) 265

Tablo 36: Ukraynalılara Yönelik Üçüncü Tema Ekseninde Atılmış Tweetler..... 266

Tablo 37: İslamofobi Eleştirisi (İE) 288

Tablo 38: Dini ve Fiziksel Kimliklerin Ayrıştırılması (DFKA) 288

Tablo 39: Çifte Standart ve Toplumsal Adalet (ÇSTA) 288

Tablo 40: Ukraynalılara Yönelik Üçüncü Tema Ekseninde Atılmış Tweetler..... 289

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler..... 53

Grafik 2: 27 Nisan 2022 Tarihi İtibariyle Avrupa Ülkelerinde Ukraynalı Sığınmacı Sayısı..... 66

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1: van Dijk'ın Sosyo-Bilişsel Yaklaşım Çerçevesi 118

Görsel 2: Ukraynalı "Göçmen" veya "Mülteci" Gelişmiş Arama Filtrelemesi..... 137

Görsel 3: Suriyeli "Göçmen" veya "Mülteci" Gelişmiş Arama Filtrelemesi 138

Görsel 4: Twitter/X Gelişmiş Arama Zaman Aralığı Filtrelemesi 139

Görsel 5: Twitter/X Gelişmiş Arama İki Aylık Zaman Dilimi Filtreleme 141

Görsel 6: Python Veri Çekme Girişimi 142

GİRİŞ

Uluslararası göç, yalnızca sınırları değil, bakışları da yerinden oynatır. İnsanlar yurtlarından koptuğunda veya koparıldığında, onları karşılayan sadece coğrafyalar değildir; aynı zamanda kelimeler, bakışlar ve tanımlamalardır. Aynı yıkımın içinden çıkan insanlar, kimi zaman sıcak çorbayla karşılanır, kimi zaman soğuk duvarlarla geri itilir. Aynı denizde boğulanlar için farklı biçimlerde yas tutulur; bazıları için sirenler çalınırken, bazıları sessizce istatistikleşir. Kimlikler, göç yollarında değil, onları karşılayan anlam rejimleri ve söylemsel düzlemde benzeşir, yahut ayrışır.

Nitekim, 2022'de Ukrayna'dan milyonlarca insanın kaçışı sırasında Avrupa'nın sergilediği seferberlik, Geçici Koruma Direktifi'nin *(Temporary Protection Directive)* hızla devreye alınmasından, sembolik ve toplumsal jestlere kadar uzanan bir yelpazede yalnızca hukuki bir misafirlik değil, bir kabul estetiğinin yansımasıdır; bu estetik, siyasetten gündelik yaşama, sembollerden uygulamaya kadar çok katmanlı bir sahiplenme dili üretmiştir.

Yaklaşık on yıl öncesine gidildiğinde, Suriyeli sığınmacıların Avrupa kıyılarına varmaya çalışırken yaşadığı trajediler[1] ise farklı bir yankı uyandırmıştır. Aynı Akdeniz, kimi zaman umutla kucaklanan bir geçişkenlik mekânı olurken, kimi zaman onlarca kişinin yaşamını yitirdiği bir sessiz mezarlığa dönüşmüştür. Yunanistan ve Bulgaristan sınırlarında yaşanan geri itmeler[2], batırılan tekneler, insanlık dışı sınır kampları; yardım

[1] BBC News. (2020, Eylül 2). Akdeniz'de mülteci krizi: 2015'ten bu yana her yıl yüzlerce göçmen öldü. BBC Türkçe. https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-53988039 (Erişim Tarihi: 12 Mart 2025).

[2] Euronews. (2025, Şubat 17). AB'de 2024'te 120.000 göçmen geri itildi: Bulgaristan Türkiye'ye yönelik geri itmelerle ilk sırada. Euronews Türkçe. https://tr.euronews.com/my-

edilebilir olanla edil(e)mez olanı ayıran şeyin yalnızca hukuki düzenlemeler olmadığını ortaya koymuştur.

Göç tarihi, yalnızca hareketin değil, çoklukların (*multitude*) da temsil tarihidir. Aynı nedenlerle yerinden edilmiş iki topluluğun farklı temsillere konu olması, göçün yalnızca nedenleriyle değil, kendisine dair söylemlerle anlam kazandığını gösterir. Bazen bir sığınmacı "acı bir mağdur" olarak algılanır, bazen "sosyal yük" ya da "güvenlik riski" olarak etiketlenir. Bu fark çoğu zaman yasaların satır aralarında değil, sosyal bilişin gölgelerinden, siyasetin buyurganlığından ve medyanın sunumundan beslenmiştir. Bazı kimlikler (Batılı, beyaz, vb.) belirginleştiğinde yardım çağrısı yükselmiş, bazıları (Arap, kara, vb.) görünürleştikçe görünmez kılınmıştır. Tam da bu ayrımlarda göç bir güvenlik meselesi haline gelirken, neyin istenilir olup neyin istenmediğine dair söylemsel bir çekişmenin konusu haline gelmektedir.

Dil, yalnızca anlatmaz; aynı zamanda inşa eder. Göçmenleri tanımlamaya yönelik telafuzzlar onların kimliğini içinden çıkageldikleri koşullar kadar, hatta belki daha fazla biçimlendirir. Çünkü kelimeler de sınırlar gibidir; dahil edip kapsayabilir, dışarda tutup ayrımlayabilir. Türkiye'nin göç deneyimi de bu eşikte kavrayabiliriz: Benzer koşulları paylaşan, hatta aynı yollardan geçmek durumunda kalan insanlar, farklı kelimelerle çağrıldıklarında, farklı anlamlar ve farklı mesafeler doğar. Bu çalışma tam olarak bu ayrımların izini sürmekte; benzer koşullara maruz kalanların nasıl farklı algılanıp anlamlandırıldıklarını sorunsallaştırmaktadır.

europe/2025/02/17/abde-2024te-120000-gocmen-geri-itildi-bulgaristan-turkiyeye-yonelik-geri-itmelerle-ilk-sir (Erişim Tarihi: 12 Mart 2025).

Bu çerçevede, göç sorunsalını yalnızca insani bir trajedi ya da hukuki bir statü meselesi olarak değil; aynı zamanda dilin, siyasetin ve medyanın şekillendirdiği çok katmanlı bir söylemsel çekişme olarak okumak gerekmektedir. Bu temsil biçimlerinin nasıl üretildiği, kimlere ne tür anlamlar atfedildiği ve bu anlamların toplumsal algıları nasıl dönüştürdüğü soruları, göçü salt bir hareketlilik değil, aynı zamanda bir inşa süreci olarak ele almayı zorunlu kılmaktadır. Bu noktada, göçmen temsillerinin yer aldığı söylem alanlarını tarihsel, ideolojik ve sosyobilişsel bağlamlarıyla ele almak, son dönemde Türkiye'ye göçle gelenlere yönelik tepkiyi anlamlandırmak açısından kritik bir adım olacaktır.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye'de hukuki olarak farklı statülerde değerlendirilen, ancak göç literatüründeki zorunlu göç kavramsallaştırması doğrultusunda "zorunlu göçmen" olarak nitelediğimiz Suriyelilere ve Ukraynalılara yönelik Twitter/X platformunda kurgulanan söylemleri ve bu söylemlerin oluşumuna etki eden sosyobilişsel, tarihsel-kültürel ve ideolojik saikleri keşfedici bir amaç benimseyerek, Twitter/X platformundan toplanan veriler ışığında ortaya koymaktır.

Küresel sermaye ile ulusal sınırların çelişkili ancak iç içe geçmiş iktidar ağlarının yerliyurtlulaştırmaya *(territoralize)* çalıştığı yahut yerleşikleştirmekten yana olduğu bir sosyal sorun olarak göç, son on yılın en önemli politik fenomenlerinden biridir. Ortadoğu'da meydana gelen çeşitli politik çatışmalar sonucunda deneyimlenen ve 2015 yılında Avrupa'ya yönelik yoğunlaşan Suriyeli göçü ve 2022 yılında tekrar patlak veren Rusya-Ukrayna savaşı sonucunda yaşanan Ukraynalı göçü; uluslararası göç ve etnisite temelli ayrımcılık gibi konular açısından başat öneme sahiptir.

Mevcut tartışmayı Türkiye eksenine çekmek, 2022 yılının mart ayı itibarıyla Ukraynalı sığınmacıların Türkiye'ye giriş yapmasıyla mümkün olmuştur. 2011 yılında Suriye'de yaşanan iç savaş sonucunda 29 Nisan 2011 tarihinde ilk Suriyeli kafilesi Türkiye'ye giriş yapmıştır. Göç İdaresi'nin yayımladığı istatistiklere göre 7 Mart 2024 tarihi itibariyle 3.143.635 Suriyeli "geçici koruma" kapsamından yararlanmaktadır (Göç İdaresi, 2024). Bunun yanında, dönemin İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun 22 Mart 2022 tarihli açıklamasına göre 58.000 Ukraynalı göçmen savaş sonrasında Türkiye'ye giriş yapmıştır (BBC, 2022a).

Türkiye'de Suriyelilere yönelik politik ve medya söylemlerinin analiz edildiği çalışmalar mevcuttur (Devran & Özcan, 2016; Yılmaz & Günay, 2022; Göker & Keskin, 2015; Doğanay vd., 2016; Pandır vd.,2015). Fakat Suriyeli ve Ukraynalılara yönelik söylemlerin bir arada değerlendirildiği çalışmalar kısıtlıdır (Kazan & Pirçek, 2023). Mevcut çalışmalar ise genellikle Türkiye'deki farklı göçmen gruplarının medya temsillerine odaklanmaktadır. Tiryaki (2022), Türkiye'de Suriyeli, Afgan ve Ukraynalı sığınmacıların ana akım medya dışında kalan gazetelerde nasıl temsil edildiğini incelemiştir. Varol (2023), ulusal basında Suriyeli ve Ukraynalı sığınmacıların temsil biçimlerini van Dijk'ın sosyo-bilişsel eleştirel söylem analizi yaklaşımını (*socio-cognitive approach*) (SCA/SBY) kullanarak çözümlemiştir. İlgili çalışmalarda da görüldüğü üzere Türkiye kamuoyunun Suriyeli ve Ukraynalılara yönelik bakış açısını yansıtacak bir çalışma bulunmamaktadır. Bu doğrultuda bu çalışma Türkiye'nin tarihsel-kültürel, ideolojik ve etno-sosyal dinamikleri içerisinde Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmenlere yönelik söylemlerin kurulumuna odaklaşmaktadır.

Araştırmanın teorik altyapısı, uluslararası göç literatüründe öne çıkan ve farklı yaklaşımlarla açıklanmaya çalışılan göç dinamiklerine (e.g. Massey vd., 2014; Castles & Miller, 2008) dayanmakla birlikte, eleştirel söylem analizi yöntemlerinin (özellikle van Dijk'ın (1993, 1995a, 1998, 2006a, 2008, 2009) metodolojisi) sağladığı olanaklar çerçevesinde; dilin ve sembolik pratiklerin, toplumsal gerçekliğin inşasında oynadığı rol sistematik olarak incelenmektedir. Bu yaklaşım, göçmen temsillerinin yalnızca resmi istatistikler ve geleneksel medya söylemleriyle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda dijital mecralarda özellikle Twitter/X gibi platformlarda bireylerin duygu, düşünce ve deneyimlerinin yansıtılmasıyla yeniden yapılandırıldığını ortaya koymaktadır.

Eleştirel söylem analizi *(Critical Discourse Analysis)* (CDA/ESA), kullanılan kelime seçimleri, metaforlar, retorik stratejilerin detaylı bir biçimde incelenmesiyle, toplumsal hafıza ve ideolojik mücadelelerin nasıl tezahür ettiğini gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda, çalışmanın yöntemsel yaklaşımı, niceliksel veri analizine dayanan yaklaşımların aksine; tarihsel-kültürel, ideolojik, sosyobilişsel perspektifler ve kuramsal literatürle zenginleştirilmiş, çok katmanlı bir değerlendirme sunmayı hedeflemektedir.

Bu çalışma, iki temel sorun çerçevesinde ilerlemektedir: Bu sorunların ilki söylem üretiminin saikleri ve yapısal özellikleridir. Suriyeliler ve Ukraynalılara yönelik Twitter/X platformunda üretilen söylemlerin hangi toplumsal, politik ve ideolojik saiklerle inşa edildiğini incelenmektedir. Bu bağlamda, kullanılan dil unsurları, sembolik pratikler ve metaforların, göçmen temsilinin yeniden üretilmesindeki rolü detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. İkincisi ise; zorunlu göçmen gruplarına yönelik söylemlerin benzeşme ve ayrışma boyutlarıdır. Twitter/X platformu üzerinden elde edilen veriler

ışığında, Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmenlere yönelik sosyal medyada tezahür eden söylemlerin hangi yönlerden örtüştüğü ve farklılaştığının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu karşılaştırmalı analiz, mevcut zorunlu göçmen grupları arasındaki söylemsel farklılıkların ideolojik, etno-sosyal ve tarihsel-kültürel bağlamlarla nasıl ilişkilendirildiğini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Teorik düzeyde, çalışma uluslararası göçün çok boyutlu doğasına ışık tutarak, göçmenlere yönelik temsillerin tarihsel süreçte nasıl şekillendiğini ve yeniden üretildiğini kapsamlı bir çerçevede tartışmaktadır. Literatürde, özellikle Avrupa yazınında Ukraynalı mülteciler ile Ortadoğulu mülteciler arasında yapılan karşılaştırmalar mevcut olsa da, Türkiye bağlamında bu tür karşılaştırmalı analizlere yönelik sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Mevcut literatürün Türkiye'deki en kalabalık zorunlu göçmen grubu olan Suriyeli zorunlu göçmenlere odaklı olması, göçmenlik çalışmalarının tekdüze bir perspektife sıkışmasına neden olurken; bu çalışma, farklı göçmen gruplarına yönelik söylemlerin karşılaştırmalı analizini yaparak hem teorik hem de metodolojik açıdan literatüre yeni bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır.

Uygulamada ise, Twitter/X platformundan elde edilen veriler üzerinden yürütülecek eleştirel söylem analizi, geleneksel medya çalışmalarının ötesinde, bireylerin Twitter/X platformundaki söylemleriyle etkileşimli bir biçimde Türkiye'deki ideolojiler, tarihsel-kültürel kodlar, siyaset ve medya söylemlerinin zorunlu göçmenlere yönelik duygulanım ve yaklaşımları nasıl şekillendirdiği ortaya koyacaktır. Bunun yanında, dijital verilerin kullanılması, sosyal medya ortamında oluşan söylemlerin daha geniş bir yelpazede değerlendirilmesine olanak tanımaktadır.

Ayrıca, sosyal medya paylaşımları üzerinden gerçekleştirilecek analiz, dijital çağın getirdiği yeni iletişim biçimlerinin ve toplumsal etkileşimlerin, söylemin toplumsal gerçekliği temsil gücünü nasıl dönüştürdüğünü gözler önüne serecektir. Bu dönüşümün, göçmenlere yönelik söylemsel temsillerin toplumsal gerçeklikteki yerini yeniden tanımlama potansiyeli çalışmanın temel katkılarından biridir.

Sonuç olarak, bu çalışma Türkiye'de zorunlu göçmenlere yönelik Twitter/X platformundaki söylemlerin nasıl inşa edildiğine, bu inşa sürecinde hangi saiklerin etkili olduğuna ve farklı zorunlu göçmen gruplarına yönelik söylemlerin benzeşen yahut ayrışan boyutlarına yönelik analiz, uluslararası göç literatürüne ve Türkiye özelinde göç politikaları tartışmalarına yeni, çok boyutlu bir perspektif kazandırmaktadır. Bu husus, aynı zamanda dijital medya verileriyle desteklenen ampirik bulgular sayesinde, göç ve göçmen meselesinin yalnızca istatistiksel yahut hukuki kategorilerden ibaret bir gerçeklik olmadığı; aksine göç ve göçmenliğe dair sosyal medya mecralarında oluşan anlamların ideolojik–söylemsel açıdan kavranması gerektiğini serimlemektedir.

Çalışma giriş, sonuç ve beş bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışma genel olarak betimlenmiş, çalışmayı mümkün kılan güncel tartışmalar ve literatür aktarılmıştır. Birinci bölümde uluslararası göç olgusu ekseninde sosyal sorun kavramı irdelenmiş, göçmen çokluğunun bir tehdit olarak kavranışının teorik altyapısından bahsedilmiştir. Bunun yanında Türkiye'nin uluslararası göç olgusu içerisindeki yeri tartışılmış; yönetimsellik kavramsallaştırmasını temel alan bir perspektifle Türkiye'nin göç tarihi değerlendirilmiştir. Ayrıca Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmenlerin Türkiye'ye göçü ve hukuki statüleri hakkında bilgi verilmiş, klasik mülteci rejimine ilişkin eleştirel zorunlu göçmenlik kavramsallaştırılması ekseninde Suriyeli ve Ukraynalılar tekrardan ele

alınmıştır. İkinci bölümde, etnisite temelli göçmen algısının teorik kökenlerine inilmiş; klasik ve modern teorilerden yararlanılarak multidisipliner bir etnisite temelli göçmen algısı teorisi inşa edilmiştir. Üçüncü bölümde, etnisite temelli göçmen algısını kavrayabilmenin bir yöntemi olarak benimsenen eleştirel söylem analizi (ESA) ve çağımızın en etkileşimli sosyal ortamı olan dijital platformları söylem analizinin labarotuvarı haline getiren sosyal medya eleştirel söylem analizi (*social media critical discourse analysis*) (SM-CDA/SM-ESA) çerçevesi açıklanmış, van Dijk'in eleştirel söylem analizine katkısı olan sosyo-bilişsel yaklaşım (SBY) ve sosyal medya eleştirel söylem analizinin (SM-ESA) yöntemsel incelikleri tanıtılmıştır. Dördüncü bölümde, çalışmanın yöntemi, kapsam ve sınırlılıkları açıklanmıştır. Beşinci bölümde, Twitter/X platformunda Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmenlere yönelik toplanan tweetler SM-ESA'nın dijital, etkileşimsel bağlamı ön plana çıkaran bakış açısını içselleştirerek SBY ekseninde söylem çözümlemesine tabi tutulmuş, mevcut söylemlerin mikro (dilsel ve retorik), mezzo (grupsal kimlik ve ilişki ağları) ve makro (ideolojik ve tarihsel bağlam) düzeyde nasıl inşa edildiği analiz edilmiş, çalışmanın bulguları kodlar aracılığıyla açıkça ortaya konmuştur. Son olarak, sonuç kısmı bulguları tezin başlangıcında ortaya konulan sorun çerçevesinde bir araya getirmekte, elde edilen sonuçları kuramsal bağlamıyla ilişkilendirerek genel bir değerlendirme yapmaktadır. Böylelikle, çalışma boyunca elde edilen kazanımlar ve çıkarımlar bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konularak tezin araştırma soruları yanıtlanmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI GÖÇ ve TÜRKİYE

1.1. Bir Sosyal Sorun Olarak Uluslararası Göç

Uluslararası göç, tarih boyunca ekonomik, sosyokültürel ve politik nedenlerle insanlık açısından en önemli olgulardan birisi olmuştur. Ancak uluslararası göç ekseninde tek bir uluslararası göç kuramı bulunmamakla birlikte, çok sayıda birbirinden bağımsız kuram geliştirilmiştir (Massey vd., 2014). Özellikle günümüzün siyasi ve iktisadi olarak belirsiz ve istikrarsız dünyasında uluslararası göç olgusunu tek bir motivasyonla, tek bir kuramla açıklamak mümkün olmamaktadır. Uluslararası göç olgusu bu süreçte birden çok disiplin tarafından çepeçevre sarılan multidisipliner bir alan haline gelmiştir. Bu sebeple mevcut olan uluslararası göçlerin kategorizasyonu zorlaşmış, tek bir göç süreci içinde birçok unsur barındırır hale gelmiştir. Massey vd.'nin (2014) de belirttiği gibi tek bir tutarlı uluslararası göç kuramı yoktur; aksine ekseriyetle birbirinden ayrı geliştirilmiş ve parçalanmış çok sayıda kuram geliştirilmiştir.

Bir fenomen olarak uluslararası göç, ele alındığı bilimsel, kurumsal sınırlar çerçevesinde pek çok anlama tekabül etmesine karşın; mevcut çalışma bu sınırları aşmak amacıyla uluslararası göçün söylemsel düzeyde temsiline odaklaşmaktadır. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde sıklıkla telaffuz edeceğimiz söylem teorisi, bilginin doğası gereği söylemsel olduğunu varsaymaktadır (Jager, 2001). Dolayısıyla söylem analizi, söylemsel olarak inşa edilen mevcut "geçerli" bilgilerin arkasındaki maddi toplumsal pratikleri açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Uluslararası göç fenomenini, günümüzde "mega söylem" olarak adlandırılan (Alvesson & Kareeman, 2000) geniş anlatılar oluşturan

söylemsel bir oluşum olarak değerlendirmek mümkündür. Lakin günümüz dünyasında, özellikle neredeyse dünyanın her coğrafyasına ulaşmış sosyal medya platformlarının da etkisiyle, büyük S'li söylemler olarak ifade edilen söylemlerin yanında küçük s'li söylemler olarak adlandırabileceğimiz (Gee, 2005) bireysel söylemler de gerçeklik olarak atfedilen söylemsel bilginin oluşmasında ciddi pay sahibi olduğu düşünülebilir. Başka bir deyişle, uluslararası göç üzerine tarihsel süreçte kurulan mega politik söylemler, medya ve sosyal medya aracılığıyla her gün milyonlarca kişiye ulaşarak söylemsel düzeyde yeniden üretilerek yaygınlaşmakta ve eskisinden daha görünür hale gelmektedir.

Uluslarası göçün söylemsel temsilinin maddi düzlemde doğurduğu sonuçlar; uluslararası göçün bir "sosyal sorun" olarak çerçevelenmesi, mevcut tüm ulusal ve uluslararası kurumsal mekanizmaların uluslararası göçe sosyal sorun refleksiyle yaklaşmasıdır. Daha net ifade etmek gerekirse, günümüzde doğru ve geçerli bilgi olarak inşa edilen söylemler çoğunlukla uluslararası göçün bir sosyal sorun olduğuna işaret etmektedir. Bunun yanında, tüm çözüm mekanizmalarını işaret edilen sosyal sorunun bertarafına yönelik olarak kurgulamakta ve bu "sorunun" tüm muhataplarını uluslararası göçe yönelik amansız bir mücadeleye davet etmektedir. Bu noktada sosyal sorun kavramını biraz açmakta fayda görüyoruz.

1.1.1. Sosyal Sorun Kavramı

Sosyal sorunları, en genel anlamıyla toplumun geniş kesimlerini etkileyen ve kolektif çözümler gerektiren meseleler olarak tanımlayabiliriz. Fuller ve Myers'e (1941) göre sosyal sorunlar; ampirik olarak gözlemlenebilen, işsizlik, ırk ayrımcılığı, suç oranları gibi somut ve doğrulanabilir olguları ifade eden nesnel durum ve bir durumun

“sosyal sorun” olarak kabul edilebilmesi için, toplumun önemli bir kesiminin bu durumu tehdit olarak algılaması ve değerlerine aykırı görmesini ifade eden öznel durumdan oluşmaktadır. Tek başına nesnel bir durumun varlığı, o durumu bir sosyal sorun haline getirmez. Mevcut durumun bir sosyal sorun olarak algılanması, toplumsal farkındalık ve kolektif endişe ile mümkün olabilmektedir. Başka bir deyişle, bir durumun sosyal sorun olarak kabul edilmesi için, toplumun önemli bir kesiminin bu durumu bir tehdit olarak algılaması ve değerlerine aykırı görmesi gerekmektedir. Yoksulluk, işsizlik, ırk ayrımcılığı, suç oranlarının artışı gibi meseleler, yalnızca istatistiksel verilerle ölçülebilen sorun alanları değildir; aynı zamanda toplumun bu olgulara verdiği tepkiler ile bu olguların nasıl çerçevelendiği sosyal sorunların oluşumunda kritik rol oynamaktadır.

Sosyal sorunların gelişimi üzerine yapılan çalışmalardan biri olan Fuller ve Myers’ın (1941) "Doğal Tarih Modeli", bu sorunların belirli aşamalardan geçerek toplumda görünür hale geldiğini öne sürmektedir. Bu modele göre, ilk aşamada belirli bir durum kamuoyunun ve medyanın dikkatine sunularak farkındalık yaratılır. Ardından, bu durumun çözülmesi gerektiğine dair kamuoyu baskısı artar ve politika yapıcılar bu sorunu ele almaya başlar. Son aşamada ise yasal düzenlemeler, sosyal politikalar ve devlet müdahaleleri devreye girerek sorunun yönetilmesi veya çözülmesi amaçlanır. Ancak bu süreç her zaman doğrusal bir şekilde ilerlemez; bazı sosyal sorunlar zaman içinde unutulabilir, yeniden tanımlanabilir veya farklı boyutlar kazanabilir (Miller, 2018). Sosyal sorunlar nesnel bir gerçeklik olarak sabit ve değişmez olmanın aksine, sürekli olarak tanımlanan, tartışılan ve yeniden şekillenen bir dinamik süreçtir (Blumer, 1971).

Spector ve Kitsuse (1977), sosyal sorunların nasıl oluştuğunu anlamak adına sosyal problemleri nesnel koşullar, toplumsal sistemin işleyişindeki bozulma ve

patolojiler olarak gören yapısal-işlevselci yaklaşım ve çatışma teorilerinden farklı bir perspektif geliştirerek sosyal sorunlara yönelik "sosyal inşacı yaklaşımı" ortaya koymuşlardır. Bu yaklaşıma göre, sosyal sorunlar nesnel gerçekliklerden ziyade, belirli grupların iddia oluşturma (*claims-making*) faaliyetleri aracılığıyla tanımlanan meselelerdir. İddia oluşturma süreci en genel ifadeyle; uzmanların, aktivistlerin ve medyanın bir konuyu kendi etki alanlarında ısrarla sosyal problem olarak tanımlamalarıdır. Günümüzde iddia oluşturma süreci sosyal medya platformlarının yükselişiyle daha hızlı yayılmakta, sosyal medya platformları sosyal sorunun tanımlaması konusunda önemli bir mesken haline gelmektedir (Spector, 2019). Belirli bir durumun sosyal sorun olarak görülmesi, onun nesnel varlığından çok, toplum içinde belirli aktörler tarafından nasıl çerçevelendiğine ve ne kadar kamuoyu desteği aldığına bağlıdır. Örneğin, çevre kirliliği, belirli bir dönemde ekonomik kalkınmanın gerektirdiği bir yan etki olarak görülürken, günümüzde küresel bir kriz olarak ele alınmaktadır. Benzer şekilde, işsizlik uzun süre ekonomik döngünün olağan bir parçası olarak değerlendirilirken, neoliberal politikaların yaygınlaşmasıyla birlikte bireysel başarısızlık olarak çerçevelenmiştir (Spector & Kitsuse, 1977; Scheinder, 1985).

Pfohl (1985), sosyal sorun sosyolojisinde inşacı yaklaşımların katkısını kabul etmekte ve bu bağlamda sosyal sorun olarak kabul edilen meselelerin neden sosyal sorun olduğuna dair açıklama araçlarımızı çeşitlendirmektedir. Foucault ve Derrida gibi düşünürlerin de etkisiyle postyapısalcı ve yapısökümcü (deconstructive) bir anlayış geliştiren Pfohl (1985), toplumsal sorunların yalnızca inşa edilen yapılar olmadığını, aynı zamanda belirli tarihsel dönemlerde güç ilişkileri tarafından üretilen söylemsel yapılar olduğunu öne sürmektedir. Başka bir deyişle sosyal sorunlar, sadece nesnel tanımlamalar

ve ampirik veriler ışığında keşfedilmekle kalmaz, aynı zamanda hangi durumların "sorun" olarak kabul edildiğini belirleyen iktidar mücadelelerinin ve iktidar ağları tarafından şekillendirilen söylemlerin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Maynard'a (1988) göre, sosyal sorun sosyolojisinde süregelen nesnelci ve inşacı yaklaşımlar, sosyal sorunların etkileşimsel boyutunu göz ardı etmektedir. Dil, toplumsal yapıyı yansıtan pasif bir unsur değildir, aksine toplumsal gerçekliği aktif olarak inşa etmektedir. İnsanlar dili kullanarak toplumsal gerçekleri inşa ve müzakere etmektedir. Dolayısıyla, sosyal sorunları anlamak için bireylerin günlük konuşmalarını ve dil kullanım pratiklerini incelemek gerekmektedir (Maynard, 1988).

Sosyal sorunların inşası, bireylerin ve grupların belirli konuları nasıl çerçevelediği ve kamuoyunu etkilemek için hangi söylemleri kullandığıyla doğrudan ilişkilidir. Sosyal inşacılık perspektifinden bakıldığında, sosyal sorunlar kendiliğinden var olan nesnel gerçeklikler değildir; aksine, iddia sahipleri tarafından oluşturulan söylemler, metaforlar ve popüler anlatılar aracılığıyla tanımlanır ve geniş kitleler tarafından kabul gören bir statü kazanır. Bu iddiaların toplumsal düzeyde kabul görmesi, söylemsel stratejilerle doğrudan ilişkili bir hale gelmektedir. Sosyal sorunların inşasını Phfohl (1985) ve Maynard (1988) gibi dilsel yapılar ve söylemler üzerinden okuyan Ibarra ve Kitsuse'nin (1993), "*vernecular resources*" olarak adlandırdığı halk dilindeki kaynaklar kavramı, sosyal sorunların çerçevelenme sürecinde kritik bir rol oynamaktadır. Halk dilindeki kaynaklar, bireylerin ve toplulukların, akademik ya da teknik söylemlerden ziyade, günlük yaşamdan türetilmiş metaforlar, popüler kültüre ait anlatılar, medya temsilleri ve kültürel referanslar aracılığıyla bir konuyu anlamlandırmasını ve meşrulaştırmasını ifade etmektedir. Bu tür kaynaklar, bir sorunu soyut bir kavram olmaktan çıkarıp, insanların

deneyimlerine dayalı somut bir gerçeklik haline getirmektedir. Örneğin, çevresel sorunlar bağlamında "küresel ısınma" terimi yerine "iklim krizi" söyleminin benimsenmesi, bu fenomenin daha acil ve tehdit edici bir durum olarak algılanmasına yol açmıştır. Benzer şekilde, toplumsal cinsiyet eşitsizliği bağlamında "cam tavan" metaforu, kadınların iş hayatında karşılaştıkları görünmez engelleri anlatan güçlü bir kavramsal çerçeve sunmaktadır.

Söylemi merkez alan sosyal inşacı teorileri çalışma açısından Twitter/X platformu bağlamında yeniden düşünmek gerekmektedir. Pfohl (1985), sosyal sorunları yalnızca nesnel gerçeklikler olarak değil, iktidar ilişkileri ve söylemsel yapılar tarafından şekillendirilen tarihsel ürünler olarak ele almakta, Foucault ve Derrida'nın postyapısalcı etkisiyle, sosyal sorunların "sorun" statüsünü kazanmasının ardında, belirli grupların söylemsel hegemonya mücadeleleri olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin, göçmen karşıtlığı gibi bir meselenin gündeme gelmesi, yalnızca ampirik verilerle değil, medya, siyaset ve akademi gibi iktidar odaklarının bu sorunu nasıl çerçevelediğiyle ilişkilidir. Platformda trend olan konular, algoritmaların önceliklendirdiği içerikler ve mavi tikli hesapların etkisiyle şekillenmektedir. Örneğin, bir hükümet politikasına yönelik eleştiriler, sansür gibi stratejilerle susturulabilir. Bu örnek, iktidarların söylemi kontrol etme çabasını yansıtmaktadır. Pfohl'un (1985) görüşleri Maynard (1988)'ın dilin sosyal gerçekliği aktif olarak inşa ettiği ve etkileşimsel süreçlerle müzakere edildiği teziyle kesişmektedir. Maynard'ın "günlük konuşmalar" vurgusu, Pfohl'un iktidar odaklı söylem analizini mikro düzeye taşımaktadır. Örneğin, X/Twitter'da bir hashtag (#ClimateCrisis) trend olurken, diğerinin (#GlobalWarming) geri planda kalması, yalnızca bilimsel verilerle değil, aktörlerin söylemsel tercihleri ve platform algoritmalarının güç

dinamikleriyle ilişkilidir. Twitter'ın trend algoritması, hangi söylemlerin görünür olacağını belirleyerek Pfohl'un vurguladığı güç ilişkilerini dijitalleştirir. Örneğin, aktivist hesapların erişim kısıtlanırken, popüler figürlerin tweet'leri öncelik kazanabilir. Bunun yanında, sıradan kullanıcılar, "iklim krizi" gibi terimleri küresel gündeme taşıyarak kurumsal söylemleri dönüştürebilir. Dil, burada hem iktidarın bir aracı hem de direnişin bir alanı olarak çift boyutlu bir hale gelmektedir. Ibarra ve Kitsuse (1993) ise bu tartışmaya "*vernacular resources*" (halk dilindeki kaynaklar) kavramını ekleyerek, sosyal sorunların inşasında gündelik dilin ve popüler kültürün rolünü merkeze almaktadır. Onlara göre, bir sorunun toplumsal kabul görmesi için akademik jargon yerine, metaforlar, anlatılar ve kültürel referanslar kullanılmalıdır. Örneğin, "iklim krizi" terimi, "küresel ısınma"ya kıyasla daha acil ve somut bir tehdit algısı yaratırken, "cam tavan" metaforu, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini bireylerin deneyimlerine dayandırarak görünür kılar. Sonuç olarak, söylemsel gerçekliklerin ürün olarak kabul edilen sosyal sorunların inşa sürecinde dil hem iktidarın araçlarını hem de iktidara karşı direnişin kaynaklarını yansıtmakta, bu bağlamda Twitter/X platformu iktidarın ve iktidara karşı direncin tüm boyutlarını bir arada barındıran çağdaş bir laboratuvara dönüşmektedir.

Yılmaz (2012) sosyal sorun kavramını, tarihsel bir dönüşüm içinde incelemektedir. Mevcut kavram, yalnızca ekonomik bir mesele olarak değil, aynı zamanda yönetimsel, toplumsal ve siyasal bir mesele olarak tanımlanmaktadır. Sosyal sorun, geleneksel olarak yoksullar, daha sonra işçi sınıfı gibi toplumun alt katmanındaki kesimlerinin yaşadığı bir mesele olarak görülürken, zaman içinde marjinalleşmiş grupların sorunlarıyla ilişkilendirilmiştir. Bunun yanında, Keynesyen dönemde sosyal sorunların zaptına yönelik bir alan olarak sosyal politika uygulamaları ile bütüncül bir

eksende ele alınan sosyal sorunlar, günümüzde ağırlıklı olarak aile, yaşlılık, gençlik, göçmenlik, bağımlılık, işsizlik gibi alt kategorilere bölünmesiyle gerçekleşmiştir. Böylece, sosyal sorunun tekil bir mesele olmaktan çıkıp farklı yönetimsel stratejiler gerektiren, risk temelli bir yapıya büründüğü görülmektedir. Bu dönüşümle birlikte, mesele yalnızca ekonomik destek sağlamak değil, aynı zamanda bu grupları topluma entegre etmek, işgücü piyasasına dahil etmek veya gerektiğinde kontrol altında tutmak şeklinde yönetilmeye başlanmıştır (Yılmaz, 2012: 261-272).

Mevcut çalışma dahilinde bahsedilen parçalanmış kategoriler arasında incelediğimiz konu göçmenlik olduğundan, göçmenliği ve onun günümüzde en radikal ve kapsayıcı biçimi olan zorunlu göçmenliği incelemek durumundayız. Günümüzde göçün bir güvenlik tehditi ve ulusal egemenlik sorunu çerçevelemesiyle nasıl çağımızın en büyük sosyal sorunu olarak problematize edildiğini ve bunu mümkün kılan maddi toplumsal gerçeklikleri, söylemsel pratikleri ve sosyo-psikolojik sebepleri detaylı olarak ele alacağız. Lakin göçün tarihsel perspektifte nasıl sosyal sorun olarak çerçevelendiğini görmek istiyorsak, Castles (2010) bu bağlamda Türkçe'ye "yerleşiklik yanlılığı (sedentery bias)" olarak çevirebileceğimiz bir kavrama işaret etmektedir. Yerleşiklik yanlılığı, toplumların sabit yerleşim ve sınırlarla tanımlandığı; insanların doğdukları yerde kalmasının normal, göçün ise istisnai bir durum olduğu varsayımına dayanmakya, göçü sosyal istikrarı tehdit eden bir olgu olarak görerek devletler tarafından kontrol edilmesi gereken bir mesele olarak ele almaktadır. Ancak tarihsel perspektiften bakıldığında; antik çağlardan itibaren savaşlar, iklimsel değişiklikler, 16. yüzyıldan itibaren Avrupa'nın kolonileşme süreci, 19. ve 20. yüzyıllarda Sanayi Devrimi ve kentleşme sonucu oluşan işgücü göçü ve 21. yüzyılda küreselleşme, göçmen akışlarını

daha çeşitli ve çok yönlü hale getirerek hızlandırmıştır (Castles, 2010). Bu bilgiler ışığında, yerleşiklik yanlılığı olarak adlandırabileceğimiz söylemin aksine, insanlığın uluslararası göç olgusuna tarih boyunca farklı sebeplerle de olsa teşne olduğunu söyleyebiliriz. İnsan kolektivitesinin akışları olarak telaffuz edebileceğimiz göç nosyonunu küresel iktidar ağları ve ulusal sınırların kırılganlığı ekseninde biraz derinleştirmekte fayda var.

1.1.2. Çokluğun Tehdidi Olarak Göç

Göçün günümüzde nasıl ve neden sosyal bir sorun olarak çerçevelendiğini anlamak amacıyla analizimizi günümüzde ve makro düzeyde inceleyeceksek; şüphesiz, diğer bir durak noktamız Hardt ve Negri'nin (2003) "imparatorluk" kavramsallaştırmasıdır. Günümüzde küresel kapitalist düzen yeni bir egemenlik biçimine evrilmiştir. Bu egemenlik biçimi, klasik emperyalizmden farklı olarak merkezsiz, sınır tanımayan ve doğrudan insan doğası ve toplumsal ilişkiler üzerinde etkili bir mekanizmaya işaret etmektedir. İmparatorluk olarak adlandırılan bu yeni küresel egemenlik biçimi artık belirli bir toprak parçası yahut ulusa dayanmamakta; onun yerine esnek hiyerarşiler, değişken komuta ağları ve sürekli genişleyen bir kontrol alanı aracılığıyla işlemektedir. Emperyalizm döneminde göç, eşitsiz merkez-çevre ilişkileri ve uluslar sınırların bir sonucu olarak ortaya çıkarken; İmparatorluk döneminde ulusal sınırların anlamını kaybetmesi ve küreselleşme ile birlikte farklı bir anlam kazanmıştır (Hardt & Negri, 2003: 17-27). Göç, İmparatorluk içinde sermaye akışlarının ve emek hareketliliğinin temel unsuru haline gelmiştir (Hardt & Negri, 2003: 227). Bu bağlamda göç yalnızca mekânsal bir hareket değil, aynı zamanda emek biçimlerinin dönüşümü ve

kapitalist üretim ilişkilerinin yeniden yapılanmasında etkili olan unsurdur. Bu bağlamda göçmenler, İmparatorluk'un içinde hem sömürüye açık hem de direniş potansiyeli taşıyan aktörler olarak; göç ise İmparatorluk'un sınır tanımaz, yersiz yurtsuz doğasını pekiştiren, ama aynı zamanda onu tehdit eden bir unsur olarak görülür. Başka bir deyişle göç, kapitalist birikim rejiminin sürekliliğini sağlayan (Hardt & Negri, 2003: 242-244), ancak aynı zamanda bu rejime içkin çelişkileri görünür kılan ve derinleştiren bir unsurdur. Bu bağlamda yaşanan uluslararası göçler menşei ülkeler, transit ülkeler ve hedef ülkeler açısından çeşitli sonuçlar doğurmaktadır. Özellikle hedef ülkeler açısından bakacak olursak göçmen emeği büyük bir önem kazanmakta, hedef ülkenin işgücü piyasalarına doğrudan etki etmektedir.

> "…Modernlik tarihi boyunca emek gücünün hareketliliği ve göç işçilerin zorla sokulduğu disiplin koşullarını sekteye uğratmıştır. Ve iktidar bu hareketlilik karşısında en aşırı şiddetini kuşanmıştır… Hareketlilik ve kitlesel işçi göçebeliği her zaman bir ret ve özgürlük arayışının ifadesidir. Dünyada bir hayalet dolaşıyor ve bu hayalet göç hayaletidir…"
>
> (Hardt & Negri, 2003:226-227).

Hardt ve Negri'nin bahsettiği bu göç hayaleti sadece emek piyasaları açısından değil, ülkelerin demografik, politik ve kültürel yapılarında da etkili olmaktadır. Castles ve Miller'e göre uluslararası göç dünyanın dört bir yanında siyaseti ve toplumları yeniden şekillendiren ulus aşırı bir devrimin parçasıdır. Castles ve Miller'in bahsettiği bu devrim, yalnızca mikro düzeyde göç eden kişi ve ailesi üzerinde değil, makro düzeyde birçok toplum üzerinde etkili olur (Castles & Miller, 2008:11).

Hardt ve Negri (2003) klasik emperyalizmden farklı olarak, günümüz dünyasında tek bir merkezden yönetilen bir egemenlik biçiminin olmadığını, bunun yerine ağ yapılı, dağınık, esnek ve çok katmanlı bir küresel egemenlik mekanizmasının oluştuğunu ileri

sürmekte ve kapitalizmin günümüzdeki sureti olan bu yeni egemenlik biçimine "İmparatorluk" (Empire) adını vermektedirler (Hardt & Negri, 2003: 17-27).

Kapitalizmin günümüzde aldığı yeni biçimi, maddi olmayan emek (immaterial labor) ve biyo-politik üretim (biopolitical production) kavramları üzerinden okumak mümkündür. Maddi olmayan emek; bilgi, enformasyon, kültürel üretim ve duygusal hizmetler gibi fiziksel olmayan üretim biçimlerini kapsar (Hardt & Negri, 2003: 304-305). Örneğin, müşteri hizmetlerinde çalışmanın artık sadece teknik beceri gerektiren bir iş olmadığı, aynı zamanda bir duygusal emek sürecinin bir parçasıdır. Bunun anlamı, ekonomik ve politik üretim arasındaki ayrımın eskisinden daha fazla bulanıklaştığıdır. Kapitalist sömürü artık yalnızca fiziksel iş gücüne değil, sosyal ilişkilerin, bilgi paylaşımının ve kolektif zekânın yönetilmesine dayanmaktadır (Brown & Szeman, 2005). Biyo-politik üretim ise sadece ekonomik üretimi değil, toplumsal ilişkilerin, kültürel kimliklerin, duyguların ve hatta bedenin nasıl kontrol edildiğini ve üretildiğini incelemektedir (Hardt & Negri, 2003: 19; 372-373).

Hardt ve Negri, imparatorluk kavramsallaştırması çerçevesinde ulus-devlet merkezli siyasetin gerilemesiyle birlikte ortaya çıkan yeni direniş biçimlerini analiz ederek, küresel kapitalizmin dayattığı egemenlik yapısına karşı geliştirilebilecek muhalif stratejileri incelemektedir. Bu çerçevede, en önemli kavramlardan biri olan "çokluk" *(multitude)*, klasik proletarya veya halk kavramlarından farklı olarak, heterojen, esnek ve dinamik bir toplumsal özne olarak tanımlanmaktadır (Hardt & Negri, 2004: 12-16). Çokluk, Hardt ve Negri'nin "İmparatorluk" olarak adlandırılan mefhumla karşıtlık içinde tanımladığı bir direniş biçimidir. Bu bağlamda, çokluk, İmparatorluk'un sunduğu küresel tahakküm biçimlerine karşı örgütlenen bir karşı-iktidar olarak ele alınabilir. Çokluk

kavramı; halk, kitle ve işçi sınıfı gibi tarihsel kategorilerden ayırırlarak ontolojik bi kategori olarak ele alınmaktadır. Geleneksel anlamıyla halk (*people*), farklı toplumsal grupları tek bir bütün olarak ele alan, bir ulusun veya siyasi birliğin ortak iradesini temsil eden homojen bir kavramdır. Ancak çokluk, halk kavramının aksine tek bir kimlik altında birleşmeyen, kendi içinde çeşitliliği barındıran, ancak ortak bir eylem kapasitesine sahip bir kolektif oluşumdur (Hardt & Negri, 2004: 13; 208).

İşçi sınıfı modern kapitalist üretim sisteminin temel aktörü olarak görülse de Fordizm sonrası kapitalizmde klasik işçi sınıfının yerini, bilgi üreten, iletişim kuran ve duygusal emek harcayan bireylerden oluşan bir çokluk almıştır (Mazzarella, 2010). Bu nedenle, çokluk kavramı yalnızca ücretli emekçileri değil, aynı zamanda güvencesiz işçileri, göçmenleri, dijital emekçileri, aktivistleri ve diğer ezilen kesimleri de içine alan geniş bir direniş topluluğunu ifade eder.

Mevcut çalışma ekseninde düşünecek olursak; göçmen, mülteci, sığınmacı, geçici koruma gibi ifadeler çokluğu (*multitude*) tanımlamanın belirli bir siyasi ve hukuki bağlamda sınırlamanın söylemsel ifadelerinden öteye gitmez. Çokluk belirli söylemler aracılığıyla temsil edilir. Ancak her temsil etme girişimi çokluğun indirgenemez potansiyelini çerçevelemeye çalışır. Yerküre ölçeğinde ve dünya tarihinde her daim akış içinde olan çokluğun çağımız adlandırılma biçimi artık bir soruna dönüşmüştür. Sosyal sorun on dokuzuncu yüzyılda tehlike sınıfların zaptıyla; işçi sınıfının denetim ve kontrol altına alınmasıyla ilgiliydi. Küresel kapitalizmin ilk çeyreğini doldurduğu yirmi birinci yüzyılda ise artık ulusal sınırlar içerisinde sınıfsal tehditin dışında başka bir tehditle ulusal iktidarlar karşı karşıya: Sınırlar ötesinde ve de sınırlar arasındaki akışlar ulusal siyasalar

için en büyük tehdit konumda. Siyasal ve hukuki adlandırmalarla tanımlanmaya çalışan çokluğun gücü temel sosyal sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır.

İmparatorluk, göçü hem birikim rejiminin sürmesi ve sermaye döngüsünün devamı için zorunlu kabul etmekte, hem de mevcut olan toplumsal yapıya karşı potansiyel bir tehdit olarak konumlandırmaktadır. Göçün pratikteki bu dönüştürücü yapısı ve göçün kurucu öğesi olarak göçmenin ontolojik direniş potansiyeli, göçü ve göçmenliği İmparatorluğun sınırları muğlak olan kontrol rejimi tarafından ampirik olarak ölçülebilir, kategorik olarak tanımlanabilir ve söylemsel düzeyde sosyal sorun olarak inşa edilebilir hale getirmektedir.

Göçler her daim siyasal yerleşik yapıların mukadderatını belirlemesine karşın günümüzde ortak bir iyiliği örgütlemenin mümkünlüğünü belirler duruma gelmiştir. Başka bir deyişle, göç halinde olan çokluk ülke refahının ve zenginliğinin paylaşımının üzerindeki baskının faili olarak görülmektedir. Böylece akış halinde olan çokluğun yaratttığı tehdit refahı ve zenginliği merkezileştirmek isteyen ulusal siyasal iktidar güçleriyle onların ulus üstü temsilcilerine karşı yerinde edici ve yersiz yurtsuzlaştırıcı bir rol oynar.

Zorunlu göç eden ve dolayısıyla akışlarda olan çokluk maddi toplumsal bir gerçekliğin sonucudur. Savaşla karşı karşıya olan insan hayatının savunusudur. Savaşı yadsırken savaşla savaşan insanlık durumunun ifadesidir. Maddi bir toplumsal pratik olarak sadece mekansal bir değişim değildir. Ulusal sınırlar içerisinde siyasetin de başlıca amilidir. Yerleşik düzenleri yerinden ettiği ölçüde bir sosyal sorundur. Belirli bir sosyal sorunun adlandırılma ve temsil edilme biçimi ise kaçınılmaz olarak ideolojiktir. İdeolojinin başlıca işlevi asimetrik toplumsal ilişkileri ve dolayısıyla iktidar ilişkilerini

görünmez kılmak ise; göç gibi maddi toplumsal pratik ve ilişkilenme tarzının yaratacağı sorunları görünmez kılmak da ideolojinin işlevsel alanıdır.

Böylece çokluğun akışlarının adlandırılmak biçimi söylem düzeyinde temsil rejimlerinin telaffuz tarzlarının ötesinde bir meseledir. Bir meselenin nasıl adlandırıldığı ideolojikse; göçle gelen grupların nasıl adlandırıldığı ve bu adlandırmanın ilgili gruplara yönelik ilişkilenme tarzını toplumsal ölçekte nasıl belirlediği de ideolojinin maddi boyutunu oluşturur. Ülke sınırlarına gelenleri mülteci, sığınmacı, şartlı koruma statüsü gibi adlandırmalar ilgili gruplara atfedilen anlamı dil, kültür ve toplumsal değerler bağlamında ideolojik temsillerini kurmak anlamına gelir. Sadece resmi ve hukuki söylemlerde temsil edilen gruplara yönelik bürokratik ve kamusal statü belirlemek girişimleri değildir bunlar. Aynı zamanda ilgili gruplara yönelik toplumsal norm ve değerleri de yönlendirmenin aracıdır. Dolayısıyla kimin nasıl ve hangi biçimlerde adlandırıldığı ve temsil edildiği sadece kimlikleri değil; siyasal, ekonomik ve kültürel farklı düzeylerde ilgili kişi ve gruplara yönelik maddi pratik ve ilişkilenme tarzlarını da etkiler.

İdeoloji çokluk olarak zorunlu göçle gelenlerin hakikatini çarpıtmak, onları toplumun refahının karşıtı olarak sunmaktır. İdeoloji maddi gerçeklikteki çarpıklığı gizleyerek onu doğru olarak sunar. Suriyeliler Türkiye'li emekçilerin ekmeğini elinden alır; Ukraynalılar'da Güney illerinde sefa sürer gibi argümanlar böyle bir ideolojik temsil ve görme biçiminin ürünü olarak tezahür eden söylemlerdir. Mevcut ideolojik temsillerin kurgusöküme uğratabilmek adına, öncelikle Türkiye'ye coğrafi yakınlığı ve stratejik–ideolojik–politik referans noktası olması sebebiyle Avrupa'da özellikle son yıllarda göç ve göçmenliğin söylemsel temsilini inceleyeceğiz.

1.2. Avrupa ve Türkiye Ekseninde Göç

Göç, tarih boyunca ekonomik dönüşümler, siyasal çatışmalar, sömürgecilik, savaşlar ve ulus-devlet inşası gibi süreçlerle şekillenen küresel bir olgudur. Avrupa'da göç hareketleri, merkantilist dönemin köle ticaretinden başlayarak (Toksöz, 2006), sanayileşme çağındaki emek ihtiyacıyla ivme kazanmış, savaş sonrası yeniden yapılanma dönemlerinde işgücü temini aracı haline gelmiştir (Stalker, 2002). Ancak 1970'lerden itibaren yaşanan petrol krizi ve artan siyasal gerilimler, göçmenlik olgusunu bir güvenlik meselesi olarak çerçevelemiş; popülist sağın yükselişiyle birlikte göçmen karşıtı söylemler kurumsallaşmıştır (Ceylan & Uslu, 2021). Bu süreçte Avrupa Birliği hem serbest dolaşımı güçlendiren hem de dış sınırlarda kontrolü artıran çifte stratejiler benimsemiş (Aykaç & Yertüm, 2016), göç yönetimi giderek daha teknik, hukuki ve politik bir araç haline gelmiştir (Söderström, 2022).

Türkiye ise tarihsel olarak hem göç veren hem de göç alan bir ülke konumunda olmuş; Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan süreçte göç, homojen bir ulus yaratma hedefiyle doğrudan ilişkilendirilmiştir (Karpat, 2006; Dündar, 2001; Yıldız, 2019). Soğuk Savaş sonrası Türkiye hem transit hem de hedef ülke kimliğini pekiştirmiş (İçduygu & Aksel, 2013), 2011 sonrası Suriyeli sığınmacı kriziyle birlikte göç, yalnızca insani değil aynı zamanda siyasi ve yönetimsel bir mesele olarak kodlanmaya başlamıştır (İçduygu, 2017; Üstbici, 2017). Avrupa ve Türkiye'de göçmenlik süreçlerinin tarihsel gelişimi, siyasal refleksleri ve söylemsel kurguları karşılaştırmalı biçimde değerlendirildiğinde; özellikle din, etnisite, jeopolitik yakınlık ve medya temsillerinin göçmen algısında belirleyici faktörler olduğu görülmektedir (Ersen, 2022; Xuereb, 2023; De Witte, 2022; Drewski & Gerhards, 2024). Bu bölümde, göç olgusunun Avrupa ve Türkiye bağlamında

geçirdiği dönüşümler; güvenlikleştirme, yönetimsellik, etnik ayrımcılık ve söylem stratejileri çerçevesinde ele alınacaktır (Baysal & Lüleci, 2015; Foucault, 2015).

1.2.1. Avrupa'da Göç

Merkantalist dönemde sömürgeci Batı Avrupa ülkeleri sömürge ülkelerde üretilen altın, baharat, tarım ve zanaat ürünlerini dünyanın geri kalanına dağıtmış, bu geniş çaplı sömürgeci üretimin örgütleniş şekli köle emeğini gerekli kılmıştır. 16. yüzyılın ortalarından itibaren, coğrafi keşifler sonucunda keşfedilen yeni topraklardaki kahve, şeker, pamuk plantasyonlarında çalışacak köle ihtiyacının doğmasının katkısı büyüktür. Bu doğrultuda 16. yüzyılı izleyen yüzyıllarda Afrika'dan 15 milyon kişi güney ve kuzey Amerika'ya köle olarak götürülmüştür (Toksöz, 2006:11-12). Tarihin en büyük emek göçlerinden olan köle ticareti, merkez ülkelerde kapitalizmi mümkün kılan birikimi mümkün kılma konusunda önemli rol oynamıştır. Sanayileşme ile başta İngiltere olmak üzere, Avrupa ülkelerindeki mülksüzleştirme politikaları kırdan kente göçü hızlandırmış, yeni kurulan fabrikalarda kendisine yer bulamayan geniş kitleler Batı Avrupa'dan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve diğer sömürge ülkelere göç etmiştir. 1846-1890 arasında yaklaşık 17 milyon kişi ekonomik nedenlerle göç etmek zorunda kalmıştır (Toksöz, 2006:13-14).

19. yüzyıldan itibaren insanlar emeklerini üretim faktörü olarak sunmak için göç etmenin yanında, daha iyi sosyal koşullara sahip olmak için de göç etmeye başlamıştır. Birinci Dünya Savaşı sonrasında imparatorlukların dağılmasıyla birlikte ciddi bir göç dalgası oluşmuş, Birinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan yeni devletlerin homojen

nüfuslar yaratma çabası ile birlikte zorunlu göçler başlamıştır (Akan & Arslan, 2008: 7-8).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından, Avrupa'da büyük çaplı nüfus hareketleri yaşanmıştır. Özellikle Almanya, Polonya ve eski Çekoslovakya arasındaki sınır değişiklikleri milyonlarca insanın yerinden edilmesine yol açmış, bu dönemde savaşın yarattığı yıkım ve yeni sınır düzenlemeleri insanların zorunlu göçe maruz kalmasına neden olmuş ve kıtanın demografik yapısında önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Savaş sonrası yıllarda, Avrupa'nın yeniden yapılanması büyük bir işgücü ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. 1950'lerden 1973'e kadar süren bu dönemde, birçok Avrupa ülkesi yabancı işgücü temini için çeşitli anlaşmalar yapmıştır; Fransa, eski sömürge bağları nedeniyle Kuzey Afrika'dan işçi alırken, İngiltere Karayipler ve Hindistan alt kıtasından gelen göçmenleri tercih etmiştir. Sömürge bağı olmayan Almanya ise işgücünü ihtiyacını Yugoslavya ve Türkiye'den sağlamıştır. Göçmen işçiler genellikle kısa vadeli iş sözleşmeleri ile Avrupa'ya gelirken, birçoğu kalıcı olarak yerleşmiş ve Avrupa'nın sosyal dokusunda derin izler bırakmıştır (Stalker, 2002).

Ancak 1973'te yaşanan Petrol Krizi, göç politikalarında bir dönüm noktası olmuş, kriz sonrası ekonomik durgunluk ve artan işsizlik oranları Avrupa hükümetlerini işçi alımını durdurmaya zorlamıştır. Bu durgun dönemde, göç artık büyük ölçüde aile birleşmeleri yoluyla gerçekleşmiştir.1980'lerin ortalarından itibaren, Avrupa'da göç hareketlerinin doğası yeniden değişmeye başlamış, Doğu Avrupa'da komünist rejimlerin çökmesiyle birlikte, siyasi istikrarsızlıklar ve huzursuzluklar ciddi göç dalgalarını tetiklemiştir. Bu doğrultuda 1989-1998 yılları arasında dört milyondan fazla kişi, çeşitli Avrupa ülkelerine sığınma başvurusunda bulunmuştur (Stalker, 2002). 1970'li yıllarda

yaşanan Petrol Krizleriyle birlikte oluşan göçmen karşıtı kamu politikaları ve siyasal konjonktür sonucunda göç kontrolleri sıkılaşmış, bu yöndeki denetimler artmıştır. Göç meselesi, 1980'li yıllardan itibaren "güvenlikleştirme" ekseninde ele alınmaya başlamıştır.

Güvenlikleştirme teorisi, Kopenhag okulu tarafından ortaya konulmuş olup, güvenlik ekseninde göç meselesi kavranmaktadır. Başka bir deyişle, birer tehdit güvenlikle ilgili meseleler söz-edimler sayesinde birer güvenlik tehdit olarak kurgulanmaktadır (Baysal & Lüleci, 2015). Bu bağlamda göç olgusu 1980'li yıllardan itibaren popülist radikal sağ siyasi partiler tarafından bir "güvenlik sorunu" olarak ele alınmıştır. Güvenlikleştirme söylemleri çerçevesinde göçmenlere yönelik "istila", "akın", "işgal" gibi sözcükler göç karşıtı söylemin sıklıkla tercih ettiği terimlerdir (Ceylan & Uslu, 2021). Özellikle 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika'da İkiz Kulelere yapılan saldırılar sonucunda ortaya çıkan politik iklim, bu söylemlerin güçlenmesinde etkili olmuştur.

Maastrich Antlaşması (1992), Schengen Uygulaması (1995), Dublin Sözleşmesi (1990), Tampere Zirvesi (1999), Amsterdam Antlaşması (1999), Lizbon Antlaşması (2009) gibi girişimler Avrupa Birliği'nin göç politikalarında birlik sağlamak ve bu politikaları bütüncül olarak koordine etmek için düzenlenmiştir. Bu anlaşmalar göç meselesini güvenlik ekseninde ele almış, Avrupalı ve Avrupalı olmayan ayrımını keskinleştirmiştir. Ayrıca "Schengen Uygulaması" gibi uygulamalarla Avrupa Birliği vatandaşları için sınırlar belirsizleşirken, "Dublin Sözleşmesi" gibi uygulamalarla Avrupa dışından gelen sığınmacılar için sınırlar belirginleşmektedir. 2004 yılında "Frontex" adı altında Avrupa Birliği üyelerinin sınır ihlallerine karşı işbirliği yönetim

ajansı kurulmuş, ilgili ajans 2016 yılında yenilenerek sınır ihlallerini engelleme konusunda önemli adımlar atmıştır (Aykaç & Yertüm, 2016).

2020'li yıllara geldiğimizde, 1980'li yıllardan beri dolaşımda olan "güvenlikleştirme" söyleminin yaygınlaştığı görülmektedir. Fransa'da 2022 yılında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde göçmen karşıtı söylemleri ile tanınan, Ulusal Birlik Partisi (FN)'nin lideri Le Pen ilk turda oyların %23,15'ini almayı başarmıştır (Kirby, 2022). Hollanda'da 2023 yılında Mark Rutte'nin başında olduğu koalisyon hükümetinin göçmenlerin aile birleşimleriyle ilgili anlaşmazlığı sonucu yapılan erken genel seçimleri İslamofobik ve göçmen karşıtı lider Geert Wilders'in partisi Hollanda Özgürlük Partisi (PVV) birinci sırada tamamlamıştır (Cotton vd.,2023).

İtalya'da 2022 yılında yapılan genel seçimleri özellikle Afrikalı göçmenlere yönelik sert söylemleri ile tanınan Giorgia Meloni'nin liderlik ettiği İtalya'nın Kardeşleri Partisi kazanarak iktidara gelmiştir. Macaristan'da ise Victor Orban'ın başında olduğu Macar Yurttaş Birliği Partisi 2010 yılından beri iktidardadır. Macaristan'ın göç alması hakkında "biz de kısa bir sürede, göçmen ülkesine ve karışık kültüre sahip bir ülkeye dönüşürüz, burada da terörizm olur, sınır koruması olmaz. Demografik yapı ise aileleri desteklemek yerine nüfus ithalatı ile çözülmeye çalışılır." ifadelerini[3] kullanan Orban, Avrupa Birliğinin entegrasyon politikalarına karşı katı bir duruş sergilemektedir.

Son yıllarda özellikle Avrupa göç yazınında, politik arenada ve kamuoyunda etnisite temelli sığınmacı ayrımcılığı tartışmaları yürütülmektedir. Bu tartışmalar

[3] Anadolu Ajansı. (2017, Eylül 16). Macaristan Başbakanı Orban'dan göçmen karşıtı açıklama. Anadolu Ajansı. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/macaristan-basbakani-orbandan-gocmen-karsiti-aciklama/912178 (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2024)

Avrupa'da farklı göçmen gruplarına yönelik niceliksel, söylemsel ve pratiksel tutarsızlıklar üzerinden şekillenmektedir. Avrupa eksenli yürütülen mevcut tartışmalar farklı göçmen gruplarına yönelik medyada, politik arenada ve gündelik hayattaki söylemler üzerinde yoğunlaşmakta; bu söylemlerde mevcut olan "ayrımcı" tutumların çoğunlukla gizli olan unsurlarını ortaya koymaya, bu unsurların sebeplerini farklı disiplinler çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR), 6 Eylül 2022 tarihinde yayınladığı bir rapora göre; 7,1 milyon Ukraynalının özellikle Almanya, Polonya, Macaristan ve Romanya olmak üzere AB üyelerine sığınma başvurusunda bulunmuştur. En fazla Ukraynalıyı kabul eden ülke, 2,5 milyonla komşu Polonya olurken, onu 1,3 milyonla Macaristan ve yaklaşık bir milyonla Almanya izlemektedir. İlgili rapora göre, 4 milyondan fazla Ukraynalı geçici koruma programlarına alınmıştır. Buna karşın, on yıl süren Suriye iç savaşı boyunca AB yalnızca 1,1 milyon Suriyeliyi kabul etmiştir. Birleşmiş Milletler verilerine göre, Almanya 560.000 Suriyeli mülteci, İsveç, Avusturya, Hollanda ve Fransa 560.000 mülteci ve Yunanistan 120.000 mülteci kabul etmiştir. Suriye iç savaşının başlangıcından bu yana Polonya, Macaristan, Romanya ve Moldova gibi ülkelerin kaç mülteci kabul ettiği bilinmemektedir (Ersen, 2022).

Bahsedilen niceliksel tutarsızlığın yanında, Avrupa Birliği'nin (AB) 2015 yılındaki Suriyeli sığınmacı krizine ve 2022 yılındaki Ukraynalı sığınmacı krizine gösterdiği hukuki reaksiyonlar farklılık göstermektedir. 2011 yılında Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da yaşanan siyasi karışıklıklar II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa'ya zorla yerinden edilen en büyük insan hareketine yol açmış; 2015 yılı sonunda, çoğunluğu Suriye'deki çatışmalardan kaçan yaklaşık 1 milyon sığınmacı AB'ye ulaşmıştır. Almanya

ve İsveç en çok sığınmacıyı kabul eden ülkeler olurken Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti gibi ülkeler sığınmacıları kabul etmeyi reddetmiştir. Bu süreçte Dublin Tüzüğü çerçevesinde yürütülen, tüm AB üyesi ülkelerde benzer iltica standartlarının sağlanmasını ifade eden Ortak Avrupa İltica Sistemi (Common European Asylum System) çatlaklar vermiş, İtalya ve Yunanistan gibi AB'nin çevre ülkeleri üzerinde idari yük yaratmıştır. AB, sığınmacıları çevre ülkelerde tutabilmek adına sığınmacıların Akdeniz'de teknelerinin durdurulması ve Batı Balkan göç yolunun kapatılması; Türkiye ve Libya gibi üçüncü ülkelerle yapılan sığınmacı anlaşmalarını içeren bir dışsallaştırma stratejisi izlemiştir. Bunun yanında, Rusya'nın Şubat 2022'de Ukrayna'yı işgal etmesi sonucu milyonlarca Ukraynalının yerinden edildiği süreçte AB, dışsallaştırma stratejisi yerine dayanışma odaklı bir yaklaşım geliştirmiş, olağanüstü durumlar sonucunda gerçekleştirilen sığınmacı akınlarında sığınmacılara yönelik oturma, çalışma ve serbest dolaşım gibi hakların tesis edilmesini ifade eden Geçici Koruma Direktifi'ni (Temporary Protection Directive) devreye sokmuştur (Söderström, 2022).

Laitin verdiği bir röportajda (De Witte, 2022), Ukraynalı sığınmacıların AB'nin göç politikalarındaki sistematik başarısızlıklardan Suriye ve Kuzey Afrika krizlerinde olduğu kadar etkilenmemesini birkaç hukuksal sebeple açıklamaktadır. Birincisi; 2014-2015 döneminden, Dublin Anlaşması kapsamında, sığınmacıların ilk kayıt yaptırdığı ülke onlar adına iltica başvurusunu yönetmek ve barınma sağlamakla yükümlü olduğundan bu yükümlülüğü yerine getiremeyecek ülkeler için büyük bir baskı yaratmasıdır. İkincisi; AB'nin Ukraynalılar için Geçici Koruma Direktifini etkinleştirmesidir. İlgili direktif, mültecilere bir yıl boyunca AB ülkelerinde barınma, çalışma, eğitim alma gibi haklar

tanırken, 2014-2015 yılında yaşanan sığınmacı krizinde Suriyeliler bu haklardan yoksun kalmaktadır.

Etnisite temelli göçmen algısı tartışmasının diğer bir boyutu olan söylemsel farklılıklar; Avrupalı politikacıların, gazetecilerin, kamu görevlilerinin yaptığı konuşmalar ve basına verdiği demeçlerde kendisi göstermektedir. Ukrayna'nın eski başsavcı yardımcısı David Sakvarelidze, BBC'ye verdiği demeçte, yaşanan trajedinin kendisi için ne denli duygusal olduğunu vurgulamış ve "mavi gözlü, sarı saçlı Avrupalı insanların her gün öldüğünü" dile getirmiştir (Makura, 2022). Benzer şekilde, ABD merkezli NBC kanalından Kelly Cobiella da Ukraynalı mültecileri değerlendirirken, onların Suriyeli mültecilerden farklı olarak "komşu Ukrayna'dan gelen, Hristiyan ve beyaz" olduklarına dikkat çekmiştir (Makura, 2022). İngiliz ITV News muhabiri Lucy Watson ise Ukraynalılar için yaşananları "Avrupa'da düşünülemez olanın gerçekleşmesi" şeklinde tanımlamış ve Ukrayna'yı gelişmekte olan ülkelerle karşılaştırmıştır. CBS muhabiri Charlie D'Agata, Kiev'deki çatışmaları, Irak ve Afganistan gibi uzun süreli çatışmaların yaşandığı bölgelerden ayrı bir konumda değerlendirerek, buranın "nispeten medeni, nispeten Avrupa" bir şehir olduğunu ifade etmiştir. Bulgaristan'ın eski başbakanı Kiril Petkov ise Ukrayna'daki mültecileri Suriyeli mültecilere kıyasla "zeki, eğitimli Avrupalılar" olarak tanımlamış ve bu insanların, alışılmış mülteci dalgalarından farklı bir profil çizdiğini belirtmiştir (Ersen,2022).

Macaristan Başbakanı Victor Orban'ın Orta Doğu ve Afrika'dan gelen sığınmacılar ve Ukraynalı sığınmacılar konusunda üç ay arayla yaptığı "kimseyi içeri almıyoruz" ve "herkesi içeri alacağız" açıklamaları bu söylemsel farklılığın en önemli örneklerinden birisidir (CBC, 2022a). Parekh verdiği bir röportajda, bu ayrımcı tutumun

sebebini güvenlik motivasyonu arkasına gizlenmiş ırksal düşünceler olarak görmekte, bu ırksal düşünceleri "yapısal ırkçılık" olarak tanımlamaktadır. Parekh'e göre Orta Doğulu sığınmacıların terörist olabileceğinden şüphelenilmekte, bu şüphenin de Orta Doğulu Müslüman erkeklerin terörist olduğu fikriyle bağlantılı olduğunu ileri sürmektedir (Khalid, 2022). Karamanidou da Parekh'e benzer şekilde Avrupa Hükümetlerinin ve AB seçkinlerinin Avrupa'ya ulaşmaya çalışan sığınmacılara yönelik tepkilerindeki farklılıkları "derinlemesine kökleşmiş ırkçılık" kavramıyla açıklamaktadır (CBC, 2022a).

Avrupa'da mevcut etnisite temelli göçmen ayrımın kökenlerini anlamak adına, özellikle Ukraynalı göçü ile beraber pek çok akademik çalışma yapılmıştır. Bu araştırmalar, dinin halkın sığınmacılara yönelik tutumunda kilit rol oynadığını göstermektedir. 2016'da 15 ülkede 20.000 kişiyle yapılan bir ankette, Avrupa'da güçlü bir Müslüman karşıtı önyargı olduğu saptanmıştır. Bununla beraber, Avrupa'da yapılan üç IPL (Interprofessional Learning) çalışması sonucunda elde edilen veriler, Müslüman sığınmacıların Avrupa'da Hristiyan kökenli olanlara oranla daha yüksek ayrımcılıkla karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Avrupalı seçmenlerin yüksek istihdam edilebilirliğe sahip sığınmacılara daha olumlu yaklaştığı, Ukraynalı sığınmacıların çoğunun kentli olması daha yüksek beceri seviyelerine sahip olabilecekleri varsayımını doğurmuş, bu varsayım Ukraynalıların işgücü piyasalarına entegrasyonunu kolaylaştırıcı bir unsur olmuştur (De Witte, 2022).

Xuereb (2023), Birleşik Krallık ve Malta'da yaklaşık 300 katılımcıyla yaptığı çalışma sonucunda Ukraynalıların Avrupalılar tarafından daha az tehditkâr olarak görüldüğü, Suriyeli ve Somalili sığınmacıların ise "öteki" olarak algılandığı sonucuna ulaşmıştır. Xuereb'e (2023) göre Ukraynalıların büyük çoğunluğunun Hristiyan olması

Avrupa toplumlarındaki empatiyi artırmakta, bunun yanında Ukrayna'daki savaşın Avrupa'da geniş çaplı medya ilgisi ve insani dayanışma dalgasıyla desteklenmesi Ukraynalılara yönelik desteğin yoğun olmasını sağlamıştır.

Xuereb (2023), Ukraynalı sığınmacıların Avrupa toplumları ve medyası tarafından daha olumlu temsillerle karşılandığını, buna karşın Suriyeli ve Somalili sığınmacıların tehdit olarak çerçevelendiğini belirtmektedir. Ukraynalılar sıklıkla "medeni", "bize benzeyen" kişiler olarak tanımlanırken, Suriyeliler genellikle güvenlik tehditi ve ekonomik krizlerin kaynağı olarak gösterilmiştir. Laitin'e göre Rusya-Ukrayna savaşının Avrupa medyası tarafından geniş çaplı ve sürekli olarak aktarılması, Ukraynalıların Avrupa'da gördüğü insani desteği artırmaktadır. Aynı perspektiften değerlendirilen Suriyeli sığınmacılar ilk başta bu desteği görseler de, sayılarının artmasıyla birlikte bu destek yerini dışlayıcı tutumlara bırakmıştır (De Witte, 2022).

Moise vd. (2022) ise Ukraynalı sığınmacıların büyük çoğunluğunun beyaz ve Hristiyan kökenli olup, genellikle kadın ve çocuklardan oluştuğunu vurgulamakta, buna karşın 2015-2016 yıllarında gelen Suriyeli sığınmacılar arasında genç yetişkin erkeklerin oranının daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Moise vd. (2022) göre bu demografik fark, Ukraynalıların Avrupalılar tarafından daha az tehditkâr olarak algılanmasına sebep olmuştur.

Drewski ve Gerhards (2024), Almanya ve Polonya'nın Suriyeli ve Ukraynalı sığınmacılara yönelik politikalarını karşılaştırarak, devletlerin neden farklı sığınmacı gruplarına yönelik ayrımcı yaklaşımlar sergilediğine yönelik açıklama getirmeye çalışmaktadır. Çalışmanın Almanya ekseninde Suriyeli sığınmacılar, insani yardım ve uluslararası dayanışma bağlamında tanımlanırken, Ukraynalı sığınmacılar demokrasi ve

özgürlük gibi ortak değerlerin savunucusu olarak çerçevelenmiştir. Polonya'da ise komüniteryan bir çerçeveleme yapılarak, ulusal egemenlik ve homojen kültürel kimlik vurgulanmış, bu doğrultuda Suriyeli sığınmacılar tehdit olarak nitelenmiş; Ukraynalı sığınmacılar ise Polonya'nın Hristiyan kültürel mirasına yakın görülerek desteklenmiştir. Drewski ve Gerhards (2024), Suriyeli ve Ukraynalılara yönelik bu farklı yaklaşımın yalnızca kültürel yakınlık ya da uluslararası rekabet gibi faktörlerle değil, aynı zamanda politik söylemlerin çerçeveleme biçimleriyle de ilişkili olduğunu ortaya koymuştur.

Weber vd. (2023) tarafından Twitter/X üzerinden yapılan, Ukraynalı ve Suriyeli göçmenlere yönelik toplumsal dayanışma ve anti-dayanışma söylemlerini inceleyen çalışma; coğrafi ve kültürel yakınlığın Ukraynalılara yönelik dayanışmayı artırırken, Suriyeli ve diğer mülteci gruplarına yönelik olumsuz ifadeleri artırmıştır. Bunun yanında, medya kapsamının ve siyasi olayların dayanışma dinamiklerini önemli ölçüde şekillendirdiği belirtilmiştir. Örneğin 2015 Yılbaşı'nda Köln'de yaşanan saldırı ve taciz olayları[4] Suriyeli ve diğer mülteci gruplarına yönelik anti-dayanışma ifadelerinde artış gözlemlenmiştir.

Söderström (2023), dini ve ırksal ayrımın yanında jeopolitik farklılıkların da bu çifte standartlı tutumu etkilediğini öne sürmüştür. Söderström'a (2023) göre 2022 Ukraynalı sığınmacı krizinde, Rusya'nın AB güvenliği için tehdit oluşturması nedeniyle Ukraynalı sığınmacılar insani bir krizden çok jeopolitik bir mesele olarak ele alınmıştır.

[4] BBC Türkçe. (2016, Ocak 5). Köln'deki yılbaşı saldırıları Alman toplumunda tartışma yarattı. BBC Türkçe. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160105_koln_saldiri (Erişim Tarihi:5 Eylül 2023).

Doğu Avrupa ülkeleri, Ukrayna ile ortak bir sovyet sonrası tarihe sahip oldukları için Ukrayna ile daha güçlü bir dayanışma gerçekleştirmiştir. Bu doğrultuda, Ukraynalı mültecilere yönelik olumlu yaklaşımların yalnızca ırksal veya kültürel faktörlerle açıklanamayacağını, Rusya'nın Avrupa'ya yönelik genişlemeci tehditleri ekseninde Ukraynalı mültecilerin "müttefik" olarak algılandığını, Suriyeli mültecilerin ise bu jeopolitik bağlamdan yoksun kaldığını vurgulanmaktadır (Science Media Centre Spain, 2023).

1.2.2. Bir Göç Ülkesi Olarak Türkiye

Tarihsel olarak Türkiye'nin nüfus yapısı, Osmanlı İmparatorluğu'ndan Cumhuriyet dönemine uzanan süre içinde pek çok değişim ve dönüşüm geçirmiş, bu süre içinde çeşitli göç hareketleri yaşanmış ve bu göç hareketleri devlet politikaları aracılığıyla şekillenmiştir. Osmanlı Devleti'nin kozmopolit yapısında barındırdığı çok kültürlü nüfus, Osmanlı Devleti'nin son dönemleri ve Cumhuriyetin kuruluş dönemlerinde çeşitli sebeplerle homojen bir yapıya evrilme eğilimi göstermiştir. Bu dönüşüm süreci; nüfus politikaları, zorunlu göçler, nüfus mübadelesi ve ulusal kimlik inşası gibi dinamiklerle yakından ilişkili olmuştur. Türkiye'nin yakın göç tarihi ve günümüz etno-sosyal yapısına ışık tutan bu süreci anlamak için lenslerimizi Osmanlı'nın son döneminden başlayan bir tarihsel okumaya çevirmemiz gerekmektedir.

Osmanlı Devleti'nin ilk 400 yılında yaşanan göçlerin ekonomik nitelik taşımasına karşın, 18. yüzyıldan itibaren göçler siyasi bir nitelik kazanmış ve siyasi nitelik kazanan bu göçler 19. yüzyılda hız kazanmıştır. 1783 yılında Rusya'nın Kırım ilhakı ile başlamış olan siyasi-dini nedenli göçler kısaca; 1828-1829 Rus-Osmanlı Savaşı sırasında

Kafkasya, Kırım ve Balkanlar'da yaşayan Müslümanların Anadolu ve Rumeli'ye göçleri, 1853-1856 Kırım Savaşı sırasında Kırım'dan gelen göçler, 1862-1865 arası süren Kafkas göçleri, 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sırasında Bulgaristan ve Sırbistan'dan Osmanlı coğrafyasına yaşanan Türk asıllı Müslüman göçleri, Girit'in Yunanistan tarafından işgal edilmesiyle başlayan göçler, 1912-1913 Balkan Savaşı sırasında Balkan coğrafyasından gelen göçler olarak sıralayabiliriz. Cumhuriyet dönemine geldiğimizde ise; 1926 yılında yaşanan Türk-Yunan nüfus mübadelesi, 1930-1937 yılları arasında Türkiye Cumhuriyeti ile Balkan ülkeleri arasındaki çeşitli anlaşmalar sonucunda yaşanan göçler, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Yugoslavya ve Bulgaristan'dan gelen göçlerle birlikte 1856-1990 yılları arasında Türkiye'ye yaklaşık 9 milyon kişi göç etmiştir (Karpat, 2003:15-16).

18. yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu'nun modernleşme ve yaşadığı politik-askeri çatışmalar doğrultusunda büyük demografik değişimler yaşadığı bir dönem olmuştur. Behar'a (1996) göre, 18. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı'nın toplam nüfusu 20-25 milyon arasıdır. 19. yüzyılda ise İmparatorluğun yaşadığı çeşitli çatışmaların yanında Tanzimat reformları ile devlet, merkeziyetçi politikalar doğrultusunda modernleşme çabalarını artırmış ve bu bağlamda nüfus sayımları önem kazanmıştır (Behar, 1996:18).

Göçlerin neden olduğu demografik değişim, özellikle 19. yüzyılın son çeyreğinde Osmanlı'nın etnik yapısına ciddi etkilerde bulunmuştur. Özellikle payitahttan uzaktaki Müslüman tebaanın göçleri, Osmanlı Devleti'nin Müslüman nüfus oranını artırma ve homojenleşme politikasının bir parçası olmuştur (Karpat, 2006:102-104). Kırım Savaşı (1853-1856), 93 Harbi (1877-1878) ve Balkan Savaşları (1912-1913) gibi büyük çatışmalar, Müslüman nüfusunun Anadolu'ya geniş çaplı göç etmesine sebep olmuş ve bu göçler homojenleşme sürecinde kritik bir rol oynamıştır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde, dağılmaya yüz tutan imparatorluğun merkez yönetimini güçlendirme amacıyla çeşitli idari reformlar hayata geçirilmiştir. Bu reformlar, nüfusun kaydedilmesi ve yönetilmesi konusunda Avrupa'nın da etkisiyle daha sistematik, modern bir yaklaşım geliştirmeyi amaçlamıştır. II. Abdulhamit dönemi, bu anlamda merkeziyetçi politikaların yoğunlaştığı, nüfus sayımlarının ve nüfusu bilme arzusunun ön plana çıktığı, devletin demografik bilgileri kontrol altında tutma çabasının başat olduğu bir dönem olmuştur (Karpat,2006:106-110). Bu dönemde uygulanan nüfus politikalarıyla demografik veriler toplanmış, nüfus hareketlerinin düzenlenmesi ve bu doğrultuda sosyal ve merkeziyetçi düzenin sağlanması hedeflenmiştir.

1913-1918 yıllarında İttihat ve Terakki Cemiyeti, Osmanlı İmparatorluğu'nun toprak bütünlüğünü koruma ve Müslüman nüfusu artırma, homojen bir yapı oluşturma amacıyla çeşitli iskân politikaları izlemiştir. Bu süreçte özellikle yaşanan savaşlar sonucu Balkanlar ve Kafkasya'dan göç eden Müslümanlar, Anadolu'da belirli bölgelere yerleştirilmiştir. İttihat ve Terakki döneminde uygulanan bu demografik mühendislik uygulamaları siyasi bir araç olarak işlev görmüş ve Cumhuriyet dönemi iskân politikalarına zemin hazırlamıştır (Dündar, 2001: 92-165).

Cumhuriyet döneminde yaşanan en büyük ve geniş çaplı göç olayı Türk-Yunan mübadelesi olmuştur. 1923 yılında imzalanan Lozan Anlaşması çerçevesinde gerçekleşen Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sözleşmesi, Batı Trakya'daki Müslümanlar ve İstanbul'daki Rumlar dışındaki nüfusun zorunlu yer değiştirmesini öngörmekteydi. Bu süreçte yaklaşık 1,5 milyon Rum, Yunanistan'a göç ederken, 500 bin Müslüman Türkiye'ye yerleştirilmiştir (Arı, 1995: 1-5). Yıldırım'a göre mübadelenin diplomatik

temelleri, Lozan Konferansı'ndan önceki tarihsel süreçte şekillenmiş; özellikle Balkan Savaşları ve sonrasında ortaya çıkan nüfus hareketleri, bölgede yaşayan azınlık grupların ulus devletler tarafından bir tehdit unsuru olarak görülmesine yol açmıştır (Yıldırım, 2006: 3-4).

Yıldız (2019), Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü sonrası modern Türk ulusal kimliğinin yeni bir ulus-devlet yaratma sürecinde nasıl inşa edildiğini irdelemektedir. Yıldız'a göre bu süreç: etnik aidiyetin yeniden tanımlanması ve seküler değerlerin merkeze alınması olarak iki ana eksende gelişmiştir (Yıldız, 2019:65-70, 158-159). Etnik aidiyetin yeniden tanımlanma süreci, genç cumhuriyetin homojen bir ulus inşa etme hedefi doğrultusunda gerçekleşmiş, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemindeki homojenleşme ve merkezileşme bakiyesinin, daha farklı bir tanımla Türk ulusal kimliği çerçevesinde göç politikalarına sirayet ettiği görülmekte, Türk-Yunan nüfus mübadelesi de Cumhuriyet'in etno-sosyal yapı inşasının bir parçasını oluşturmaktadır.

Küreselleşmenin getirdiği değişimler, güvenlik kavramının yalnızca devletlerarası ilişkiler olarak algılanan sınırlı kapsamını genişletmiş; kimlik, toplumsal bütünleşme, çevresel krizler gibi konular da güvenlik söyleminin ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Göç, bu dönüşümün merkezinde yer alan bir dinamik olarak hem küresel değişimlerin bir sonucu hem de bu değişimlerin itici gücü olarak değerlendirilebilir. Bu eksende Türkiye'nin rolü İçduygu ve Keyman (2000) tarafından göç veren ülke, göç alan ülke ve transit geçiş ülkesi olarak üç boyutta değerlendirilmektedir.

Taşkın Deniz'e (2014) göre Türkiye'ye yönelen düzensiz göçü belirleyen dört ana unsur: Komşu ülkelerdeki artan siyasi belirsizlikler ve çatışmalar; Türkiye'nin Doğu Batı ile Kuzey Güney arasında bulunan coğrafi yapısı; Avrupa sınırlarında uygulanan sıkı göç

kontrolleri, Türkiye'nin komşu ülkelere oranla ekonomik açıdan daha iyi şartlar sunmasıdır (Deniz,2014). Komşu ülkelerdeki artan siyasi belirsizlikler, özellikle çatışmadan kaçan göçmenlerin göç tercihlerinde etkili olmaktadır. Suriye örneği üzerinden değerlendirecek olursak, Suriye'nin komşu ülkelerinde Arap Baharı sonucunda meydana gelen siyasal istikrarsızlıklar düzensiz göçmenleri görece daha istikrarlı bir ülke olan Türkiye'ye yönlendirmiştir. Türkiye'nin Asya ile Avrupa arasında bir köprü niteliğindeki coğrafi yapısı düzensiz göçmenleri özellikle transit ülke olarak Türkiye'ye yöneltmektedir. Düzensiz göçmenin temel hedefi olan Avrupa'ya Türkiye üzerinden gidilmektedir. Dolayısıyla Türkiye bu noktada transit ülke olarak ayrı bir önem kazanmaktadır.

Göç, yalnızca savaş ve şiddetin doğrudan bir sonucu değil; ekonomik eşitsizlikler, toplumsal ayrımcılık, siyasi baskılar gibi kapsamlı sorunların da bir tezahürüdür. Bireylerin göç kararını almasında, bireysel motivasyonlar kadar yapısal etkenler de rol oynamaktadır. Günümüzdeki göç süreçleri, dinamik bir yapı sergilemekte ve bireylerin karşılaştığı yeni zorluklar, motivasyon ve göç hareketlerinin yönünü değiştirebilmektedir (Yazgan vd., 2015). Uluslararası göçün bu çok yönlü ve karmaşık boyutu yeni göç yollarının oluşmasına sebep olmuş, klasik göç yollarına alternatif olarak yeni göç yolları oluşmuştur. Kişilerin göç tercihleri üzerinde çeşitli unsurlar etkili olmuş, kişilerin göç tercihlerini etkileyen unsurlar mikro ve makro düzeyde analiz edilerek çeşitli kuramlarla açıklanmaya çalışılmıştır.

Betts'e (2017) göre zorunlu göç, varoluşsal bir tehditten kaynaklanan kayda değer yapısal engeller sebebiyle ortaya çıkan harekettir (Betts, 2017:18). Buz'a göre ise zorunlu göç, tüm zamanlarda varolmuş bir insanlık olayıdır. Bu olay değişik koşullar altında

yaşansa da zorunlu göç olgusunun değişmeyen içeriği, devamlı değişen bir etiket ve kimlik sorununa dönüşmektedir (Buz, 2004:30). Bir başka deyişle, zorunlu göç, göç edenlerin tercihine dayanmamakta, bir mecburiyet sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Zorunlu göçün altında yatan sebepler genellikle politiktir ve yerinden edilmenin sebepleri uluslararası sistem, jeopolitik eğilimler, küresel siyasi ekonomi eğilimleri ile yakından bağlantılıdır (Betts, 2017:14). Konuyu Suriyeli ve Ukraynalılar üzerinden somutlaştırmak gerekirse, yaşanan zorunlu göçlerin "çatışma" ile kaçınılmaz ilişkisi mevcuttur.

Türkiye, tarih boyunca hem göç veren hem de göç alan bir ülke konumunda olmuştur. Türkiye, 1950'li yıllardan itibaren ulusal ekonomiyi desteklemek amacıyla Avrupa'ya işçi göçü veren bir ülke olarak ön plana çıkmıştır. 1980'li yıllarda Afganistan, İran ve Irak'taki siyasi karışıklıklar Türkiye'yi hem hedef hem de transit ülke konumuna getirmiştir (İçduygu &Aksel, 2013). Türkiye'nin göç meselesindeki tarihsel rolü özellikle Soğuk Savaş döneminde şekillenmiş; o dönemde göç politikaları devlet merkezli bir güvenlik anlayışıyla sınırlandırılmış ve yalnızca Avrupa'dan gelen mültecilerle ilgili yasal çerçeve oluşturulmuştur (İçduygu & Keyman, 2000). Türkiye, 1980'li yıllardan önce transit ülke olma özelliğiyle ön plana çıkarken, 1980'li yıllarda çifte rol üstlenmiş; transit bir göç ülkesi olmanın yanı sıra ekonomik nedenlerle gelen düzensiz göçmenler ve bölgedeki çatışmalar sonucundaki siyasi baskılar sebebiyle sığınma talep eden bireyler için hedef ülke konumunda gelmiştir (İçduygu, 2004). 1980 ve sonrası dönemde; transit göç, düzensiz iş gücü göçü ve insan kaçakçılığı gibi sorunlar ön plana çıkmıştır. İçduygu (2004), bu sorunların uluslar politikaların yanı sıra Avrupa Birliği'nin "Fortress Europe" olarak adlandırdığı sıkı göç politikalarıyla da ilişkili olduğunu belirtmektedir.

2000'li yıllar Türkiye'nin göç politikalarında önemli değişimlere sahne olmuş, Avrupa Birliği üyelik süreç ve küresel göç dinamikleri Türkiye'nin göç politikalarını düzenlemesini zorunlu kılmıştır. 2003 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) bu yeni yaklaşımın en somut örneği olmuştur (İçduygu & Aksel, 2013). Uluslararası göç meselesi, 2011 sonrasında Suriyeli mültecilerin Türkiye'de ve Avrupa'da yarattığı etkiyle beraber; güvenlik, insan hakları ve göç ekseninde çok tartışılan bir sorun alanı haline gelmiştir. Özellikle 2011'den itibaren Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye akını, devlet merkezli güvenlik kaygılarını artırmış ve göç politikalarının yeniden tasarlanmasına sebep olmuştur (İçduygu & Şimşek, 2017). Mevcut politikalar, genellikle ulusal güvenliği öncelemekte ve mültecilerin sosyal entegrasyonunu ikinci plana atmaktadır.

İçduygu'ya (2017) göre, Türkiye'de Suriyeli mülteciler, yalnızca insani bir mesele olarak değil, aynı zamanda politik bir konu olarak ele alınmaktadır. İçduygu (2017), Suriyelilerin bir "güvenlik tehtidi" yahut bir "yük" olarak algılanmasının yanı sıra mültecilerin siyasi stratejileri şekillendiren bir araç haline geldiğini öne sürmektedir. Türkiye'nin mevcut göç politikaları, Avrupa Birliği ile yapılan göç anlaşmaları gibi uluslararası aktörlerin etkisiyle belirlenmiş ve bu süreçte Suriyeli mülteciler, bir diplomatik pazarlık konusu haline gelmiştir. İçduygu'nun tabiriyle siyasallaşan bu süreç, ayrımcılık ve dışlanma gibi sosyal problemlerin doğmasına zemin hazırlamaktadır (İçduygu,2017). Üstübici'ye (2017) göre, Türkiye'de sınır geçişleri politik bir surete bürünmüştür. Türkiye bu bağlamda düzensiz göçmenlerin Batı'ya geçişini engelleyen bir bariyer rolü oynamakta, bu durum insan kaçakçılığı gibi yasa dışı faaliyetlerin artmasına ve göçmenlerin güvencesiz koşullara itilmesine neden olmaktadır.

1.2.3. Yönetimsel Bir Sorun Olarak Türkiye'de Göç

19. yüzyıl, endüstriyel kapitalizmin geliştiği ve ulus devletlerin tarih sahnesinde bir güç olarak yerleşikleştiği büyük ekonomik ve politik dönüşümlerin çağı olmuştur. 19. yüzyıldan itibaren sosyal sorunlar ve bu sorunların özneleri sayılarla temsil edilip kayıt altına alınmış, sayılar ve bu sayıların bilgisine dayalı kamu siyasaları çağı başlamıştır (Yılmaz,2012:138-139). Bu bağlamda istatistik, devletler açısından; devlet kapasitesinin tespit edilmesi ve topluma dair bilginin tek elde toplanması gibi işlevler görerek, iktidarların merkezileşmesinin ve diğer tüm siyasaların nesnesi olan nüfus, istatistik aracılığıyla daha önce hiç olmadığı kadar detaylı bir sorunsal haline gelmiştir (Yılmaz, 2012:153). Nüfusun bir yönetim meselesi olarak yeniden keşfi, nüfus mefhumunun iktidarlar tarafından amaçlanan politikalar doğrultusunda kullanışlı bir nesne olarak kavranmasını sağlamıştır.

Foucault'ya göre, 17. yüzyıldan itibaren yaşam üzerindeki iktidar; insan bedeninin anatomopolitikası ve nüfusun biyopolitikası olmak üzere iki alanda gelişmiştir (Yılmaz, 2012:157). Foucault biyopolitikayı; özellikle 18. Yüzyıldan itibaren, yönetim pratiğinin nüfusu oluşturan canlıların karşılaştığı sorunları ussallaştırma çabası olarak tanımlamaktadır (Foucault, 2015:265). Foucault'nun bahsettiği bu çaba; nüfus doğum oranı, sağlık koşulları, yaşam süreleri gibi insan bedenine dair biyolojik süreçleri yönetme arzusu ve pratiğini ifade etmektedir. Modern iktidar, nüfus da dahil olmak üzere biyolojik yaşamı bir yönetim meselesi olarak ele almaktadır. Bu bağlamda biyopolitika, klasik iktidarım ölüm üzerine söz sahibi olma imtiyazından; yaşamı şekillendirme imtiyazına geçişi ifade etmektedir (Foucault, 2015).

Foucault, iktidar türleri konusunda tarihsel olarak "hükümranlık" ve disiplinci iktidar ayrımına gitmektedir. Hükümranlık, toprak üzerindeki çıplak güce dayalı kontrolü ifade ederken, disiplinci iktidar bireylerin davranışları ve düşünceleri üzerindeki hakimiyeti vurgulamaktadır. Hükümranlığın toprağa dayalı yönetim anlayışı 18. Yüzyıldan itibaren değişime uğramış, yerini çeşitli disiplin mekanizmalarıyla nüfusun bütününün idaresine odaklanan yönetimsellik anlayışına bırakmıştır (Foucault, 2013: 77-101). Bu bağlamda biyopolitika uygulamaları yönetimsellik anlayışının en önemli parçalarından birisini oluşturmaktadır. Başka bir deyişle yönetimsellik, bireylerin ve nüfusların eylemlerini düzenleme ve yönlendirmek amacıyla uygulanan "rasyonel" yönetim pratiklerinin bütünüdür.

Yönetimsellik ekseninde göç yönetimi, nüfusu kontrol altına alma stratejisinin bir boyutu olarak kavranabilir. 18. yüzyıldan itibaren Osmanlı coğrafyasında uygulanan göç ve iskân politikalarını da bu doğrultuda okumamız gerekmektedir. 15., 16. ve 17. yüzyıllara ait nüfus verileri Osmanlı yönetiminin fethedilen topraklarda çeşitli dönemlerde yaptırdığı sayımlara dayanırken, Tanzimat dönemi ve sonrasında nüfus sayımları modern bir bakış açısıyla sistematik biçimde gerçekleştirilmiş; vergi salmak, arazi dökümü yapmak ya da askere almak gibi hükümranlığa yönelik amaçlar yerine nüfusun sosyal ve ekonomik niteliğine ilişkin bilgi almak amacıyla yapılmıştır (Behar, 1996:18).

Osmanlı'nın dağılış dönemi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecinde yaşanan zorunlu göç deneyimleri, mevcut rejimlere belirli bir toplumsal düzen oluşturma hedefiyle nüfus politikaları geliştirme imkânı sunmuştur. Osmanlı Coğrafyasının çeşitli bölgelerinde patlak veren savaşlar sonucu Anadolu'ya göç eden Müslüman toplulukların

Anadolu'da çeşitli bölgelere yerleştirilmesi ve Cumhuriyet döneminde yaşanan nüfus mübadelesi yönetimsellik perspektifinden ilgili rejimlerin nüfus mühendisliği olarak okunabilir. Yönetimsellik, siyasal iktidarların sarih bir baskı aracı kullanmadan nüfusu çeşitli yönetim pratikleriyle daha "yönetilebilir" bir biçimde düzenleme çabasını ifade etmektedir. Geç dönem Osmanlı modernleşmesi ve akabinde ulus devletleşme sürecindeki yönetsel stratejiler nüfus tespitine yönelik nüfus sayım teknikleri ile nüfusu homojenleştirmeye yönelik siyasalar çerçevesinde somutlanmıştır.

1.3. Zorunlu Göçmenlik

Göç olgusu, modern toplumların siyasal, ekonomik ve kültürel dinamiklerini derinden etkileyen çok katmanlı bir fenomen olarak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çok boyutlu yapı, göç çalışmalarında hem göç olgusuna hem de göçmenliğe dair ontolojik varlıkla hukuki statü arasında şekillenen çok sayıda kavramsal çerçevenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle Uluslararası Göç Örgütü (IOM) gibi kuruluşların geliştirdiği tanımlar, göçü her türlü yer değiştirme biçimini kapsayacak şekilde oldukça geniş biçimde formüle ederek, tanımın analitik gücünü zayıflatabilmektedir. Bu tür bir kapsayıcılık, göçe neden olan kuramsal ve yapısal ayrımların silikleşmesine ve göçmenlik olgusunun özgül koşullarının göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla, göçün yalnızca kapsayıcı değil; aynı zamanda ayırt edici, bağlamsal ve açıklayıcı biçimde tanımlanmasına duyulan ihtiyaç gün geçtikçe daha belirgin hâle gelmektedir.

Uluslararası Göç Örgütü'ne (IOM) göre göç, uluslararası sınırları aşarak yahut bir devlet içinde gerçekleştirilen nüfus hareketlerini; göçmen ise yaşanan bu hareketliliğin kendi iradesiyle göç eden öznesini ifade etmektedir (IOM, 2009). Bu eksende uluslararası

göç, insanların bir ülkeden başka bir ülkeye giderek geçici veya kalıcı olarak yerleşmesini ifade eder (Bartram vd., 2017:13). Mevcut göç ve uluslararası göç tanımlarının günümüzün akışkan ve karmaşık nüfus hareketlerini açıklayabilme gücünü kaybettiğini düşünen çeşitli yazarlar, son dönemlerde göç kavramı yerine insan hareketliliği, nüfus hareketliliği, hareketlilik, hareketlilikler gibi kavramları sıklıklıkla kullanmaktadır (Sirkeci & Yaylacı, 2021).

Klasik göç yazınında düzenli göç–düzensiz göç, zorunlu göç-–gönüllü göç, ekonomik göç, beyin göçü, aile göçü gibi kavramsallaştırma ve kategorizasyonlar mevcut olup, yazındaki bu çabalar çoğu zaman ilgili dönemin bir sosyal sorun olarak kavranan göç olgusuna yönelik idari, politik ve yönetimsel kaygılarını yansıtmaktadır. Göç yazınındaki en temel ayrımlardan birisini bireylerin hareketliliğini yönlendiren motivasyonların kökeninin ne olduğuna ilişkin soruşturmayı içeren zorunluluk–iradilik ayrımıdır. Bu ayrım temelinde zorunlu göç, bireylerin veya toplulukların çatışma, zulüm, doğal ya da insan kaynaklı felaketler, çevresel değişimler, ekonomik krizler veya kalkınma projeleri gibi hayatta kalma ve refahlarını tehdit eden unsurlar nedeniyle istem dışı olarak yer değiştirmesi süreci olarak tanımlanabilir. Bu tanım, uluslararası sınırları aşarak veya bir devlet içinde gerçekleşebilir ve mülteciler, yerinden edilmiş kişiler ile doğal, çevresel ve kimyasal nükleer felaketler, açlık ya da kalkınma projeleri nedeniyle gerçekleşen hareketleri kapsamaktadır (Bartram vd., 2017:151; IOM, 2009). Gönüllü (iradi) göç ise; zulüm, çatışma veya çevresel felaketler gibi acil tehditler nedeniyle meydana gelen nüfus hareketlilikleriyle ilişkilendirilen zorunlu göç kavramının tam karşısında konumlandırılarak bireysel tercihler doğrultusunda, ekonomik veya kişisel hedefler için ortaya çıkan hareketlilik olarak tanımlanmaktadır (Bakewell, 2021).

Zorunlu göç ve gönüllü göç kavramları arasındaki ayrımın tarihsel kökenlerini mülteci çalışmaları ve uluslararası hukuki çerçevelerin gelişiminde bulmak mümkündür. 1951 yılında Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) kurulması ve UNHCR tarafından kabul edilen Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (Cenevre Sözleşmesi) ve 1951 Sözleşmesi'nin coğrafi ve zamansal kısıtlamalarını kaldırmak amacıyla kabul edilen 1967 Protokolü günümüz mülteci rejiminin kurumsallaşmasının başlangıcı olarak kabul edilebilir. 1951 Sözleşmesi'nin ortaya koyduğu mülteci tanımı; ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba üyelik ve siyasi görüş gibi unsurlar sebebiyle zulme uğrayan bireyleri kapsamaktadır.[5] Lakin sözleşmenin mültecileri yalnızca siyasi nedenlerle göç eden kişiler olarak tanımlaması, ekonomik ve çevresel göçmenleri kapsam dışında bırakması, sözleşmenin kapsayıcılık açısından yeterli olmadığını gözler önüne sermektedir (Wood, 1994). Helton ve Jacobs'a (1999) göre Avrupa'da İkinci Dünya Savaşı sonrası yerinden edilmiş nüfusları korumak amacıyla ortaya konulan bu sözleşmeler diğer zorunlu göç biçimlerini kapsamakta yetersiz kalmakta, zorunlu göçü tetikleyen; silahlı çatışmalar, çevresel felaketler, ekonomik güvensizlik ve yönetimsel başarısızlıklar gibi unsurlar görmezden gelinmektedir. 1951 Mülteci Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile bireysel zulüm temelinde şekillenen bir mülteci hukuku kategorisinin oluşturulduğunu söylemek mümkündür.

Castles'a (2003) göre göç, tarih boyunca yaşanmış bir olgu olsa da; dünyamızdaki küresel sosyal dönüşümler göçün önemini arttırmış, ulusal ve uluslararası siyasette

[5] Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR). (1951). Mültecilerin hukuki durumuna ilişkin sözleşme. Madde 1. https://www.unhcr.org/tr/media/multecilerin-hukuki-durumuna-iliskin-sozlesme-pdf (Erişim tarihi: 10 Haziran 2024)

merkezi bir konuma yerleşmesine sebep olmuştur. Bu sosyal dönüşümleri; insan hakları ihlalleri ve şiddet sebebiyle daha fazla insanın yerinden edilmesi, göç politikalarının vasıflı göçmenleri önceleyen, vasıfsız göçmenleri dışlayan nitelikte farklılaşması, göçün küresel ve bölgesel ekonomik entegrasyonla ilişkisi, göçmenlerin ev sahibi toplumda kendi kimliklerini koruyarak tam anlamıyla asimile olmaması ve göçün özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde siyasallaşarak ulusal ve uluslararası gündemleri, politik ajandaları belirleyecek bir mesele haline gelmesi olarak sıralayabiliriz (Castles, 2003). Göç olgusunun artan önemi ve göçmen sayılarının yükselen ivmesinde pay oynayan göç türünün "zorunlu göç" olduğunu söylemek mümkündür. Colson (2003), zorunlu göçün yeni bir olgu olmadığını ancak sıklığının ve görünürlüğünün artmasıyla daha önemli bir hale geldiğini öne sürmektedir. 1970'li yıllardan itibaren; sömürge sonrası bağımsızlık savaşları, Soğuk Savaş'tan kaynaklanan çatışmalar, küreselleşme, 1990'larda yaşanan etnik çatışmalar ve iç savaşlar gibi unsurlar sebebiyle yerinden edilmelerin artması, zorunlu göçte ciddi bir artışa sebep olmuştur. Çağdaş çatışmalar, genellikle etnik bölünmeler, devlet kurma mücadeleleri veya ekonomik kaynakların paylaşımı nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu çatışmalarda siviller sıklıkla hedef alınmakta, bu durum kitlesel yerinden edilmelere yol açmaktadır (Castles, 2006).

Zorunlu göç, bireylerin iradeleri dışında, savaş, siyasi baskı, etnik temizlik, çevresel felaketler veya ekonomik istikrarsızlık gibi faktörlerin etkisiyle yerinden edilmesini ifade eden geniş kapsamlı bir olgudur (Castles, 2003). Günümüzde, klasik mülteci rejimleri ve uluslararası hukuk mekanizmaları, zorunlu göçmenlerin korunmasına yönelik yeterli çözümleri sunmakta zorlanmaktadır. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, bireylerin zulüm korkusuyla ülkelerini terk etmelerini mültecilik statüsü için

temel kriter olarak belirlerken, modern göç hareketlerinin karmaşıklığı bu dar tanımın yetersizliğini ortaya koymaktadır (Helton & Jacobs, 1999). Bu bağlamda, zorunlu göçü yalnızca bir hukuki kategori olarak değil, aynı zamanda küresel eşitsizlikler, siyasi iktidar mücadeleleri ve sosyo-ekonomik dinamiklerle iç içe geçmiş çok boyutlu bir fenomen olarak ele almak gerekmektedir (Wood, 1994). Zorunlu göç, sadece bireysel ya da toplumsal bir olgu değil, aynı zamanda devletler arası güç dengeleri ve uluslararası siyasi ekonomi ile doğrudan bağlantılıdır. Castles (2003), küresel göç krizinin, aslında Kuzey–Güney ekonomik ve politik eşitsizliklerinin bir yansıması olduğunu belirtmektedir. Küresel Kuzey'de yer alan ülkeler, göçü sınırlandırma ve göçmen akışlarını kontrol etme politikalarını yoğunlaştırırken, göç veren ülkelerde istikrarsızlık, savaş ve ekonomik çöküş derinleşmektedir (Wood, 1994).

Daha önce de belirttiğimiz gibi, göç yazınındaki entelektüel ve kurumsal çabalar sıklıkla idari, politik ve yönetimsel kaygıları yansıtmaktadır. Zamanla mevcut mülteci tanımı içerisinde yer alan boşlukları doldurmak için Ülke İçinde Yerinden Edilenler (IDP), Kalkınma Nedeniyle Yerinden Edilenler, Çevresel Mülteciler, Sığınmacılar gibi yeni kategoriler eklenmiştir. Turton'a (2003a) göre mevcut ayrımlar ampirik araştırmalardan ziyade politik motivasyonlarla oluşturulmuş ve göçmenlerin deneyimlerini yansıtmaktan çok devletlerin göçü kontrol etmesine hizmet etmektedir. Göç yazınında hakim olan mülteci rejiminin ortaya koyduğu mülteci tanımlaması, zorunlu ve gönüllü göç spekturumunun zorunluya yakınsayan ucunda bulunmakta, spekturumun gönüllü göçe yakınsayan kısmında bulunan göçmenlerin ise göç faaliyetleri genellikle "ekonomik göç" olarak tanımlanmaktadır. Turton (2006), birçok göçmenin "gönüllü" ve "zorunlu" ayrımı ekseninde uç bir yerde konumlandırıldığını, böyle bir

ayrım içerisinde zorunlu göçün karmaşık doğasını anlamanın mümkün olmadığını belirtmektedir (Castles, 2006).

Zorunlu göç, genellikle şiddet, zulüm ve genişletilmiş tanımıyla birlikte doğal afetler gibi aşırı zorlayıcı durumlarla ilişkilendirilirken, daha iyi bir yaşam arayışı anlamına gelen ekonomik göç genelde gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ancak bu ayrım zorunlu göçmenlerin bireysel ajanslarını reddederek onları pasif mağdurlar konumuna iten özcü bir anlam taşımakta (Turton, 2023a), birçok göçmenin esasında taşıdığı "karışık motivasyonları" görmezden gelerek kategoriler arasındaki ayrımı keskinleştirmektedir (Castles, 2006). Zorunlu göç; şiddetli çatışmalar, devlet zulmü ve diğer krizlerin bir sonucu olup, çatışma bölgeleri yerinden edilmenin temel nedeni olarak ele alınmakta, bireylerin şiddete yakınlığı, sosyo-ekonomik durumu ve göç ağlarına erişim gibi faktörleri göç kararının verilmesinde etkili olmaktadır (Braithwaite, 2018). Diğer bir yandan, mevcut göç hareketi "gönüllü" olarak nitelense bile, göçü tetikleyen koşulların saf bir tercih kavramını zedeleyecek ölçüde önemli kısıtlamalar içerebilmektedir. Ekonomik yoksunluk, sınırlı fırsatlar veya sistematik sömürü gibi yapısal etkenler, gönüllü ve zorunlu hareketler arasındaki çizgiyi bulanıklaştırarak, göçün basit bir ikili olarak anlaşılmasını güçleştirmektedir (Bakewell, 2021). Sonuç olarak, "gönüllü göçmen" olarak nitelenen bireylerin bile, bireysel ajandalarını kısıtlayan yapısal baskılara maruz kalabilmekte ve bu durum gönüllü–zorunlu göç diktonomisinin kısıtlılığını ortaya koymaktadır.

Farklı göç kavramsallaştırma ve kategorizasyonları; göç ile ilgili konuşma, düşünme, yargıya varma süreçlerimizden bağımsız olarak ele alınamaz. Bahsedilen süreçler ise, göç ve göçmen kavramlarının zihinsel temsilleriyle oluşmaktadır. Temsili,

söylemin bilişsel bir öğesi olarak nitelemek mümkündür. Bilginin nasıl üretildiği, hangi seslerin duyulduğu ve hangi perspektiflerin meşru kabul edildiği soruları, temsil sürecinin özünde yer almaktadır. Özellikle kimlik, aidiyet ve iktidar ilişkileri bağlamında temsil; belirli grupların nasıl algılandığı ve konumlandırıldığını belirleyen geniş bir çerçeve sunmaktadır. Sosyal bilimlerde yaygın olan kategorik ayrımlar ve dikotomiler bazı zamanlarda karmaşık toplumsal süreçleri daha anlaşılır kılmaya yardımcı olsa da, aynı zamanda belirli normatif ve ideolojik değerleri içerisinde barındırma eğilimi taşır. Bu nedenle temsilin nasıl kurulduğu ve kavramın nasıl inşa edildiğini analiz etme çabası, özellikle göç gibi kategorik ayrım ve diktonomilerin hâkim olduğu bir yazında normatif ve ideolojik eğilimleri saptama girişimine dönüşmektedir. Hall'e (2017) göre temsil, bir şey hakkında anlam üretme ve bu anlamı dil, görüntüler ve semboller aracılığıyla işleme sürecidir. Temsil, kültürel anlamların üretilmesi ve toplum içinde paylaşılması sürecinde kritik bir role sahiptir. Temsil sürecinde dil merkezi bir araç işlevi görmektedir. Kavramlar, dünyayı anlamamıza ve yorumlamamıza yardımcı olan zihinsel temsil biçimleridir. İnsanlar dünyayı anlamak için "kavramlar" geliştirmektedir. Örneğin, "kedi" kavramı, tüm kedileri kapsayan zihinsel bir temsildir. Bu kavramlar, toplumsal olarak inşa edilir ve güç ilişkileri tarafından şekillendirilir. Kavramları başkalarıyla paylaşabilmek için kelimeler, imgeler veya semboller gibi işaretler kullanırız. Kavramlar, sistematik olarak birbiriyle ilişkili olup, "kavramsal harita" olarak adlandırılan bir yapı oluşturmaktadır. Bu yapı, sosyal olguları nasıl kategorize ettiğimizi ve anladığımızı şekillendirmektedir (Hall, 2017:23-34).

Bu bağlamda Turton (2003a), kavramsallaştırmanın yalnızca mevcut bir gerçekliği tanımlamak değil, aynı zamanda onu bilgi nesnesi olarak inşa etmek anlamına

geldiğini vurgulamakta ve göç çalışmalarında, zorunlu göçün tanımlanmaya muhtaç ve sınıflandırılması gereken açık bir olgu olduğu varsayımına eleştirel yaklaşarak, zorunlu göç hakkında düşündüğümüz ve konuştuğumuz biçimlerin bu olguyu nasıl şekillendirdiği üzerinde durmaktadır. Günümüzde zorunlu göç, genellikle medya, politikacılar ve toplum tarafından alışılagelmiş metaforlarla tanımlanmaktadır. Lakoff ve Johnson, metaforun sadece bir dil aracı olmadığını, aynı zamanda insan düşüncesinin temel bir mekanizması olduğunu öne sürmektedir. Metaforlar yalnızca edebiyat veya retorikle sınırlı değildir; dünyayı algılayışımızı, düşüncelerimizi ve eylemlerimizi şekillendirir. Kavramsal sistemimiz büyük ölçüde metaforiktir ve soyut kavramları, daha somut ve bedensel deneyimler aracılığıyla anlamamızı sağlar (Lakoff & Johnson, 2003: 3-6). Metaforlar, edebi süslemelerden öteye geçerek; dünyayı nasıl algıladığımızı, nasıl davrandığımızı ve toplumsal yapıları şekillendiren insan bilincinin temel taşı haline gelmektedir. Dolayısıyla bu metaforları tanımak, eleştirel yaklaşarak bu metaforları sorgulamak, düşünce sistemlerimizi dönüştürmenin anahtarıdır. Metafor meselesine göç ekseninde değinmek gerekirse, zorunlu göçü tanımlayan dil büyük ölçüde metaforiktir ve bu metaforlar kamu algısını ve kamu politikalarını şekillendirmekte etkili olmaktadır. Bu metaforik dile örnek vermek gerekirse, zorunlu göçmenler genellikle "göçmen akınları", "mülteci dalgaları", "yerinden edilmiş insanların seli" gibi "sıvı" metaforlarla tanımlanmaktadır. Bu tür metaforlar, göçmenleri bireysel ajandaları olmayan yüzeysel, homojen bir kitle olarak algılama riski taşıyarak, göçmenlerin insan olduğunu göz ardı etmektedir. Ayrıca, göçün toplumsal-politik bir süreç yerine doğal bir felaket olarak çerçevelenmesi, sınırlayıcı katı göç politikalarını "mantıklı" ve "savunmacı" önlemler olarak sunmaktadır (Turton, 2003a).

Zetter (2007), daha önce temsil ve metaforlar olarak ele aldığımız göçü kavramsallaştırma meselesine "etiketleme" ekseninde yaklaşmaktadır. Zetter (2007), etiketlemeyi; bürokratik, siyasi ve toplumsal bir süreç olarak tanımlamaktadır. Etiketleme süreci, mültecilerin nasıl algılanıp kategorize edildiğini ve nasıl muamele gördüğünü şekillendirir. Kategori veya tanım gibi kavramlardan farklı olarak etiket hem dışarıdan dayatılan bir kimliği hem de toplumsal gerçekliği belirleyen araçsal mekanizmayı ifade etmektedir. Etiketler yalnızca tanımlamakla kalmaz; aynı zamanda sosyal kimlikleri inşa eder ve inşa edilen bu kimlikler devletlerin ve kurumların çıkarları doğrultusunda şekillendirilmektedir. Zetter (2007), etiketleme sürecinin başlangıçta insani yardımın dağıtımını kolaylaştırmak için geliştirildiğini, ancak zamanla dışlama, düzenleme ve siyasi kontrol aracı haline geldiğini ifade etmektedir. Mülteci etiketi, özellikle Küresel Kuzey'de devlet kurumları tarafından sığınmaya erişimi kısıtlamak ve göç karşıtı politikaları meşrulaştırmak amacıyla giderek daha fazla parçalanmış, politize edilmiş ve dönüştürülmüştür.

Tüm bu bilgiler ışığında, "zorunlu göç" kavramsallaştırmasının ampirik gözlem ve sosyolojik analizden ziyade kurumsal-politik kategorilere dayandığını söyleyebilmek mümkündür. Bu bağlamda Turton (2003b), "zorunlu göç" teriminin bir çelişki barındırdığını ileri sürmektedir. Mevcut çelişki, "göç" kavramının bireysel karar alma ve hareketliliği işaret eden anlamının yanında, "zorunlu" teriminin bunun tam tersini, yani mecburiyeti vurgulamasından kaynaklanmaktadır. Göçmenlerin bazılarını "zorunlu" bazılarını "gönüllü" olarak tasnif etmek, zorunlu göçmenlerin bireysel ajandalarını inkar eden, onları pasif bir konuma sürükleyen bir çerçeveleme yaratma tehlikesi, mevcut kurumsal kategorizasyonlar bir kenara bırakıldığında ciddi sonuçlara yol açabilir.

Devletler ve uluslararası kuruluşlar bu kategorileri kullanarak aşırı yoksulluktan kaçan ekonomik göçmenlerin sığınma hakkında mahrum edilmesi örneğindeki gibi bazı grupları koruma dışı bırakabilir (Turton, 2003a). Lakin Castles (2003), ekonomik nedenler ile zorunlu göç arasındaki ayrımın yapay, kategorik bir ayrım olduğunu belirtmekte, yaşanan ekonomik çöküş sebepli göçlerin çatışmalar ve devlet başarısızlığıyla olan ilişkisine dikkat çekmektedir.

1.3.1. Türkiye'de Geçici Korunan Suriyeliler

18 Aralık 2010 tarihinde Tunus'ta başlayan, Ortadoğu'da egemen olan Baas rejimlerine karşı gelişen ve "Arap Baharı" olarak adlandırılan kitlesel muhalif eylemleri sonucunda Tunus, Mısır ve Libya'da iktidarda olan Baas rejimleri toplumsal ölçekte isyan ve çatışmayla yıkılmıştır. 2011 yılında Suriye'ye de sirayet eden ilgili toplumsal hareketler önce barışçıl bir düzlemde ilerlemiş olsa da giderek sivil ölümlerine yol açan çatışmalara dönüşmüştür (Karakaya & Çelik, 2021). Diğer ülkelerden farklı olarak Suriye'de mevcut rejim yıkılmamış, iktidarını sürdürmeye devam etmiştir. Suriye'de yaşanan bu iktidar savaşı uluslararası aktörlerin de dahil olmasıyla birlikte küresel bir soruna dönüşmüş, Suriye ise küresel bir çatışma bölgesi haline gelmiştir. Suriye'de, yaşanan çatışmalar neticesinde binlerce insan hayatını kaybetmiş ve Suriye'den başta komşu ülkeler olmak üzere dünyanın pek çok ülkesine yönelik büyük bir göç dalgası başlamıştır (Devran & Özcan, 2016).

İlk Suriyeli sığınmacı kafilesi Türkiye'ye 29 Nisan 2011'de giriş yapmıştır. Göçün başladığı 29 Nisan 2011 tarihiyle birlikte Türkiye'ye göçler artan hızla devam

etmiş, çeşitli dönemlerde göç hızının kesilme eğilimi görülse de Türkiye günümüz itibariyle milyonlarca Suriyeli sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır (Erdoğan, 2021).

Türkiye'nin uyguladığı açık kapı politikası neticesinde Suriye'den düzensiz göç neticesinde geçici koruma kapsamında gelen kişi sayısı yılları içinde düzenli bir biçimde arttığı resmi istatistiklerden görülmektedir.

Grafik 1: Yıllara Göre Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeliler

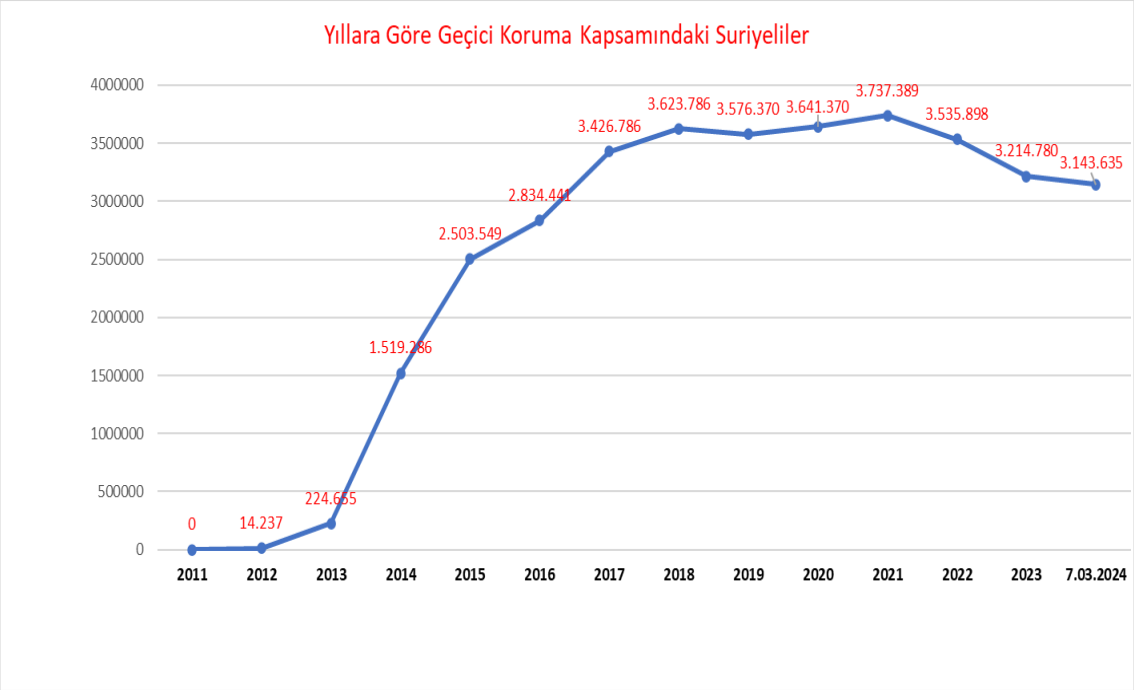

Kaynak: Veriler Göç İdaresi Başkanlığı (2024a) tarafından sağlanmıştır. Geçici koruma. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı.https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 (Erişim tarihi: 10 Mart 2024).

Göç İdaresi Başkanlığı'nın istatistiklerine göre 7 Mart 2024 tarihi itibariyle Türkiye'de 3.143.635 Suriyeli geçici koruma kapsamından yararlanmaktadır (Göç İdaresi, 2024). Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütüne göre ise Türkiye'de 3,6 milyon kayıtlı Suriyeli mevcuttur (UNHCR, 2023). Mevcut verilerden de anlayabileceğimiz

üzere çeşitli dönemlerde göç küçük bir miktarda azalış yahut durgunluk gösterse de; genellikle sayı artış eğilimindedir.

Suriyelilerin göç sürecinin başlarında Türkiye'nin açık kapı politikasıyla beraber "misafir" olarak nitelendirilen mültecilere herhangi bir yasal hak tanınmamış ve bu durumun geçici olduğu varsayılmıştır. Ancak 2013 yılı itibariyle Suriyeli sığınmacı sayısındaki dramatik artış 2014 yılında çıkarılan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun önünü açmış, mültecilerin statüsüne dair daha sistematik bir çerçeve oluşturma ihtiyacını gündeme getirmiştir. Bunun yanında, Avrupa Birliği ile imzalanan 2015 Eylem Planı, Türkiye'nin mültecilere ilişkin sorumluluklarını artırmıştır (İçduygu & Şimşek, 2016). Suriye'deki çatışmanın uzamasıyla beraber özellikle kentlere yayılan Suriyeli nüfus ve yerel halk arasındaki sosyal gerilimler, işgücü piyasasında rekabete yol açabilecek entegrasyon sorunları gündeme gelmiştir. Bu durum, özellikle güneydoğu sınır illerinde yaşayan yerel halk arasında göçmenlere yönelik hoşnutsuzluğu artırmıştır (İçduygu, 2015).

Suriyeli sığınmacı sayısında artışın yüksek oranlarda gerçekleşmesi ve yıllar içinde artarak devam etmesi şüphesiz sadece Türkiye'yi hedef ülke haline getiren çekici unsurlarla açıklanamaz. Göçün sürekliliği ve kalıcılaşması da Suriyeli göçmenlerin Türkiye deneyiminde kilit rol oynamaktadır. Bu tespit bizi bir göç teorisi olan Ağ (Network) Kuramına götürmektedir. Ağ Kuramına göre göçmenlerin olduğu yerde göçmen ilişkileri ağı da mevcuttur. Bu ağ, eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasındaki sosyal bağlantıları ifade etmektedir. Bu ilişkiler ağının yeni göçmenler açısından en büyük faydaları göçün maliyeti ve riskinin azalmasıdır. Yabancı bir ülkeye giriş yapan göçmenler, özellikle düzensiz bir göç yoluyla giriş yaptılarsa hedef

ülkede kalıcılaşabilecek bir ilişkiler ağından yoksundur ve bu ağın olmaması göçmenler açısından göçün maliyetini ve riskini artırmaktadır. Ancak onlardan sonra ülkeye giriş yapacak her yeni göçmen, eski göçmenlerin yabancı ülkede yarattığı ilişki ağlarını kullanarak yeni göçlerin risk ve maliyetlerini azaltacaktır (Massey, 2014; Abadan Unat, 2006: 18). Göçmenler, eski göçmenler ve hedef ülkenin vatandaşları arasındaki bağı, akrabalık, arkadaşlık gibi geleneksel dayanışma kökleri aracılığıyla kurar. Göçmenlerin çeşitli enformel ağlar bütününe sahip olması oldukça belirsiz bir süreç olan göç sürecinin belirsizliklerini en aza indirgeyerek, göçün maliyet ve riskini düşürür. Ayrıca göç süreci enformel ağların oluşumu ve güçlenmesiyle bir kez kurumsallaştıktan sonra, başlangıçta göçe sebep olan nedenlerden giderek bağımsız hale gelir (Massey vd., 2014). Bu bağlamda Türkiye'deki Suriyeliler örneğini inceleyecek olursak, Suriyelilerin göç sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaştığını ancak karşılaşılan bu sorunları bir takım sosyal ağlar vasıtasıyla aştığını söylemek mümkündür (Gülerce & Demir, 2022).

Türkiye'nin uluslararası mülteci rejimi bağlamında; entegrasyon, yeniden yerleştirme ve geri dönüş olmak üzere üç seçeneği mevcuttur. Ancak bu politikaların uygulanmasında ulusal ve uluslararası politik konjonktüre göre ani değişiklikler yaşanmıştır. Örneğin 2016 yılında AB ile imzalanan mutabakat, Türkiye'nin Suriyeli sığınmacıların ülkede kalmasını teşvik ederken, aynı zamanda üçüncü ülkelere yerleştirme konusunda yeterli destek sağlamamıştır (İçduygu & Demiryontar, 2022). İçduygu ve Demiryontar (2022), Türkiye'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik politikaları "araçsal rasyonellik" çerçevesinde değerlendirilmektedir. Araçsal rasyonellik kavramı, devletlerin pragmatik yaklaşımlarla sorunlara yönelik kısa vadeli çözümler üretmesinin yanında, uzun vadede tutarlılık sorunları yaşamasını ifade etmektedir. Türkiye'nin

Suriyeli sığınmacılara yönelik entegrasyon, geri gönderme ve yeniden yerleştirme politikalarını da bu kapsamda değerlendirmek mümkündür.

1.3.2. Ukraynalı Mülteci Sorunu

Son zamanlarda göç yazınını meşgul eden konulardan biri de Rusya-Ukrayna savaşıdır. Ukrayna, Rusya için coğrafi açıdan önemli bir konumda bulunmaktadır. Ukrayna'yı ikiye bölen Dinyeper Nehri'nin doğusunda bulunan şehirler yoğunlukla Rusça konuşmakta ve bu bölgeden yaşayan insanlar kendilerini Ortodosk olarak tanımlamaktadırlar. Ülkenin batısında bulunan şehirler ise Ukranince konuşurken, bu bölgede yaşayan insanlar kendilerini Katolik olarak tanımlamaktadır. Dolayısıyla ülkenin doğusu ve batısında mevcut olan bu kültürel farklılık politik tercihlere de etki etmiş, Dinyeper Nehri'nin doğusu Rus yanlısı bir siyasetten yana tutum alırken; Avrupa Birliği yanlısı bir tutum göstermektedir (Hacıtahiroğlu, 2014).

Bu bağlamda Rusya, 2014 yılında Ukrayna'nın doğusundaki Donetsk ve Luhansk bölgelerinin büyük bir bölümünü ele geçirirken bölgedeki Rus yanlısı ayrılıkçıları desteklemiştir. Ukrayna ve Rus yanlısı isyancılar tarafından 2014 yılında doruğa varan bu çatışma sonucunda, ayrılıkçılar fiili olarak kontrol ettikleri bölgeleri halk cumhuriyeti olarak ilan etmiştir (BBC News, 2022b).Ayrıca 2014 yılında Kırım Rusya tarafından yapılan referandum sonucunda ilhak edildikten sonra Ukrayna'da iç ve dış göç dalgaları yaşanmıştır. Alman Reuters ajansının Birleşmiş Milletler (BM) mülteci işlerinden sorumlu Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği (UHNCR) yönetimden edindiği bilgiye göre, 2014 başlarından itibaren altı ay içerisinde Ukrayna'dan 110 binden fazla insan

Rusya'ya göç etmiştir. Aynı zamanda Ukrayna sınırları içerisinde 54.4 bin kişi yaşadığı yeri terk ederek başka bölgelere göç etmek zorunda kalmıştır (Hacıtahiroğlu, 2014).

24 Şubat 2022 tarihinde iki ülke arasındaki gerginlik doruğa ulaşmış, Rusya Ukrayna'ya karşı askerî harekât başlattığını duyurmuştur. Rusya ile Ukrayna arasında fiili olarak başlayan bu savaş, savaşın sirayet ettiği bölgelerde yaşayan birçok insanın can güvenliğini tehdit eder duruma gelmiş, böylece Ukrayna menşeili ciddi bir göç dalgası başlamıştır.

UNHCR verilerine göre 15 Şubat 2024 itibarıyla dünya genelinde yaklaşık 6,5 Milyon Ukraynalı mülteci bulunmaktadır. Savaşın başladığı 24 Şubat 2022 tarihinden bu yana 3,7 milyon Ukraynalı ülke içinde yerinden edilmiştir. Savaşın başladığı tarihten bu yana Ukraynalı mülteciler Dünya'nın pek çok bölgesine göç etmiş, bu göçler Avrupa'da özellikle Ukrayna'ya komşu olan ülkelerde yoğunlaşmıştır. Savaş sonrası Polonya'ya 17.293.665, Macaristan'a 4.374.080, Romanya'ya 4.101.850, Slovakya'ya 2.116.465, Moldova'ya 1.027.460 Ukraynalı giriş yapmıştır (UNHCR, 2024a). Keza, savaşın başladığı 2022 yılının başlarında sınır ülkelerinin yanı sıra Avrupa'nın gelişmiş ülkelerine de göç akışı gerçekleşmiş, Almanya'ya 259 bin, Hollanda'ya 12 bin, Fransa'ya 26 bin ve İngiltere'ye 12 bin Ukraynalı göçmen giriş yapmıştır (Anadolu Ajansı, 2022).

Rusya Ukrayna savaşının ortaya yol açtığı temel sorunlardan birisi enerji sorunudur. Rus güçleri, saldırılarında Ukrayna'nın enerji kaynaklarını tahrip etmeye yönelik bir tutum izlemektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) açıklamasına göre; Rusya'nın izlediği bu savaş politikasının sonucu olarak Ukrayna'nın enerji altyapısının yarısı hasar görmüş ve yaklaşık 10 milyon kişi elektriksiz kalmıştır (BBC News, 2022c). Dolayısıyla enerji kaynaklarına yönelik bu saldırılar sonucu Ukrayna'nın çoğu

bölgesinde binlerce konut elektriksiz ve susuz kalmış, sosyal hayat ve sağlık sistemleri işlemez hale gelmiştir. Yaşanan bu durum, temel yaşam kaynaklarından yoksun kalan Ukraynalıların ülkelerini terk etmelerine neden olmuştur.

Genel olarak, maddi ve ekonomik gücü olanların ülkeden ilk ayrılan kesimler olduğu görülmektedir. 2022 yılında henüz işgal başlamamışken, bazı medya kuruluşları Ukraynalı milyarderlerin savaş beklentisiyle ülkeyi terk ettiğini duyurmuştur. İşgal başladıktan sonra ise oluşan güvensizlik ortamıyla birlikte toplu göç süreci başlamıştır (Lloyd & Sirkeci, 2022). 2022 yılının sonlarında enerji kaynaklarına yapılan saldırıların Ukraynalıların ülkelerinde yaşam olanaklarını önemli ölçüde kısıtlaması sonucu toplu göç ihtimali kalıcılaşma eğilimi göstermiştir.

Türkiye ile Ukrayna sınır komşusu olmasa da Karadeniz'e komşu olmaları nedeniyle sürekli etkileşim halinde olan iki ülke olmuştur. Yaşanan Rusya-Ukrayna savaşı sonrasında Ukraynalı göçmenler genellikle sınır komşusu olan ülkelere göç etmişlerdir. Ukrayna'nın Avrupa'ya politik ve kültürel yakınlığı ve Avrupa ülkelerinin Rusya karşıtı tutumu da Ukraynalıların göç tercihlerinde etkisini göstermiştir. Uzun yıllardır katı göç politikalarından taviz vermeyen Avrupa ülkeleri bu süreçte Ukraynalı mültecilere kapılarını açmış, mültecilere yönelik her türlü olumlu mesajı vermekten geri durmamıştır.[6]

Bahsedilen unsurlar nedeniyle Ukraynalı mültecilerin Türkiye'ye göç etme seçeneği Suriyeli sığınmacılara nazaran daha geri planda kalan bir seçenek olmuştur.

[6] CBC News. (2022b, Mart 4). Europe's different approach to Ukrainian and Syrian refugees draws accusations of racism. https://www.cbc.ca/news/world/europe-racism-ukraine-refugees-1.6367932 (Erişim Tarihi: 3 Haziran 2024).

Aynı zamanda Rusya-Ukrayna savaşından önce de Türkiye'de Ukraynalıların mevcut olduğunu belirtmek gerekir. Ukrayna Derneği'nin Göç İdaresi Başkanlığından aldığı 16 Temmuz 2020 tarihli verilere göre Türkiye'de toplam 16.416 Ukraynalı mülteci oturma izniyle bulunmaktadır. Ukraynalı göçmenlerden kısa dönem ikamet izni alanların sayısı 7.839, aile ikamet izni alanların sayısı 5.438, öğrenci ikamet izni alanların sayısı 336, muhtelif sebeplerle ikamet izni alanların sayısı 2.803 kişidir (Ukrayna Derneği, 2020).

2024 yılının Şubat ayında ise 37.364 Ukraynalının ikamet izni mevcuttur (Göç İdaresi, 2024b). Bu verilerden anlaşılacağı üzere Ukraynalı göçmenlerin Türkiye'ye göç tercihleri savaşla ortaya çıkan bir durum değildir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın Twitter/X 11 Mart 2022 tarihinde yaptığı paylaşıma göre savaşın 15. gününde 34.392 Ukraynalı ülkeye giriş yapmıştır (Göç İdaresi, 2022). Dönemin İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun 22 Mart 2022 tarihli açıklamasına göre 58 bin Ukraynalı mülteci savaş sonrasında Türkiye'ye girniş olup, bu göçmenlerin 30 bine yakınının kara yoluyla, 900 civarının ise üçüncü ülkeler üzerinden hava yoluyla ülkeye giriş yaptığı anlaşılmaktadır (BBC Türkçe, 2022a). İçişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamalardan anlayabileceğimiz üzere savaş öncesi olduğu gibi savaş sonrası da Türkiye, Ukraynalı mülteciler için bir seçenektir. Cumhurbaşkanlığı'ndan Nisan 2022 tarihinde yapılan açıklamaya göre; Türkiye'ye savaş sebebiyle giriş yapan Ukraynalı mülteci sayısı 85 bin civarındadır[7].

[7] Sözcü Gazetesi. (2022, Nisan 25). Türkiye'ye kaç Ukraynalı sığınmacı geldi? Erdoğan açıkladı.https://www.sozcu.com.tr/turkiyeye-kac-ukraynali-siginmaci-geldi-erdogan-acikladi-wp7097239 (Erişim tarihi: 10 Eylül 2023).

1.3.3. Suriyeli ve Ukraynalıların Hukuki Statüsü

Suriye İç Savaşı'nın ardından başlayan kitlesel göç hareketi hem Türkiye'nin hem de Avrupa Birliği'nin sığınmacılara yönelik hukuki düzenlemelerini yeniden yapılandırmalarına neden olmuştur. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olmakla birlikte, coğrafi çekincesini sürdürdüğü için Avrupa dışından gelen sığınmacıları "mülteci" olarak tanımamaktadır (UNHCR, 1951). Bu doğrultuda Suriye'den gelenler, ilk aşamada "misafir" statüsüne tabi tutulmuş (Toktaş & Tok, 2022), daha sonra 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile birlikte "geçici koruma" rejimine dâhil edilmiştir (Köylü, 2019). Avrupa Birliği ise 2001 tarihli 2001/55/EC sayılı Geçici Koruma Yönergesi'ni (Council of the European Union, 2001) Suriyeliler için aktive etmemiş; göçün kitlesel nitelikte olmadığını ve sürecin yönetilebilir düzeyde kaldığını belirterek, sığınma taleplerini bireysel başvuru usulüyle değerlendirmiştir.

Ukrayna-Rusya savaşı sonrasında ise Avrupa Birliği, 2001 Yönergesi'ni 21 yıl sonra ilk kez uygulamaya koyarak Ukraynalı sığınmacılara doğrudan geçici koruma statüsü tanımıştır (Liboreiro & Pitchers, 2022). Türkiye, Ukraynalı sığınmacıları 1951 Sözleşmesi kapsamındaki "mülteci" tanımı uyarınca değerlendirmiş ve doğrudan kayıt altına almıştır (Bakır, 2022). Bu iki örnek, benzer kriz koşullarında dahi ulusal ve bölgesel yaklaşımların farklılaştığını; geçici koruma ve mültecilik statülerinin hem iç hukuk düzenlemeleri hem de siyasi tercihler doğrultusunda biçimlendiğini göstermektedir. Bu bağlamda, aşağıda Suriyeli ve Ukraynalı sığınmacılara ilişkin mevcut hukuki statüler, ilgili ulusal ve uluslararası metinler çerçevesinde ayrıntılı biçimde ele alınacaktır.

1.3.3.1. Suriyelilerin Hukuki Statüsü

Uluslararası Mülteci Hukuku bakımından Birleşmiş Milletler tarafından 1951 yılında imzalanan Cenevre Sözleşmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrası ciddi bir göç akımının yaşandığı bir dönemde, sığınmacılara verilen yasal statüyle birlikte ulaşım, barınma, eğitim, çalışma ve sağlık hizmetlerine erişim gibi temel insan haklarının güvence altına alınması amaçlanmıştır.

Cenevre Sözleşmesine göre mülteci; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanmayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir (UNHCR, 1951).

1951 Cenevre Sözleşmesi Türkiye tarafından da imzalanmış ancak coğrafi ve tarihsel kısıtlama konulmuştur. Coğrafi kısıtlama sözleşmenin birinci maddesindeki "Avrupa'da meydana gelen olaylar" ibaresini ifade ederken, tarihsel kısıtlama "1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda" ibaresini ifade etmektedir. 1967 Protokolü ile Cenevre Sözleşmesi 'nde bulunan coğrafi ve tarihsel kısıtlama kaldırılsa da Türkiye coğrafi kısıtlamayı kaldırmamıştır. Başka bir deyişle, Türkiye için "mülteci" kavramı, sözleşmede bahsi geçen tüm şartlarla birlikte "Avrupa'dan gelme", Avrupa Konseyi üyesi bir ülke menşeili olma koşulunu taşımaktadır.

Sığınmacı kavramı ise kendi ülkesinde yaşadığı zulüm yahut zulüm korkusu sebebiyle "uluslararası koruma" arayan kişiyi ifade etmektedir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 14. Maddesinde "sığınma hakkı" açıkça tanınmıştır (UN, 1948). Geçici

koruma, belirli bir ülkede veya bölgede yaşanan silahlı çatışma, yaygın şiddet, insan hakları ihlalleri, doğal afet gibi acil durumlar veya insani krizler nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan kişilere geçici olarak sağlanan hukuki ve insani koruma yöntemidir. Geçici koruma, bireylerin göçmen statülerinin belirlenmesinin mümkün yahut pratik olmadığı durumlarda, göçmenlerin insan haklarına uygun minimum yaşam koşullarını sağlamayı ifade etmektedir (UNCHR, 2012: 1-3).

Fitzpatrick'e (2000) göre ise geçici koruma, ülkelerini terk etmek zorunda kalan kişilerin, silahlı çatışma, yaygın şiddet, insan hakları ihlalleri veya doğal afet gibi nedenlerden dolayı korunmasında önemli bir rol oynamış bir koruma biçimidir. Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaş sonucunda başlayan göç dalgası sonucunda, 2024 yılı itibariyle dünya genelindeki kayıtlı Suriyeli sığınmacı sayısı 5 milyonu aşmıştır (UNHCR, 2024b). 2011 yılında Suriyelilerin göçü Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi sınır ülkelerinde yoğunlaşmış, bu ülkeler göçmenler tarafından transit bir durak olarak görülmüştür. Avrupa'yı bir umut olarak gören Suriyeli sığınmacılar, Avrupa ülkelerine ulaşmak için canlarını riske atarak Güney Akdeniz rotasını tercih etmişlerdir. 2013 yılında deniz yoluyla Avrupa'ya ulaşan Suriyelilerin sayısı artış göstermiştir (UNHCR, 2014).

Frontex'in 2015 Risk Analiz Raporu'na göre; 2014 Avrupa'ya yasa dışı geçişler 280.000 düzeyinde gerçekleşerek, Arap Baharı'nın yaşandığı yıl olan 2011'de gerçekleşen 140.000 düzeyinin iki katına ulaşmıştır. Bu durumun en büyük sebebi Suriye'deki geniş çaplı çatışmalardır. Bu bağlamda Suriyeliler, 2014 yılında Avrupa'ya yasa dışı geçişlerin yüzde %28'ini oluşturmaktadır (Frontex, 2015). Hedef ülke olarak Avrupa'ya deniz yoluyla ulaşım çabaları Akdeniz'de ciddi insanlık dramlarını

beraberinde getirmiştir. Mülteciler Derneği'nin verilerine göre 2014 yılında 3.289 kişi Avrupa'ya ulaşmak isterken boğularak hayatını kaybetmiş, 2016 yılında bu sayı 5.136'ya ulaşmıştır (Mülteciler Derneği, 2024).

Arap Baharı sonrası özellikle Suriye'den Avrupa'ya göçler, AB'nin tarafından ortak dış güvenlik politikası ekseninde değerlendirilmiş, yaşanan krizin insani ve toplumsal boyutundan ziyade AB sınırlarının "güvenlikleştirilmesi" öncelik taşımıştır. Öncelikli alanların kaçakçılık ve düzensiz göçün önüne geçmek, entegre sınır yönetimini güçlendirmek, insan ticaretini önlemek ve azaltmak gibi konular olduğu dikkat çekmekle birlikte, "Göç ve Hareketliliğe İlişkin Küresel Yaklaşım" isminde yeni bir yaklaşımın da tezahür ettiği görülmektedir (Bulkan, 2018).

AB sığınma mevzuatında geçici korumanın hukuki temelleri Bosna Hersek Kosova savaşları sonucunda meydana gelen göç akınları nedeniyle imzalanan 2001 tarihli 2001/55/EC sayılı "Avrupa Birliği Konseyi Yönergesi" ile atılmıştır. Yönergenin 2. Maddesinde kitlesel sığınma, "yurdundan ayrılmaya zorlanmış, özel bir ülke ya da coğrafi alandan gelen çok sayıda kişinin, ulaşmaları ister kendiliğinden ister yardım sonucu olsun örneğin bir tahliye programı aracılığı ile topluluğa ulaşması" olarak tanımlanmıştır (Council of the European Union, 2001). AB, Suriye iç savaşının ardından artan sığınmacı hareketliliğine rağmen, 2001/55/EC sayılı Geçici Koruma Yönergesi'niyürürlüğe koymaktan kaçınmıştır. Bu kararda, göç hareketlerinin ani ve kitlesel bir nitelik taşımadığı, süreçlerin üye devletlerce yapılan yardımlarla yönetilebilir olduğu yönündeki değerlendirmeler etkili olmuştur. AB'nin önceliği krizin insani boyutundan ziyade sınır güvenliğini sağlamak olmuş, bu da geçici koruma rejiminin devreye alınmasının ertelenmesine yol açmıştır (Özlem vd., 2024). Dolayısıyla AB'nin geçici koruma rejimi

Suriyeli sığınmacılar açısından işlememektedir; Suriyeli sığınmacıların sığınma talepleri bireysel olarak incelenmektedir.

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve ardından gelen 1967 Protokolünün imzacısı olmuş fakat 1967 protokolü ile birlikte kaldırılan coğrafi kısıtlamayı kaldırmamıştır. Dolayısıyla 2011 Suriye İç Savaşı ile birlikte Türkiye'ye gelen göçmenler, Avrupa'dan gelmedikleri için Türkiye tarafından "mülteci" olarak kabul edilmemektedir. Türkiye, Avrupa ülkeleri dışından sığınmacılar için "şartlı mülteci" tanımını kabul etmektedir. Şartlı mülteci, Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, mülteci tanımındaki şartlara haiz olduğunu iddia ederek, üçüncü ülkelere iltica etmek üzere Türkiye'den uluslararası koruma talebinde bulunan kişidir (Göç İdaresi, 2019). Fakat şartlı mülteci ibaresi Avrupa ülkeleri dışında meydana gelmiş olaylar sebebiyle yapılan bireysel başvuruları kapsamaktadır. Suriyelilerin göç hareketi, toplu bir göç hareketi olduğu için Suriyeliler "şartlı mülteci" olarak da kabul edilmemektedir.

2011 yılında yaşanan çatışmaların yoğunlaşmasının ardından dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan Suriyeli sığınmacılara yönelik açık kapı politikasının uygulanacağını belirtmiştir[8]. Ardından Türkiye'ye göç etmeye devam eden Suriyelilerin hukuki durumunu somutlaştırmak adına 1994 tarihli "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik

[8] BBC Türkçe. (2011, Haziran 8). Erdoğan: Suriyelilere kapımız açık. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/06/110608_syria_refugees_update_3 (Erişim tarihi: 6 Mayıs 2025).

Yapılmasına Dair Yönetmelik" uygulamaya konulmuştur. 1994 Yönetmeliği ile Avrupa dışından gelen sığınmacılara "geçici sığınma" hakkı verilmiştir (Kartal & Başçı, 2014).

Türkiye'de yabancılar hukukuna dair yönetmeliklerin yetersizliği ve bir sosyal sorun haline gelen göç dalgaları sebebiyle 6458 sayılı "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu" 2013 yılında Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. Ulusal mevzuatta geçici koruma statüsü kanun düzeyinde ilk kez YUKK'un 91. Maddesinde düzenlenmiştir (Köylü, 2019). YUKK'un 91. Maddesindeki[9] "Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir." ifadeleri Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki statüsü bakımından önem taşımaktadır. YUKK ile birlikte Suriye'den gelenler hukuki temelleri sağlam olmayan "misafir" statüsünden, "geçici koruma" statüsüne geçmiştir.

1.3.3.2. Ukraynalıların Hukuki Statüsü

Rusya'nın 24 Şubat 2022 tarihinden Ukrayna'ya savaş ilan etmesiyle birlikte İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa'da görülen en büyük göç dalgası başlamış, milyonlarca Ukraynalı öncelikli olarak Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülkeye

[9] Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). Kanun No. 6458, Kabul Tarihi: 4/4/2013. Resmî Gazete, 28615. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6458&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 (Erişim tarihi: 16 Haziran, 2024)

sığınma talebinde bulunmuştur. UNHCR'nin (2022) verilerine göre savaşın ilk iki ayındaki sığınmacı sayısı aşağıdaki gibidir:

Grafik 2: 27 Nisan 2022 Tarihi İtibariyle Avrupa Ülkelerinde Ukraynalı Sığınmacı Sayısı

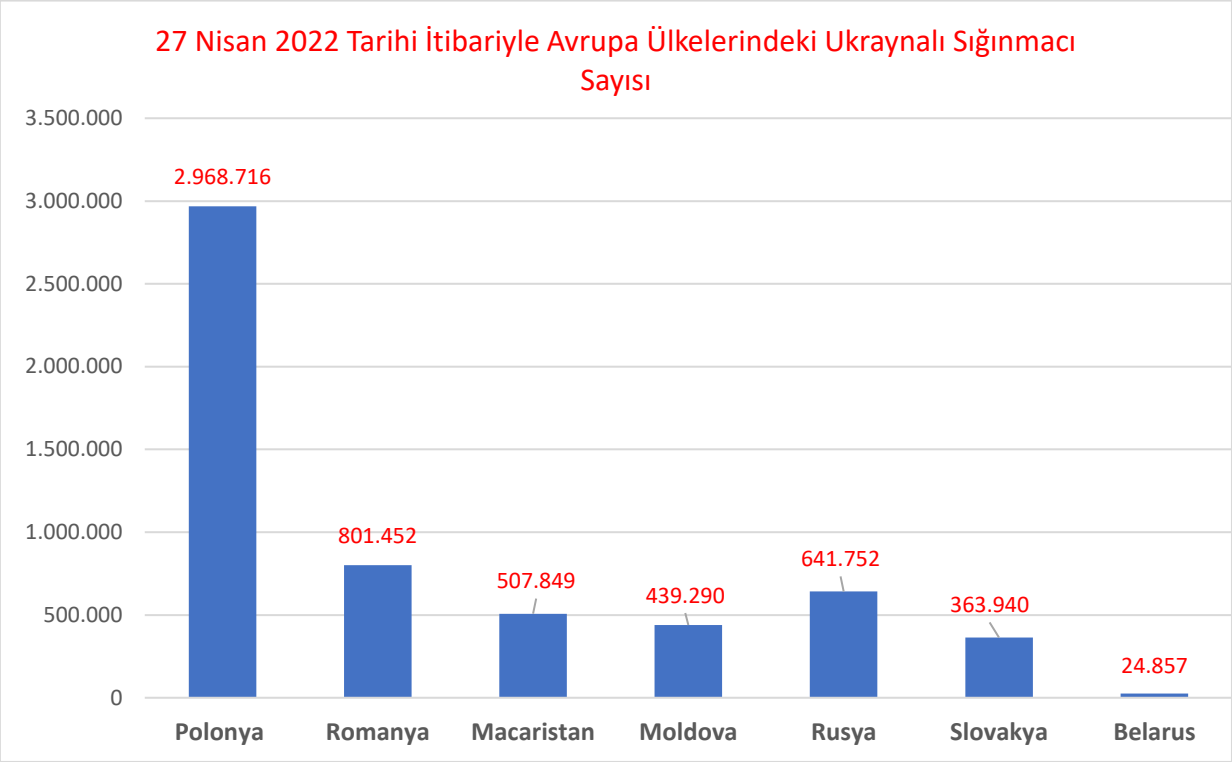

Kaynak: Veriler UNHCR (2022) tarafından sağlanmıştır. Ukraine situation. UNHCR Operational Data Portal. https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine (Erişim tarihi: 27 Nisan 2022).

1999 yılında yaşanan Kosova Krizi'nin Avrupa'da bir mülteci krizine yol açması sebebiyle kabul edilen 2001 Geçici Koruma Direktifi, bu tarihten sonra Avrupa'da ciddi göç dalgalarına yol açacak bir olay yaşanmaması sebebiyle rafa kaldırılmıştır. Dolayısıyla daha sonra AB ülkelerine yapılan her başvuru 1999 Ortak Avrupa İltica Sistemi çerçevesinde değerlendirilmiştir (T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2015:38). 1999 Ortak Avrupa İltica Sistemi, AB üye devletleri arasında sığınma başvurularının

değerlendirilmesi ve kabul edilme sürecine belirli standartlar getirmeyi ve bunları koordine etmeyi amaçlayan bir girişimdir. "Geçici koruma" kavramı 2001 Direktifinin 2. Maddesinin a fıkrasında:

> "Üçüncü ülkelerden gelen ve kendi ülkelerine geri dönemeyen yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin kitlesel sığınması ya da yakın bir kitlesel sığınma tehlikesi durumunda, özellikle de sığınma sisteminin bu akınla, etkili işleyişi olumsuz biçimde etkilenmeksizin başa çıkamayacağına dair bir riskin bulunması durumunda, ilgili kişilerin ve koruma talep eden diğer kimselerin menfaatleri doğrultusunda bu tür kişilere acil ve geçici koruma sağlanması."

olarak tanımlanmaktadır (Council of the European Union, 2001).

Avrupa Konseyi 3 Mart 2022 tarihinde Ukraynalılar için "geçici koruma" statüsünün aktif hale getirilmesi kararına varmış olup, rafa kaldırılan 2001 Direktifi 21 sene sonra Ukraynalı sığınmacılar için uygulamaya konulmuştur (Liboreiro & Pitchers, 2022). Ukrayna'daki savaşın ilk günlerinden itibaren savaştan kaçan Ukraynalılar Türkiye'ye sığınmışlardır. Türkiye'ye gelen Ukraynalılar Göç İdaresi Başkanlığı'na bağlı İl Göç Müdürlükleri tarafından 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin "mülteci" tanımı kapsamında değerlendirilmiş ve kayıt altına alınmıştır (Bakır, 2022).

1.3.4. Zorunlu Göçmenliğin Tezahürleri: Suriyeliler ve Ukraynalılar

Zorunlu göç, en genel tabiriyle bireylerin veya toplulukların savaş, siyasi baskı, insan hakları ihlalleri, çevresel felaketler veya ekonomik krizler gibi nedenlerle yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kaldıkları süreci ifade etmektedir (Bartram vd., 2017:151; IOM, 2009). Göç yazınında zorunlu göç, genellikle mültecilik, yerinden edilme ve insani krizlerle ilişkilendirilirken; gönüllü göç daha çok ekonomik fırsat arayışıyla gerçekleşen hareketler olarak sınıflandırılmaktadır (Bakewell, 2021). Ancak,

bu dikotomik ayrımın günümüz küresel göç dinamiklerini anlamakta yetersiz kaldığı ve çoğu zaman siyasal saiklerle şekillendiği görülmektedir (Turton, 2003a). 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde tanımlanan mülteci kavramı; ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba üyelik ve siyasi görüş nedenleriyle zulme uğrayan bireyleri kapsamaktadır. [10] Helton ve Jacobs (1999) Cenevre Sözleşmesiyle belirlenen katı kriterlerin günümüzdeki zorunlu göç biçimlerini kapsamakta yetersiz kaldığını belirtmekte, zorunlu göçü tetikleyen; silahlı çatışmalar, çevresel felaketler, ekonomik güvensizlik ve yönetimsel başarısızlıklar gibi unsurlara da odaklanılması gerektiğini savunmaktadır. Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmenlerin yaşadığı zorunlu yer değiştirme süreçleri, bu bağlamda değerlendirildiğinde, en başta her iki grubu da göç hareketlerini tetikleyen faktörün silahlı çatışmalar olduğunu ve göç sürecinin ilerleyen zamanlarında göçün zincirleme bir hali olarak ekonomik güvensizlik unsurunu da içerdiğini söylemek mümkündür. Tüm bu sebeplerle, Ukraynalı ve Suriyeli zorunlu göçmenleri, devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından yapılan tanımlardan bağımsız bir alan olarak zorunlu göçmen kavramsallaştırması altında aynı potada eritmek mümkündür.

Her iki göç hareketi de doğrudan savaşın ve jeopolitik çatışmaların bir sonucu olarak gerçekleşmiş olmakla birlikte, Suriyeli ve Ukraynalı göçmenlerin uluslararası hukuk ve politika çerçevesinde ele alınış biçimleri farklılaşmaktadır. Suriyeliler, Türkiye başta olmak üzere, Avrupa'ya yönelik göç hareketlerinde "ekonomik göçmen" ya da "düzensiz göçmen" olarak da tanımlanabilmekte ve hukuki statüleri belirsizlik

[10] Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR). (1951). Mültecilerin hukuki durumuna ilişkin sözleşme. https://www.unhcr.org/tr/media/multecilerin-hukuki-durumuna-iliskin-sozlesme-pdf (Erişim tarihi: 10 Haziran 2024).

içermektedir (İçduygu & Şimşek, 2016). Buna karşın, Ukraynalılar Avrupa tarafından hızla koruma altına alınmış, savaş mağdurları olarak tanımlanmış ve entegrasyon süreçleri hızlandırılmıştır (Lloyd & Sirkeci, 2022). Bu durum, Turton'un (2003a) belirttiği gibi, zorunlu göç kategorisinin politik saiklerle şekillendirildiğini göstermektedir.

Suriye İç Savaşı, 2011 yılında Arap Baharı'nın bir yansıması olarak başlamış, ancak diğer bölge ülkelerinden farklı olarak Suriye'deki mevcut rejim devrilmemiş, aksine rejim ile muhalif gruplar arasında uzun süreli ve yıkıcı bir savaş yaşanmıştır. Savaşın derinleşmesiyle birlikte uluslararası aktörlerin müdahil olması, çatışmaları küresel bir boyuta taşımış, bu süreç kitlesel yerinden edilmelere ve göç hareketlerine yol açmıştır (Karakaya & Çelik, 2021). Türkiye'ye yönelik Suriyeli göçü, kitlesel sığınma statüsüne sahip bir göç hareketi olarak gelişmiş, açık kapı politikası ve geçici koruma rejimi çerçevesinde şekillenmiştir (Erdoğan, 2021). Ancak, uluslararası mülteci rejiminin sınırlılıkları nedeniyle Suriyeliler hukuki olarak mülteci statüsüne sahip olmamış, bunun yerine geçici koruma altında değerlendirilmişlerdir (Göç İdaresi, 2019). Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi kısıtlama, Suriyeli göçmenlerin hukuki statüsünü belirleyen en önemli faktörlerden biri olmuş, bu durum Suriyelilerin uzun vadeli entegrasyon süreçleri ve sosyo-ekonomik haklara erişimleri açısından belirsizlikler yaratmıştır (İçduygu & Şimşek, 2016).

Ukrayna'dan gerçekleşen göç hareketi ise 2014 yılında Kırım'ın ilhakı ve Donbas bölgesindeki çatışmalarla başlamış, ancak 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesiyle birlikte en büyük göç dalgası yaşanmıştır (BBC News, 2022b). Bu süreç, II. Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa'nın karşılaştığı en büyük mülteci krizlerinden biri olarak

değerlendirilmiş ve Avrupa Birliği, bu göç hareketine yönelik olarak 2001 Geçici Koruma Direktifi'ni aktive etmiştir (Liboreiro & Pitchers, 2022). Avrupa ülkeleri, Ukraynalı mültecilere hızla geçici koruma statüsü sağlamış; çalışma, eğitim, sağlık ve barınma gibi temel hizmetlere erişim konusunda kapsamlı haklar tanımıştır (European Commission, 2023). Ukraynalı mültecilerin Batı Avrupa ülkeleri tarafından hızla entegre edilmesi, Avrupa'daki göç rejiminin politik araçsallaştırılmasına yönelik eleştirileri beraberinde getirmiştir. Özellikle Suriyeli ve diğer Ortadoğulu sığınmacılara yönelik güvenlik temelli ve dışlayıcı politikaların aksine, Ukraynalılara yönelik açık sınır politikaları, mültecilik rejiminin coğrafi, kültürel ve politik faktörlere bağlı olarak nasıl farklılaştığını göstermektedir.

Ukraynalı mülteciler, Avrupa Birliği tarafından 2001 Geçici Koruma Direktifi kapsamında koruma altına alınmıştır. AB Konseyi, Ukrayna'dan gelen sığınmacılar için geçici koruma mekanizmasını aktive ederek, Ukraynalı göçmenlere eğitim, sağlık ve çalışma hakları tanımıştır (Liboreiro & Pitchers, 2022). Türkiye'de ise Ukraynalılar, bireysel başvuru yoluyla mülteci statüsüne alınabilmekte ve uzun vadeli ikamet hakkı elde edebilmektedirler. Suriyelilerin hukuki statüsü "topluca" bir geçici koruma rejimi altında tanımlanırken, Ukraynalılar bireysel mülteci başvuruları yoluyla uluslararası koruma elde edebilmektedir. Bu farklılık, göç politikalarının jeopolitik dengeler ve kurumsal politik yapılar ekseninde şekillendiğini ve hukuki kategorilerin siyasal araçsallaştırmaya açık olduğunu göstermektedir. Suriyeli ve Ukraynalı göçmenler, savaş ve zorunlu göç bağlamında benzer deneyimlere sahip olsalar da uluslararası mülteci rejiminin onları ele alma biçimi farklılaşmaktadır. Hukuki statüler, kamuoyu algısı ve her iki zorunlu göçmen grubunun entegrasyon süreçleri, göçün jeopolitik ve kurumsal-politik

dinamikler tarafından şekillendirildiğini göstermektedir. Bu durum, zorunlu göçü yalnızca hukuki değil, aynı zamanda politik, sosyo-ekonomik ve ideolojik bir fenomen olarak ele almayı gerektirmektedir.

Sonuç olarak, Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmenler, savaş ve devlet dışı aktörlerin yarattığı güvensizlik ortamı nedeniyle zorunlu göç kavramsallaştırması ekseninde değerlendirilebilir. Uluslararası mülteci rejimine yönelik eleştirel bir alan olan zorunlu göç kavramsallaştırması göç yazınında ve uluslararası göç politikalarının içinde barındırdığı eşitsizlikleri ve asimetrik ilişkileri ortaya koymaktadır. Göçmenlerin zorunlu göç kapsamında ele alınması, yalnızca hukuki çerçeveyle değil, aynı zamanda uluslararası politik dinamiklerle de şekillenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ZORUNLU GÖÇMENLERE YÖNELİK AYRIMCILIĞIN BOYUTLARI

2.1. Ayrımcılık Kavramı

Ayrımcılık, çok yönlü ve çok detaylı bir kavram olup; bireyin çeşitli sebeplerle farklı ve adil olmayan muamelelere maruz kalmasını ifade etmektedir. Ayrımcılık; psikolojik, ekonomik, sosyal, kültürel ve politik unsurlar içerebilmekte, günümüzde ayrımcı davranışları açıklamak için bu unsurlar tek başına açıklayıcı olmamakta, karmaşıklaşan ayrımcı davranışlar giderek daha büyük kesişimseliler içermektedir. Fakat ayrımcılık kavramını epistemik olarak irdeleyebilmek ve yeni tartışmalara ufuk açabilmek açısından ilk olarak psikolojik açıdan ayrımcılığı irdelememiz gerekmektedir.

Allport önyargıyı kısaca, yeterli bir sebep bulamadan başkaları hakkında kötü düşünme olarak tanımlamaktadır. Önyargı, bir bireye ya da gruba yönelik genellikle yetersiz ve hatalı genellemelere dayanan olumsuz bir tutumdur (Allport, 2016: 35). Yine Allport'a göre ayrımcılık, bir bireye veya gruba yalnızca belirli bir sosyal gruba üyeliklerine dayalı olarak farklı ve genellikle olumsuz muamelede bulunmaktır (Allport, 2016:87-93). Başka bir deyişle ayrımcılık bireylere yönelik önyargılı tutumları içermektedir. Önyargılı tutumların bir sonucu olan bu davranışlar; bireysel davranışlarla sınırlı kalmayıp sosyal, ekonomik ve politik faktörlerle de güçlendirilmekte, kurumsal ve sistematik düzeyde de ortaya çıkmaktadır (Allport, 2016).

Ayrımcılık bağlamında Tajfel ve Turner'ın (1979) sosyal kimlik teorisi kuramı önem taşımaktadır. Sosyal kimlik teorisi, bireylerin grup aidiyetlerinin sosyal

davranışlarını nasıl şekillendirdiğini sosyal kimlik (*social identitity*), sosyal kategorizasyon (*social categorization*) ve sosyal karşılaştırma (*social comparison*) olarak üç kavram ekseninde açıklama getirmeye çalışmaktadır. Sosyal kimlik, bireylerin kendilerini bir sosyal gruba ait olarak tanımlamalarını ve bu aidiyete yükledikleri duygusal anlamları ifade etmektedir. Örneğin birey, kendisini bir ulusun, bir dinin yahut bir toplumsal sınıfın üyesi olarak algıladığında bireyin sosyal kimliği oluşmaktadır. Sosyal kategorizasyon, bireylerin sosyal çevrelerini daha kolay anlamak için kendi ait oldukları grubu ve başka grupları kategorize etmesini ifade etmektedir. Bu kategorizasyon; iç grup (*ingroup*) ve dış grup (*outgroup*) şeklinde gerçekleşmektedir. Sosyal karşılaştırma ise, ait olunan iç grubun dış gruplarla karşılaştırılmasını ifade etmektedir. Sosyal kategorizasyon yoluyla oluşturulan iç grup–dış grup ayrımı sonucunda iç grup, olumlu özelliklerle ilişkilendirilirken, dış grup üyelerine olumsuz nitelikler atfedilmektedir. Bu tür eğilimler, açık ya da örtük biçimde ayrımcı davranışların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Tajfel, toplumsal sınıflandırma sürecinin kişilerin üyesi oldukları toplumsal konumu, diğer gruplarla ilişkisi, toplumun tarih ve kültürü ile de belirlendiğini belirtir (Bektaş vd., 2015). Başka bir deyişle Tajfel'in vurgusu birey-içi süreçlerden öte, toplumsal ve tarihsel süreçler üzerinedir. Toplumsal kimliğimiz, insanlarla geliştirdiğimiz kişisel ilişkilerimizden ve karakterimizden oluşan kişisel kimliğimizden oldukça farklıdır. Oluşan bu toplumsal kimlik, grup içi farklılıkları azımsarken, gruplar arası farklılıkları abartır. Dolayısıyla bireyler bu süreçte kendi gruplarına olumlu özellikler atfedip, olumsuz özelliklerini görmezden gelirken, diğer gruplara olumsuz

özellikler atfederek gruplar arası ayrımı arttırır. Artan gruplar arası ayrım ise ayrımcı davranışlara sebep olmaktadır.

Bilişsel önyargılar ve sterotipler, ayrımcılığın pekiştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Stereotipler, sosyal gruplarla alakalı genel yargılar olarak tanımlanabilir. Beeghly'e (2015) göre stereotipler, genellikle "çoğulcu genellemeler" olarak ifade edilir ve belirli bir grup üyeleri hakkında geniş, indirgemeci yargılarda bulunur. Stereotipler, sosyal gruplara ilişkin bilgi yapılarını temsil eden "şemalar" ve "bağlantı ağları" olarak işlev görür. Örneğin bir kişinin zihnindeki "kadın" kavramı, kadınlarla ilişkilendirilen empati veya bakım gibi özellikle dayanan bir sterotipi içerebilir. Devine (1989), sterotipleri otomatik (bilinçdışı) ve kontrollü (bilinçli) bileşenlerle açıklamaktadır. Otomatik bileşenler, birey farkında olmadan, belirli toplumsal normların etkisiyle öğrenilirken; kontrollü bileşenler bireyin kendi değerlerine, motivasyonuna ve bilişsel kaynaklarına bağlı olarak gelişmektedir. Devine (1989) yaptığı çalışmada, önyargılı tutumlarını bilinçli olarak reddeden bireylerin bile bilinçsizce davranışlarını yönlendiren örtük sterotiplere sahip olabileceklerini ortaya koymuştur. Örtük önyargı olarak adlandırabileceğimiz bu durum, ayrımcı davranışların yaygın ve genellikle gizli olan doğasını ortaya koymaktadır.

2.1.1. Sosyolojik ve Kültürel Açıdan Ayrımcılık

Fenton (2010), bireylerin veya grupların ortak bir soya, kültürel pratiklere, geleneklere ya da toplumsal bağlantılara atıfta bulunarak kendilerini tanımladığı ve toplumsal eylemlerde anlam kazandığı bir kimlik türü olarak tanımlamaktadır. Fenton'a göre etnisite, çoğunlukla "toplumsal inşa" olarak değerlendirilmelidir. Bir başka deyişle;

etnik kimlikler, tarihsel ve politik süreçlerin etkisiyle şekillenen dinamik bir yapıya sahiptir. Fenton, soy ve kültür topluluklarının sadece fiziksel ya da biyolojik bir olgu olmadığını, toplumsal ve politik süreçler tarafından inşa edildiğini öne sürmektedir. Bu bağlamda etnisite, modern toplumların ekonomik, politik ve kültürel yapılarından bağımsız bir teori değil, bu yapılar içerisinde anlam kazanan bir olgudur (Fenton, 2010: 1-7).

Barth'a göre ise etnisite, bireylerin sosyal gruplar içindeki kimliklerini şekillendiren bir aidiyet duygusunu ifade etmekte ve çoğunlukla dil, din, gelenek gibi kültürel faktörlerle ilişkilendirilmektedir (Barth, 1969: 9-13). Etnisite, Tajfel ve Turner'ın (1979) Sosyal Kimlik Teorisi bağlamında; sosyal kimliğim oturma sürecinde bireylerin bir gruba ait olma hissini güçlendiren önemli bir unsur haline gelmektedir. Etnosentrizm ise kişinin kendi gurubunun her şeyin merkezinde olduğu, kişilerin kendi grup üyelerini en doğru kişiler olarak gördüğü ve dışardakilere saygısızca baktığı bir anlayıştır (Alkan & Erdem, 2021). Hammond ve Axlord'a (2006) göre etnosentrizm, genellikle kendi grubunu üstün ve erdemli görürken, dış grupları aşağılık ve olumsuz özelliklerle ilişkilendirme eğilimlerini içermektedir. Bu eğilimler dil, din, fiziksel özellikler gibi gözlemlenebilir grup sınırları üzerinden şekillenmektedir. Etnosentrizm, yalnızca iç grup kayırmacılığını değil, aynı zamanda dış gruplara yönelik ayrımcılığı da içermektedir.

Max Weber (2012) "toplumsal kapanma" kavramını belirli bir grubun ekonomik, sosyal veya kültürel avantajlarını korumak ve dış grupların bu avantajlara erişimini engellemek için geliştirdiği stratejiler olarak ifade etmek için kullanmaktadır. Weber, toplumsal kapanma kavramını iktidar ilişkileri temelinde ele almaktadır. Weber'e göre toplumsal kapanma; kaynakların, fırsatların ve statünün belirli gruplar tarafından kontrol

edilmesi, diğer grupların ise bu kaynaklardan dışlanmasıdır. Toplumsal kapanma süreci, toplumsal tabakalaşma ve toplumsal eşitsizlikleri bu şekilde yeniden üretmektedir (Weber, 2012, 153-156). Gruplar mevcut ödülleri (ekonomik, sosyal, politik) kendi gruplarıyla sınırlı tutmak, "kendilerinden olmayan" gruplara karşı bu ödüllere erişimi "kapalı" tutmak isterler. Dolayısıyla ödüllere erişimi "kapalı" tutulmak istenen grup bu gelişmeler sonucunda dayanışmacı pratikler gerçekleştirir, süreç çeşitli ödüller ve kaynaklar etrafındaki egemenlik mücadelesine dönüşür.

Sosyolojik ve kültürel ayrımcılık ekseninde diğer önemli bir kavram Goffman'ın damgalama teorisidir (*stigmatization theory*). Goffman, bu teoriyle bireylerin toplumsal normlardan sapma olarak görülen özellikleri veya durumları nedeniyle nasıl ayrımcılığa uğradıklarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Damga, bireyin sosyal ilişkilerinde olumsuz değerlendirilen, onu itibarsızlaştıran ya da dışlayan bir özelliktir. Goffman, damganın bireylerin toplumsal kimlikleriyle fiili kimlikleri arasındaki uyuşmazlık sonucu ortaya çıktığını belirtmektedir. Goffman'a göre damgalama, yalnızca bireyin sahip olduğu "kimlik" değil, aynı zamanda toplumsal normların bir sonucudur. Mevcut damgalar, bireylerin toplumsal kabul görmesini engelleyen lekelenmiş kimlik olarak işlev görmekte ve bu damgalama süreci toplumsal etkileşimlerin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır (Goffman, 2014: 29-34). Buna göre, Goffman, damga türlerini fiziksel bozukluklar, karakter kusurları ve grupsal damgalar olmak üzere üç kategoriye ayırmıştır (Goffman, 2014: 18). Fiziksel bozukluklar görünür bedensel farklılıklar yahut hastalıkları; karakter kusurları, alkolizm, suçluluk gibi algılanan norm dışı davranışları; etnik ve sosyal damgalar ise ırk, din veya etnik köken gibi kolektif kimliklere dayalı damgaları içermektedir (Goffman, 2014: 33). Özellikle etnik ve sosyal damgalar, bireyin doğrudan

kontrolü dışında gelişen, genellikle soy yoluyla aktarılan ve olumsuz sterotiplerden etkilenen etiketlerdir.

Damgalama süreci, bireyin sahip olduğu kimlik ile toplumsal normal arasındaki uyuşmazlıktan doğmakta ve bu uyuşmazlık, bireyin toplumsal kabulünü engelleyerek ayrımcılığın temelini oluşturmaktadır. Bu bağlamda damgalama, aynı zamanda iktidar ilişkilerinden kaynaklanan bir süreç haline gelmekte, damgalanmış birey yahut grupları kontrol etmek ve ötekileştirmek için kullanışlı bir araca dönüşmektedir. Franz Fanon'un felsefi mirası, sömürgecilik karşıtlığı, ırksal kimlik ve insan özgürlüğü üzerine derinlemesine yaptığı eleştirel analizlerden oluşmakta, özellikle postkolonyalizm hakkındaki incelemeleri sosyolojik ve kültürel ayrımcılık konusunda kendisine sıklıkla başvurulmasını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda Fanon'un yaklaşımı yalnızca kolonyal sistemleri değil, aynı zamanda bu sistemlerin toplumsal ve bireysel düzeyde ayrımcılık üretme mekanizmalarının da eleştirisini içermektedir.

Fanon'a (1986) göre sömürgeci toplumlar, yerli halkların kültürel kimliklerini yok ederek onları bir çeşit kültürel yabancılaşmaya zorlar. Böylece birey kendi kültürel bağlamından koparılarak sömürgeci kültürün normlarına uymaya zorlanır (Gordon, 2015:106-134). Fanon (1986) bu kültürel yabancılaşma sürecini "siyah deri, beyaz maskeler" metaforuyla sömürülen halklara mensup siyah bireyler ile sömürgeci toplumlara mensup "beyazlar gibi olmak" için kendi kimliklerinden ödün vermesi ve sömürgeci değerleri içselleştirme sürecini serimlemektedir.

Fanon, siyah bireylerin ırksal bir "öteki" olarak konumlandırılmasının psikolojik ve kültürel temellerini Hegel'in Efendi-köle Diyalektiğinden yararlanarak ele almaktadır (Gordon, 2015: 31; Gibson, 2003: 28). Hegel'in Efendi–köle Diyalektiği, bireyin öz-

bilincini geliştirme sürecini, tanınma mücadelesi ve çatışma bağlamında çözümlemektedir. Bu süreçte, efendi, ölüm korkusuna rağmen tanınma arzusunu dayatarak üstünlük kazanırken; köle, hayatta kalmayı seçerek boyun eğen taraf olur. Ancak köle, çalışarak doğayı ve kendini dönüştürür, böylece özgürlük ve bilinç geliştirme yolunda ilerler. Hegel'e göre, gerçek özgürlük ve insanlaşma, kölenin çalışması ve bu süreçteki dönüşümü sayesinde mümkün olmaktadır (Küçükalp, 2010).

Kısaca bu şekilde açıklanabilecek Efendi–köle Diyalektiği Fanon'un analizlerinde siyah bireyin kimliğini beyazın algısında yeniden üretmesi üzerinden bir "parodi" olarak ortaya çıkmaktadır. Siyah birey, kendisini yalnızca başkalarının gözünden tanımlar ve bu süreçte kendi öznel deneyiminden koparılır (Gordon,2015:21, 48). Fanon'un ırksal bakış (*racial gaze*) olarak adlandırdığı bu olgu, siyah bireylerin özlerinden ontolojik bir kopuşu ve bu kopuş sonucunda nesneleşmelerini ifade etmektedir. Fanon, beyaz ve siyah antagonizmasını sosyojeni merkezli açıklamaktadır. Bu sosyojeniye göre "beyaz" üstünlüğün "siyah" ise aşağı sınıfın adı olmakta, siyah insana yönelik bu yaftayı inşa eden etken, bizzat siyah bireyin zihinsel dünyasında şekillenmektedir (Ulutaş, 2019). Başka bir deyişle, sömürgeci sistemler yalnızca bireyin özgürlüğünü değil aynı zamanda ontolojik varlığını da hedef almaktadır.

Son olarak, sosyolojik ve kültürel açıdan ayrımcılığın inşasını Bourdieu'nun sembolik güç ve sembolik şiddet kavramları üzerinden okumak mümkümdür. Bourdieu, sembolik gücü; yalnızca o güce tabi olanların "bilinçsiz bir iş birliğiyle" uygulanabilir, görünmez bir iktidar biçimi olarak tanımlamaktadır (Bourdieu, 1991: 163-171). Sembolik güç, sosyal düzeni koruma veya altüst etme potansiyeline sahip görünmez bir güçtür. Sembolik güç; dil, sanat, din gibi sembolik sistemler aracılığıyla bir "doğal görünüm"

olarak inşa edilmektedir. Sembolik sistemler, politik sınıflandırmaları felsefi, hukuki veya dinsel taksonomiler gibi meşru görünen biçimlere dönüştürerek sosyal düzenin doğal bir gerçeklik olarak algılanmasını sağlar (Bourdieu, 1991:163-171).

Sembolik şiddet toplumsal düzenin, bireyler üzerindeki tahakküm ilişkilerini meşru göstermek ve bu ilişkileri yeniden üretmek için kullandığı bir mekanizmadır. Bourdieu'ye göre sembolik şiddet, doğrudan fiziksel zorlama ile değil, bireylerin kendi sosyal durumlarını içselleştirmeleri yoluyla işler. Başka bir deyişle sembolik şiddet, "itaat olarak algılanmayan itaatlerin" oluşumudur. Bu bağlamda sembolik şiddet bir "sihirli güç" olarak işleyerek toplumsal düzenin "doğallığını" yeniden üretmekte ve bu doğallığı korumaktadır (Bourdieu, 1995:187-188).

2.2. Göçmenlere Yönelik Ayrımcılık

Göçmenlere yönelik ayrımcılık; işgücü piyasalarında, eğitimde, sağlık hizmetlerine erişimde, kültürel uyum süreçlerinde sıkça gözlemlenen çok boyutlu bir sorundur. Bu ayrımcılık türü, küresel ölçekte artan göç hareketleriyle birlikte daha görünür hale gelmiş, ekonomik ve toplumsal entegrasyon konusunda önemli bir sorun alanına dönüşmüştür. Göçmenlere yönelik ayrımcılık, genel toplumsal kabulde kendisini göstermekte ve çoğunlukla ekonomik ve kültürel "tehdit" algılarına dayanmaktadır (Esses, 2021).

Göçmenlere yönelik ayrımcı tutumlar işgücü piyasaları, eğitim sistemi, sağlık hizmetlerine erişim ve kültürel dışlanma gibi alanlarda somutlaşmaktadır. İşgücü piyasalarında göçmenler genellikle düşük ücretler, sınırlı kariyer imkanları ve kötü çalışma koşullarıyla karşı karşıya kalmakta; eğitimde göçmen çocuklar, dil becerileri ve

yetersiz kaynaklar gibi sebeplerle dezavantajlı konuma düşmekte; sağlık hizmetlerinde özellikle düzensiz göçmenler dil bariyeri, yasal belirsizlik, sınır dışı edilme korkusu gibi sebeplerle yararlanamamakta ve göçmenlerin ulusal kimliğe tehdit olarak algılanması sebebiyle oluşan toplumsal düşmanlık göçmenlerin entegrasyonunu zorlaştırmaktadır (Oreopoulos, 2011).

Dietz (2010), göçmen gruplarının homojen bir topluluk olarak ele alınmaması gerektiğini, özellikle farklı kökenlerden gelen göçmenlerin işgücü piyasalarında karşılaştığı engellerin çeşitlilik gösterdiğini savunmaktadır. Örneğin düşük vasıflı göçmenler işgücü piyasalarındaki tabakalaşma sonucunda yerli halk tarafından daha az arzu edilen işlerde düşük ücretler karşılığında çalışırken, yüksek vasıflı göçmenler önyargı ve ayrımcı tutumlar sebebiyle hak ettikleri pozisyonlara erişememektedir.

Batı toplumları, göçmen grupları etnik ve kültürel kökenlerine göre farklı şekilde kategorize etmekte ve kategorizasyon göçmenlerin sosyo-ekonomik konumlarını etkilemektedir. Örneğin, Fransa'da Afrika, Mağrip, Türkiye gibi coğrafyalardan gelen göçmenler işgücü piyasaları gibi alanlarda daha fazla ayrımcılığa maruz kalırken; İtalya, Portekiz, İspanya gibi kültürel olarak daha yakın ülkelerden gelen göçmenler aynı ayrımcılığa maruz kalmamaktadır (Meurs vd., 2008). Göçmenlere yönelik geliştirilen önyargılar genellikle tehdit algısı, ekonomik rekabet, kültürel çatışma ve demografik değişiklik korkusu gibi unsurlardan beslenmekte, bu önyargılar ulusal kimlik anlayışı ve politik söylemler aracılığıyla şekillenmektedir (Esses, 2021). Mevcut önyargılar temelinde gelişen ayrımcılık, toplumsal kutuplaşmayı artırarak sosyal uyumu zayıflatmaktadır.

Stephan ve Rentro (2002), tehditlerin gruplar arası bağlamlarda çatışma, önyargı ve ayrımcılığı nasıl tetiklediğini açıklamak adına tehditleri "realist" ve "sembolik" tehditler olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Realist tehditler; ekonomik rekabet, iş kaybı veya politik kaynakların zarar görmesiyle ilişkili tehditleri ifade ederken, sembolik tehditler; kültürel değerler, inançlar ve grup kimliği gibi soyut unsurlara yönelik tehditleri içermektedir. Bir başka deyişle, somut kaynaklara yönelik tehditler gerçekçi tehdit olarak değerlendirilirken, grup saygınlığına yönelik tehditler simgesel tehditler olarak kabul edilmektedir. Sosyal Kimlik Teorisi'nden de yararlanan Entegre Tehdit Teorisi (*Integrated Threat Theory*) gruplar arası çatışmayı hem realist hem de sembolik tehditlerin birlikte şekillendirdiğini öne sürmektedir. Göçmenlere yönelik ayrımcılık yalnızca bir bireysel önyargı meselesi değil, aynı zamanda sistematik, kültürel ve yapısal faktörlerle ilişkili bir olgudur. Esses ve Lawson'un (2013) çalışması medyanın belirsizlik ve tehtid algılarını kullanarak göçmenlere yönelik "dehumanizasyon (insanlıktan çıkarma)" süreci işlettiğini ortaya koymaktadır. Medya göçmenleri sıklıkla "hastalık yayanlar", "yalancılar", "teröristler", "kapıya dayanmış düşmanlar" gibi agresif ifadelerle tasvir etmekte, bu ifadeler göçmenlerin hem açık hem de örtük biçimde "daha az" insan olarak algılanmalarına, bir başka deyişle dehumanizasyona sebep olmaktadır. Bahsedilen dehumanizasyon süreci gruplar arası ayrımları güçlendirerek, bu ayrımların meşrulaştırılmasına hizmet etmektedir.

Göçmen bireyler, bir kültürel bağlamdan başka bir kültürel bağlama geçiş sırasında psikolojik, sosyal ve kültürel değişimlere maruz kalmaktadır. Bu değişimlere ayak uydurma sürecini ifade eden "kültürel uyum" kavramı Berry'e (1997) göre asimilasyon, ayrışma, entegrasyon ve marjinalleşme olarak dört biçimde

gerçekleşmektedir. Asimilasyon, kendi kültüründen vazgeçip diğer kültüre tamamen adapte olmayı ifade ederken; entegrasyon kendi kültürünü korurken diğer kültürle de etkileşim kurmayı, marjinalleşme ise hem kendi kültürünü hem de diğer kültürü benimsememeyi ifade etmektedir. Gruplar arası ayrımın en yoğun biçimi ise kendi kültürünü koruma ve diğer kültürle etkileşimden kaçınma stratejisini ifade eden ayrışma stratejisinde görmemiz mümkündür.

Belirli bir grubun üyeleri, tanımlamanın gerekli ve kullanışlı olduğu durumlarda kendilerini tanımlamak için bir kıstas olarak etnisiteye "başvurmaya" karar verirler (Castles & Miller, 2008: 46). Çoğu zaman bu etnisiteye başvurma durumu yerli halk ve göçmenler arasındaki sınırları keskinleştirir. Bahsedilen bu sınırlar sadece göçmenler ve yerli halk arasında değil, farklı göçmen grupları arasında da mevcut olabilir. Yerli halk ve göçmenler arasında yahut göçmen gruplarının kendi arasında etnisite temelli çizilen bu sınırlar toplumsal ve iktisadi alanlardaki var olma mücadelesinde kilit rol oynar. Castles ve Miller'a göre yerleşme realitesini yadsımak, yerleşmiş olanların hak ve vatandaşlık taleplerini geri çevirmek ve kültürel farklılığı reddetmek, varlıkları çoğunlukla bölücü ve sakıncalı olarak değerlendirilen, etnik azınlıkların oluşmasına yol açabilir (Castles & Miller, 2008: 45). Egemen gruplar tarafından kendilerine aşağı statü atfedilen, ulusal bir tehtid olarak kriminalize olan göçmenler marjinal bir kimliğe itilerek, toplumsal kimlikten kopuk, sosyal ve iktisadi statüsü olmayan dezavantajlı bir "etnik azınlık" yaratılabilir.

2.2.1. Oryantalizm ve Etnisite Temelli Göçmen Algısı

Oryantalizm, sözcük kökeni olarak Fransızca "Orientelisme" kelimesinden türemiş olup, Doğu hakkında her türden incelemeyi ifade etmek için kullanılmıştır (Germaner & İnankur, 1989:9). Tarihsel olarak Oryantalizm, ilk olarak on dördüncü yüzyılın başlarında Viyana Kilise Konseyi tarafından doğu kültürü ve dillerinin öğrenilmesi için kurulan kürsülerde bir bilim dalı olarak ortaya çıkmıştır. Bahsedilen Doğu'ya yönelmenin itici gücü salt kültürel merak değil, Avrupa'nın Orta Doğu ve Asya'daki yayılımı ekseninde gelişen ticaret, rekabet ve askeri çatışmaları olmuştur. Vasco de Gama'nın 1498 yılında Ümit Burnu'nu keşfetmesi Oryantalizmin etki alanını büyük ölçekte genişletmiş ancak detaylı oryantal araştırmaların yayınlanması on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllara tekabül etmiştir (Turner, 2002: 67).

Yüzyıllar boyunca filoloji, teoloji, antropoloji vb. birçok alanda oryantalist çalışmalar yapılmış, lakin Oryantalizmi eleştirel bir alan olarak inşa eden ve yapı sökümüne uğratan Edward Said olmuştur. Said, *Oryantalizm* (1991) adlı eserinde, Doğu toplumları ve kültürü hakkında üretilen oryantalist bilgilerin, sömürgeci ekonomik ve politik güçlerle derin tarihsel ve kurumsal bir ilişki içinde olduğunu gözler önüne sermektedir (Bulut, 2014:8).

Oryantalizm kavramı, Batı dünyasının Doğu'yu tanımlama ve kavramsallaştırma biçimi olarak Edward Said'in çalışmalarıyla birlikte literatürde büyük bir yer kaplamaktadır. Said'e göre oryantalizm temelde üç anlam ifade etmektedir. Birincisi; Said'e göre Doğu, Batı'nın karşıt imgesidir. Oryantalizm, kültürel ve ideolojik olarak Batı tarafından Doğu medeniyetinin ifade ediliş şeklidir. İkincisi; Doğuyu tasvir eden ve Doğu hakkında hükümlerde bulunan bir müessesedir. Üçüncüsü; Doğu ile Batı arasındaki

ontolojik ve epistemolojik ayrıma dayalı düşünüş biçimidir (Said, 1991:13-20). Said'e göre (1991) Batı, Doğu'yu egzotik, mantıktan uzak, şehvete düşkün, geri kalmış bir medeniyet olarak tanımlamaktadır.

Doğu, coğrafi bir konumdan öte Batı'nın en büyük, en zengin ve en eski sömürgesidir. Bunun yanında, dil ve uygarlıkların kaynağı, kültürel rakibi ve kendinden başka olanın, bir başka deyişle "öteki"nin en derin ve ısrarlı simgesidir (Parla, 1985:11). Bu bağlamda Batı tarafından "öteki" hakkında üretilen bilgi, sömürgeci ekonomik ve politik yapıdan azade olamamaktadır. Keyman'a göre (1996), Batı'nın Doğu hakkında ürettiği bilgiler gerçek bilgilerden çok, Batılı öznenin psişik dünyasına ait korkuların, arzuların ve fantezilerin ifadesidir.

Said'in oryantalizm kavramsallaştırmasını dayandırdığı en önemli iki unsur Foucault'nun "bilgi/iktidar ilişkisi" ve Gramsci'nin "hegemonya" kavramı olmuştur. Foucault iktidar kavramını irdelemiş; devlet, hukuk gibi zorlayıcı normlar aracılığıyla bireyleri kontrol altına almaya çalışan, "disiplinci iktidar" olarak adlandırdığı geleneksel iktidar anlayışını eleştirerek, ortaya "disiplinci olmayan" yeni bir iktidar kavrayışı koymuştur (Apalı, 2021). Foucault'ya göre içinde yaşadığımız çağda sayısız iktidar ilişkileri toplumsal hayata nüfus etmekte, toplumsal hayatı belirlemekte ve oluşturmaktadır (Urhan, 2007). Bu bağlamda bilgi de disiplinci olmayan ve toplumsal hayata derinlemesine nüfuz eden iktidar tarafından üretilmekte ve bu iktidarı yeniden üretmekte, bilgi ve iktidar arasında çift taraflı; bütüncül bir ilişki mevcut olmaktadır.

Said, *Oryantalizm* eserinde Foucault'nun söylem kavramına vurgu yapmaktadır (Said, 1991:16). Foucault'nun *Bilginin Arkeolojisi* (2014), ve *Hapishanenin Doğuşu* (1992) adlı eserlerinde ortaya koyduğu söylem kavramı, düzenlenmiş toplumsal bir pratik

olarak ele alınmakta ve hem bilgiyi hem de iktidarı üreten bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Güneş, 2013). Tarihsel süreç içerisinde iktidar, bilgiyi söylemsel bir pratik olarak toplumları yönetebilmek adına somutlaştırmış; böylece, bilginin söylemler üzerinden yerleşebilmesi ve dönüştürülebilmesi mümkün kılınmıştır (Şahin, 2017). Söylemler üzerinden iktidarın çıkarlarına yönelik üretilen bilgiler, iktidarın meşruluğunu sağlama, iktidarın eylemlerini rasyonel bir zemine oturtma işlevi görmektedir. Bu anlamda iktidar, yalnızca bir egemenlik sistemi değil, aynı zamanda "normallik" ve "anormallik" sınırlarını çizen bir aygıttır (Foucault, 1980:106-107).

Foucault'ya göre söylemler tesadüfi yapılanmalar yahut hakikatin tek ve mutlak açıklayıcıları değil; iktidarın verili kalıplarıdır. Bu doğrultuda Foucault, dil ve söylem arasındaki ilişkiyi bağlamsal ve iktidar ilişkileri çerçevesinde ele almaktadır (Eren, 2013). Söylem, iktidarın dolaşıma girdiği bir araçtır ve Foucault'a göre iktidar; belirli toplumsal gerçekleri bu araç üzerinden inşa etmektedir (Foucault, 1982). Lenslerimizi Foucault'nun bilgi/iktidar kavrayışı çerçevesinde Said'in oryantalizm kavramsallaştırmasına çevirdiğimizde; Batı'nın Doğu hakkında ürettiği bilgi, Doğu üzerinde epistemolojik bir hakimiyet kurmasına aracılık etmektedir. Batı, oryantalist söylemler aracılığıyla Doğu'nun, yani öteki olarak addedilenin bilgisini üretmektedir. Batı'nın Doğu üzerindeki iktidarı yalnızca politik ve kurumsal araçlarla değil, aynı zamanda söylemsel ve kültürel araçlarla da sağlanmaktadır.

Oryantalizm kavramsallaştırmasının düşünsel temelleri bağlamında ön plana çıkan diğer bir yapı taşı "hegemonya" olarak adlandırılan, iktidarın rıza üretme mekanizmaları üzerine Gramsci tarafından getirilen çözümlemedir. Gramsci'ye göre, modern kapitalist toplumlarda devleti oluşturan iki temel yapı: Sivil toplum ve politik

toplumdur. Politik toplum, devletin ordu gibi güce (tahakküme) dayalı kurumlarını içerirken; sivil toplum eğitim, din gibi güce dayanmayan ve devletin zorlayıcı işlevlerini yansıtmayan kurumları kapsamaktadır. Bu bağlamda sivil toplum, ideolojinin üretildiği ve toplumsal rızanın yani hegemonyanın inşa edildiği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir toplumsal grubun üstünlüğü "hakimiyet (tahakküm) ve entelektüel, ahlaki yön olmak üzere iki formda sağlanmaktadır. Sivil toplum, egemen grubun "hegemonya" işlevini üstlenirken, politik toplum devlet tarafından yürütülen "doğrudan hakimiyet" işlevine karşılık gelir (Anderson, 2003:17-25).

Batı'nın Doğu'yu kendi kültürel ve ideolojik normlarıyla kodlaması, Batı'nın doğu üzerindeki kültürel ve ideolojik hegemonyasını göstermektedir. Said, Batı'nın Doğu üzerinde ideolojik ve kültürel kodlarla kurduğu bu hegemonyayı oryantalizm kavramı ekseninde analiz etmektedir (Said, 1991). Oryantalist söylem, dolaylı olarak Batı'nın politik çıkarlarına hizmet etmektedir. Bunun yanında Oryantalizm, yalnızca askeri ve politik baskıcı araçların kullanılmasını değil, aynı zamanda kültürel araçlar yoluyla sağlanan rızanın da kullanılmasını içermektedir. Batı'nın Doğu hakkına sivil toplumun her alanında kurguladığı söylemlerin de bu çerçevede hegemonik rıza üretim aracının bir parçası olarak görülebilmesi mümkündür.

Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra yazında sıklıkla bahsedilen neo-Oryantalizm kavramı, Said'in klasik oryantalizm anlayışını farklı bir boyuta taşımaktadır (Bessedik & Barki, 2024). Batı tarafından Doğu hakkında üretilen yeni söylemlerde, Doğu; artık şehvetli, egzotik ve ilkel olarak değil; Batı medeniyetine tehdit olarak resmedilmektedir. Neo-Oryantalist söylemler, özellikle medya, edebiyat ve politik söylemler aracılığıyla özellikle Müslüman toplumları şiddet yanlısı ve tehlikeli olarak

göstermektedir. 11 Eylül saldırılarından sonra daha farklı esmeye başlayan politik rüzgâr, oryantalizm okumalarının İslamafobi ekseninde şekillenmesine sebep olmuştur. Harb (2008) tarafından yapılan bir çalışmada, Kanada'daki Müslümanlara yönelik medya temsillerinin bu tür temsillerin Batı'da "biz" ve "onlar" ikiliğini güçlendirdiğini, Müslümanların dışlanmış bir "öteki" olarak görülmesine katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Yine Boushama (2014) tarafından yapılan bir çalışmada, 11 Eylül saldırılarından Arap Baharı'na kadar olan dönemde, Batı medyasının Müslüman toplumları nasıl "tehdit" olarak çerçevelediğini açıklamıştır.

Göçmen algıları bağlamında Oryantalizm, Batı'nın sadece Doğu'dan gelen bireyleri değil, aynı zamanda göçmen toplulukları da "öteki" olarak inşa etmesine hizmet etmektedir. Özellikle Müslüman göçmenler, Oryantalist söylemde sıkça terörizm ve şiddetle ilişkilendirilerek toplumsal korku ve güvensizlik kaynakları olarak tasvir edilmiştir. Bu söylem, özellikle 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra yoğunlaşmış ve Batı medyasında Müslüman topluluklara yönelik olumsuz stereotiplerin güçlenmesine neden olmuştur (Wahid, 2023).

2.2.2. Crimmigration (Göçün Suçlulaştırılması) ve Etnisite Temelli Göçmen Algısı

Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde yasa dışı göç özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından "artan terörizm tehdidi" söylemi ile birlikte ulusal güvenlik meselesi haline gelmiş, "terörizmle mücadele", yalnızca ceza hukuku yoluyla değil, göç hukuku yoluyla da yürütülmeye başlanmıştır (Gatta, 2021).

11 Eylül saldırılarının ardından ortaya çıkan bu durum bizleri kaçınılmaz olarak göçün ve suçun kesişimselliğini ifade eden, özellikle güvenlikleştirme ekseninde göç yasaları ve ceza hukuku arasındaki ayrımın bulanıklaşması olarak tanımlayabileceğimiz *crimmigration*, bir başka deyişle, göçün suçlulaştırılması kavramına götürmektedir.

Stumpf'a (2006) göre *crimmigration*, göç yasalarının suç unsurlarıyla donatılmasını ifade etmektedir. Crimmigration uygulamaları, göçmenlik ve ceza hukukunun birleşimiyle, göçmenlerin yasal statülerini tehlikeye atmakta; bu süreçte, göçmenler bir yandan ceza hukuku çerçevesinde suçlu muamelesi görürken, diğer yandan yasal koruma haklarından mahrum bırakılmaktadır (Kanstroom, 2007). Crimmigration uygulamaları bu bağlamda kayıt dışı göçmenlere yönelik cezai yaptırımlar; devletin sınırlarını koruma ve göç akınlarını kontrol etme isteğini yansıtırken, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi temel ilkelerin sıklıkla göz ardı edilmesine yol açmaktadır (Mitsilegas, 2021). Sklansky (2012) göçün suçlulaştırılmasının hukuki düzlemini; hukukun kuralları yerine pragmatik, geçici çözümler olarak ele alan "*ad hoc instrumentalism*" bağlamında değerlendirmektedir. Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ekseninde "düşman ceza hukuku" ve "güvenlik" temelli uygulamalar ön plana çıkmaktadır. Göç ve suç arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde temel unsur ceza hukuku olmakta; göçmenlere yönelik ayrımcı ve düşmanca yaklaşımı ifade eden "düşman ceza hukuku" eksenindeki politikalar, devletlerin göçmenleri sürekli bir tehdit unsuru olarak görmelerini meşrulaştırmaktadır. Avrupa Birliği özelinde, göçün güvenlik açısından tehdit olarak görüldüğü paradigmayla beraber Schengen sınır politikalarının sıkılaştırılması dikkat çekmektedir (Guia, 2013).

Üyelik teorisi (*membership theory*), göçün suçlulaştırılma eğilimini anlamak açısından önemlidir. Stumpf'a göre; göç ve ceza yasaları, topluma kimlerin "dahil" edilip kimlerin "dışarda" olduğunu belirleyerek yasal aidiyet algısını şekillendirmektedir. Bu aidiyet algısı ise bireylerin toplum nezdinde güvenilirliği ve arzu edilebilirliği üzerine inşa edilmiştir. Üyelik teorisi bu bağlamda hem ceza hem de göç yasalarının, egemen güç tarafından toplum dışına itilmek istenen bireylerin dışlanmasını pekiştirmek için kullanılmaktadır (Stumpf, 2006). Bu doğrultuda devlet otoritesi, göçmenlerin dışlanmasını ulusal güvenlik ve toplumsal bütünlük meselesi olarak meşrulaştırmaktadır.

Menjivar (2014) ise, göç kontrolü konusunda geleneksel sınırların ötesine geçen uygulamaları "dışsallaştırma (*outsourcing*)" ve "içselleştirme (*insourcing*)" kavramları üzerinden açıklamaktadır. Menjivar'a göre sınır kontrolleri, göçmen geçişlerinin kaynak ülkelerinde veya transit ülkelerde engellenmesi amacıyla üçüncü ülkelere devredilmiştir. AB ülkeleri ve ABD gibi güçlü devletler, göçmen akınlarını kontrol etmek amacıyla transit ülkelere baskı yaparak "güvenlik" politikalarını genişletmiştir. İçselleştirme stratejisi ise göçmenlerin ülke içinde tespit edilmesi, gözaltına alınması ve sınır dışı edilmesi gibi uygulamaları içermektedir (Menijivar, 2014). Bu politikalar; göçmenlerin suçlu olarak görülmesine ve ayrımcı uygulamalara maruz kalmalarına yol açmaktadır.

Göçün suçlulaştırılması, toplumsal konuları yönlendiren yasa yapıcılar tarafından göçmenlere yönelik gözetim, suçlulaştırma ve sınır dışı edilme uygulamalarıyla şekillenmektedir. Bu süreç, toplumun "ötekilere" karşı güvensizlik duygusunu pekiştirmek ve göçmenlerin topluma uyum sağlamasını zorlaştırmaktadır (Guia, 2013). Göçün suçlulaştırılmasının hukuksal düzlemi ceza yasaları ile sağlanırken, hukuki "suçlu" olarak etiketlenmenin yanında, göçmen gruplarına yönelik suçluluk algısının

tarihsel ve sosyolojik olarak nasıl inşa edildiğini de incelemek gerekmektedir. Sanayileşmenin başlaması, özellikle Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde işgücü talebi yaratmış, bu talebe karşılık olarak göçmen işçi sayısındaki artış işgücü piyasalarında köklü değişimlere sebep olmuştur. Bu dönemde, göçmenler ekonomik tehtdit ve suçla ilişkilendirilmiş, bu da göçmenlere yönelik cezai politikaların temelini oluşturmuştur (Melossi, 2021).

Melossi'ye (2021) göre göçmenlerin kriminalizasyon süreci, göçmenlerin etnik ve ırksal profilleme yoluyla potansiyel suçlular olarak etiketlenmesiyle başlamıştır. Bu tür profilleme uygulamaları, polis gücü ve medya tarafından sürekli olarak yeniden üretilmekte ve bu süreç göçmenlerin kamu düzeni açısından bir tehdit olarak algılanmasına katkıda bulunmakta, toplumda göçmenlere yönelik ayrımcılık ve marjinalleşmenin artmasına yol açmaktadır. Woude (2021), özellikle Schengen Bölgesi'nde sınır kontrolleri ve polislerin sokaklarda göçmenleri durdurma, kimlik sorgulama gibi uygulamalarının etnik profillemeyi güçlendirdiğini belirtmektedir.

Bunların yanında, medya ve siyasi söylemler; göçmenlerin kriminalizasyonu sürecinde önemli rol oynamaktadır. Melossi, göçmenlerin medyada ve siyasi söylemlerde suçlu olarak temsiliyetine dikkat çekmekte ve bu durumun kamuoyunda göçmenlere yönelik oluşan olumsuz algının önemli bir parçası olduğunu ifade etmektedir (Melossi,2021). Siyasiler ve medya kuruluşları, söylemler yoluyla göçmenleri potansiyel suçlular olarak göstermekte, bu durum daha katı göç politikaları için kapı aralamaktadır.

Wacquant (2006), Avrupa Birliği'nde göçmenlerin artan oranlarda hapsedilmesini "cezalandırma (*penalization*)", "depolitikleştirme (*depoliticization*) ve "ırk ayrımı yoluyla sınıflandırma (*racialization*)" kavramları üzerinden eleştirel bir okumaya tabi

tutmaktadır. Wacquant'a (2006) göre, Avrupa'da göçmenlerin aşırı oranda hapsedilmesi, adli bir sürecin ötesinde sosyal ve politik bir olgudur. Avrupa ülkelerinde göçmenler suç politikalarının odak noktasına yerleştirilmiş, toplumun tehlikeli kesimi olarak konumlandırılmıştır. Göçmenlerin toplum tarafından potansiyel birer suçlu olarak görülmesi Wacquant tarafından "cezalandırma" kavramı ile açıklanmaktadır. Devletler, cezalandırma politikalarıyla göçmenlere yönelik cezai uygulamaları sıklaştırmakta ve onları potansiyel suçlu olarak damgalamaktadır.

Göçmenlerin cezalandırılması, egemen güç tarafından siyasetten arındırılıp, göçmenlerin cezalandırılma rejiminin "teknokratik" bir süreci olarak ele alınmaktadır. Wacquant (2006) tarafından "depolitikleştirme" olarak adlandırılan bu süreç, göçmen suçluluğunun güvenlikçi ve yönetimsel bir mesele olarak görülmesine sebep olmaktadır. Bu yaklaşım sayesinde, göçmenler üzerinde uygulanan katı tedbirler toplumsal meşruiyet kazanmaktadır. Son olarak, "ırk ayrımı yoluyla sınıflandırma" kavramı üzerinde durmaktadır. Göçmenlerin etnik ve kültürel farklılıkları, onların "öteki" olarak nitelendirerek toplumun geneliyle zıtlık içinde konumlandırmasına yol açmaktadır. Bu "öteki" yaratma süreci, göçmenlerin kriminalize edilmesine zemin hazırlamaktadır. Göçmenlerin, egemen güç tarafından "uygun düşman (*suitable enemy*)" olarak damgalanmasının ve toplum açısından bir tehdit olarak görülmesinin, toplumun içinde bulunduğu yapısal sorunları gizlemek amacı gütmektedir (Wacquant, 1999). Bu bağlamda, göçmenlerin damgalanması ve hapsedilmesi, Avrupa toplumunun içsel, yapısal sorunlarını geri plana itmeye yönelik bir araç olarak işlev görmektedir.

2.2.3. İkili İşgücü Piyasası Ekseninde Etnisite Temelli Göçmen Algısı

1970'li yılların sonunda, Fordist üretim rejimi ekseninde kitlesel üretimin mevcut olduğu koşullarda geliştirilen işgücü piyasalarında tabakalaşma teorisine göre, işverenlerin değişen pazar koşullarına; arz ve talepteki dalgalanmalara kolay uyum göstermesini sağlamak, talebin azaldığı dönemlerde taleple orantılı biçimde mevcut işgücünü azaltmak için işletme düzeyindeki işgücü piyasasında nitelikli, yüksek ücretli, kariyer olanaklarına sahip işlerdeki istihdamı ifade eden birincil sektör ve bu işlerde çalışan çekirdek işgücü; düşük ücretli, ağır çalışma koşullarının olduğu istihdamı ifade eden ikincil sektör ve bu işlerde çalışan çevre işgücü bulunmaktadır. Gelişmiş kapitalist ülkelerde çekirdek işgücü o ülkenin yerli erkekleri tarafından doldurulurken, çevre işgücü ise kadınlar, göçmenler ve etnik azınlıklarlardan oluşmaktadır. 1970'li yıllarda yaşanan ekonomik krizle beraber fordist üretim rejiminden, post-fordist üretim rejimine geçilmesiyle işletme düzeyinde işgücü piyasalarında görülen "iyi" işler ve "kötü" işler ayrımı giderek önemsizleşmiş, işgücü piyasalarının geneli açısından sermaye yoğun ve emek yoğun üretim süreçlerinin mevcut olduğu değişik ölçeklerdeki işletmeler önem kazanmıştır (Toksöz, 2006: 56-58).

Reich vd. (1973) göre rekabetçi kapitalizm döneminde işgücü piyasası homojenleşirken, tekelci kapitalizm, işgücü piyasasındaki ayrışmayı artırmıştır. Geleneksel neoklasik ekonomik modeller, işgücü piyasasındaki grup farklılıklarını açıklamakta yetersiz kalmakta ve bu eşitsizliklerin kapitalist ekonomik sistemin içsel dinamiklerinden kaynaklanmaktadır. Uluslararası göç hareketlerinin modern sanayi toplumlarının işgücü talebinden meydana geldiği düşüncesiyle yola çıkan ikiye bölünmüş emek piyasası teorisi, uluslararası göç teorileri arasında ciddi bir yer kaplamaktadır

(Massey vd., 2014; Abadan Unat, 2006: 11). Piore (1979), modern endüstriyel toplumların işgücü piyasalarının yapısal doğasını anlamak için güçlü çerçeve sunmaktadır. Teori, bu yapısal ayrımın sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal ve politik dinamikleri de içerdiğini ve bu dinamiklerin göçmen işçilerin hem alıcı ülkelerde hem de köken ülkelerinde nasıl algılandığını etkilediğini vurgulamaktadır.

İkili işgücü piyasası teorisine göre işgücü piyasası iki sektörden oluşmaktadır. Birincil sektördeki işler ağırlıklı olarak yerli işçiler tarafından doldurulurken, göçmenler ikinci sektörde yoğunlaşmaktadır. Birincil sektör sermaye yoğun bir sektör özelliği taşımakta ve bu sektörde istihdam edilenler en yüksek vasıflı işlerde çalışmaktadırlar. Bu sektörde bulunan işlerin yürütümü için yüksek düzeyde bilgi ve beceri gereklidir. Bunun yanında, bu sektörde çalışan işçiler sendikalara üye olmakta, toplu sözleşmelerden yararlanmaktadır. Tüm bu özellikler göz önünde bulundurulduğunda, birincil sektörde bulunan bir işçinin işine son verilmesi, sermaye açısından ciddi bir maliyet taşımaktadır. Buna karşın, ikincil sektör emek yoğun bir karakter taşımakta, bu sektörde çalışan işçiler yüksek bilgi ve beceri gerektirmeyen vasıfsız işler yapmaktadırlar. Bu sektörde çalışan işçilerin işine son verilmesi, sermaye açısından büyük bir külfet anlamına gelmemektedir. Bahsedilen işgücü piyasalarının bu ikili karakteri, işgücü piyasalarında bölünmeye yol açmaktadır. İkincil sektörde var olan düşük statülü ve düşük ücretli işler yerli işçiler tarafından tercih edilmemektedir. Bu durum işverenlerin uluslararası işgücü talebine yol açmaktadır (Abadan Unat, 2006: 13-14). Piore'ye (1979) göre endüstriyel gelişmesi ileri düzeyde olan ülkeler dört temel özelliklerinden dolayı sürekli ucuz ve esnek işgücüne ihtiyaç duymaktadır. Bunlardan birincisi, yapısal enflasyondur. Ücretler sadece maddi bir getiriden ibaret değil, aynı zamanda yapılan işin statüsünü de yansıtmaktadır. İşverenler

mesleki hiyerarşinin en altında bulunan bir iş için vasıfsız eleman aradıklarında, yapılan bu iş için yüksek bir iş saptayamazlar çünkü mesleki hiyerarşinin en altında bulunan bir iş için yüksek ücret sağlandığı bir durum hiyerarşinin üst kısmında bulunan işlerde de maaş artışı zorunlu olacak, bu da hiyerarşinin dengelerini sarsacaktır. Bu sebeple alt tabakadaki işler için yüksek ücret saptanamayacaktır. Yerli işçiler de düşük ücret sonuçlu bu çözüme sendikalar ve diğer kurumsal mekanizmalar sebebiyle uzak kalacağından, dışarıdan düşük ücreti kabul edecek işgücü ithal etmek tek çözüm olarak gözükmektedir (Piore, 1979:32).

İkinci özellik motivasyon sorunlarıdır. İnsanlar çalışma faaliyetini yalnızca bir gelir sağlamanın yolu olarak değil, aynı zamanda toplumsal itibar ve statünün de kaynağı olarak görürler. Mesleki hiyerarşinin en altında olan yerli işçiler de itibar ve statü isteğini taşımaktadır. Dolayısıyla hiyerarşinin en alt basamağında statü ve itibar kaygısı olmadan, sadece para kazanmak için çalışan bir işgücü grubuna ihtiyaç olmaktadır. Bu durumda, işverenin ihtiyacı olan işgücü grubu statü ve itibarı önemsemeyen, çalışmayı sadece para kazanmaktan ibaret gören işçiler olacaktır. Göçmen işçi yurtdışında düşük statülü bir işte çalıştığının farkında olsa bile, nihayetinde yurtdışında çalışıp kaynak ülkesine döviz göndermenin prestijli olarak algılandığı toplumun bir parçası olduğundan mesleki hiyerarşisin en alt tabakasında çalışmaya razı olmaktadır (Piore, 1979: 33-34; Massey vd., 2014).

Üçüncü neden ekonomik düalizmdir. Sermaye üretimin sabit faktörü, emek ise değişken faktörüdür. Başka bir deyişle, talepteki düşüşler sonucunda sermaye âtıl kalabilmekte lakin hesap dışı tutulamamaktadır. İşgücü ise talep düştüğünde üretim denkleminden çıkarılabilecek değişken bir unsurdur. Sermayedarlar, ekipman

maliyetlerini çalışabilecek düzeyde istikrarlı bir talebi sabit tutmaya çalışırken, talebin değişken kısmı ekstra işgücü ile karşılamaya çalışırlar. Bunun sonucunda sermaye yoğun yöntemler temel talebi karşılamak için kullanılırken, ani talep değişimlerinde emek yoğun yöntemler kullanılır. İkincil sektörlerdeki düşük ücretler ve kötü çalışma koşulları, görece daha yüksek ücretlerle, daha iyi çalışma koşullarında, birincil sektörlerdeki yerli işçileri çekmeyi zorlaştırmaktadır (Massey vd., 2014; Abadan Unat, 2006: 13-14).

Dördüncü neden emek arzının demografisidir. Tarihsel olarak, çalışmayı geçici, kazancı ek olarak gören kadınlar ve gençler kariyer imkanlarının kısıtlı olduğu, düşük ücretli işlerde istihdam edilmişlerdir. Ancak gelişmiş endüstri toplumlarında görülen; kadınların sosyal statü odaklı bir biçimde emek gücüne artan oranlarda dahil oluşu, kadınların mesleğini hanenin tek geliri haline getiren boşanma oranlarındaki artış ve gençler açısından örgün öğretim sürelerinin uzaması gibi eğilimler sebebiyle ikincil piyasalardaki emek arzı eksikliği artmış, bu eksiklikle paralel bir biçimde göçmen emeğine olan talep de artmıştır. (Massey vd., 2014).

Birincil sektörler; tarım, inşaat, bahçıvanlık, tekstil, oteller ve restoranlar, ev işleri, temizlik işleri gibi yoğun emek gerektiren işleri kapsamaktadır. Bu gibi sektörlerde işverenlerin göçmen işçi talebi çeşitli ekonomik durgunluklarda, yüksek işsizlik oranlarına rağmen devam ettiği görülmektedir (Castles & Miller, 2008: 260). Örneğin, ABD'de emek yoğun bir sektör olan tarımda işverenlerin temel söylem ve şikâyeti işgücü arz eksikliği olsa da göçmen emeği talebinin altında yatan sebebin işgücü fazlası yaratma yoluyla ücretleri baskılamak olduğu görülmektedir. İşverenlerin göçmen emeği taleplerinin devam etmesini "rasyonel" kılan diğer bir sebep inşaat, giyim ve kapıcılık gibi sektörlerde taşeronluğun artmasıdır. Sonuç olarak, emek göçü yoluyla emek

piyasalarının kontrolsüzleşmesinden yarar sağlayanlar işverenler, bu stratejinin kaybedeni ise oldukça kısıtlı kariyer imkanlarıyla, güvensiz ve düşük ücretli işlerde çalışan göçmenlerdir (Castles & Miller, 2008: 261-265).

Yine Fransa, otomotiv ve inşaat sanayilerinde tüm gelişmiş endüstriyel ülkelerde olduğu gibi yerli işçiler tarafından daha az tercih edilen işlerde göçmenlerin yoğunlaştığı bir strateji benimsemiştir. Maaşların ve çalışma koşullarının oldukça kötü olduğu inşaat sektöründe göçmen işçilerin mevcut olduğu kayıtdışı istihdam yaygındı. Bu sektördeki istihdam toplumsal açıdan değersiz olduğu için, işverenler genellikle bu sektörde sadece göçmen emeği bulabilmişlerdir. Benzer şekilde, tekstil, imalat, temizlik gibi sektörlerde de göçmen kadın işçiler yoğunlaşmıştır. Toplumda bu tarz işler değersiz olarak görülüp, "yabancılara ait işler" olarak tanımlanmıştır. Bu sebeple göçmenler sebebiyle Fransız işçilerin doğrudan işten ayrılması oldukça sınırlı kalmış, başka alanlarda genellikle daha çekici ve değerli işler bulan Fransız işçiler gittikçe bahsedilen işlerden uzaklaşmıştır (Castles & Miller, 2008: 275-276).

Birincil ve ikincil piyasa ayrışmasının yanında ırk ve cinsiyet temelli bir ayrışma da gerçekleşmektedir. Reich vd.'ne göre (1973), Azınlık gruplar ve göçmenler genellikle ikincil piyasalarda yoğunlaşırken, birincil piyasalardaki fırsatlara erişimde ayrımcılık görüldüğünden, bazı işlerin, "ırksal kodlama" ile belirlenmiştir ve bu ayrımcılık, coğrafi ayrılıklar ve işgücü piyasası kurumları tarafından desteklenir. McGovern (2007), göçmenlerin bu tür işlere yoğunlaşmasının, gelişmiş sanayileşmiş ekonomilerin düşük maliyetli ve esnek bir işgücüne olan yapısal talebinden kaynaklandığını belirtir. Bunun yanında, sosyal bağlar ve işyerindeki etnik ağlar, işgücü piyasasında etnik grupların belirli mesleklerde yoğunlaşmasına neden olmaktadır. Çeşitli alanlarda yaşanan bu

segmentasyon, işçilerin ortak bir sınıf bilinci geliştirmesini engellemekte ve işverenlere karşı birleşik bir muhalefeti zorlaştırmaktadır. Göçmen işçiler ve yerli işçiler işgücü piyasalarındaki tabakalaşma sebebiyle üretim sürecinden birbirlerinden izole olmaktadırlar. Yerli işçiler genellikle göçmen işçilere yönelik önyargılar besler ve düşmanca tutumlarda bulunabilirler. Bu durum yerli ve göçmen işçilerin birbiriyle dayanışma halinde bulunmasını engellemekte, yerli işçiler ve göçmen işçiler arasındaki tabakalaşmayı artırmaktadır (Toksöz, 2006: 59). Castles ve Miller'a göre, emek piyasalarındaki parçalanma süreci genellikle hem "kurumsal" hem de "tutumsal" ırkçılıkla sonuçlanmaktadır. Göçmen işçiler sebebiyle ücretlerinin ve çalışma koşullarının kötüleşeceğini düşünen yerli işçiler, göçmen işçilere karşı öfke besler. Bu tutumsal durum, sosyal ve kültürel sebeplerle göçmenlere duyulan, kurumsal olarak inşa edilen öfkeyle birleşebilir. Bu durumun tehlikeli bir ırkçılık sarmalına yol açması olasıdır (Castles & Miller, 2008:277).

İşverenler toplumda var olan önyargılar temelinde cinsiyet ve ırk temelinde çeşitli gruplara atfettikleri özellikler ve bu grupların ne tür işlerde çalışacakları, alacakları ücretin seviyesi gibi unsurları tayin etmekte ve bu grupların birincil işlerde çalışan çekirdek işgücünden azade olmasını meşrulaştırır. Çekirdek işgücünden azade olan kadınlar, etnik azınlıklar, göçmenler gibi gruplar çevre işgücünü oluşturarak ikincil işleri yürütürler (Toksöz, 2006:57). Bu tabloyu somutlaştırmak gerekirse, 1987'de Federal Almanya Cumhuriyeti'nde çalışan göçmenlerin yaklaşık %85'i işçi olarak çalışmış ve %60'ı niteliksiz ya da yarı nitelikli işlerde istihdam edilmişlerdir. Benzer şekilde, Fransa'da yapılan bir çalışma, göçmenlerin %69'unun fiziksel emek gerektiren işlerde çalıştığı tespit edilmiştir. Yerli işçilerde ise bu oran %30'larda seyretmiştir. Yerli ve

göçmen işçi farkının yanında, mesleki hiyerarşinin en alt tabakasında yer alan göçmen işçilerin profilleri bile çoğunlukla büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin Hollanda Antiller'den gelen göçmenler, eğitimli ve genellikle iyi işlere sahip olan bir grubu oluştururken, Surinam'dan gelenler genellikle daha az eğitimli olup endüstri ve hizmet sektörlerinde düşük vasıflı işlerde çalışmıştır. Hiyerarşinin en dibindeki grup ise Türkiye ve Fas'tan gelen göçmenlerden oluşmuş; bunların %85'i niteliksiz veya yarı nitelikli işlerde istihdam edilmişlerdir (Stalker, 1993: 95-97). Friberg ve Midtbøen (2017) tarafından Norveç'te yapılan bir çalışmada Norveç'in düşük ücretli işgücü piyasalarında göçmenlerin istihdam hiyerarşilerindeki etnik rollerini incelenmiş, etnisitenin iş piyasasında bir beceri olarak algılandığını ve işverenlerin gruplar arası farklılıkları işgücü ihtiyaçlarına göre yorumladığını sonucuna ulaşılmıştır. İşverenlerin göçmen grupları değerlendirmesinde "kişilerarası beceriler" olarak adlandırılan itaat, uyum, sosyal beceriler gibi nitelikler ve istismar edilebilirlik algısı kritik bir rol oynamaktadır. Bazı gruplar düşük ücretli, zorlu işler için daha uygun görülmekte ve bu durum genellikle bireysel niteliklerden ziyade toplumsal stereotiplerle şekillenmektedir. Çalışma, işverenlerin belirli etnik grupları tercih etme eğilimleri zamanla değiştiğini de göstermektedir. Yeni gelen göçmen gruplar, eski grupların yerini alırken, bu gruplar arasında algılanan "ideal işçi" statüsü sürekli dönüşmektedir. Bahsedilen bu durum, göçmen işçiler arasında sistematik bir hiyerarşi oluşturmakta ve toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretilmesine katkıda bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ETNİSİTE TEMELLİ GÖÇMEN ALGISININ ELEŞTİREL SÖYLEM ANALİZİ (ESA)

3.1. Söylem

Söylem sosyal, kültürel ve kurumsal çerçeveler içerisinde anlamın nasıl inşa edildiğini ve inşa edilen anlamın nasıl iletildiğini işaret etmekle birlikte, ayrıca sözlü ve yazılı iletişim formlarını kapsayan ve konumlanışı itibariyle bağlamsal olan bir kavrama gönderide bulunmaktadır. Söylem kavramı, yazılı ve sözlü doğası gereği sıklıkla dil pratikleriyle ilişkilendirilmektedir. Söylem, Türk Dil Kurumu Sözlüğüne göre bir düşünceyi ortaya koymaktaki yaklaşım tarzı (TDK, 2024); Oxford Sözlüğüne göre bir konunun sözlü veya yazılı olarak uzun ve ciddi şekilde ele alınması veya tartışılması (Oxford, 2024); Webster Sözlüğüne göre dil ve onun somut bağlamları olan tarih veya kurumlar gibi, bilgiyi, fikirleri veya deneyimi düzenleme biçimi anlamına gelmektedir (Marriem-Webster, 2024). Sözen, söylem kavramını bir dil pratiği; ideoloji, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçler olarak tanımlamaktadır (Sözen, 1999: 20). Tespit edilen bu ilişkisellikler doğru olsa da söylem kavramının ifa ettiği çok boyutlu ve derinlikli anlamları açıklama konusunda yetersiz kalmaktadır.

Gee'ye göre söylem, bireylerin belirli bir sosyal kimliği ortaya koymasını sağlayan konuşma, dinleme, yazma ve okuma biçimlerinin yanı sıra, hareket etme, etkileşimde bulunma, değer verme, hissetme, giyinme, düşünme ve inanma biçimlerinin toplamıdır (Gee, 2005: 26). Bu bağlamda söylem yalnızca dil kullanımı anlamında değil,

aynı zamanda bireyin kimlik edinme süreci ve sosyal gruplara katılımı açısından da değerlendirilir (Gee, 2005: 71-72, 136-138). Söylem hem dil hem de davranış yoluyla toplum içinde nasıl konumlandığımızı belirleyen bir yapı olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin bir polis memuru yalnızca hukuki terminolojiyi kullanarak değil, aynı zamanda kurumsal otoriteyi yansıtan bir biçimde davranarak, giyinerek ve emir vererek kimliğini ortaya koyar.

Parker (1990), benzer bir biçimde söylemi yalnızca bir anlatım biçimi olarak değil, "anlamların yapılandırılmış sistemi" olarak ele almaktadır. Söylem, yalnızca dilsel bir unsur değil, aynı zamanda kimliklerin, güç ilişkilerinin ve anlamların nasıl inşa edildiğini belirleyen temel bir yapı olup; gerçekliği yansıtmanın ötesine geçerek gerçekliği inşa etmektedir (Glynos & Howarth, 2007: 106; Parker, 1990). Söylem kavramına atfedilen gerçekliği inşa etme gücü, gerçekliğin tarihsel süreçte sabit ve durağan bir kategori olarak ele alınamayacağını; çeşitli kültürel ve epistemolojik çerçeveler doğrultusunda ve farklı zaman dilimlerinde farklı anlamlar ifade edebileceğini varsayarsak şüphesiz tarihsellikle ilişkili olmalıdır. Bu doğrultuda Parker (1990), söylemlerin içinde bulundukları tarihsel bağlamda anlam kazandığını söylemektedir. Böyle bir okuma şüphesiz Foucault'a kapı aralamaktadır.

Foucault'ya göre söylem, tarihin herhangi bir döneminde bilgiye dönüşen ifadelerin ardındaki kurallar bütünüdür (Foucault, 2014: 211-212). Bunun için söylemlerin tarihsel koşullar altında nasıl üretildiğini ve bu söylemlerin tarihsel süreçte geçirdiği dönüşüm analiz edilmelidir. Söylemler, belirli bir dönemde neyin bilgi olarak kabul edileceğini, neyin bilgi olarak kabul edilmeyeceğini tayin etmektedir. Örneğin, modern tıp söylemi yalnızca hastalıkları tanımlayan bir bilimsel çerçeve sunmaz; aynı

zamanda hastaları, doktorları ve sağlık sistemini belirli bir iktidar düzeni içinde konumlandırır. Benzer şekilde, hukuk söylemi yasaları oluşturmanın ötesinde, bireyleri vatandaş, suçlu veya mağdur olarak konumlandırarak toplumsal yapıyı inşa eder. Bu bağlamda söylem; bilgiyi, gücü ve toplumsal pratikleri düzenleme biçimidir (Howarth, 2000: 3).

Wodak'a (2001) göre söylem; belirli bir metni oluşturan dilsel bileşenlerin, toplumsal, siyasi ve kültürel bağlam içinde nasıl kullanıldığı ile ilgilidir. Yine Eagleton'a göre söylemin altında gizli olan temel bir düşünce veya ideoloji bulunmaktadır (Eagleton, 2011: 257). Söylemin altında ideolojinin bulunması, söylemin politik doğasına işaret etmektedir. Foucault'a (1987) göre, söylemi üretenin iktidar olması sebebiyle söylem doğası gereği, politik ve iktidara içkin bir mesele haline gelmekte; toplumsal pratikleri düzenleyen bilgi ve iktidar ilişkilerini biçimlendiren bir sistem niteliği taşımaktadır. Parker (1990), benzer biçimde söylemin kurumlar, güç ilişkileri ve ideolojiyle iç içe olduğunu ileri sürmektedir. Söylem analizi, tam da söylemin altında gizli olan düşünce veya ideolojiyi ve bu düşünce veya ideolojinin toplumsal, siyasi ve kültürel bağlam ile ilişkisini anlamaya yönelik bir çabadır.

Wodak ve Meyer'e (2009) göre günümüz dünyasında homojenlik hiçbir yerde mevcut değildir fakat ideolojik ikilemler ve çoklu kimlikler mevcuttur. İdeolojik ikilemler ve çoklu kimliklerin bulunduğu bir bağlamda, söylemler birbiriyle iç içe geçebilir, karışabilir yahut belirsiz hale gelebilir. Örneğin bir Afro-Amerikalı siyasetçi, bir kilisede konuşma yaparken hem dini hem de politik söylem içerisinden konuşabilir. Dinleyiciler onun hangi kimliğini ön plana çıkardığını farklı şekillerde algılayabilir (Gee, 2005:39). Çok yönlü bir yapı olarak ele alınması gereken söylem kavramı, çeşitli

iletişimsel bağlamlarda dil, iktidar ve bilgi arasındaki etkileşime aracılık ederek sosyal gerçekliği inşa etmek, şekillendirmek ve yansıtmakta önemli rol oynamaktadır.

Söylemin çok yönlü doğasını aktarabilmek için ortaya koyduğumuz tanımlamalardan söylemin nasıl olduğu hakkında birkaç sonuç çıkmaktadır. Bu sonuçları şu şekilde ifade edebiliriz:

1. Söylem, toplumsal gerçekliği yalnızca tanımlamakla kalmaz, aynı zamanda onu aktif olarak şekillendirir.
2. Söylem; anlam, bilgi ve iktidarın dağılımını belirleyen bir mekanizma olarak işlev görür.
3. Bireylerin kimlikleri söylem içerisinde şekillenir; insanlar yalnızca söylemi kullanmakla kalmaz, aynı zamanda söylem tarafından üretilirler.
4. Söylem, yazılı veya sözlü metinler aracılığıyla somutlaşır ve diğer söylemlerle sürekli etkileşim halindedir.
5. Tarihsel ve bağlamsal bir niteliğe sahiptir; farklı zaman dilimlerinde ve toplumsal koşullarda değişebilir veya dönüşebilir.
6. Sabit ve tekdüze değildir; politik çatışmalar, toplumsal mücadeleler ve güç ilişkileri nedeniyle sürekli yeniden şekillenir.
7. İktidar ile doğrudan bağlantılıdır; hangi anlamların meşrulaştırılacağını ve hangilerinin dışlanacağını belirler.

(Glynos & Howarth, 2007; Howarth, 2000; Gee: 2005; Parker, 1990)

3.2. Eleştirel Söylem Analizi (ESA)

Eleştirel söylem çalışmaları; söylem, güç, ideoloji ve toplum arasındaki ilişkiyi inceleyen disiplinlerarası bir araştırma paradigmasıdır. Eleştirel bilgi kuramını temel alan eleştirel söylem çalışmaları, dilin toplumsal eşitsizliklerin yeniden üretilmesine nasıl katkı sağladığını, hegemonik yapıları nasıl pekiştirdiğini yahut onlara nasıl direnç gösterdiğini açığa çıkarmayı amaçlamaktadır (Wodak & Meyer, 2009). İlgili çalışma paradigmasının bir ürünü olan eleştirel söylem analizi (*critical discourse analysis*) (ESA/CDA), dilin toplumsal güç ilişkileri ve ideolojik yapılar içerisindeki rolünü inceleyen bir yöntem olup, siyaset bilimi, sosyoloji, dilbilim gibi alanlarda "örtük" olan yapının kavranabilmesi adına araştırmacılara ışık tutmaktadır. van Dijk'a göre söylem, tarafsız olmayıp, toplumsal eşitsizlikleri yansıtan, sürdüren ve meşrulaştıran güçlü bir toplumsal pratiktir (van Dijk, 1991:21-23) Dolayısıyla ESA'nın temel hedefi söylemde mevcut olan doğallaştırılmış ideolojileri doğallıktan çıkarmak, denaturalize etmektir (Fairclough,1995: 27).

Meyer (2001), ESA'yı toplumsal eşitsizlikleri açığa çıkarmayı amaçlayan bir araştırma yaklaşımı olarak konumlandırmaktadır. Salt betimleyici dilbilim yaklaşımlarının aksine, eleştirel söylem analizi ideolojik yapıyı gün yüzüne çıkarmayı hedeflemektedir. Geleneksel dilbilim yaklaşımları dili genellikle soyut bir sistem olarak ele alırken, eleştirel söylem çalışmaları söylemi toplumsal bir pratik olarak değerlendirir ve onu tarihsel, siyasal ve kurumsal bağlamlar içerisinde inceler. Bu nedenle eleştirel söylem çalışmaları, yalnızca betimleyici ve toplumsal dünyayı aktarıcı bir yaklaşım olarak değil, aynı zamanda dönüştürücü bir proje olarak ortaya çıkarak, toplumsal değişimin savunuculuğunu üstlenmektedir (Wodak & Meyer, 2009). Eleştirel söylem

çalışmalarının bu politik konumlanışı, ESA'yı, dilsel yapılara odaklanıp politik bir duruş sergilemekten uzak olan geleneksel dilbilim yaklaşımlarından ayırmaktadır. Başka bir anlatımla, ESA yalnızca bir dilbilim yöntemi değil, aynı zamanda hâkim anlatılara meydan okuyan ve alt metindeki güç asimetrilerini ortaya çıkaran epistemolojik bir duruştur (Fairclough, 2005). Eleştirel söylem araştırmacıları tarafından yanlı bir toplumsal pratik olarak tanımlanan söylemin, gücün ışığında şekillendirilme ve şekillendirme yollarını ortaya çıkarmayı amaçlayan eleştirel ve disiplinlerarası bir yaklaşım olan ESA, dilbilimsel analiz ile eleştirel yaklaşımları birleştirerek, dünyadaki toplumsal eşitsizlikleri ele almak için bir araç olarak işlevi görmektedir.

ESA çalışmalarının yöntembilimsel yanını oluşturan birkaç unsur mevcuttur. Bu unsurları; kelime dağılımı, gramer ve retorik yapılar gibi dilbilimsel yapıların incelenmesini ifade eden "metinsel analiz"; farklı söylemlerin birbirini nasıl etkilediğinin ve nasıl kesiştiğini araştıran "disiplinlerarası analiz" ve söylemin geniş sosyo-politik ve tarihsel bağlamlara yerleştirildiğine odaklanan "bağlamsal analiz" olarak sıralamak mümkündür (Meyer, 2001).

Eleştirel söylem çalışmaları Eleştirel Kuram geleneğini büyük ölçüde benimsemiş olup, Thedor Adorno, Max Horhkeimer ve Jürgen Habermas gibi Frankfurt Okulu düşünürleriden etkilenmiştir. ESA teorik eksenini; hâkim söylemlerin belirli dünya görüşlerini nasıl doğal ve evrenselmiş gibi sunmasını ifade eden ideolojinin eleştirisi; Gramsci, Laclau ve Moffe'nin çalışmalarından esinlenerek egemen ideolojilerin dil aracılığıyla nasıl rıza ürettiğini incelemeyi ifade eden hegemonik söylem analizleri ve rasyonel söylemin tahakkümden arındırılması gerektiği fikrini ifade eden Habermas'ın İletişimsel Eylem Kuramı temel anlamda katkıda bulunmuştur (Wodak & Meyer, 2009

;Wodak 2001; Jager & Maier, 2016). Eleştirel söylem çalışmalarının dilbilimsel temeli ise Halliday tarafından geliştirilen Sistematik İşlevsel Dilbilim kuramına dayanmaktadır. Sistematik İşlevsel Dilbilim kuramı dili toplumsal bir gösterge sistemi olarak ele alarak, dilin tasarımsal (*ideational*), kişilerarası (*interpersonal*) ve metinsel (*textual*) işlevleri arasındaki bağlantıları göstererek, dilbilgisel tercihler ve toplumsal güç ilişkileri arasındaki bağı açığa çıkarır (Wodak & Meyer, 2009; Wodak, 2001).

ESA'nın yalnızca betimleyici bir alan olmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal eşitsizlikleri ortaya çıkarmayı ve bu eşitsizliklerle mücadele etmeyi amaçlayan entelektüel bir girişim olduğunu daha önce belirtmiştik. ESA; politikacıların "biz" ve "onlar" antagonizmasını inşa etmek için kullandıkları metaforlar, önvarsayımlar ve çerçeveleme stratejileri ve göçmenler, azınlıklar, muhalifler gibi grupların nasıl ötekileştirildiğini içeren siyasal söylem çözümlemesi (Wodak & Weiss, 2005; van Dijk, 2009), haber medyasının bilgiyi hangi ideolojik temeller ve güç ilişkileri ekseninde seçip sunduğunu inceleyen medya ve gazetecilik söylem çözümlemesi (van Dijk, 1991; Bärenreuter, 2005) ve ırkçılığı, cinsiyetçiliği ve diğer ayrımcılık biçimlerini nasıl yeniden ürettiğini analiz eden ve ırk, cinsiyet, sınıf gibi baskı biçimlerinin söylemde nasıl iç içe geçtiğini aktaran ırk, cinsiyet ve kimlik politikası çözümlemeleri (Lazar, 2005; Moschopoulos, 2023; Zotzmann & O'Regan, 2016) gibi konulara odaklanmaktadır. Böylece Meyer (2001) eleştirel söylem analizinin tek bir yöntem olmadığını, aksine güç ilişkilerini ortaya çıkarmayı amaçlayan güçlü bir teorik temele dayanan çeşitli yaklaşımları kapsadığını vurgulamaktadır. Bu doğrultuda ESA çalışmalarında temel olarak kullanılan üç yaklaşımı; Fairclough'un diyalektik-ilişkisel yaklaşımı (*dialectical-relational approach*), Wodak'ın söylem tarihsel yaklaşımı (*discourse historical*

approach) (DHA/STY) ve van Dijk'ın sosyo-bilişsel yaklaşımı (*socio-cognitive approach*) (SCA/SBY) olarak sıralayabiliriz (Fairclough, 2005; Meyer, 2001).

Fairclough'un diyalektik-ilişkisel yaklaşımı, çalışmalarının erken döneminde bir eleştirel söylem çözümleme yöntemi olarak ortaya koyduğu; metinsel boyut, söylemsel uygulamalar ve toplumsal pratik olmak üzere üç ana boyuttan oluşan "üç boyutlu söylem analizi" (Fairclough, 2001) yaklaşımının geliştirilmiş versiyonu olarak karşımıza çıkmaktadır. Mevcut yaklaşım, Eleştirel Realizm'den (*Critical Realism*) etkilenmiş olup, söylemin toplumsal gerçekleri şekillendiren birçok unsurdan sadece birisi olduğunu öne sürmektedir. Başka bir deyişle, söylem bağımsız bir unsur olarak değil, daha geniş toplumsal ilişkiler içerisinde konumlanmış bir pratik olarak ele alınmakta ve bu yaklaşım aracılığıyla söylemin toplumsal değişime nasıl katkıda bulunduğu veya mevcut güç yapılarının sürdürülmesine nasıl hizmet ettiğinin izin isürülmektedir (Fairclough, 2005). Fairclough'a göre söylem pratiğinde ortaya çıkan toplumsal ilişkilerin dinamik, tarihsel perspektiften incelenmesine odaklanmak gerekmektedir. ESA'daki "eleştirel" kavramı, söylemin arkasındaki politik motivasyonu ortaya çıkarma çabasını vurgulamaktadır (Fairclough, 1992). Söylemde örtük olarak mevcut olan politik motivasyon; toplumsal tahakküm, cinsiyet, göç, dezavantajlı gruplar gibi konular olabilir.

Göçmen gruplarına yönelik toplum, medya ve siyaset tarafından inşa edilen söylemler, Fairclough'un diyalektik-ilişkisel yaklaşımında vurgulanan toplumsal ilişkiler ve güç yapılarının sürdürülebilirliğini incelemek açısından oldukça kritik bir alan sunmaktadır. Farklı göçmen grupları üzerine inşa edilen bu söylemler, bir yandan göçmenlerin toplumsal kimliklerini belirlerken, diğer yandan onları belirli bir güç dinamiği içerisinde konumlandırmaktadır. Medyada yer alan kriminalize edici söylemler

ya da siyasette kullanılan dışlayıcı dil, toplumsal pratiklerde göçmenlere yönelik önyargıları ve ayrımcılığı yeniden üretmekte ve pekiştirmektedir. Bu bağlamda, söylem sadece bireylerin algılarını şekillendiren bir araç olarak değil, aynı zamanda daha geniş toplumsal yapıların devamlılığını sağlayan ideolojik bir mekanizma olarak değerlendirilebilir. Fairclough'un eleştirel söylem analizi çerçevesinde, göçmenlere yönelik bu söylemlerin tarihsel olarak nasıl inşa edildiği ve mevcut güç yapılarının sürdürülmesine nasıl hizmet ettiği incelendiğinde, toplumda eşitsizliğe dayalı hiyerarşilerin nasıl yeniden üretildiği daha net bir şekilde ortaya konulabilir.

Bir diğer yaklaşım olan STY, söylemin tarihsel bağlamını ve toplumsal yapılar üzerindeki rolünü vurgulayan eleştirel söylem analizi kapsamında geliştirilmiş metodolojik bir çerçeve olarak ele alınabilir. Ruth Wodak tarafından geliştirilen bu yaklaşım; dilbilimsel analiz, tarihsel inceleme ve toplumsal teori gibi disiplinleri bir araya getirerek söylemin iktidar ilişkileri, ideolojiler ve kolektif kimlikleri nasıl inşa ettiğini ve meşrulaştırdığını incelemektedir. STY; Habermas'ın (1984) söylemin güç ilişkileri tarafından nasıl şekillendirildiğini analiz etmek için önemli bir çerçeve sunan iletişimsel eylem kuramı, Foucault'nun (2014) bilginin söylemsel olduğuna ve söylemin bilgi üretiminde ve düzenlenmesindeki rolüne dair görüşleri ile Halliday'ın (1985) dilin toplumsal yapılar ve ideolojik kısıtlamalar tarafından nasıl şekillendirildiğini ortaya koymayı amaçlayan sistematik işlevsel dilbilgisinden etkilenmiştir. STY, temel olarak söylemlerin nasıl ortaya çıktığını, nasıl geliştiğini ve nasıl değişime uğradığını incelemektedir. Bu inceleme yapılırken disiplinlerarası metodolojik çerçeve izlenmekte, dilbilim, tarih ve sosyoloji yöntemlerini bir araya getirerek söylemi tarihsel gelişimi içerisinde ele alınmaktadır. Tarihsel bağlamlandırma olarak adlandırılan bu metodolojik

ilke, söylemlerin tarih içindeki evrimini takip ederek geçmiş söylemlerim bugünkü tartışmaları nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. STY açısından önemli olan diğer bir metodolojik ilke yeniden bağlamsallaştırma (*recontextualization*) olarak karşımıza çıkmaktadır. STY, söylemlerin farklı bağlamlarda nasıl aktarıldığını ve yeni sosyal-politik koşullara nasıl uyum sağladığını analiz etmektedir. Bu analiz yöntemi; politik, medya ve kurumsal söylemlerin zaman içinde nasıl değişip dönüştüğünü anlamak için önemli bir çerçeve çizmektedir (Wodak, 2001; Reisigl & Wodak, 2009). Genel bir değerlendirme yapacak olursak, STY eleştirel epistemolojiye katkıda bulunarak, bilginin söylemsel olarak inşa edildiği varsayımı ekseninde dilin toplumsal gerçekliği şekillendirmedeki rolünü analiz ederek, bulanık olan ideolojik oluşumları ve hegemonik yapıları görünür kılar ve söylemi tarihsel bağlamı içerisinde ele alarak dil ve iktidar ilişkilerini çözümlemeye yönelik entelektüel bir girişimi ifade eder.

Farklı göçmen gruplarına yönelik toplum, medya ve siyaset tarafından inşa edilen söylemler, STY'nin vurguladığı tarihsel bağlam ve yeniden bağlamsallaştırma ilkeleri açısından oldukça çarpıcı örnekler sunmaktadır. Göçmenlerin kriminalize edilmesi, ekonomik yük olarak görülmesi ya da kültürel bir tehdit olarak sunulması gibi söylemler, tarih boyunca yeniden şekillendirilmiş ve farklı bağlamlarda yeniden üretilerek günümüzün sosyopolitik koşullarına uyarlanmıştır. Medyada kullanılan etiketleyici dilin geçmişteki söylemlerle nasıl bağlantılı olduğu ve siyasi aktörlerin göçmen grupları üzerinden güç ilişkilerini nasıl meşrulaştırdığı, tarihsel bağlamlandırma yoluyla analiz edilebilir. Bu tür söylemler, yalnızca mevcut toplumsal ayrımcılığı pekiştirmekle kalmaz, aynı zamanda kolektif kimliklerin sınırlarını da çizer. STY çerçevesinde, göçmenlik söylemlerinin hem geçmişten bugüne evrimi hem de farklı bağlamlardaki etkileri

incelenerek, bu söylemlerin nasıl ideolojik ve hegemonik yapıları görünmez kıldığı ya da meşrulaştırdığı daha net bir şekilde ortaya konulabilir.

ESA'nın en temel ve ayırt edici özelliği iktidar ilişkileri ve ideolojiye odaklanmasıdır. ESA ekseninde dil, yalnızca tarafsız bir iletişim aracı olarak düşünülemez. Aksine dil iktidarın uygulandığı, müzakere edildiği ve sorgulandığı bir alan olarak işlev görmektedir. Bu epistemolojik yaklaşım, Foucault'un söylemi hem iktidar yapılarının bir ürünü hem de bu yapıların üreticisi olarak gördüğü söylem yaklaşımından da izler taşımaktadır. Lakin van Dijk'ın da içlerinde bulunduğu bazı eleştirel söylem analizi araştırmacıları, eleştirel söylem analizi hakkında çalışan araştırmacıların Foucaultcu perspektife aşırı bağlı olmasını eleştirmekte, Habermas'ın iletişimsel eylem teorisi gibi alternatif yaklaşımlardan da yararlanarak, söylemin yalnızca bir tahakküm aracı olarak değil, aynı zamanda direnişin de gerçekleştiği bir alan olarak ele alınması gerektiğini ileri sürmektedir (Fairclough, 2001). Bahsedilen eleştiriler, bu çalışmanın metodolojik çerçevesini oluşturan ve ESA kapsamında açıklanacak son kuramsal model olan SBY, yöntemsel yapının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Mevcut yaklaşımdan bir sonraki bölümde kapsamlı olarak bahsedilecek olsa da SBY, ESA'ya sosyo-bilişsel olarak yaklaşmakta, söylem-biliş-toplum üçlüsü olarak adlandırılan bir metodu benimsemektedir. van Dijk'dan önceki çalışmalar doğrudan söylem ile toplum arasındaki ilişkiyi incelerken, van Dijk bu ilişkiye bilişsel yapıyı da eklemektedir (van Dijk, 2008).

3.2.1. van Dijk'ın Sosyo-Bilişsel Eleştirel Söylem Analizi Yaklaşımı (SBY)

van Dijk'ın sosyo-bilişsel söylem analizi yaklaşımı (SBY), sosyal biliş ve toplumsal yapıları birleştiren bir çerçeve sunmaktadır. Bu analiz yönteminin temel argümanı, söylem ve toplum arasındaki ilişkinin, paylaşılan bilgi, tutumlar, inançlar ve ideolojileri kapsayan sosyal biliş aracılığıyla şekillendiğidir. Bu perspektif, geleneksel eleştirel söylem analizi yaklaşımlarının ötesine geçerek; söylemin üretimi, anlama ve sosyal etkiye yön veren bilişsel mekanizmalara odaklanmaktadır (van Dijk, 1993a).

Bir sosyal grubun üyeleri tarafından paylaşılan zihinsel temsiller ve stratejileri ifade eden sosyal biliş; söylem ve toplumsal yapılar arasında teorik bir köprü görevi görmektedir. Sosyal biliş, bireylerin algılarını, etkileşimlerini ve söylem üretimlerini şekillendirmektedir. Sosyal biliş zihinsel modeller, bağlam modelleri, sosyal bilgi, sosyal tutumlar ve ideolojiler olmak üzere beş temel bileşenden oluşmaktadır. Zihinsel modeller kişisel deneyimlerle sosyal olarak paylaşılan bilgiyi birleştiren belirli olayların zihinsel temsillerini; bağlam modelleri söylem katılımcılarının iletişimlerini durumsal faktörlere göre yorumlamalarına ve uyarlamalarına yardımcı olan dinamik bilişsel yapıları; sosyal bilgi sosyal gruplar hakkındaki kalıpyargılar ve genellemeler gibi kültürel ve tarihsel olarak birikmiş bilgileri; sosyal tutumlar özellikle gruplar arası ilişkilerde söylem üretimi ve bu söylemin alımlanmasını etkileyen yapılandırılmış görüş setlerini; ideolojiler ise tutum ve bilgi yapılarını destekleyen, grup kimliklerini ve siyasi yönelimleri yönlendiren tutarlı ve çıkar temelli bilişsel çerçeveleri ifade etmektedir (van Dijk, 1998:24-26). Bu bilişsel yapılar, söylemin yorumlanması ve üretimi süreçlerine aracılık etmektedir. Örneğin, etnik azınlıklarla ilgili haber söylemi ulusal kimlik, ekonomik çıkarlar ve sosyal istikrarı önceliklendiren hâkim ideolojik çerçeveler tarafından şekillenmektedir. Bu haber

söylemlerinin alıcıları olan izleyiciler ise bu söylemleri önceden var olan bilişsel şemalarına göre işlemekte, bu doğrultuda bu anlatıları kabul etmekte, reddetmekte veya yeniden yorumlamaktadır.

van Dijk'ın sosyo-bilişsel modeli, bilişin söylem ve toplum arasındaki bağlantıyı kuran bir ara yüzey olduğunu ileri sürmektedir. Metinsel yapılar ile toplumsal makro yapılar arasındaki temel farklılıklar nedeniyle, toplumsal öznelerin söylemi nasıl yorumlayıp inşa ettiğini anlamak amacıyla böylesine bir aracı mekanizmaya ihtiyaç hasıl olmaktadır. van Dijk'ın çerçevesindeki temel ayrım, bireysel biliş ile toplumsal biliş arasında ortaya çıkmaktadır. Bireysel biliş bireyin hafıza, algı ve çıkarım yapma gibi zihinsel süreçlerini kapsarken; toplumsal biliş kolektif anlama ve söylem üretimini yönlendiren, toplumsal olarak paylaşılan temsilleri içermektedir. Bireysel biliş öznel ve değişken olmasına rağmen, toplumsal olarak edinilmiş bilgi yapıları tarafından biçimlendirilir. Bu karşılıklı bağlılık, söylemin anlaşılmasının bireysel yorum ve toplumsal olarak inşa edilmiş anlamları birleştiren hibrit bir süreç olduğunu göstermektedir (van Dijk, 2008:69). Söylem, bireysel etkileşimler (mikro düzey) ile geniş toplumsal yapılar (makro düzey) arasında bir arayüz işlevi görmektedir. Dil kullanımını doğrudan sosyal faktörlerle ilişkilendiren determinist modellerin aksine; mevcut çerçeve, bilişin söylemi şekillendirmeden kilit bir rol oynadığını ve bunun da sosyal normları ve güç yapılarını güçlendirdiğini yahut sorguladığını öne sürmektedir. Söylem kurumlar, gruplar ve güç dinamikleri içinde hareket eden bireyler tarafından üretildiği ve yorumlandığı için özünde sosyaldir. van Dijk, söylemin toplumsal yeniden üretime nasıl katkıda bulunduğunu tam olarak anlamak için, metin ve konuşmanın özelliklerinin sosyal, siyasi ve kültürel yapılarla ilişkisinin incelenmesi gerektiğini savunur (van Dijk, 1993a).

van Dijk'ın teorisindeki kavramsal ilerleme anlamın yalnızca metinsel temsillere dayanmaması, aynı zamanda zihinsel modellerin inşasını da içerdiğinin tespiti olmuştur. Metin tabanlı yaklaşımlar temsilleri dilsel yapılarla sınırlarken, zihinsel modeller; kişisel deneyimler, duyular ve incançlarla beslenen dinamik, öznel yorumlama sürecini ifade etmektedir (van Dijk, 1995a). van Dijk (1996), eleştirel söylem çalışmalarının temelde disiplinlerarası olması gerektiğini savunarak, güç yapılarının ve gücün kullanılmasının söylemsel olarak nasıl gerçekleştirildiğinin ve yeniden üretildiğininin sistematik olarak anlaşılması ve açıklanabilmesi adına dilbilim, sosyoloji, psikoloji ve biliş bilimlerinden yararlanılmasının önemini vurgulamaktadır. Eleştirel söylem analizi çalışmalarına katkısı olan SBY, eleştirel söylem çalışmalarında geleneksel olarak varsayılan söylem ve toplumsal yapılar arasındaki doğrusal ilişkiyi sorgulamaktadır. van Dijk, bu doğrusal nedenselliğe eleştirel yaklaşarak, söylem ve toplum arasındaki ilişkinin bilişsel süreçlerle, özellikle zihinsel modeller, toplumsal temsiller ve ideolojik yapılar gibi unsurlarla sağlandığını savunmaktadır.

van Dijk'ın sosyo-bilişsel yaklaşımı, disiplinlerarasılık ve zihinsel modeller katkılarının yanında, "bağlam" kavrayışı konusunda da geleneksel eleştirel söylem çalışmaları anlayışından ayrışmaktadır. SBY bağlamı salt iletişimi etkileyen statik dış değişkenler seti olarak ele alan geleneksel yaklaşımlara karşı, bağlamın dinamik doğasını vurgulayan ve sosyal aktörler tarafından belirli sosyal durumlarda karşılıklı yorumlar, niyetler ve hedeflere dayalı olarak ortaklaşa inşa edildiğini ortaya koymaktadır (van Dijk, 2009: 73-83). Ayrıca mevcut yaklaşım, iletişimsel olayların paylaşılan sosyal inançlar, normlar ve roller çerçevesinde nasıl değiştiğini vurgulayan sosyal psikoloji disiplininden de yararlanmaktadır. Grup kimliği, sosyal biliş ve gruplararası dinamikler gibi kavramlar

söylemin değişen epizotlara nasıl uyum sağladığının anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (van Dijk, 2009: 27-31). Kişisel deneyimler ile makro ölçekli sosyal yapılar arasında köprü işlevi gören ve epizodik (kişisel) bellekte depolanan bağlam modelleri, söylemin katılımcılarına gelişen iletişimsel duruma uyarlanmış bir şekilde söylemi yorumlama ve yeniden üretme imkânı tanımaktadır (van Dijk, 2008: 3-6). van Dijk tarafından bilişsel bir yapı olarak kavramsallaştırılan yeni "bağlam" kavrayışı hem saf zihinselci hem de anti-zihinselci olarak adlandırdığımız paradigmaların indirgemeciliğinden kaçınmakta; bunun yanında, bağlamı sosyal sınıf, cinsiyet gibi saf dışsal değişkenler olarak ele alan deterministik yaklaşımlara meydan okumaktadır (van Dijk, 2008: 3-6; van Dijk; 2009: 5-30).

van Dijk, geleneksel ESA'nın söylem, iktidar ve ideoloji arasındaki ilişkinin açığa çıkarılmasına dair önemli katkılar sağladığını kabul etmekle birlikte, entelektüel gelişiminin ve metodolojik ve kuramsal tekdüzelik sebebiyle kısıtlandığını öne sürmektedir. Bu bağlamda van Dijk, eleştirel söylem analizi çalışmalarının özellikle Marksist ve Foucaultcu perspektifleri önceliklendirdiğini ve bu durumun alternatif kuramsal çerçevelerin göz ardı edilmesine yol açtığı hususunda eleştirilerde bulunmaktadır. van Dijk, ESA'nın gücünü artırmak için disiplinlerarası yaklaşımın önemini vurgulamaktadır. Örneğin, ESA'nın metinsel analiz ve makro toplumsal yapılar üzerinde yoğunlaşması, bilişsel bilim, antropoloji gibi disiplinlerin sunduğu bireysel ve toplumsal düzeyde söylem işleyişine dair önemli içgörüleri göz ardı etmektedir. Bunun yanında, eleştirel söylem çalışmalarının salt iktidar ilişkilerine odaklanmasının fazla genelleştirilmiş eleştirilere yol açacağını ve söylemin anlam oluşturma süreçlerindeki çok boyutluluğu göz ardı edebileceğini savunmaktadır. Söylemin her zaman bir baskı aracı

olarak işlev gördüğü varsayımı; söylemin direnişi, müzakereyi ve beklenmedik dönüşümleri de mümkün kılabileceği gerçeğini gözden kaçırabilir. Bunun yanında, van Dijk ESA açısından kesişimselliğin (*intersectionality*) önemini vurgulamakta. Geleneksel ESA'nın sınıf, ekonomik yapılar üzerine yoğunlaşırken; ırk, toplumsal cinsiyet, cinsellik, engellilik gibi faktörleri yeterince ele almadığını savunmaktadır. Bu bağlamda, feminist ve eleştirel ırk teorisi perspektiflerinin entegrasyonu, eleştirel söylem çalışmalarının sadece egemenlik mekanizmalarını ele almak yerine, diğer baskı sistemlerinin söylemde nasıl kesiştiğini keşfetmesine olanak tanyacaktır (van Dijk, 2001).

Geleneksel ESA iktidarı çoğu zaman statik ve tek yönlü bir olgu olarak ele almakta ve bu durum iktidarın yalnızca kurumsal yapılardan aşağıya doğru yayılan bir güç olarak görülmesine yol açmaktadır. van Dijk, bunun yerine iktidarı akışkan, ilişkisel ve söylem aracılığıyla ortaklaşa inşa edilen bir süreç olarak ele alarak, Certeau'nun (1984) Gündelik Direniş Teorisi'ne referansla, bireylerin ve marjinalleşmiş grupların baskın ideolojileri yalnızca içselleştirmediği, aynı zamanda yeniden yorumladığı, altüst ettiği ve yaratıcı yollarla direndiğini göstermektedir (van Dijk, 2001). Eleştirel söylem çalışmaları sınıf, güç dağılımı, toplumsal cinsiyet, etnisite gibi makro toplumsal değişkenlerin dil kullanımını doğrudan biçimlendirdiğini varsaymaktadır. Ancak bu varsayım, mevcut nedensel ilişkinin doğasını açıkça tanımlama hususunda eksik kalmakta ve bu ilişkileri açıklanamayan korelasyonlara indirgemektedir. Sosyo-bilişsel perspektif, toplumsal yapıların önce bilişsel olarak işlenip temsil edildiğini ve ancak toplumsal yapıların bu biçimde söylem üretimi ve anlaşılmasını etkileyebileceğini savunarak geleneksel eleştirel söylem çalışmalarındaki boşluğu doldurmaktadır. Bu çift yönlü aracılık, söylemin

toplumsal bilişi nasıl şekillendirdiğini ve toplumsal olarak paylaşılan bilişin söylem yapılarını nasıl etkilediğini vurgulamaktadır.

Mevcut analizin diğer bir önemli boyutunu söylem ile sosyal güç arasındaki etkileşim oluşturmaktadır. Güç, bir grubun diğerinin eylemlerini ve kaynaklarını kontrol etme yeteneği olarak görülmektedir. Bu yetenek biçiminin nüfuz edişi, zorlama yahut ikna yoluyla gerçekleşebilir. Tahakküm ise, söylem aracılığıyla meşrulaştırılan ve sürdürülen, sosyal eşitsizliklere yol açan güç istismarı biçimini ifade etmektedir. Söyleme erişim, gücün belirleyici temel unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasi elitleri medya kuruluşları ve eğitim otoriteleri gibi baskın gruplar, kamu söylemini kontrol ederek kolektif algıları ve sosyal temsilleri şekillendirmektedir. Söyleme bu ayrıcalıklı erişim, "seçkinler" olarak adlandırılabilecek bahsedilen toplumsal grupların hangi bilginin "meşru" olduğunu tanımlamasına ve alternatif anlatıları marjinalleştirmesine imkân sağlamaktadır. Buna karşılık, etkili söylemlere erişimi kısıtlı olan gruplar, gayri resmi, özel veya kurumsallaşmamış olarak adlandırılabilecek iletişim biçimlerine itilmektedir (van Dijk, 1993a). Bu olgunun temel bir örneği, medyanın ırkçılığın yeniden üretimindeki rolüdür. van Dijk, baskın medya anlatılarının etnik azınlıkları kalıpyargıları güçlendirecek ve dışlayıcı uygulamaları meşrulaştıracak şekilde kurgulandığını vurgulamaktadır (van Dijk, 1991:23-48).

Modelin biçimsel unsurlarına değinecek olursak, van Dijk'ın analiz modeli, biçimsel olarak, söylemin tamamını ifade eden makro düzey analiz ile tek tek cümleler ve önermeleri ifade eden mikro düzey analiz olmak üzere ikiye ayrılır (van Dijk, 1991: 45-47). Anlamsal tutarlılık ise, söylem öğelerinin cümleler, yan cümleler ve önermeleri mantıksal ve anlamlı bir şekilde nasıl bağladığını analiz etmektedir (van Dijk, 1977:127).

Bağlantı koşulları; anlamsal tutarlılık ve önermeler arasındaki sistematik ilişkilere dayanmakta ve ortak kökleri, metinsel çıkarımları ve referansiyel sürekliliği (zamirler ve sözcüksel tekrar) içermektedir. Son olarak doğal bağlaçlar ise "ve", "çünkü", "ancak" gibi doğal dildeki mantıksal ifadelerin işaretleyicisi olarak görülen kelimeleri ifade etmektedir. van Dijk, bu bağlaçların söylemde nedensel, koşullu veya kesitsel bağlantıları nasıl ifade ettiğini incelemektedir.

Analizin bilişsel ve sosyal boyutları; anlamsal süreçleri zihinsel modellerle ilişkilendirerek bilişsel psikolojiyi de söylem analizine dahil etmektedir. Söylemin bilişsel temeli söylem tutarlılığı, konuşmacı ve dinleyicinin konu hakkındaki zihinsel temsillerini ifade ederken; ideoloji ve iktidar ise toplumsal güç dinamiklerinin söylemi nasıl etkilediğini incelemektedir. Örneğin medya söylemi, belirli grupları olumsuz olarak etiketlemek amacıyla belirli konuları stratejik olarak seçerek buna uygun bağlaç ve ifadeleri kullanabilir (van Dijk, 1977:157-160, 163).

SBY'nin anlamsal ve retorik stratejilerini örtük anlamlar ve stereotipler, sözcük seçimleri ve retorik gibi figürler oluşturmaktadır. Örtük anlamlar ve stereotipler, örtmeceler veya edilgen yapılar gibi dolaylı dil kullanımı egemen grupların sorumluluğunu hafifletirken azınlıklarla alakalı sorunları büyütmektedir (van Dijk, 1991:176-180). Örneğin "ayaklanmalar patlak verdi" gibi ifadeler sistematik ve yapısal nedenleri gizlemekte, marjinalleşmiş grupları suçlulaştırmaktadır. Diğer bir unsur olarak sözcük seçimleri; göçü tanımlamak için "sel" veya "istila" gibi terimleri sıklıkla kullanmaktadır. Bu durum, toplumda korku uyandırarak göçmenleri toplumsal istikrara yönelik bir tehdit olarak çerçevelemektedir (van Dijk, 1991: 210-215). Son olarak retorik figürler abartma, karşılık ve tekrar gibi terimler etnik azınlıklarla ilgili çatışma ve

tehlikeyi vurgularken, çoğunluk perspektiflerini normalleştirmektedir (van Dijk, 1991: 210-222).

Farklı zorunlu göçmen gruplarına yönelik söylemlerin medya ve siyaset kurumu tarafından inşa edilen söylemlerin çözümlenmesinde eleştirel söylem analizi çalışmaları açısından önemli bir yerde konumlanan diyalektik ilişkisel yaklaşım ve STY kullanışlı metodlar olarak ele alınabilir. Böylesine bir analiz şüphesiz söylem, iktidar ve ideoloji arasındaki zımni ilişki ağlarını açığa çıkarmayı mümkün kılacaktır. Lakin çalışmamızın konusu itibariyle odaklaştığı nokta Twitter/X platformunda farklı zorunlu göçmen gruplarına yönelik gerçekleştirilen söylemler olduğundan; Gee'nin (2005) büyük S'li söylemler olarak ifade ettiği büyük ve mega politik söylem ve teoriler yerine, bu söylemlerin küçük s'li söylemler olarak nitelendirilen bireysel söylemlerle nasıl kesiştiğini ve aralarında nasıl bir etkileşimsellik olduğunun izi sürülmektedir. Böylesine bir arayış, zihinsel modeller kavramını analizin merkezi unsurlarından birisi olarak ele alan (van Dijk, 1991) bağlamın sosyal aktörler tarafından ortaklaşa inşa edilen dinamik bir yapı olduğunu savunan (van Dijk, 2009: 113) ve iktidarı akışkan, ilişkisel ve ortaklaşa inşa edilen bir süreç olarak kavrayan (van Dijk, 2001) SBY'yi mevcut çalışma açısından en kullanışlı yöntem kılmaktadır. SBY'de vurgulanan sosyal bilişin temel unsurları olan zihinsel modeller, ideolojiler ve bağlama modelleri üzerinden değerlendirilebilir. Bu şekilde, göçmenlerin ulusal kimliği, ekonomik güvenlik ve sosyal istikrar gibi hâkim ideolojik çerçeveler çerçevesinde nasıl temsil edildiği ve bu temsillerin toplumsal algılara nasıl yön vereceği sarih bir biçimde görülebilir.

SBY, van Dijk'ın geleneksel, basılı ya da tek yönlü kitle iletişimine dayalı gazete haberler (van Dijk, 1988), parlamento konuşmaları (van Dijk, 1993b) gibi kült

analizlerinde detaylı bir biçimde görülse de günümüzde sosyal medyanın dinamik, etkileşimsel doğasına yönelik çalışma ekseninde daha net bir şekilde belirtilmiş, açık bir çerçeve çizilmiştir. Bu çerçevenin basit şematik örneği aşağıdaki gibidir:

Görsel 1: van Dijk'ın Sosyo-Bilişsel Yaklaşım Çerçevesi

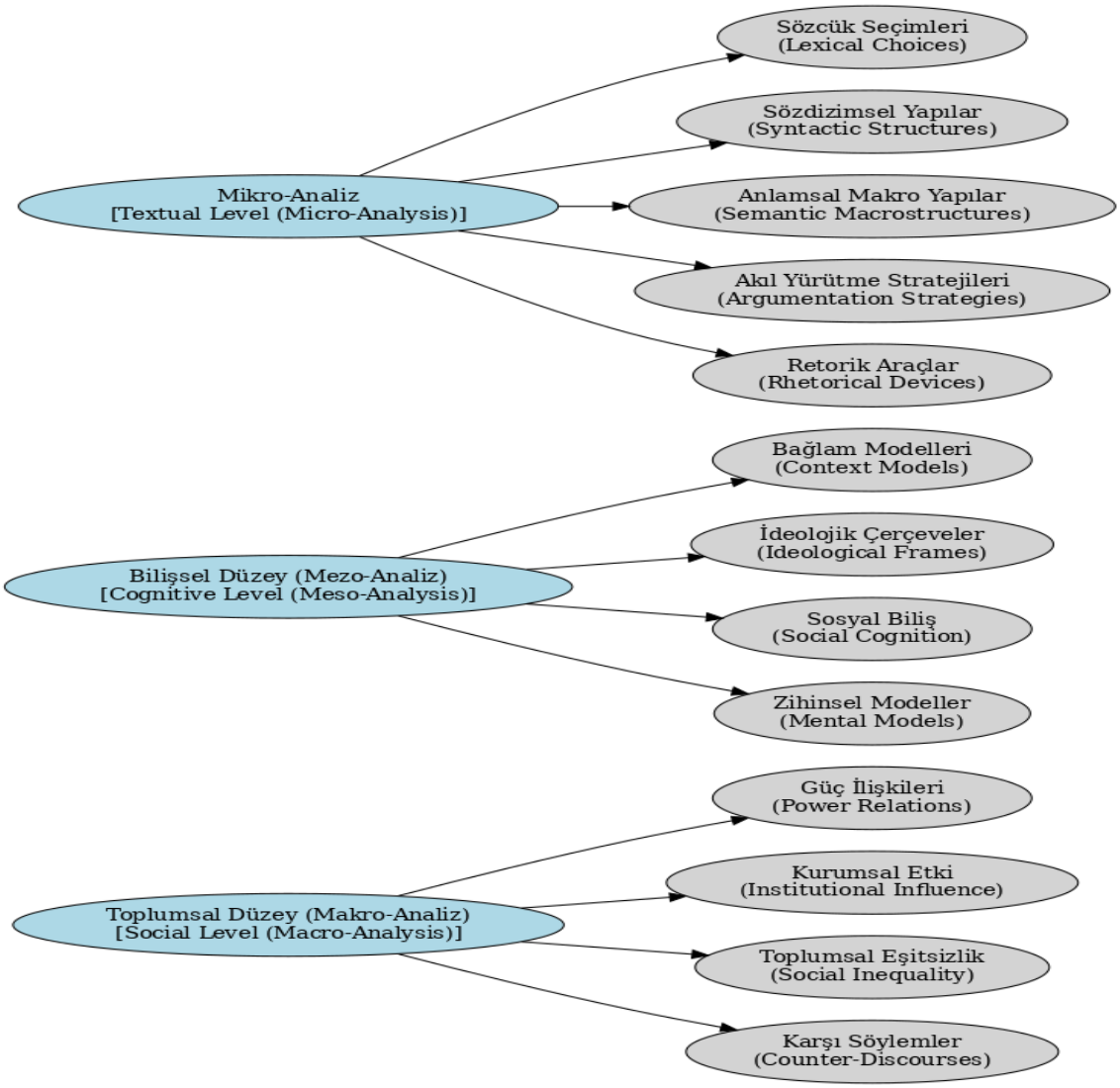

Kaynak: van Dijk'ın (1993, 1995a, 1998, 2006a, 2008, 2009) ilgili eserleri doğrultusunda araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Bu şemayı detaylandırmak gerekirse; SBY'de söylem çözümlemesi, mikro düzeyde metin/içerik ve etkileşim ayrıntılarına; makro düzeyde ise toplumsal yapı, ideoloji ve güç ilişkilerine odaklanmaktadır (van Dijk, 1993a). Mikro düzey, söylemin

sözcük, cümle, anlam ve yerel bağlam gibi dilbilimsel özelliklerini içerirken makro düzey; geniş ölçekli grup ilişkileri, toplumsal kurumlar ve ideolojik oluşumlar gibi olguları kapsamaktadır (van Dijk, 1993a; van Dijk, 2009:116-117,121). van Dijk, metin ile toplumsal bağlam arasındaki bağlantıyı açıklayabilmek için bu iki uç düzey arasında bir ara düzey (mezo) olarak sosyal biliş ve bağlam modellerinin rolüne dikkat çekmekte; böylece mikro düzey söylemsel pratiklerle makro düzey toplumsal süreçler, zihinsel temsil sistemleri üzerinden ilişkilendirilmektedir (van Dijk, 1993a; van Dijk, 2009: 117,123). Başka bir deyişle, bireylerin anlık etkileşimleri (mikro) ile kurumsal ve yapısal güç ilişkileri (makro) arasındaki etkileşim, ancak ortak bilişsel yapılar ve modeller incelenerek anlaşılabilir.

van Dijk ve Kintsch'e göre iletişim sürecinde insanlar, bahsedilen olay ya da durum hakkında zihinsel bir temsil oluştururlar; bu temsiller, zihinsel modeller olarak adlandırılmaktadır (van Dijk & Kintsch, 1983). Zihinsel modeller, söylemde anlatılan olayların öznel bir bilişsel canlandırılması olup, bireylerin okuduklarını veya duyduklarını anlamlandırmasında temel rol oynamaktadır. Örneğin bir haber metnini okuyan kişi, metindeki bilgilerden yola çıkarak zihninde o olaya dair bir durum modeli inşa eder ve yeni bilgileri bu modele ekleyerek tutarlı bir anlam çıkarır (van Dijk & Kintsch, 1983; van Dijk, 2008: 59, 63). van Dijk, zihinsel modellerin bağlama özgü, dinamik ve kişisel deneyimleri yansıtan yapılar olduğunu belirtmektedir. Her iletişim durumunda konuşmacı ve dinleyiciler, o ana ilişkin benzersiz bir zihinsel model kurarlar ve bu model söylemin üretimini ve yorumunu sürekli kontrol ederler. Zihinsel modeller aynı zamanda bireysel söylemsel anlamlandırma ile daha genel sosyal biliş arasında bir

arayüz işlevi görmektedir ve anlık durumlara dair bu modeller, toplumsal düzeyde paylaşılan bilgi ve inançlarla etkileşim halindedir (van Dijk, 2008:59, 220).

Sosyal biliş, van Dijk'in kuramında, bir toplumsal grubun üyelerince paylaşılan bilgiler, inanışlar, tutumlar ve ideolojiler gibi zihinsel temsiller bütününü ifade etmektedir (van Dijk, 1995a). van Dijk (1995a) sosyal bilişi, grup üyelerinin ortak "zihinsel temsil ve süreçler sistemi" olarak tanımlamakta; bu sistem, söylem ile toplum arasındaki ilişkiyi kurma işlevi görmektedir. Başka bir deyişle sosyal biliş, makro düzeydeki ideoloji, norm ve bilgi birikiminin mikro düzeydeki söylem pratiğine yansımasını sağlayan bilişsel mekanizmadır. Örneğin belirli bir grubun paylaştığı stereotipler veya ideolojiler, o grubun üyelerinin söylemlerinde hangi temaların öne çıkarılacağına veya hangi üslubun kullanılacağına yön vermektedir (van Dijk, 1998: 256-266). Sosyal biliş bu bakımdan bireylerin zihinsel modellerini de etkileyerek; birey, bir olayı anlamlandırırken sahip olduğu grup temelli bilgiler ve tutumlar (sosyal biliş) aracılığıyla o olaya dair bir model oluşturmaktadır (van Dijk, 1993a). van Dijk'e göre söylem çözümlemesi yaparken dilsel yapıların yanı sıra bu tür sosyal biliş içeriklerini de incelemek gerekmekte, çünkü toplumsal önyargılar, ideolojiler veya bilgi birikimi söylemin içeriğini ve yorumunu doğrudan şekillendirmektedir (van Dijk, 1993a; van Dijk, 1998: 88).

van Dijk, bağlam kavramını geleneksel anlamda dışsal durumların toplamı olarak değil, dil kullanıcılarının iletişim anına dair oluşturdukları öznel zihinsel model olarak ele almaktadır. Bu yaklaşıma göre konuşmacı ve dinleyiciler, her bir iletişim durumunda o anın bağlam modelini zihinsel olarak inşa ederler. Bağlam modeli; bulunulan fiziksel mekân ve zaman, katılımcılar ve rolleri, iletişim amacı, konu ve önbilgi gibi iletişim açısından ilgili özellikleri içermekte ve bireylerin dil kullanımlarını bu çerçevede

yönlendirmektedir (van Dijk, 2008: 22, 219). Örneğin bir sınıf tartışmasında öğretmen ve öğrenciler, içinde bulundukları kurumsal ortam ve rollerine uygun bir bağlam modeliyle hareket eder; öğretmen kendi konumuna göre dilini ayarlar, öğrenciler de buna göre yanıt verir. Bu süreçte her bir katılımcı, "şu anda nerede, kimlerle, ne amaçla iletişim kuruyorum?" sorularının cevabını oluşturan bir zihinsel modele sahiptir ve söylemin hem üretilmesini hem anlaşılmasını bu model üzerinden denetlemektedir (van Dijk, 2008: 121). van Dijk, bağlam modellerinin dilsel ifadelerin uygunluğunu belirleyen pragmatik bir kontrol mekanizması olduğunu vurgulamaktadır. Konuşmacılar ne söyleyeceklerine, neyi ima edip neyi dışarıda bırakacaklarına bu zihinsel bağlam tasarımları aracılığıyla karar verirler. Sonuç olarak, bağlam modellerinin söylemi anlık duruma uyarlayan ve onun anlamını, üslubunu, hatta argümantasyon biçimini etkileyen kritik bilişsel yapılar olduğunu söylemek mümkündür (van Dijk, 2008:220).

van Dijk, bireylerin söylemde savundukları görüşleri kabul ettirmek veya kendilerini olumlu göstermek için belirli argümantasyon stratejileri kullandıklarını belirtmektedir. Örneğin, ırkçılık veya önyargı içeren bir konuda konuşan kişiler, genellikle "Ben ırkçı değilim ama…" gibi ifadelerle başlayan önsavunma *(disclaimer)* stratejilerine başvururlar. Bu tür stratejiler, konuşmacının olumsuz bir iddiayı dile getirirken kendi imajını korumasına hizmet etmekte; kişi, önce tarafsız veya karşı tarafa saygılı olduğunu iddia edip hemen ardından karşı grup hakkında olumsuz bir genellemeye varmaktadır (van Dijk, 1992). van Dijk'in ırkçılık söylemi analizleri, "Ben ırkçı değilim ama…" kalıbının modern söylemde yaygın bir argümantatif manevra olduğunu ve ayrımcı bir içeriği dolaylı yoldan meşrulaştırma işlevi gördüğünü ortaya koymuştur (van Dijk, 1992). Bir diğer önemli strateji, van Dijk'in "ideolojik kare" *(ideological square)*

olarak adlandırdığı stratejidir. Biz grubunu konuşurken kendi olumlu özelliklerimizi vurgulama ve hatalarımızı en aza indirme; onlar (öteki grup) hakkında konuşurken ise onların olumsuz yönlerini öne çıkarma ve olumlu yönlerini görmezden gelme eğilimi (van Dijk, 1998:268) olarak ifade edilebilecek bu strateji, özellikle ideolojik ve politik metinlerde argümantasyonun temelini oluşturur ve söylem aracılığıyla grup çıkarlarını savunmayı kolaylaştırmaktadır. Başka bir deyişle, van Dijk'e göre söylemsel argümanlar rastlantısal değildir; altında yatan bilişsel ve sosyal stratejiler vardır ve eleştirel analizle bu stratejiler (önsavunma, karşılaştırmalar, abartmalar veya örtük suçlamalar) ortaya çıkarılabilir (van Dijk, 1998:194).

Eleştirel söylem çalışmalarının öncülerinden birisi olan van Dijk, söylem ve güç ilişkilerinin iç içe geçmiş olduğunu vurgulamaktadır. van Dijk' a (1993a) göre toplumsal güç, büyük ölçüde söylem aracılığıyla uygulanır ve sürdürülür; bu nedenle güçlü grupların söylemdeki kontrolü ve etkisi özel bir inceleme konusudur. van Dijk (1995b), gücü "bir grubun diğer bir grubun eylemlerini ve özellikle zihinlerini kontrol etme yetisi" olarak tanımlar. Bu bağlamda, politikacılar, medya gibi güç sahipleri, kamusal söyleme ayrıcalıklı erişime sahip olduğundan, kendi söylemlerini dayatarak geniş kitlelerin düşüncelerini yönlendirebilirler. Özellikle medya söylemi, dolaylı ve sembolik bir güç aracı olup; medya elitleri, haber ve bilgi akışını kontrol ederek halkın neyi, nasıl düşüneceğini etkileyebilir (van Dijk, 1995b). Örneğin, haber medyasında hangi konuların manşet olacağı veya olayların nasıl çerçeveleneceği, iktidar ilişkilerinin bir yansımasıdır ve bu söylemsel tercihler kamuoyunun algısını şekillendirmektedir. van Dijk, dilsel tercihlerin ve söylemsel yapının, toplumsal iktidarın gündelik düzeydeki tezahürü olduğunu belirtmektedir. İktidar sahipleri, söylemin genel yapısını kontrol ederek kendi

konumlarını meşrulaştıran ve mevcut güç dengesini koruyan bir çerçeve çizerler (van Dijk, 2008:163,210). Ancak söylem aynı zamanda direnme ve karşı-güç yaratma aracı da olabilir; van Dijk, egemen söylemlerin içinde veya alternatif söylemler yoluyla mevcut güç ilişkilerinin sorgulanabileceğini, dolayısıyla söylemin hem iktidarı yeniden üretebileceğini hem de ona meydan okuyabileceğini ifade etmektedir (van Dijk, 1993a).

van Dijk söylemin daima belli bir kurumsal/toplumsal bağlam içinde gerçekleştiğini ve bu bağlamın söylem üzerinde önemli bir etkisi olduğunu belirtmekte; medya, eğitim , hukuk, siyaset gibi kurumlar kendilerine özgü söylem türleri, normları ve kurallarıyla iletişim pratiklerini şekillendirdiğini vurgulamaktadır (van Dijk, 2009: 106, 252). Örneğin bir meclis oturumunda dil kullanımını belirleyen şey, sadece konuşmacının bireysel tercihleri değil, aynı zamanda parlamentonun kurumsal gelenekleri ve konuşma kurallarıdır; kimlerin ne zaman söz alabileceği, hitap biçimleri, tartışma usulleri gibi unsurlar kurumsal yapıyla belirlenmektedir (van Dijk, 1996). Benzer şekilde, bir haber metninin biçimi ve içeriği, gazetecilik kurumu içindeki editoryal politikalar, haber değerleri ve ticari kaygılar çerçevesinde oluşturulmaktadır. Bu anlamda kurumsal etki, söylemin hem biçiminde hem de içeriğinde kendini gösterir: Hangi söylemlerin kamusal alanda dolaşıma girebileceği, hangi görüşlerin marjinal kalacağı büyük ölçüde ilgili kurumların erişim denetimi ve filtreleme süreçlerine bağlantılıdır (van Dijk, 1996; van Dijk, 2009: 151, 203). van Dijk, toplumsal bağlamın söylemi "kontrol eden" ancak aynı zamanda ona anlam veren bir çerçeve olduğunu ifade etmektedir. Örneğin yargı kurumunda bir hâkim ile sanığın konuşması, genel bir konuşmadan tamamen farklıdır; çünkü hukuk kurumu, bu etkileşimin dilini (resmiyet, terimler, prosedürler) ve amaçlarını (adalet dağıtımı) önceden tanımlamıştır (van Dijk, 2009: 54-55). Sonuç olarak, van Dijk

söylemin kurumsal ve toplumsal koşullardan ayrı düşünülemeyeceğini ortaya koymaktadır. Bir yandan kurumlar, söylemin üretimi ve yayılımı üzerinde güçlü bir etkiye sahipken; öte yandan söylem de kurumsal yapıları ve güç ilişkilerini yeniden üretme veya dönüştürme potansiyeli taşımakta, söylemin çift yönlü doğası bu şekilde oluşmaktadır (van Dijk, 2009: 107).

3.2.2. Sosyal Medya Eleştirel Söylem Analizi (SM-ESA)

Eleştirel söylem analizi (ESA), dilin toplumsal yapılar ve politik süreçlerdeki rolünü inceleyen bir yaklaşım olarak gelişmiş ve başlangıçta geleneksel olarak gücü elinde bulunduran elitler ve kurumlar tarafından üretilen metinlere odaklanmıştır. Örneğin, haber metinleri ya da siyasi söylevler gibi metinlerin incelenmesiyle, iktidarı sürdürmeye hizmet eden örtük söylemlerin açığa çıkarılması hedeflenmiştir. Ancak, internet ve sosyal medyanın iletişim pratiklerinde merkezi hale gelmesi ESA için yeni fırsatlar ve zorluklar doğurmuştur. Metin ile ideoloji arasındaki ilişki ve yazar-okur dinamiği dönüşüme uğrarken, içerik biçimleri lineer metinlerden görsel tasarım unsurları ve verilerle iç içe geçmiş çoklu ortamlı yapılara evrilmiştir. Bu koşullar altında, söylemin doğasını şekillendiren teknolojilerin rolünü de dikkate alacak yeni yöntem ve modellere ihtiyaç ortaya çıkmıştır (KhosraviNik, 2017).

Bu ihtiyaçlara yanıt olarak Majid KhosraviNik (2017), sosyal medya çağının özelliklerini göz önünde bulunduran sosyal medya eleştirel söylem çalışmaları (*social media critical discourse studies*) yaklaşımını geliştirmiştir. Sosyal medya eleştirel söylem analizi (SM-ESA) olarak da operasyonalize edebileceğimiz sosyal medya eleştirel söylem çalışmaları katılımcı sosyal medya ortamındaki anlam üretimi pratiklerini, eleştirel

söylem çözümlemesinin geleneksel hedef ve varsayımlarıyla birleştirmektedir. Bu çerçeve, söylemi sosyal medyada ortaya çıkan yeni anlam oluşturma araçları ve pratikleriyle birlikte, çeşitli iletişim kipleri (metin, görsel, veri vb.) üzerinden yapılandırılmış bir temsil biçimi olarak ele almaktadır (KhosraviNik, 2017). Bu bağlamda SM-ESA kapsamında sosyal medyada incelemesinde kimlik ve siyaset gibi konulardaki dijital söylemleri örnek alan vaka incelemeleri mevcuttur (KhosraviNik & Esposito, 2018; KhosraviNik & Zia, 2014). Böylece SM-ESA, Wodak'ın söylem tarihsel yaklaşımı gibi ESA yaklaşımlarını tamamlayıcı şekilde genişleterek dijital iletişim ekosistemine uyarlanmasına mümkün hale getirmiştir.

Sosyal medyadaki söylemleri çözümlemek, geleneksel (basılı ya da tek yönlü kitle iletişimine dayalı) söylem analizinden farklı yaklaşımlar gerektirmektedir. Bu farklılığın temelinde, sosyal medyanın kullanıcılar arası etkileşime ve ortak içerik üretimine imkân tanıyan katılımcı yapısı yer alır. Söylem, artık tek bir yazarın ürünü olmaktan çıkmakta; çok sayıda kullanıcının yorumları, paylaşımları ve geri bildirimleriyle dinamik biçimde biçimlenmektedir. Nitekim sosyal medya içerikleri, geleneksel yayın süreçlerinden çok kullanıcı katılımının ürünü olarak değerlendirilmekte ve söylemin anlık diyaloglar, tartışma zincirleri ve dijital ağlar içinde birlikte inşa edildiği bir ortam sunmaktadır. Bu bağlamda, sosyal medya platformlarının içerikleri algoritmalar aracılığıyla görünür kılması, söylem dolaşımı açısından önemli bir başka farkı ortaya koymaktadır (Engesser vd., 2017). Geleneksel medyada içerikler, editoryal süzgeçlerden geçerek kamusal alana sunulurken; sosyal medya platformlarında hangi içeriklerin öne çıkacağı, büyük ölçüde beğeni, paylaşım ve yorum gibi popülerlik göstergeleri ile kullanıcı davranışlarına dayalı olarak şekillenmektedir. Bu yeni dijital iletişim ortamında, kullanıcıların ilgi alanları,

geçmiş etkileşimleri ve çevrim içi ağ bağlantılarına göre içerik görünürlüğünü filtreleyerek kişiselleştirilmiş medya deneyimleri üreten algoritmalar, haber seçimini yönlendiren otomatik bir "kapı bekçisi" (algorithmic gatekeeper) işlevi üstlenmekte ve böylece söylemin dolaşım gücü yalnızca içerik üreticilerinin değil, aynı zamanda algoritmaların belirlediği görünürlük kriterlerine de bağlı hâle gelmektedir (Gillespie, 2014; Tüfekçi, 2015). Nitekim Engesser ve arkadaşlarının (2017) vurguladığı üzere, sosyal medya platformları, geleneksel medyadaki editoryal kapı bekçiliğini aşmak isteyen popülist aktörlere doğrudan iletişim olanakları sunmakta, bu editoryal boşluk, giderek kullanıcı verilerine dayalı algoritmik düzenlemelerle doldurulmaktadır. Sonuç olarak, dijital kamusal alanın çerçevesi yalnızca kullanıcı tercihleriyle değil, bu tercihler doğrultusunda içerik akışını düzenleyen sistemsel ve otomatik mantıklarla şekillenmektedir. Ayrıca sosyal medya söylemlerinde duyguların belirgin biçimde ön planda olduğu görülmektedir. Platform tasarımları, kullanıcıları anlık ve duygusal tepkiler vermeye teşvik etmekte; bu da duygusal rezonans yaratan içeriklerin, rasyonel içeriklere kıyasla daha fazla dikkat çekmesine yol açmaktadır (KhosraviNik, 2018). KhosraviNik (2018), sosyal medya yapılarının rasyonel tartışmadan ziyade duygusal tepkileri ön plana çıkardığını belirtirken; Papacharissi (2015) de, bu mecralarda duygular etrafında birleşen çevrimiçi kitleleri "duygusal kamular" (*affective publics*) olarak tanımlayarak, dijital politik katılımın sıklıkla hissiyat ve anlatı aracılığıyla şekillendiğine dikkat çekmektedir.

Sosyal medya, söylem üretiminin koşullarını kökten değiştirmiştir. Geleneksel kapı bekçiliği mekanizmalarının zayıflamasıyla, haber medyasının tekeli altındaki bilgi dolaşımı yerini kullanıcıların içerik kürasyonu ve yayılımına bırakmıştır. Geleneksel

medyadaki merkezi "kapı bekçiliği" (*gatekeeping*) işlevi zayıflarken, sosyal medya kullanıcıları blog yazıları, tweet'ler veya gönderiler aracılığıyla içerikleri seçip yayarak, "kapı izleme" (*gatewatching*) adı verilen yeni bir pratik üzerinden haber akışını yeniden yapılandırabilmektedir (Bruns, 2015). Bu dönüşümle birlikte bilgi dolaşımı yalnızca yukarıdan aşağı değil, kullanıcıdan kullanıcıya yayılan çok merkezli bir yapı kazanmıştır. Böylece hem algoritmik sistemler hem de kullanıcı etkileşimleri, dijital kamusal alanda hangi söylemlerin öne çıkacağını belirlemede birlikte etkili olmaktadır. Bu durum, söylemin akışının yalnızca yukarıdan aşağı (elitlerden kitleye) olmadığı, aynı zamanda yatay ve ağ biçiminde (kullanıcıdan kullanıcıya) gerçekleştiği dinamik bir ortam yaratmıştır. Sonuç olarak, hangi söylemlerin geniş kitlelere ulaşacağı büyük ölçüde popülerlik ve görünürlük kriterlerine bağlı hale gelmiştir. Sosyal medyada içeriğin aldığı etkileşim sayısı, onun dolaşımını ve meşruiyetini belirleyen bir göstergeye dönüşmüştür. Bu bağlamda dijital kültürde, "görünürlük = meşruluk" şeklinde içselleştirilmiş bir gerçeklik oluştuğu belirtilmektedir (KhosraviNik, 2018). Platformların tasarımı gereği, daha fazla etkileşim alan içerik daha fazla kişiye gösterildiğinden, kamusal söylemde görünür olan iletiler kullanıcı tercih ve tepkilerinin bir yansımasıdır. Böylece, söylem üretimi ve dolaşımı, eskiye kıyasla çok daha dağıtık ancak aynı zamanda popülerlik göstergelerinin güdümünde işleyen bir ekosistemle varolmuştur.

Öte yandan, sosyal medya ortamı kullanıcı katılımının demokratikleşmesi yönünde katkı sunduğu söylenebilir. Sosyal medya çağında her kullanıcı potansiyel bir içerik üreticisi ve dağıtıcısı haline geldiğinden, daha önce ana akım medyada yer bulamayan sesler çevrimiçi platformlarda duyulur olmuştur. Özellikle marjinal gruplar veya alternatif siyasi hareketler, sosyal medya aracılığıyla kendi söylemlerini kitlelere

iletebilme olanağı elde etmiştir. Örneğin, popülist siyasetçiler geleneksel medyayı aracı kılmadan halkla doğrudan etkileşime geçmek için sosyal medyayı yoğun biçimde kullanmaktadır. Engesser ve arkadaşlarının (2017) bulgularına göre popülist aktörler, ana akım medya denetimini bertaraf edip mesajlarını doğrudan "halka" iletme imkânı nedeniyle sosyal medyayı tercih etmektedir.

Ancak, bu doğrudan iletişim imkânı beraberinde yeni riskler de getirmektedir. Kurumsal editoryal denetimin azalması, yanlış bilginin ve nefret söyleminin de filtresiz biçimde yayılabilmesi potansiyelini doğurmaktadır. Sosyal medyada içerik üretiminin hızı ve yaygınlığı, söylemlerin doğruluk ve etik denetimini gittikçe güçleştirmektedir. Örneğin, asılsız haberler veya komplo teorileri, çok sayıda kullanıcı tarafından paylaşılması halinde, kısa sürede geniş kitlelerce benimsenebilmektedir. Dolayısıyla sosyal medyada söylem üretimi, bir yandan katılımı ve çoğulcu ifade imkânlarını artırırken, diğer yandan dezenformasyonun ve aşırılık içeren söylemlerin dolaşıma girme riskini barındıran çift taraflı bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle, SM-ESA yaklaşımı sosyal medya söylemlerini incelerken hem bu mecraların katılımcı demokratik potansiyelini hem de platform kaynaklı güç asimetrilerini dikkate alarak eleştirel bir değerlendirme paradigması benimsemektedir.

SM-ESA yaklaşımı, günümüzde çeşitli toplumsal, politik ve kültürel bağlamlardaki; popülist siyasal söylem, dijital ırkçılık ve nefret söylemi, göçmen söylemleri gibi söylem biçimlerini incelemek için tercih edilmektedir. Sosyal medya, popülist liderler ve hareketler için ana akım medyayı devre dışı bırakarak doğrudan halka ulaşma aracı haline gelmiştir. Bu durum, çevrimiçi popülist söylemin dil ve içerik özelliklerini inceleyen pek çok çalışmaya konu olmuştur. Örneğin, Trump ve Johnson'un

sosyal medya kampanyaları üzerinden popülist erkeklik temsillerinin incelendiği (Venuti & Di Silvestro, 2021) veya Brexit ile ilgili tweet'lerde halk tepkilerini incelendiği (Garcia & Bouko, 2019) çalışmalar popülist retoriğin sosyal medyadaki inşa ve yayılım stratejileri ortaya konmuştur.

Irkçı, yabancı düşmanı veya nefret içerikli söylemlerin sosyal medyada dolaşıma girmesi, SM-ESA'nın önemli uygulama alanlarından biridir. Anonimlik ve denetim eksikliği, dijital platformlarda ırkçı söylemlerin örtük veya açık biçimde ifadesini kolaylaştırabilmektedir. Daniels (2013), dijital ortamda ırk ve ırkçılık konusundaki araştırmaları inceleyerek sosyal medya platformlarının ırkçılığı yeni biçimlerde görünür kılabildiğini belirtmiştir. Nitekim çevrimiçi ortamlarda nefret söylemi, bazen mizah veya kodlanmış dil aracılığıyla perdelenerek yayılmakta ve böylece kullanıcılar arasındaki etkileşimlerle normalleşebilmektedir. SM-ESA çalışmaları, örneğin Twitter'daki ırkçı hashtag kampanyalarını veya Facebook yorumlarındaki yabancı düşmanı söylem kalıplarını inceleyerek dijital ırkçılık olgusunun nasıl üretildiğini ve dolaşıma sokulduğunu analiz etmektedir (Ekman, 2019). Ekman'ın (2019) Avrupa bağlamında yaptığı çalışma, sosyal medyada göçmen karşıtı söylemlerin kullanıcı etkileşimleri üzerinden nasıl güçlendiğini ve çevrimiçi platformların aşırı sağ gruplarca nefret söylemini yayma amacıyla nasıl kullanıldığını ortaya koymaktadır.

Küresel göç ve mülteci krizleriyle ilgili tartışmalar, sosyal medyada yoğun biçimde yer bulmakta ve SM-ESA için verimli bir inceleme alanı sunmaktadır. Özellikle 2015 sonrası Avrupa'daki "mülteci krizi" tartışmalarında, Twitter ve Facebook gibi platformlar hem empati ve dayanışma içeren anlatılara hem de yabancı düşmanlığını körükleyen söylemlere sahne olmuştur. SM-ESA yaklaşımlı araştırmalar, çevrimiçi

ortamda mülteci ve göçmen temsillerini inceleyerek, kullanıcıların paylaşımlarında hangi söylemsel kaynaklara (kriz, tehdid, insani yardım söylemleri) başvurulduğunu ve bu söylemlerin popülerlik kazanma dinamiklerini analiz etmektedir. Sonuçlar, dijital medyada göçmenler hakkında üretilen anlatıların toplumsal algıları nasıl şekillendirdiğine dair kritik bir farkındalık sağlamaktadır (Ekman, 2019; KhosraviNik, 2018).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇALIŞMANIN AMACI ve YÖNTEMİ

4.1. Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışmada, Twitter/X platformunda Ukraynalı ve Suriyeli zorunlu göçmenlere yönelik söylemleri analiz etmek amacıyla ESA yöntemi benimsenmiş, bu çerçevede Teun A. van Dijk'ın sosyo-bilişsel yaklaşımı (SBY) ve KhosraviNik'in (2017) sosyal medya eleştirel söylem analizi (SM-ESA) çerçevesi temel alınmıştır. Bu çalışma açısından SBY, kuramsal bir dayanak olmanın ötesinde, analiz sürecinde sistematik bir operasyonalizasyon çerçevesi olarak yapılandırılmıştır. van Dijk'ın (2006a, 2008, 1996) tanımladığı zihinsel modeller, bağlam modelleri ve güç ilişkileri kavramsal olarak analizde kullanılan mikro,mezo ve makro olmak üzere üç düzeye karşılık gelecek biçimde organize edilmiştir.

Mikro düzey, söylemin dilsel yapısına, biçimsel özelliklerine ve anlam üretme stratejilerine odaklanmaktadır. Bu düzeyde, tweet'lerde kullanılan metaforlar, sıfatlar, tekrarlar, genellemeler ve edimsel kalıplar gibi unsurlar incelenmiştir. Özellikle ideolojik kare modeli (van Dijk, 2006b) temel alınarak olumlama, olumsuzlama, genelleştirme ve dışlama gibi dilsel stratejiler sistematik olarak kodlanmıştır. Bu bağlamda, Hamdi (2024) ve Allami ve Barzegar'ın (2020) çalışmalarında olduğu gibi, biz-onlar karşıtlığı üzerinden inşa edilen ideolojik göstergeler mikro söylem çözümlemesinin ana eksenini oluşturmuştur.

Mezo düzey, söylemin üretiminde aktörlerin pozisyonları, hitap biçimleri, sosyal ilişkileri ve platform bağlamındaki konumlanmalarını kapsamaktadır. Tweet sahiplerinin

söylemi hangi hedef kitleye yönelik şekillendirdikleri, söylemi hangi platformun (örneğin sosyal medya, meclis vs.) özelliklerine göre biçimlendirdikleri, üslup tercihleri ve ilişki kurma biçimleri bu düzeyde değerlendirilmiştir. van Dijk'in (2008) bağlam modeli yaklaşımı doğrultusunda, bu tür bağlamsal tercihler, aktörlerin zihinsel bağlam temsillerinin söyleme nasıl yansıdığını ortaya koymaktadır. Mohammed ve Elnadeef (2024), bu tür mezo düzey söylem tercihlerinin özellikle sosyal medya ortamlarında nefret söylemlerine nasıl zemin oluşturduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, KhosraviNik (2017) de sosyal medya söylemini hem etkileşim mantığına dayalı hem de platform-temelli bağlamı yeniden üreten bir yapı olarak değerlendirerek mezo düzeydeki çözümleme amacımıza teorik katkı sunmuştur.

Makro düzey ise söylemin ideolojik, kültürel ve sosyopolitik bağlamına odaklanmaktadır. Bu düzeyde, tweet'lerdeki söylemsel örüntülerin kolektif hafıza, tarihsel korkular, ulusal kimlik ve kültürel stereotiplerle kurduğu bağ kodlanmıştır. Örneğin, Suriyeli zorunlu göçmenlerin "yük" veya "istila" olarak temsil edilmesi, Ukraynalı zorunlu göçmenlere yönelik "Batılı, bizden" türü olumlamalar gibi örnekler, toplumsal bellek ve hegemonik ideolojilerle ilişkili olarak değerlendirilmiştir. Bu yaklaşım, van Dijk'in (2014) söylem, toplum, biliş üçgeniyle (*discourse–cognition–society triangle*) uyumludur ve Sowińska'nın (2012) kültürel söylem örüntülerine yönelik çözümlemeleriyle paralellik göstermektedir.

Bu üç düzeyli yaklaşım sayesinde analiz süreci, söylemin hem yüzey yapısını hem de altında yatan kolektif bilişsel sistemleri açığa çıkaracak şekilde yapılandırılmıştır. Tematik kodlama işlemleri sırasında mikro, mezo ve makro düzeylerin her biri ayrı kod kategorisi olarak belirlenmiş; alt başlıklar ise söylemin işlevsel yapılarına göre organize

edilmiştir. Böylece, SBY yalnızca açıklayıcı değil, aynı zamanda operasyonel bir analiz çerçevesine dönüşmüş; söylemin çok katmanlı yapısı bu model aracılığıyla açığa çıkarılmıştır.

Bu yöntembilimsel çerçeve, uluslararası düzeyde yürütülen çalışmalarda geniş bir uygulama alanı bulmaktadır. Örneğin Romano (2021), feminist söylemlerin yeniden inşasını SBY'nin çok katmanlı yapısıyla çözümlemiş; Othamn ve Salih (2022), ideoloji ve söylem yapıları arasındaki ilişkiyi bu model aracılığıyla incelemiştir. Benzer biçimde, Nahdi ve Taufiq (2023) ulusal kimlik söylemlerinde bilişsel yapılarla söylem arasındaki köprüyü van Dijk'in yaklaşımıyla kurmuştur. Khalil (2020) ise medya söylemlerinde ideolojik yapıların nasıl inşa edildiğini bu kuramsal zeminle analiz etmiştir. Tüm bu çalışmaların ortak yönü, söylemin yalnızca dilsel bir form değil, aynı zamanda toplumsal temsilleri şekillendiren bilişsel bir alan olduğunu ortaya koymalarıdır. Dolayısıyla bu çalışmada da söylemin çok katmanlı yapısının çözümlemesinde SBY yöntembilimsel bir zemin olarak benimsenmiştir.

Türkiye özelinde SBY'yi temel alarak gerçekleştirilen çalışmalar da söylemin yalnızca dilsel değil; bilişsel ve toplumsal bağlamla iç içe geçmiş bir yapı arz ettiğini ortaya koymaktadır. Örneğin Özkan ve Cem (2023), kadına yönelik şiddet haberlerinin ideolojik yönelimlerini bu model aracılığıyla çözümlemiş; Yalçın (2023) Trump'ın söylemlerindeki göçmen karşıtlığı ve ırkçılığı analiz etmiştir. Kalav ve Certel Fırat (2017), Trump döneminde Twitter'daki göçmen karşıtı dijital nefret söylemini SBY'ye dayalı mikro ve makro düzey söylemsel yapılar çerçevesinde inceleyerek, ideoloji ve ötekileştirmenin söylem aracılığıyla nasıl yeniden üretildiğini ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Erdoğan ve Kaya (2023) ile Altıntop (2024), ulusal medyada yer alan afet ve

siyasal kutlama haberlerini sosyo-bilişsel eksende inceleyerek, söylemdeki kolektif hafıza ve ideolojik çerçevelemeleri görünür kılmıştır. Bu çalışmalar, özellikle sosyal medya ve dijital mecralarda üretilen söylemlerin toplumsal algılarla nasıl örtüştüğünü ve bu algıların söylem aracılığıyla nasıl yeniden üretildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu nedenle, bu çalışmada kullanılan yöntemsel yaklaşım, yalnızca teorik düzeyde değil, aynı zamanda Türkiye bağlamında da karşılığı olan ampirik bir geleneğe yaslanmaktadır.

ESA, dilin toplumsal yapıların inşasında ve sürdürülmesinde oynadığı rolü anlamaya odaklanırken, SBY bu süreci bireylerin zihinsel temsilleri ve kolektif bilişsel çerçeveler bağlamında ele almaktadır. Söylemin bireysel algılar, toplumsal hafıza ve ideolojik yapıların üretimi ile ilişkisini inceleyen bu yöntem, göçmenlere yönelik söylemlerin nasıl inşa edildiğini, ne tür ideolojik çerçeveler aracılığıyla sunulduğunu ve toplumsal algıyı nasıl yönlendirdiğini belirlemek amacıyla tercih edilmiştir.

Çalışmanın ikinci teorik ayağını oluşturan SM-ESA yaklaşımı ise, söylemlerin üretildiği dijital bağlamı dikkate alan bir eleştirel analiz çerçevesi sunmaktadır. KhosraviNik'in (2017) geliştirdiği bu yaklaşım, sosyal medya ortamlarının katılımcı, çok yönlü, çoğul ve hızlı dolaşıma açık doğasını analiz sürecine dahil etmektedir. Geleneksel medya söylemlerinde olduğu gibi sabit, yukarıdan aşağıya (*top-down*) ilerleyen bir metin üretiminden farklı olarak, sosyal medyada sıradan kullanıcıları da söylem üreticisi konumunda ve söylemlerin daha akışkan olması sebebiyle, çok katmanlı ve duygusal yönelimli kılmaktadır. SM-ESA, ilgili dönüşen iletişim biçimlerini analiz edebilmek için, söylemi sadece içerik düzeyinde değil, aynı zamanda platformun yapısal özellikleri,

iletişimsel pratikler ve kullanıcı etkileşimleri gibi boyutlarla birlikte ele almayı önermektedir.

KhosraviNik ve Zia (2014), kendi çalışmalarında SM-ESA yöntemini benimserken, eleştirel söylem çalışmalarında oldukça köklü bir metod olan Ruth Wodak'ın STY'den etkilenmiştir. STY söylemleri tarihsel, toplumsal ve siyasi bağlamları içerisinde ele alan çok katmanlı bir çözümleme sunmaktadır. Bu yaklaşım, kimliklerin, ötekileştirmenin ve ideolojilerin nasıl söylemsel olarak kurulduğunu hem eşzamanlı hem de artzamanlı düzlemlerde analiz etmeyi mümkün kılmaktadır (Reisigl & Wodak, 2009). SM-ESA ise, sosyal medyanın katılımcı, çok sesli ve dinamik yapısını dikkate alarak, dijital ortamlarda üretilen söylemlerin hem içeriksel hem de yapısal özelliklerini çözümlemeye imkân tanımaktadır (KhosraviNik, 2017). Bu doğrultuda, Erdoğan ve Güler (2020), KhosraviNik'in (2018) çizdiği çerçeveden etkilenmiş, Suriyeli mülteciler üzerine geliştirilen dışlayıcı söylemleri incelemek amacıyla KhosraviNik'in (2017) önerdiği SM-ESA ve STY'yi birleştirildiği bir çalışma ortaya koymuştur. Mevcut tez çalışması, bahsedilen çalışmalardan etkilenmiş olup, ESA'nın sadece metinsel ve toplumsal değil, aynı zamanda bilişsel düzeydeki temsiller, zihinsel modeller ve ideolojik yapılar üzerinden de yürütülmesi mümkün hale getirmek adına STY yerinde SBY'yi koymuştur.

SBY söylemin yalnızca dilsel bir pratik olmadığı, aynı zamanda bireylerin ve grupların sosyal dünyayı nasıl anladığını ve yorumladığını şekillendiren bir araç olduğu varsayımı üzerine kuruludur. Bu doğrultuda çalışma, göçmenlere yönelik söylemlerin bireysel düzeyde nasıl anlamlandırıldığını, bilişsel süreçler yoluyla nasıl yeniden üretildiğini ve toplumsal düzeyde nasıl meşrulaştırıldığını analiz etmeyi amaçlamaktadır.

Özellikle Ukraynalı ve Suriyeli zorunlu göçmenler hakkında oluşturulan söylemler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar, göçmenlerin toplumsal konumlandırılmalarındaki ayrışmaları anlamak açısından kritik bir önem taşımaktadır.

4.1.1. Çalışmanın Örneklemi

Araştırmanın evreni, Twitter/X platformunda Suriyeli ve Ukraynalı göçmenlere yönelik oluşturulan Türkçe söylemleri içeren tweetlerden oluşmaktadır. Bu kapsamda: Twitter/ X gelişmiş arama (*advanced search*) özelliği kullanılarak Suriyeli zorunlu göçmenlere yönelik söylemleri analiz etmek için, “Suriyeli” kelimesinin kesin olarak yer aldığı, “göçmen” ve “mülteci” kelimelerinin en az birinin veya her ikisisin de bulunduğu Türkçe tweetler; Ukraynalı zorunlu göçmenlere yönelik söylemleri analiz etmek için, "Ukraynalı" kelimesinin kesin olarak yer aldığı, "göçmen" ve "mülteci" kelimelerinden en az birinin veya her ikisinin de bulunduğu tüm Türkçe tweetler, Rusya-Ukrayna savaşının başladığı 24 Şubat 2022 ile 1 Ocak 2024 tarihleri arasında toplanmıştır. Twitter/X gelişmiş arama kısmında Suriyelilere yönelik tweetleri aradığımızda karşımıza “suriyeli ("mülteci" OR "göçmen") lang:tr until:2024-01-01 since:2022-02-24” olarak bir arama şablonu, Ukraynalılara yönelik tweetleri aradığımızda ise karşımıza ukraynalı ("mülteci" OR "göçmen") lang:tr until:2024-01-01 since:2022-02-24” olarak bir arama şablonu çıkmaktadır. Bu şablonların görselleştirilmiş hali aşağıdaki gibidir:

Görsel 2: Ukraynalı “Göçmen” veya “Mülteci” Gelişmiş Arama Filtrelemesi

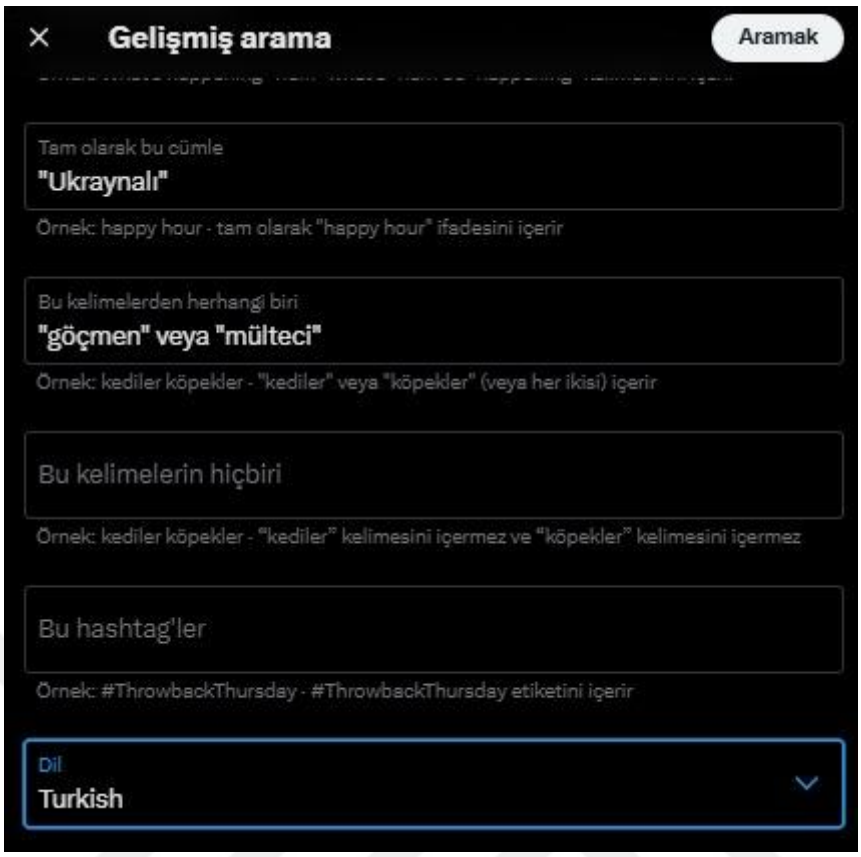

Kaynak: Bu ekran görüntüsü araştırmacı tarafından Twitter/X platformundan alınmıştır.

Görsel 3: Suriyeli “Göçmen” veya “Mülteci” Gelişmiş Arama Filtrelemesi

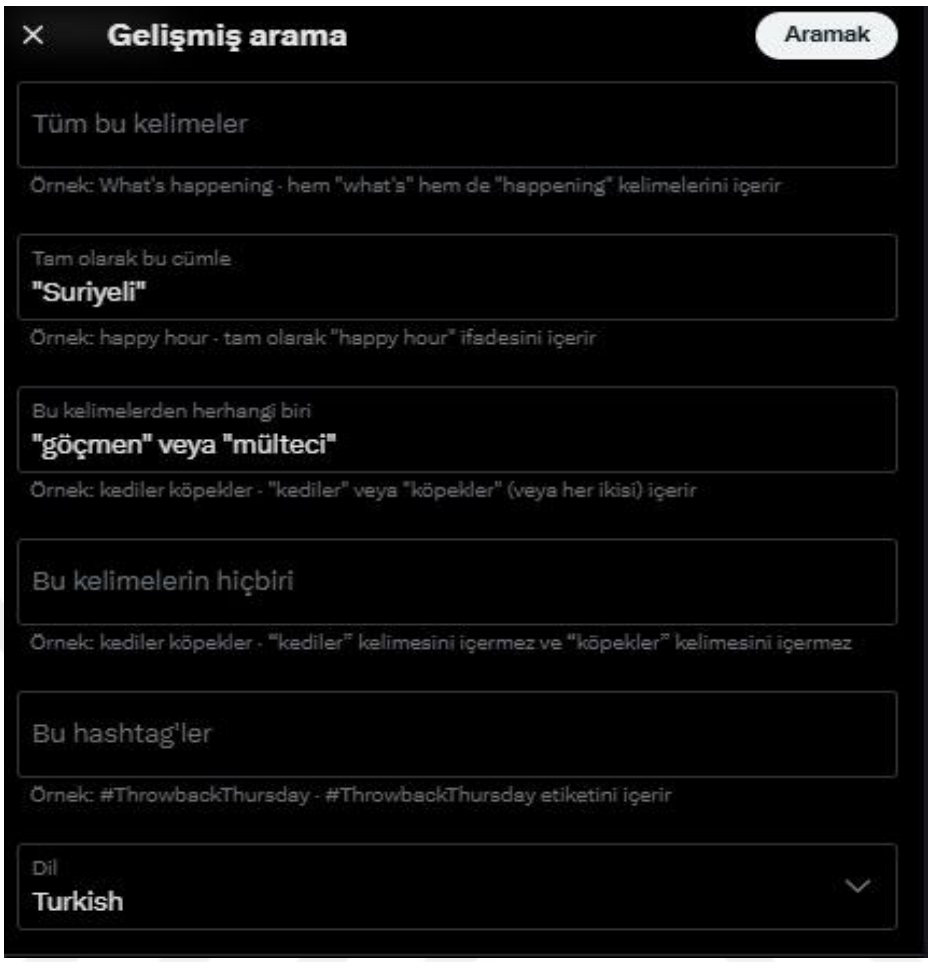

Kaynak: Bu ekran görüntüsü araştırmacı tarafından Twitter/X platformundan alınmıştır.

Görsel 4: Twitter/X Gelişmiş Arama Zaman Aralığı Filtrelemesi

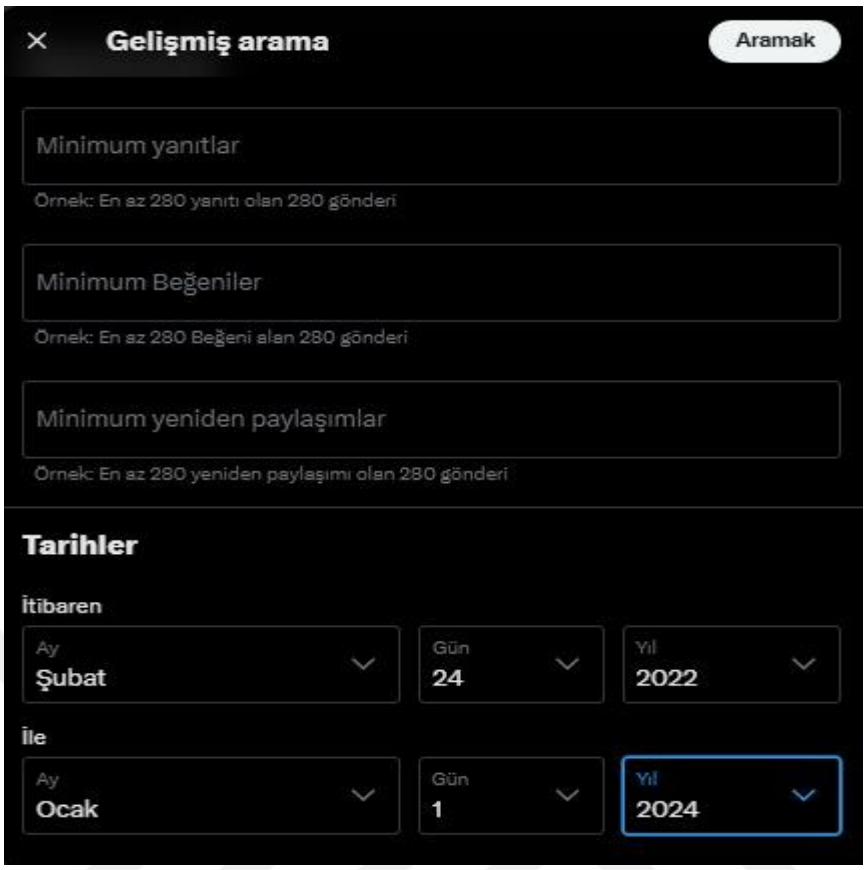

Kaynak: Bu ekran görüntüsü araştırmacı tarafından Twitter/X platformundan alınmıştır.

Anahtar kelime olarak "göçmen" ve "mülteci" kavramlarının kullanılmasıyla, göç yazını ve kamuoyunda bu iki kavramın birbiriyle aynı anlamı ifade eden yahut birbirini ikame eden kavramlar olarak kullanıldığı tespitinden hareketle doğru veriye ulaşmak amaçlanmıştır. Verilerin toplanmaya başlandığı tarihin Rusya Ukrayna savaşının başlangıç tarihi olan 24 Şubat 2022 olarak belirlenmesi ise çalışmanın durağan bir zaman dilimiyle sınırlı kalmamasının hedeflenmesidir. Ukraynalı ve Suriyeli göçmenlere yönelik tweetlerin aynı zaman aralığında incelenmesi, iki göçmen grubuna dair söylemler arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirlemeye olanak tanımaktadır. Örneğin, Ukraynalılar hakkında yapılan paylaşımlarda Suriyelilere yönelik söylemlere yer verilmesi ya da tam tersi bir durumun gözlemlenmesi mümkündür.

Twitter/X platformunda atılan binlerce tweet SBY çerçevesinde incelenmiş; Türkiye sınırları dışındaki tartışmalara kapı aralayan, yalnızca hakaret veya argo içeren tweetler örnekleme dahil edilmemiştir. Bunun yanı sıra, tweetleri atan kişilerin gerçek kullanıcılar olup olmadığını teyit etmek amacıyla kullanıcı profilleri incelenmiştir. Sosyal medyada varolan tartışmalara yönelik kendi şahsiyetine özgü argümantatif, ideolojik yargıda bulunmayan ve sosyal medya jargonunca "trol" olarak adlandırılan hesaplar örneklem dışı bırakılmıştır.

Verilerin daha sağlıklı toplanması ve dönem aralığındaki tweetlerin eşit temsil edilmesini sağlamak amacıyla, 24 Şubat 2022 - 1 Ocak 2024 tarihleri arasındaki 23 aylık süreç iki aylık periyotlar halinde 11 parçaya ayrılmıştır. Bu parçalar aşağıdaki gibidir:

24 Şubat - 24 Nisan 2022
24 Nisan - 24 Haziran 2022
24 Haziran - 24 Ağustos 2022
24 Ağustos - 24 Ekim 2022
24 Ekim - 24 Aralık 2022
24 Aralık 2022 - 23 Şubat 2023
24 Şubat - 24 Nisan 2023
24 Nisan - 24 Haziran 2023
24 Haziran - 24 Ağustos 2023
24 Ağustos - 24 Ekim 2023
24 Ekim 2023 - 1 Ocak 2024

Bahsedilen iki aylık periyotlar halindeki tweetlerin nasıl ayrıldığı aşağıdaki görselde örneklenmektedir:

Görsel 5: Twitter/X Gelişmiş Arama İki Aylık Zaman Dilimi Filtreleme

Kaynak: Bu ekran görüntüsü araştırmacı tarafından Twitter/X platformundan alınmıştır.

Her bir iki aylık periyot için, Twitter/X'in "latest" (en son) bölümünden sistematik örnekleme yöntemi kullanılarak, sayfanın en başından 5'er 5'er atlanarak 50 tweet, sayfanın en altından 5'er 5'er atlanarak 50 tweet olmak üzere her bir iki aylık periyod için toplam 100 tweet, 11 periyottan toplam 1100 tweet toplanmıştır. Ukraynalı ve Suriyeli göçmenlere yönelik söylemleri karşılaştırmak amacıyla her iki grup için aynı yöntem kullanılmış ve toplamda 2200 tweet incelenmiştir. Bu sistematik veri toplama süreci, dönemler arasındaki dengesizlikleri minimize ederek, örneklemin temsil gücünü güçlendirmiştir. Veriler değerlendirilirken trol hesaplar, manipülatif içerikler ve konuyla ilgisiz paylaşımlar titizlikle ayıklanmıştır. Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmenlere yönelik algının sosyal medyada nasıl inşa edildiğini, zorunlu göçmen gruplarına gruplara yönelik duygu durumlarının bireysel anlatılarda nasıl inşa edildiğini ortaya çıkarmak için keşfedici bir amaç benimsenmiştir.

4.1.2. Çalışmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Çalışma öncelikle Twitter/X API (*Application Programming Interface*) üzerinden verilerin toplanacağı ve gerekli analiz ve kodlamaların Maxqda üzerinden yapılmasına yönelik tasarlanmıştır. Bu doğrultuda "*X developer platform*" üzerinden gerekli API izni alınmış, bu doğrultuda veri toplama çalışmalarına başlanmıştır. Python Tweepy ve Pandas kütüphaneleri üzerinden, verilen API anahtarları aracılığıyla Twitter/X platformundan veri çekmek amacıyla aşağıdaki kod oluşturulmuştur:

Görsel 6: Python Veri Çekme Girişimi

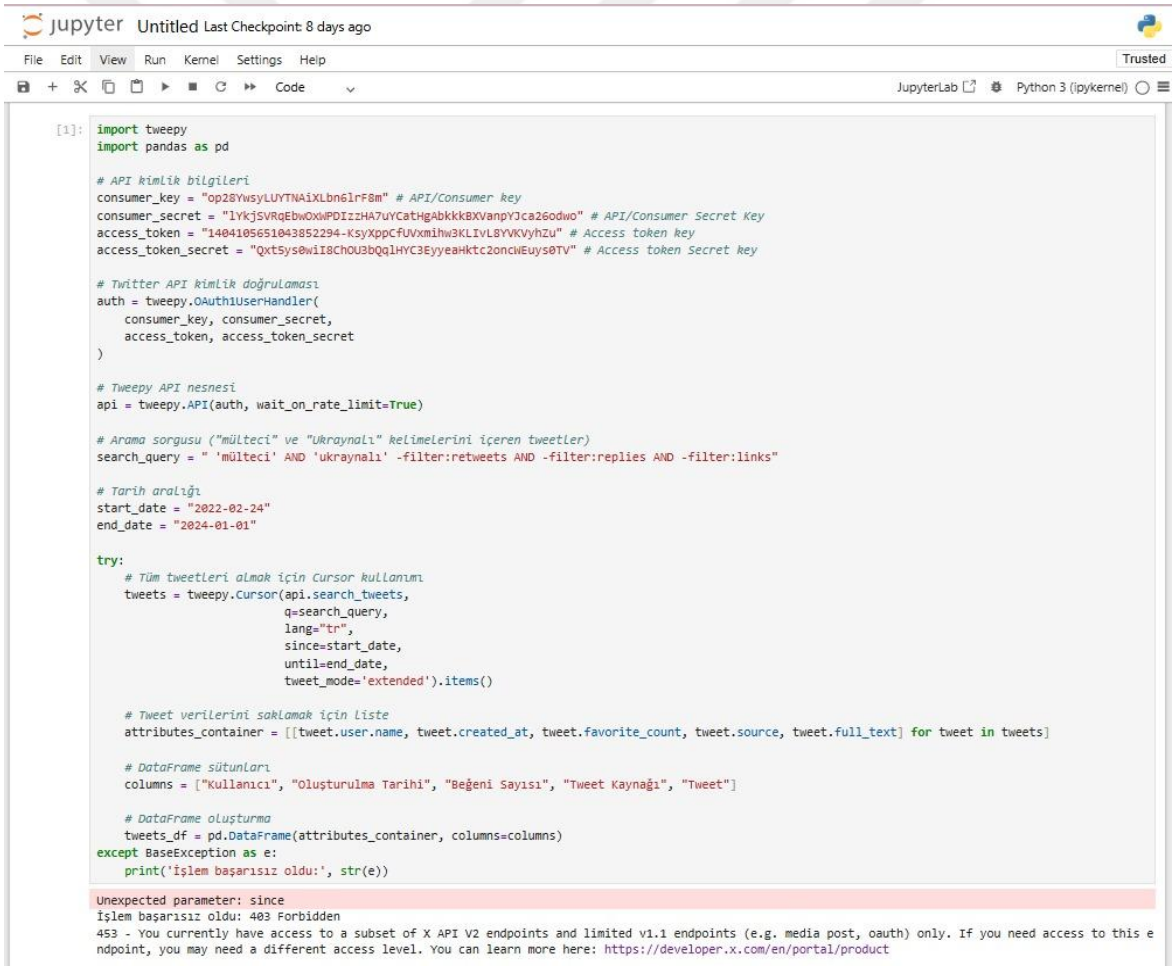

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Mevcut kodun hata vermesiyle, X *developer platform*'dan verilen iznin standart izin olduğu, bu standart iznin aylık yalnızca ücretsiz olarak 100 tweetin çekilmesine müsaade ettiği anlaşılmıştır. Twitter'ın 2022 yılında Elon Musk tarafından satın alınmasıyla şirket "X" ismini almış, platformun gizlilik politikalarında da önemli revizyonlara gidilmiştir. Bu revizyonların bir parçası olarak Twitter'ın API (*Application Programming Interface*) erişim politikaları, platformun el değiştirmesiyle birlikte önemli ölçüde değişmiş, API erişiminin ücretlendirilmesi ve kısıtlanması yönünde adımlar atılmıştır. Platform el değiştirmeden önce akademik araştırmacılara özel olarak API anahtarları sunan "akademik araştırma (*academic research*)" izni kaldırılmış, bunun yerini genellikle büyük şirketlerin veri toplama politikalarına yardımcı olan yeni ücretli *Enterprise API* almıştır. Akademik araştırmalara yönelik izinlerin verilmemesi, özellikle sosyal bilimler ve dijital beşeri bilimler alanlarında çalışan araştırmacılar için büyük bir engel teşkil etmektedir. Daha önce, Twitter/X, akademik araştırmacılara platformun verilerine erişim izni vererek, sosyal medya etkileşimleri, siyasi iletişim, toplumsal hareketler ve diğer birçok konuda kapsamlı çalışmalar yapılmasına olanak sağlarken, günümüzde bilimsel araştırmaya yönelik API anahtarları yüksek maliyetli ve erişilemez bir konuma gelmiştir.

Bahsedilen tüm bu kısıtlılıklar dolayısıyla internetten veri çekme anlamına gelen ve daha önce başarılı olmuş çeşitli "*web scraping*" yöntemleri denense de, Python'un tweepy kütüphanesinin giriş *(login*) hatası vermesiyle bu da mümkün olmamış, ihtiyaç duyulan veriler bu yolla *HTML* dosyası haline getirilememiştir. Bu doğrultuda çalışma, verilerin manuel olarak toplandığı bir çalışmaya evrilmiş, zaman ve erişim kısıtı gibi sebeplerle daha fazla veri toplanma imkânı mevcutken, incelenen tweet sayısı 2200 ile

sınırlı kalmış ve göçmen gruplarına yönelik atılan toplam tweet sayısına erişilmesi mümkün olmamıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

BULGULAR ve TARTIŞMA

5.1. Twitter/X'de Suriyeli Göçmenlere Yönelik Söylemler

Bu bölümde Suriyeli zorunlu göçmenlere yönelik Twitter/X platformundaki söylemler yöntemde belirtilen metodolojik titizlik çerçevesinde analiz edilmiştir.

5.1.1. Yaşanan Sıkıntıların Sorumlusu Olarak Suriyeliler: Bir "Yük" Olarak Görmek

Bu tema altında gerçekleştirilen söylem çözümlemesi, SBY'de öngörüldüğü gibi mikro, mezo ve makro düzeylerin sistematik biçimde operasyonalize edilmesiyle yürütülmüştür. Mikro düzeyde, tweetlerde kullanılan dilsel ve biçimsel unsurlar, özellikle sözcük seçimleri, metaforlar, etken/edilgen yapı farkları, emir kipleri, ünlemli ifadeler ve büyük harf kullanımları gibi retorik araçlar analiz edilmiştir. "Yük", "gemi batıyor", "mahvediyorlar", "aç bıraktınız!" gibi örneklerde görüldüğü üzere, duygusal yoğunluğu yüksek ve sorumluluk atfeden yapılar, Suriyelilerin olumsuz bir aktör olarak temsilinde belirleyici olmuştur.

Mezo düzeyde, tweetlerin içerdiği grup temsilleri ve karşıtlık kurguları incelenmiştir. Bu düzeyde, Suriyeliler ile Türk vatandaşları arasında nasıl bir "biz–onlar" ayrımı kurulduğu, hangi söylemsel stratejilerle vatandaşların mağdur ve hakları gasp edilmiş; Suriyelilerin ise haksız biçimde kaynaklardan yararlanan grup olarak temsil edildiği kodlanmıştır. "Kendi vatandaşımız açken onlara bedava bakılıyor" gibi

söylemler, bu ayrımı belirginleştiren örneklerdir. Bu bağlamda, kodlamalar grup kimliği inşası ve karşıtlık üretimi üzerinden yapılandırılmıştır.

Makro düzeyde ise söylemlerin geniş sosyo-politik ve ideolojik bağlamla ilişkisi değerlendirilmiştir. Burada tweetlerin üretildiği tarihsel ve ekonomik koşullar (yüksek enflasyon, seçim süreci, hükümet politikaları), ideolojik altyapılar (milliyetçilik, refah şovenizmi, popülist-adaletçilik) ve toplumsal güç ilişkileri göz önünde bulundurulmuştur. "Devlet kendi milletine değil, onlara bakıyor" türü argümanlar, refahın sadece iç gruba ait olduğu varsayımına dayanan ideolojik söylemler olarak makro düzeyde konumlandırılmıştır.

Bu analiz çerçevesinde yapılan kodlama işlemi, sadece tematik başlıklar altında içerik kümelendirmesi ile sınırlı kalmamış, her bir kod birimine çok düzeyli analitik bir bakışla yaklaşılmıştır. Örneğin "ekonomik yük algısı" kodu, hem "yük" gibi negatif metaforların kullanımına (mikro), hem vatandaş–mülteci karşıtlığına (mezzo), hem de bu temsillerin refah şovenizmi ve devlet eleştirisi zemininde şekillenişine (makro) dayanılarak oluşturulmuştur. Böylece, söylemin çok katmanlı doğası ve her düzeydeki işleyişi, kodlama mantığına entegre edilerek açıklık sağlanmıştır. Bu çerçevede gerçekleştirilen kodlamalar aşağıdaki gibidir:

Tablo 1: Ekonomik Yük ve Kaynak Rekabeti (EY)

Kodlar	**Tanım**
Ekonomik Yük Algısı (EY-1)	Göçmenlerin kamu bütçesine yük olduğu düşüncesi. Örneğin, göçmenlere harcanan astronomik miktarda finansal kaynak vurgusu.
Kaynak Rekabeti ve Mağduriyet Algısı (EY-2)	Suriyelilerin, vatandaşların sosyal haklarını ve kamu hizmetlerine erişimini engellediği.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 2: Kamu Hizmetlerindeki Aksaklıklar (KH)

Kodlar	**Tanım**
Sağlık Hizmetlerine Erişim Sorunu (KH-1)	Göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişimi kolaylaştırırken, vatandaşların bu hizmetlere erişimde sıkıntı yaşadığı.
Eğitimde Ayrımcılık Algısı (KH-2)	Göçmenlerin ücretsiz veya ayrıcalıklı olarak eğitim alırken, vatandaşların bu hizmetten eksik faydalandığı.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3: Evrensel Göçmen Karşıtlığı (EGK)

Kodlar	**Tanım**
Geçici Misafir Arzusu (EGK-1)	Göçmenlerin ülkeye sadece geçici olarak kabul edilebileceği, kalıcı olarak yerleşmemeleri gerektiği düşüncesi.
Göçmenlerin Sosyal Yardımlara Erişimi (EGK-2)	Göçmenlerin sosyal yardımlardan faydalanarak ülkeye yük oluşturduğu düşüncesi.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 4: Etnik ve Kültürel Uyum Sorunu (EKU)

Kodlar	**Tanım**
Kültürel Uyum Sorunu (EKU-1)	Suriyelilerin kültürel uyumsuzlukları ve toplumun değerlerine tehdit oluşturdukları düşüncesi.
Toplumsal Gerilim ve Güvensizlik (EKU-2)	Göçmenlerin varlığının toplumda gerilim ve güvensizlik yarattığı algısı.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Bu tema ekseninde atılmış bazı tweetler aşağıdaki gibidir:

Tablo 5: Suriyelilere Yönelik Birinci Tema Kapsamındaki Tweetler

Kod	Tweet Metni
EY-1	Bu ülkede emwkliler açlık sınırının altında bilicli olarak bırakılmıştır Iraklı Suriyeli Afganlı Yemenli Arap hepsine para bulduk o kadar ülkelere yardım gönderdiler okadar mülteci bize girdi ama bi emeklisine para bulamadı bu ***** hükümet.
EY-1	Bakın çok bilmiş vatandaş 40 milyon dolar ne yapar bilmem ama 55 milyar dolarlık Suriyeli mülteci (Arap) lara harcandı onu öğrendiği korkma paralarından az sayıdaki sma için ilaç olmayan vatandaşı olmayan (Arap) uçağı sökmeyi öğrendim sayayım mı daha.
KH-2, EKU-2	2011'den bu yana ustalar ve ustalıkla taşkınlık ortaya koyuyorlar. Ülkedeki kadınlara kötü gözlerle bakıyorlar, ekonomimizi mahvediyorlar. Bunca yıl ve bunca sorunun sonunda ne vardı? Türkiye'deki okulların sonlarında suriyeli öğrenci, artık biz mülteci konumundayız.
EY-1	Açımlarda diyen Suriyeli, Afgan, Mülteci yok, intihar eden de yok, sokakta kendini yakan da yok, ama benim insanım açım diyor, çocuklarım böyle bir durum geliyor ki, ya kendini ateşe veriyor ya bir yerden kendinden aşağı ayrılıyor. gerçekten yaşam enerjisi anlatılmıyor.
EY-1	Yoksulluk sınırı kaç olursa olsun o kadar mülteci varken Türkiye vatandaşı verilen Afgan Suriyeli varken kendi sırtımızı doğrultamamışken onlarıda taşıyoruz. Tabii ki fakir kalıcaz. Takma kafana gemi batıyor. Hayırlı olsun de geç.
EY-2	Bir emekli olarak, ülkemde afgan, suriyeli, arap, mülteci vs. istemiyorum. yardım programlarından da istemiyorum. SEN ÖNCE KENDİ SÖKÜĞÜNÜ DİK! EMEKLİNİN AÇ KARNINI DOYUR! Bir sevap işliyeceksen bu önce KENDİ İNSANIN olmalı... #EmekliyeSeyyanenArtıZam #EmekliyeYüzyılınDarbesi
EY-2	Misafirlik bir yerde kalana kadar yaşayan afganlı mültecimiz bizim emeklimiz suriyeli kadar maaş alamıyor suriyeli maaşa bağlı emeklimize 7500 TL maaş ver ak vekiller meclisde mangal yapsın dul yetim sürünsün ne güzel dünya #bist100.
EY-1	Sayın Cumhurbaşkanım; 2011 yılından bu yana Türkiye'de misafir ettiğimiz mülteci mülteci Türkiye'yi bastırdıkça batıyor. Türkiye'de yükselen şeyler: 1- Dolar 2- Enflasyon 3- Faiz 4- kira 5- hayat pahalılığı. Maşallah ne yükseliş ne yükseliş.
EY-1	85 milyon Türk milleti olarak piyasada soruyoruz cevap alamıyoruz. Türkiye Cumhuriyetinin vatandaşlarının kamusal alanları satarken, fabrikaları, ülkenin gelir kaynağı suriyeli, göçmen, mülteci için harcarken, deprem sigortası paraları, ve geçme garantili köprü, yol, yaparken kime sordun.
EGK-2, KH-1	Kiralar böyle artarsa, cami avlusunu kaldırımlarda insanlar yatacak. SONRA biz gelip sosyal devletimiz falan boş laflar, Suriyeli ye, Afgana ve diğer mültecilere sosyal yardım, ücretsiz eğitim, sağlık vb. Her şey bedava, kendi milletini mülteci yapanlar yatacak yerler yok.

KH-2, EGK-1	Anaokuluna giden Türk Çocuklarından 320 TL katkı payı alıyor@MilliEgitimBak aynı sınıfta okuyan Suriyeli yada göçmen çocuklardan beş kuruş para almıyor A101 de çalışıyor anne baba ev kira arabaları yok Suriyeli kişi Hyundai 4x4 aracı var Verelim mi mehteri!!
KH-1	Bu gerçek Türk vatandaşının hastanede ücretsiz muayenesi yapılamaz, ancak suriyeli ise ücretsiz muayene edilirsiniz Bu hükümet döneminde gerçek sahiplerine mülteci muamelesi yapılmaktadır.
EY-2	hiç kaçırmadım için soruyorum yanlış bir şey dersem affola ülkesi 4 te 1 ini suriyeli afganlı dolduran Türk milletini yaşlanmayacak hale gelen ev araba almak hayal kira ödeyemeyecek hale gelen, kendi başına hayatta kalan bazı sakatlıklar nedeniyle düşen düşen.
KH-1	7 ay boyunca randevu bekledim sonunda aldım hastaneye gittiğimde randevusu olupta gelenlerin yarısı Türk değil suriyeli afgan mültecilerdi. Hastane koridoru değil mülteci kampı sanki. Rezalet yönetilen sağlık sistemi Türk halkının alamadı hizmeti mülteci alıyor.
KH-1	Suriyeli ve Afganlı mütecilere yaptıklarını umarım 2024 yılında Türk Vatandaşlarına da yaparsınız. Ücretsiz sağlık hizmetini milletimiz hakediyor.
KH-2	*****... Biz Türk kaynağı bile bu üniversitelere kolay kolay gidemezken Suriyeli mültecilerin bu kadar kolay bu okullara sürü gibi alınıp bir de saçma sapan bi şekilde eğlenmeleri... Eğitim sistemi desen yok mülteci sorunu desen.
KH-1	#AKParti #TBMM #RTErdoğan #YilmazTunc suriyeli olsak #EhliyetAffı nı çıkarmıştınız kendi yurdumuzda çocuklarımız dışlanmıyoruz mültecilere kadar şefkat veriyorsunuz kendi evlatlarınıza. südge denen sistem çalışmıyor sıra bulamıyoruz artık artık.
EY-2	Sayın Başkanım 12 yıldır Türkiye'de misafir ettiğimiz 10 milyona yakın Suriyeli mülteciden dolayı Türk vatandaş işsiz kaldı, ekmeğini kaybetti ve evi soyu tükendi. Suriyelilerin tükettiği kadar biz Türk vatandaşlarını da düşünmenizi rica ediyorum. Biz de inseniz.

Kaynak: Twitter/X platformundan toplanan verilerle araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Mevcut tema ekseninde tweetlerde kullanılan sözcüklerin, Suriyeli sığınmacıları olumsuz bir çerçevede sunduğu göze görülmekte ve ağır olumsuz yüklü ifadeler göze çarpmaktadır. Örneğin mevcut temaya da ismini veren "yük" metaforu, sığınmacıların toplum ve ekonomi üzerinde taşınması gereken bir ağırlık olduğunu ima ederken, **"gemi batıyor"** gibi söylemler ülkenin sığınmacılar yüzünden batmakta olduğu algısını

yaratmaktadır. **“Rezalet”, “yazıklar olsun”** gibi ifadeler mevcut durumu ve hükümetin politikalarını olumsuz bir biçimde niteleyerek halk nezdindeki tepkiyi dile getirmektedir. Buna karşın yüzeyde nötr veya pozitif görünebilecek sözcükler dahi ironik kullanıma sahiptir. Özellikle hükümet yetkilileri tarafından sıkça kullanılan **“misafir”** sözcüğü [11], tweetlerde eleştirel bir tonla tekrar edilerek Suriyelilerin artık kalıcı hale gelmesini ve misafirlik süresinin aşıldığını vurgulamaktadır. Bu sözcük tercihleri, sığınmacıları yardım edilmesi gereken mazlumlar yerine, sorunların kaynağı olan olumsuz aktörler olarak kodlamaya hizmet etmektedir.

Tweetlerdeki cümle yapıları, sorumluluk atfetme ve mağduriyet vurgusu açısından anlam taşımakta ve çoğu ifade etken çatıda kurulu olup, doğrudan faili hedef almaktadır. Örneğin **“Ülkedeki kadınlara kötü gözlerle bakıyorlar, ekonomimizi mahvediyorlar”** cümlesinde özne (sığınmacılar) açıkça belirtilmiş ve olumsuz fiillerle (mahvetmek) bağlanmıştır. Bu şekilde sığınmacılar, aktif bir biçimde zararlı eylemlerin faili olarak sunulmaktadır. Öte yandan, edilgen yapılar ve özne-belirtmeyen formüllerin de sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. **“Emekliler açlık sınırının altında bilinçli olarak bırakılmıştır”** gibi ifadelerde fail olan politika yapıcıların adı geçmemekte, ancak mağduriyetin altı çizilmektedir. Yine **“...mülteci muamelesi yapılmaktadır”** türü edilgen cümleler, Türk vatandaşlarının kendi ülkelerinde ikinci plana atıldığı duygusunu pekiştirirken, bu durumun faili doğrudan belirtilmeyerek genel bir sistem eleştirisine dönüşmektedir. Tweetlerde emir kipleri ve büyük harf kullanımı da dikkat çekmektedir.

[11] Ensonhaber. (2024, Aralık 9). Cumhurbaşkanı Erdoğan: 4,5 milyon Suriyeli bizim evimizde misafir oldu.https://www.ensonhaber.com/gundem/cumhurbaskani-erdogan-45-milyon-suriyeli-bizim-evimizde-misafir-oldu (Erişim Tarihi: 7 Mart 2025).

Örneğin **"SEN ÖNCE KENDİ SÖKÜĞÜNÜ DİK! EMEKLİNİN AÇ KARNINI DOYUR!"** gibi ifadelerde doğrudan muhataba (hükümete) seslenilerek sert bir uyarı ve talep dile getirilmektedir. Bu sözdizimsel tercihler hem öfkeyi hem de çaresizliği yansıtarak söylemin duygusal ve suçlayıcı tonunu güçlendirmektedir.

Tweetlerin içerdiği temel alt metinler, yaşanan toplumsal ve ekonomik sıkıntıların kaynağını Suriyeli sığınmacılar olarak göstermektedir. Tweetler içerisinde mevcut olan alt metinlerden birisi, ekonomik kriz ve geçim sıkıntısıyla bağlantılı olarak düşünebilecek ekonomik yük algısıdır. Enflasyon, hayat pahalılığı, işsizlik, kira artışları gibi olgular sürekli vurgulanmakta ve bunların sığınmacılar nedeniyle ortaya çıktığı ima edilmektedir. Örneğin bir tweette **"Türkiye'de yükselen şeyler: Dolar, enflasyon, kira... Maşallah ne yükseliş!"** denilirken, bu olguların arka planında Suriyelilere yönelik harcamaların yattığı belirtilmektedir. Diğer alt metin, sosyal adaletsizlik ve kaynakların adil paylaşılmamasıyla bağlantılı olan kaynak rekabeti ve mağduriyet algısıdır. Tweetler sıkça **"kendi insanımız açken mültecilere her şey bedava"** söylemini dile getirmektedir. Bu bağlamda sağlık hizmetlerinin ücretsiz alınması, eğitim imkanları, sosyal yardımlar gibi konular mülteciler lehine, Türk vatandaşları aleyhine haksız bir ayrıcalık alanı olarak resmedilmekteir. Örneğin **"Türk çocuğundan katkı payı alınıyor, Suriyeliden alınmıyor"** veya **"Gerçek Türk vatandaşı muayene olamazken Suriyeli ücretsiz muayene ediliyor"** gibi ifadelerin yaygın olduğu görülmektedir. Etnik ve kültürel uyum sorunuyla bağlantılı olarak kavranabilecek güvenlik ve kültürel düzen kodları da mevcuttur. Bazı tweetlerde sığınmacıların "kadınlara kötü gözle baktığı", "**taşkınlık yaptığı"** veya **"ülkenin huzurunu kaçırdığı"** belirtilerek toplumsal düzen ve güvenliğe tehdit oluşturdukları mesajı verilmektedir. Son olarak, kimlik ve aidiyet teması kodları

göze çarpar; **"Artık biz mülteci konumundayız"** diyerek kendi vatanında ikinci sınıf hissine vurgu yapan tweet, Türk kimliğinin değersizleştirildiği duygusunu yansıtmaktadır. Bütün bu alt metinler birleşerek, ekonomik sıkıntıların, toplumsal sorunların ve devletin başarısızlıklarının ortak açıklaması olarak mültecileri gösteren geniş bir üst anlatı oluşturmaktadır.

Tweetlerde öne sürülen iddialar belirli akıl yürütme kalıplarını ve topos olarak adlandırılan argüman şablonlarını izlemektedir. En yaygın strateji, "Önce kendi vatandaşımız" argümanıdır. Bu argüman, Wodak'ın ifadesiyle "sorumluluk toposu" (*topos of responsibility*) ile ilişkilidir. Bu strateji, devletin sınırlı kaynaklarının öncelikle kendi vatandaşlarına yönlendirilmesini savunur ve bu yönüyle refah milliyetçiliği *(welfare chauvinism*) olarak tanımlanmaktadır (Wodak, 2015:45-51).

Devletin kaynaklarının öncelikle kendi yurttaşlarına harcanması gerektiği fikri, **"Bir sevap işleyeceksen önce kendi insanına olmalı"** veya **"Sen önce kendi söküğünü dik!"** gibi ifadelerle güçlü bir şekilde dile getirilmektedir. Bir diğer strateji, sayısal verilerle gerekçelendirme (*topos of numbers*) (Wodak, 2001; Reisigl & Wodak, 2001:76) olarak karşımıza çıkmaktadır. Tweetlerde **"40 milyon dolar… 55 milyar dolar Suriyelilere harcandı"** gibi sayılara vurgu yapılarak, mültecilere ayrıldığı iddia edilen devasa bütçeler öne çıkarılmaktadır. Bu argümantasyon stratejisi aracılığıyla, ekonomik sıkıntının nedeni olarak somut bir fatura ortaya konulması amaçlanmaktadır. Ayrıca tweetlerde, göçmenlerin veya mültecilerin ev sahibi topluma ekonomik, sosyal veya kültürel bir "yük" oluşturduğu iddiasını temel alan bir argüman şablonunu ifade eden yük toposu (topos of burden) (Wodak, 2001) belirgindir. **"Onları da taşıyoruz. Tabii ki fakir kalacağız."** cümlesinde görüldüğü gibi, sınırlı kaynak pastasının sığınmacılar

tarafından tüketilmesinin kaçınılmaz olarak herkesi fakirleştireceği yönünde bir neden-sonuç ilişkisi kurulmaktadır. Bunların yanında, kıyas argümanlarına da başvurulmaktadır. **"Suriyeli maaşa bağlandı, bizim emeklimiz 7500 TL'de kaldı"** gibi Suriyeliler ile Türk vatandaşların aldığı maaşlar, sosyal yardımlar karşılaştırılarak adaletsizlik vurgusu yapılmaktadır. Bazı tweetlerde, bir grubun veya bireyin davranış, değer veya politikalarını, "daha yüksek ahlaki standartlara sahip olduğu" iddiasıyla meşrulaştırmak için kullanılan bir retorik stratejisini ifade eden ahlaki üstünlük argümanı (*moral superiority argument)* göze çarpmaktadır. Bazı tweetlerde, bir grubun değerlerini ya da politikalarını, ahlaki olarak daha üstün olduğu inancına dayandırarak meşrulaştıran söylem stratejileri görülmektedir. Bu argüman, Haidt'in belirttiği üzere, politik kutuplaşmanın temelinde yatan "karşı tarafın ahlaksızlaştırılması" süreci olarak da tanımlanabilir (Haidt, 2012: 104-114). "**Bir emekli olarak ülkemde mülteci istemiyorum... önce emeklinin karnını doyur"** gibi söylemler, kendi ihtiyacı varken başkasına yardım etmenin yanlış olduğu ahlaki tezini işlermektedir. Göçmenlerin veya mültecilerin "güvenlik tehdidi" olarak sunulduğu bir argüman şablonu olan tehlike toposu (*topos of danger*) (Wodak, 2001; Wodak, 2015: 42-44), genellikle istatistiksel verilerden yoksun bir nitelik taşımaktadır. Huysmans (2006), suç oranları ve güvenlik tehditlerinin artırılması söylemlerinin politik meşruiyet kazanmak ve toplumsal korkuları yönetmek amacıyla kullanıldığını vurgulamaktadır. Bu söylemler, seçim kampanyalarında oy toplamak veya hükümetin gücünü pekiştirmek amacıyla "güvenlikleştirme" çerçevesinde işlenmekte ve sıklıkla politik manipülasyon aracı olarak değerlendirilmektedir (Huysmans, 2006, 45-61). Bu argümantasyon stratejisi, aslında devletin sosyal sorumluluklarını azaltmak veya dikkati ekonomik adaletsizliklerden uzaklaştırmak için

kullanılmaktadır (Buzan vd., 1998: 96-99,114). Mevcut tweetlerde de sığınmacılar suç ve huzursuzluk kaynağı gösterilmekte ve bunun bir sonucu olarak "kendi ülkemizde güvende değiliz" hissi açığa vurulmaktadır. Bu çeşitli argümantasyon stratejileri, farklı öncüllerle aynı sonuca –mültecilerin istenmeyen yük olduğu sonucuna– ulaşacak şekilde kurgulanmıştır.

Söylemin ikna gücünü artırmak ve duygusal etki yaratmak için çeşitli retorik araçlardan yararlanılmıştır. Metaforlar ve benzetmeler, durumun vahametini çarpıcı kılmak amacıyla öne çıkmaktadır. **"Gemi batıyor"** metaforu, ülkenin mülteci ağırlığıyla bir felakete sürüklendiği hissini vermekte, yine "**kampı sanki**" benzetmesiyle hastane koridorlarının mülteci kampına döndüğü belirtilerek aşırılık algısı pekiştirilmektedir. İroni ve sarkastik ifade tweetlerde göze çarpan bir başka unsurdur. Örneğin **"Verelim mi mehteri!!**" ifadesi, bir Suriyelinin lüks bir araca sahip olması durumunun alaycı bir kutlama edasıyla belirtmektedir. Burada Mehter Marşı göndermesiyle, aslında durumun gülünç ve kızdırıcı olduğu ima edilmektedir. Benzer şekilde **"Maşallah ne yükseliş ne yükseliş"** cümlesi, ekonomik göstergelerin yükselmesini kutlar gibi görünürken aslında ekonomik göstergelere yönelik eleştirel bir alay barındırmaktadır. Abartma (mübalağa) da retorik bir etki aracı olarak kullanılmaktadır. Örneğin **"10 milyona yakın Suriyeli"** ifadesi, gerçek sayıların [12] çok üstünde bir rakam sunarak tehdidi büyütür ve hedeflenen tepkiyi artırır. Retorik sorular ve seslenişler de Tweetler arasında önemli yer tutmaktadır**. "Kime sordun?", "Cevap alamıyoruz"** gibi sorular, hesap sorar tonda ortaya atılıp cevapsız bırakılarak karşı tarafı (hükümeti) suçlayıcı bir etki yaratmaktadır. Bu retorik

[12] Göç İdaresi (2024), Geçici Koruma. https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 (Erişim Tarihi: 8 Mart 2025).

aygıtlar, tweetlerin yalnızca bilgi aktarmakla kalmayıp aynı zamanda okuyucunun duygularına hitap ederek onları belli bir düşünce etrafında harekete geçirmeyi amaçladığını göstermektedir.

İlgili söylemleri üreten bireylerin zihinlerindeki dünya tasarımları, sığınmacıları ve devleti belirli rollerle konumlandırmaktadır. Bireylerin zihinsel modellerinde Suriyelilerin, çoğunlukla ülkeye dışarıdan gelen ve kaynakları tüketen homojen bir kitle olarak temsil bulduğu aşikardır. Bu modelde sığınmacılar, savaş mağduru insanlardan ziyade **"elini kolunu sallayarak gelen", "çalışmadan geçinen**" ve hatta "**ülkenin düzenini bozan"** kişiler olarak kavramsallaştırılmaktadır. Örneğin tweetlerde Suriyeliler ve diğer yabancı gruplar (Afgan, Iraklı) ardı ardına sıralanarak bireysel farklılıkları silinmiş, tüm sığınmacı grupları tek bir potada eritilmiştir. Bu modele göre sığınmacılar, sıradan vatandaşın *(ingroup)* refahını doğrudan azaltan aktörlerdir. Buna karşılık kendileri (Türk vatandaşları) ile ilgili model, mağdur ve hakkı yenilmiş bir topluluk şeklinde temsil edilmektedir. "**85 milyon Türk milleti**" ifadesiyle tüm vatandaşlar ortak bir çatı altında toplanıp hakları elinden alınan bir kitle olarak konumlandırılmaktadır. Devlet ise bu zihin modelinde ya ihmalkâr ya da taraf tutan bir fail olarak temsil olmaktadır. Bir yandan **"kendi vatandaşına bak(a)mayan hükümet"** modeli öne çıkarken, diğer yandan devletin sığınmacılara kasıtlı biçimde fazla imkân sağlayarak kendi halkına ihanet ettiği inancı görülmektedir. Örneğin **"Gerçek sahiplerine mülteci muamelesi yapılıyor"** ifadesi, devletin asli vatandaşlarını ikinci plana attığı zihinsel modeline işaret etmektedir. Bu bireysel algı yapıları içinde sığınmacılar, sorunların öznesi; vatandaşlar, mazlum özne; devlet ise yanlış politika uygulayan veya adaletsiz davranan mekanizma olarak kodlanmıştır. Bu tür zihinsel modeller, günlük deneyimler

(örneğin hastanede sıra beklerken görülen Suriyeli hastalar) ve anlatılarla beslenerek kalıcı hale gelmektedir.

Toplumsal düzeyde paylaşılan önyargılar ve stereotipler, bu tweetlerdeki söylemin arka planında önemli bir işleve sahiptir. Sosyal biliş perspektifinden bakıldığında, Türk toplumunun bir kesiminde Suriyelilere yönelik kalıp yargıların dilde yeniden üretildiği görülür. Özellikle tembellik, tehlikelilik ve şımarıklık stereotipleri dikkat çekicidir. Nitekim yapılan araştırmalar da Türk kamuoyunun Suriyelileri algılarken en çok "tembel, kaba, kirli ve güvenilmez/tehlikeli" sıfatlarını kullandığını ortaya koymaktadır (Makovsky, 2019). Tweetlerde bu önyargılara uygun biçimde, mültecilerin çalışmaksızın devletten para aldığı, kurallara uymadığı veya suç eğilimli olduğu ima edilmektedir. Örneğin **"Genç Suriyeliler plajda keyif yapıyor, benim gencim askerde can veriyor"** türü söylemler, Suriyelileri mücadeleden kaçan fırsatçılar olarak resmeden yaygın bir toplumsal inanıştan beslenmektedir. Bununla bağlantılı olarak iç grup/dış grup kodlamaları son derece keskindir. "Biz" ve "onlar" ayrımı, hemen her tweette dilsel düzeyde hissedilir. **"Bizim insanımız aç, onlar keyif sürüyor", "kendi evlatlarımıza değil mültecilere şefkat gösteriyorsunuz"** gibi ifadelerde "biz" (Türk milleti) mağdur masum grup; "onlar" (Suriyeliler/mülteciler) haksız çıkar sağlayan dış grup olarak resmedilmektedir. Bu tür bir grup karşıtlığı, sosyal kimlik algısını pekiştirerek, kendi grubunu tehdit altında ve hakkı yenmiş görerek, dış gruba yönelik toplumsal öfkeyi meşru kılmaktadır. Tweetlerde Suriyelilere yönelik sıklıkla kullanılan "Arap" ifadesi etnik vurguyla kullanılmaktadır. Olumsuz bir çerçeve işlevi gören "Arap" ifadesi bu bilişsel çerçevede Suriyeli sığınmacılar, homojen ve değişmez olumsuz özelliklere sahip bir "öteki" kategorisine yerleştirilmektedir. Böylece bireyler, karmaşık

sosyo-ekonomik sorunları basite indirgeyerek zihinlerinde "mülteciler = problem" şeklinde kolay anlaşılır bir neden-sonuç şeması kurmaktadırlar. Bu önyargılı sosyal biliş, söylemin hem kaynağı hem de sonucudur.

Tweetlerdeki söylem, çeşitli ideolojik çerçeveler üzerinden anlam kazanmaktadır. Öncelikle milliyetçilik ve ulus-devletçilik mevcut söylemlere güçlü bir arka plan sağlamaktadır**. "85 milyon Türk milleti", "Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşları"** gibi ifadeler, söylemin ulusal kimlik ve egemenlik vurgusuna dayandığını göstermektedir. Bu ideolojik çerçevede devlet, sadece kendi ulusal topluluğuna karşı sorumlu görülürken; yabancılara tanınan her hak, ulusun hakkından çalınmış kabul edilmektedir. Sığınmacılar de bu milliyetçi bakış ekseninde ülke bütünlüğüne ve milli birliğe yönelik bir demografik tehdit olarak algılanmaktadır. Daha önce ifade ettiğimiz refah önceliği söylemi olarak da anılan, refah şovenizmi (*welfare chauvinism*) (Wodak, 2015:45-51) olarak adlandırılan ideolojik tutum da söylemlerde belirgindir. Tweetlerde mültecilere yapılan harcamaların eleştirisi tam da bu ideolojik zemine oturmakta, **"Fakir kalacağız, gemi batıyor"** söylemi, sınırlı ekonomik kaynağın bölüşümünde ulus-dışı grupları dışlama eğilimini yansıtmaktadır. Keza yapılan çeşitli araştırmalar da Türkiye'de göçmen karşıtlığının birincil motivasyonunun bu refah şovenizmi olduğunu öne sürmektedir (Balta vd., 2025). Bir başka ideolojik çerçeve, toplumsal adaletçilik görünümü altında gelişen popülist söylemdir. Bu bakış açısı, elitlerin sığınmacılara ayrıcalık tanıdığı, halkın ise ezildiği anlatısına dayanmaktadır. Tweetlerde sıkça rastlanan **"vekillere ballı maaş, millet aç"** kıyasları hem ekonomik eşitsizliği hem de mülteci yanlısı elitler mitini birlikte işleyerek kuvvetlendirmektedir. Bunun yanında, **"Sosyal devletimiz falan boş laf"** diyen söylem, devletin geleneksel sosyal görevini (yoksula

bakma) ihmal ettiğini, bunun yerine yanlış politikayla düzeni bozduğunu ileri sürmektedir. Bu eleştiri, devletin bekası ideolojisinin tersine çevrilmiş halidir; başka bir deyişle sığınmacılar nedeniyle devletin bekasının ve toplum düzeninin tehlikede olduğu ima edilmektedir. Özetle, mevcut söylemler ulusal kimlikçi, refahı iç gruba sınırlandırıcı ve popülist-adaletçi ideolojik motiflerle örülmüştür. Bu ideolojik çerçeveler, bireylerin algılarını filtreleyerek sığınmacıları sistematik bir "öteki" konumuna yerleştirmekte ve söyleme tutarlılık kazandırma işlevi görmektedir.

Söylemin şekillenmesinde güncel siyasal, ekonomik ve kültürel bağlamlar belirleyici rol oynamaktadır. van Dijk'in bağlam modeli (van Dijk, 1993a; van Dijk, 2009: 22, 219) kavramıyla ifade edersek, bu tweetleri atan kişiler içinde bulundukları durumu ve olguları belirli bir perspektiften yorumlamaktadır. Özellikle Türkiye'nin son yıllarda yaşadığı ekonomik kriz bağlamı, söylemin tonunu ve içeriğini doğrudan etkilemiştir. Yüksek enflasyon, işsizlik oranlarındaki artış, TL'nin değer kaybı gibi gelişmeler bu söylemin zeminini oluşturmaktadır. Örneğin 2022 yılında enflasyonun %85'i aşarak son 24 yılın rekorunu kırılmıştır (Reuters, 2022). Mevcut ekonomik kriz bağlamı, Suriyelilerin "tüm bunların sorumlusu" olarak etiketlenmesine elverişli bir atmosfer yaratmıştır.

Ekonomik bağlamın yanında siyasal bağlamın da oldukça etkili olduğu söylenebilir. 2011'de Suriye savaşının başlamasıyla Türkiye'nin açık kapı politikası çerçevesinde milyonlarca Suriyeliyi kabul etmesi ve aradan geçen on yılı aşkın sürede Suriyelilerin Türkiye'de kalıcılaşması siyasi tartışmaları alevlendirmiştir. Özellikle 2018'den sonra derinleşen ekonomik sıkıntılar ve 2023 seçim süreci, Suriyeli meselesini siyasetin ana gündemlerinden biri haline getirmiştir (*Asylum Information Database*,

2024). Bu bağlamda muhalefet partilerinin söylemleri sertleşmiş, iktidar partisi dahi söylemini "göndereceğiz" vaadine doğru bir eksene sürüklenmiştir.[13] Nitekim 2023 seçim kampanyalarında hemen her partinin Suriyelilerin ülkelerine dönmesi üzerine projeler önermesi ve medyada göç konusunun yoğun işlenmesi (*Asylum Information Database,* 2024) sıradan sosyal medya kullanıcısının bağlam modelini etkilemiş, "Suriyeliler gitmeli" söylemi yaygın bir argüman haline gelmiştir.

Sığınmacıları toplumsal ve ekonomik sıkıntıların sorumlusu gösteren bu söylemin dolaşıma girmesi ve yaygınlaşması, toplumsal iktidar ilişkileri ve güç asimetrileriyle yakından bağlantılıdır. Öncelikle bu söylemleri üreten ve yayan aktörler, toplumda belirli bir güç konumuna sahip olan veya sesi gür çıkan kesimle olarak düşünülebilir. Siyasi aktörler arasında özellikle muhalefet cephesinde bu dilin benimsendiği görülmüştür. Örneğin 2023 seçim sürecinde bazı siyasi liderler ve partiler, Suriyeli sığınmacıları açıkça hedef alan kampanyalar yürütmüş, "3.6 milyon Suriyeli yüzünden ekonomi bozuldu" gibi argümanlar sunmuştur (Marks, 2024).

Öte yandan, toplumdaki daha az güçlü kesimlerin sesi bu denli duyulur değildir. Özellikle sığınmacıların kendi seslerinin kamusal alanda yeterince yankı bulmaması ve medya kuruluşlarının onları genellikle konuşan değil, hakkında konuşulan bir konumda sunması, görünürlük açısından ciddi bir asimetriyi ortaya koymaktadır. Bu durum, söylemin çoğunlukla tek taraflı gelişmesine yol açmaktadır. Nitekim Erdoğan'a (2011) göre maduniyet yalnızca güçsüzlükle değil, aynı zamanda dikkate alınmama, duyulmaya

[13] Anadolu Ajansı (2023, Mayıs 19). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Suriyeli mültecilerin ülkelerine dönmesini sağlayacağız. https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-suriyeli-multecilerin-ulkelerine-donmesini-saglayacagiz/2901446 (Erişim Tarihi:10 Nisan 2025).

layık görülmeme haliyle tanımlanır. Bu bağlamda, mutlak anlamda edilgen olmasalar da madunların sesleri çoğunlukla yok sayılır; kamusal alanda varlıkları ya silinir ya da başkalarının diliyle temsil edilir.

Başka bir deyişle, güç sahipleri (yerli siyasetçiler, medya figürleri, hatta sosyal medya fenomenleri) sığınmacıları suçlayan söylemleri kitle iletişim araçları aracılığıyla dolaşıma sokarken, sığınmacılar kendi hikayelerini ya da karşı argümanlarını iletmekte güçlük çekmektedir. Böylece toplumda hegemonik bir diskur oluşmakta; sığınmacılar hakkında, sığınmacılar olmadan konuşulmaktadır.

Ayrıca bu söylemin içinde dolaylı olarak baskın olan bir iktidar ilişkisinin de "biz" (çoğunluk) ve "onlar" (azınlık/sığınmacı) arasındaki güç hiyerarşisi olduğunu görebilmek mümkündür. Egemen ulusal çoğunluk söylemi tanımlama gücüne sahiptir; azınlık konumundaki sığınmacılar ise bu tanıma tabi olurlar. Bu bağlamda, toplumun çoğunluğu kendi yaşadığı sorunlar için bir suçlu ararken, sığınmacılar güçsüz konumları nedeniyle savunmasız bir hedef haline gelmektedir. İktidar ilişkilerinin bir diğer boyutu, devlet mekanizmalarının bu söylem karşısındaki tutumudur. Devletin en üst makamları uzun süre sığınmacıları koruyan bir söylemde kalmaya çalışsa da (örneğin "ensar-muhacir" söylemi, sığınmacıların kardeş olarak görülmesi ideali), toplumdaki güç dengesi özellikle 2023 genel seçimleri sürecinde sığınmacı karşıtı tarafa kaydıkça, iktidarın da bu söyleme kısmen angaje olmak mecburiyetinde kaldığı söylenebilir. Sonuç olarak, sığınmacılara yönelik olumsuz söylem, güç sahiplerince üretildiği ve desteklendiği ölçüde ana akım haline gelmiş; buna karşı çıkabilecek güçte kurumsal ya da toplumsal bir odak kaçınılmaz olarak zayıf kalmıştır.

Mevcut söylemlerin inşasında ve yayılımında kurumsal yapılar kilit role sahiptir. Özellikle medya, sığınmacı temsillerinde birincil kurumsal aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Sığınmacılarla ilgili haberler, çoğu zaman suç, işsizlik, kamusal hizmetlere aşırı yük gibi bağlamlarda sunulmaktadır. Nitekim medya analizleri ve yapılan çeşitli araştırmalar, Türk medyasında Suriyeli sığınmacıların sık sık işsizliğin, artan suç oranlarının veya kamu kaynaklarının azalmasının kaynağı olarak gösterildiğini ortaya koymaktadır (Erdoğan, 2021; Tiryaki, 2022). Haber bültenlerinde "Suriyeli bıçakladı", "Suriyeliler esnafa saldırdı" gibi manşetler veya "Suriyelilere şu kadar para harcandı" türü raporlar, kamuoyu algısını şekillendirmede etkilidir. Sosyal medya platformları da kurumsal bir mecra olarak bu söylemi büyütmektedir; provokatif veya duygusal içerikler algoritmalar tarafından daha görünür kılındığından, sığınmacı karşıtı çıkışlar geniş kitlelere ulaşabilmektedir. Son yıllarda YouTube, Twitter gibi ortamlarda sığınmacı karşıtı söylemiyle bilinen kişilerin milyonlarca görüntülenme alması, platformların dolaylı etkisini göstermektedir.

Sığınmacıların toplumsal sorunların sorumlusu olarak gösterilmesi, var olan sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin algılanış ve sürdürülüş biçimini de etkilemektedir. Mevcut söylemler, günah keçisi mekanizmasıyla gerçek sorunların üzerini örtüp eşitsizlikleri yeniden üretmektedir. Toplumdaki gelir adaletsizliği, işsizlik, enflasyon gibi yapısal sorunlar özünde ekonomik politikalar, küresel eğilimler veya sınıfsal dinamiklerle ilişkiliyken; mevcut söylemler bu karmaşık nedenleri basitleştirip, şemalaştırıp mültecilere atfetmektedir. Bunun sonucu olarak kamuoyu dikkati ve öfkesi, sorunun asıl belirleyicilerinden uzaklaşıp görece daha zayıf bir hedefe yönelmektedir. Sorumluluğun

yanlış yere yönlendirilmesi, eşitsizlik üreten politikaların veya ekonomik yapının sorgulanmadan devam etmesine yol açmaktadır.

Ayrıca bu söylemler dolaylı olarak, toplumun alt, yoksul kesimleri arasına bir duvar örerek, yoksul Türk ve yoksul sığınmacıyı karşıtlık olarak sunmaktadır. Aslında ontolojik olarak çokluğun (Hardt & Negri, 2004) bir parçası olan bu iki kesim birbirine düşman olarak çerçevelenmektedir. Dolayısıyla bu tarz söylemsel pratikler aynı zamanda çokluğun tehdit oluşturabilecek potansiyelini ketleme girişimi olarak düşünülebilir.

Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiseri Antonio Guterres, mültecilerin sık sık terörizmden ekonomik sıkıntılara ve ev sahibi toplumların kültürel endişelerine kadar her türlü problemin günah keçisi yapıldığını, oysa aslında asıl tehdidin mültecilerden değil mültecilere yönelik tutumlardan geldiğini vurgulamaktadır (UNHCR, 2015). Bu söz, sorunun özünü işaret eder: Mültecileri suçlu ilan etmek, toplumda nefret ve ayrımcılığı körüklerken, gerçek çözüm yollarını tıkamakta ve sosyal adaletsizliği derinleştirmektedir. Sonuç olarak, mültecileri toplumsal sorunların baş faili ilan eden söylem, mevcut eşitsizlikleri gizleyip sürdürürken yeni toplumsal yarılmalar da yaratmaktadır. Toplum içindeki güç hiyerarşileri korunup tahkim edilmekte; zayıf gruplar (yoksullar, mülteciler) birbiriyle çatışma içerisinde olurken, güçlü kesimler (ekonomik ve siyasi elitler) eleştiriden kaçmaktadır.

5.1.2. Suriyelilerin Etnik Kökenine Yapılan Vurgu: "Ülkemde Arap İstemiyorum"

Bu tema kapsamında yürütülen söylem çözümlemesinde, SBY'de öngörüldüğü üzere mikro, mezo ve makro düzeyler çok katmanlı biçimde operasyonalize edilmiştir. Mikro düzeyde, tweetlerde yer alan sözcük seçimleri, retorik figürler, benzetmeler, tekrarlar ve dilsel karşıtlıklar analiz edilmiştir. "Sülük", "nankör", "Arap istemiyorum" gibi ifadeler, yalnızca olumsuzluk bildirmekle kalmayıp aynı zamanda dehumanizasyon (insandışılaştırma) işlevi taşıyan metaforlar olarak kodlanmıştır. Etken/edilgen yapı tercihleri, failin belirginleştirilip belirsizleştirilmesi yoluyla sorumluluğun yönlendirilmesini sağlayan söylemsel araçlar olarak değerlendirilmiş; iç grup ve dış grup temsillerinde kullanılan zamir ve fiil yapıları dikkatle incelenmiştir.

Mezo düzeyde, Suriyelilerin grup kimliği bağlamında nasıl konumlandırıldığı analiz edilmiştir. Kodlama sırasında, Türk vatandaşlarının "biz" formunda pozitif özelliklerle yüceltilmesi; Suriyelilerin ise homojenleştirilmiş bir "onlar" grubu içinde negatif stereotiplere indirgenerek sunulması, iç grup/dış grup ikiliği çerçevesinde değerlendirilmiştir. "Türküm ve Türk kalacağım" gibi ifadeler, grup kimliği üzerinden aidiyetin pekiştirildiği; "Araplar kaçmayı sever", "Atatürk'e düşmanlık ettiler" gibi cümleler ise dış grubun tarihsel, kültürel ve ideolojik düzeyde ötekileştirildiği temsiller olarak kodlanmıştır. Bu düzeyde, kodlar özellikle sosyal mesafe üretimi, kültürel yabancılaştırma ve ihanet temsilleri ekseninde gruplanmıştır.

Makro düzeyde ise söylemlerin tarihsel ve ideolojik arka planla nasıl ilişkilendiği değerlendirilmiştir. "Arap ayaklanması", "etnik temizlik", "Turan ırkı" gibi söylemler, ulusal kimliğe ilişkin biyolojik/ırk temelli milliyetçi ideolojilerin izlerini taşımakta;

kültürel saflık ve homojenlik ihtiyacına dayalı nativist (yerlilikçi) reflekslerin bir dışavurumu olarak yorumlanmıştır. Bu bağlamda geliştirilen kodlamalar (örneğin "Kültürel Saflık İhtiyacı" veya "Tarihsel İhanet Algısı"), yalnızca bireysel tepki biçimleri değil; toplumsal bellekte yer alan tarihsel anlatılar, sosyal bilişsel kalıplar ve kolektif kimlik kurgularıyla doğrudan ilişkilendirilerek oluşturulmuştur. Tweetlerin üretildiği siyasal ve toplumsal bağlam da dikkate alınarak, özellikle seçim atmosferi, ekonomik kriz ve Afgan mülteci dalgası gibi gelişmelerin söylem içeriğini şekillendirdiği bağlam modelleri analize dahil edilmiştir. Böylelikle her kod, yalnızca söylemsel içerikle değil, o içeriğin zihinsel ve toplumsal kökleriyle birlikte analiz edilmiş; bu temada ayrımcı söylemin çok katmanlı üretim süreçleri disiplinli biçimde görünür kılınmıştır. Bu çerçevede gerçekleştirilen kodlamalar aşağıdaki gibidir:

Tablo 6: Etnik Temelli Dışlama ve Ötekileştirme (ETD)

Kodlar	**Tanım**
Arap Etnik Kimliğiyle İlgili Olumsuz Algılar (ETD-1)	Suriyelilerin "Arap" kimliğinden ötürü kültürel ve toplumsal olarak uyumsuz veya tehlikeli olarak görülmesi.
Kültürel Uyum Sorunu (ETD-2)	Suriyelilerin kültürel olarak Türk toplumuna uyum sağlayamayacakları algısı.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 7: Tarihsel İhanet Algısı (TİA)

Kodlar	**Tanım**
Osmanlı ve Arap Ayaklanması Referansı (TİA-1)	Arap Ayaklanması gibi tarihsel olaylara atıfta bulunarak, Suriyelilerin güvenilmez oldukları algısı.
Etnik İhanet Algısı (TİA-2)	Suriyelilerin savaş sırasında ülkesini terk etmesinin, etnik kimlikleriyle ilişkilendirilmesi.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur

.

Tablo 8: Nativizm (Yerlilikçilik) ve Milliyetçilik (NM)

Kodlar	Tanım
Kardeşlik Algısının Etnik Temelli Olması Gerektiği Düşüncesi (NM-1)	Din üzerinden kardeşlik bağı kurmak yerine, etnik temelli bir kardeşlik inşası.
Kültürel Saflık İhtiyacı (NM-2)	Türkiye'de Arap kimliğiyle göçmenlerin olmaması gerektiği ve ülkenin etnik saflığının korunması düşüncesi.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Bu tema ekseninde atılmış bazı tweetler aşağıdaki gibidir:

Tablo 9: Suriyelilere Yönelik İkinci Tema Kapsamındaki Tweetler

Kod	Tweet Metni
ETD-1, ETD-2	Ne suriyeli ne afgan ne paki hiçbir arap mülteci olmak istemiyorum, buralarda yaşamaya uyum sağlamadık bize Araplara kölelik yapmaya kendilerine benzetmeye kültürümüze hakaret etmeye Atatürke düşmanlık türk milletine düşmanlığa ve kaçakçılık kanunlarımıza hakaretler geldi.
NM-1, NM-2	Sami milletinden değiliz, Hint milletinden değiliz, Aryan milletinden de değiliz. Biz Turan ırkının bir parçasıyız. Bizim Araplar ile tek bağımız İslam dini. Onun dışında benim Araplar ile hiçbir şey olmaz. Yanımda istemiyorum, Suriyeli komşuda istemiyorum. Ülkemde mülteci Arap istemem.
NM-2	Ben Ülkemde Mülteci Suriyeli ve Arap istemiyorum. Ben Türküm ve Türk kalacagim. En büyük dileğim. Elbet bir gün DEVRAN dönecek tüm Tarikatlar kapatılsın diye bas bas bagıracagim.
NM-1	Evini mağazanı malını mülkünü Suriyeli veya Afgan veya bilmem hangi saçma aile mülteci olarak gelene kiraya veren net vatan *****idir. Bu arada hiçbir Arap benim din kardeşim değil. Ben tek kardeşim vardır Türkler. Uygur Türkleri.
NM-2	Ben Ülkemde Mülteci Suriyeli yada Arap istemiyorum. NOKTA.
ETD-1, ETD-2	türk mazlum ve doğrudan yana olmaz ülkesinin çıkarlarını düşünür. Bugün milyonlarca Iraklı Suriyeli ülkemizde mülteci konumunda. Hangisinin ülkeye faydası var? Hiçbirinin. Araplar ile dost olacağıma Amerika İngiltere İsrail ile müttefik olurum.
NM-2	Ülkemde Filistinli mülteci de istemiyorum Suriyeli de istemiyorum komple Arap istemiyorum ben de sen çok istiyorsan Arabistan çölüne gidebilirsin?
NM-2	İstemiyoruz ve sevmiyoruz da hiç de saklamadık bunu. Kanıtlamaya çalışmak çok zor değildi. Ülkemizde olanlar varsa her biri giderken yanında suriyeli arapları da götürürse seviniriz. Ülkemde arap görmekten sıkıldım ve bıktım. Siz kendi kardeşlerinize bakarsınız artık!
ETD-1	Hadi inş onlar sayesinde ucurduklari emlak kira fiyatları da herkesin elinde patlar herseylerini satım Suriyeli Arap mültecileride yanlarına alıp gidebilirler.
TİA-2	Çok güzel haber. İçimizdeki vatanına ihanet etmiş vatansız suriyeli araplardan da aynı tavrı

	bekliyoruz ama nerde onlarda böyle onurlu düşünce. Sülük gibi yapıştılar.
TİA-1, TİA-2	Araplar savaştan kaçmayı sever. Bakınız Suriyeliler... Ama Türk'ler bir kişi kalana kadar evini yurdunu korur. Bunun ile bilgi ülkesi mülteci kampına dönüşsede Türk'ler haklarından gelir..
ETD-1, ETD-2	***** gibi kafan varda ondan. Ülkede 13 milyon mülteci var. 10 milyonu Suriyeli. Ve ürüyorlar.. Araplar arsalarını satın alıyorlar. Yarın Acının kapısına dayandığında Anlayacaksın. Yine karını *****. Arap kalıcı. Hanın büyüklerinden kaynaklanan sorunlar yaşanıyor.
ETD-1	Türkiye'ye gelenler sadece Suriyeli'mi. Arab'ın envai çeşidi geldi. 12 milyonun üzerinde mülteci var. Sınırlarımız korunmuyor. İsteyen geliyor. Burada onlara bakılıyor. Ancak geldileri bu ülkelerde, birliğin değişimie saygı göstermek yerine nankörce açıklamalar.
NM-2	Bende Ülkemde Suriyeli ve Arap mülteci görmek istemiyorum.

Kaynak: Twitter/X platformundan toplanan verilerle araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

İncelenen tweetlerde, sığınmacılara yönelik son derece olumsuz ve aşağılayıcı bir söz dağarcığı göze çarpmaktadır. Örneğin sığınmacılar için **"sülük gibi yapıştılar"** ifadesi kullanılarak, parazitleşme metaforuyla insanlıktan çıkarılmaktadırlar. Benzer biçimde **"ürüyorlar" (çoğalıyorlar)** sözcüğü, sığınmacıları kontrolsüz üreyen hayvanlara benzeterek aşağılamaktadır. Bu tür kelime seçimleri açık bir şekilde *dehumanizasyon* (insandışılaştırma) (Esses vd., 2013) işlevi görmekte, hedef grup toplumun geri kalanından aşağı bir konuma itilmektedir. Ayrıca **"vatan haini", "hain", "nankör", "onursuz"** gibi ağır hakaretler ve olumsuz değer yargıları hem sığınmacılara hem de onlara yardım eden Türk vatandaşlarına yöneltilmektedir. Buna karşılık, tweet sahipleri kendilerini ve iç grubu tanımlarken **"Türküm ve Türk kalacağım", "Turan ırkının parçasıyız"** gibi olumlu ve yüceltici ifadeler kullanmaktadır. Bu durum, van Dijk'in belirttiği pozitif öz-sunum (iç grubun iyi yönlerini vurgulama) ve negatif öteki-sunumu (dış grubun kötü yönlerini vurgulama) stratejilerine örnektir (Tajfel & Turner, 1979; van Dijk, 2006b).

Tweetlerin sözdiziminde, fail ve sorumluluk dağılımı dikkat çekici biçimde örülmüştür. Suriyelilere yönelik suçlamalarda dil yapıları önemli bir rol oynamaktadır. Etken çatılı cümleler (örneğin, **"Araplar savaştan kaçmayı sever"** veya **"Arsaları satın alıyorlar"**) doğrudan Suriyelileri suçlayarak net bir suçlama yaparken, edilgen çatılı veya öznesiz ifadeler **("Sınırlarımız korunmuyor"** veya **"Burada onlara bakılıyor"**) sorumluluğu belirsizleştirmektedir. Edilgen yapılar, "sınırların korunmaması" gibi durumlarda devletin veya yöneticilerin ihmali ima edilse de açıkça isim verilmemektedir. Buna karşılık, **"Suriyeliye evini kiraya veren vatan hainidir"** gibi etken cümlelerde suçlu net bir şekilde hedef gösterilmektedir. Bu dil tercihleri, suçlamaların kesinliğini veya muğlaklığını belirleyerek toplumsal algıyı yönlendirmektedir. Bu durum, dilbilgisinin ideolojik bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir. Olumsuz eylemler doğrudan sığınmacılara yüklenirken (etken fiillerle), iç grubun hataları veya sorumluluğu gündeme geldiğinde edilgen yapı veya belirsiz özne tercih edilerek dikkat asıl hedefe (sığınmacılara) çekilmektedir. van Dijk (1993a), önyargılı söylemlerde dilbilgisel tercihlerin genellikle “biz”i aklama, “onlar”ı suçlama yönünde şekillendiğini belirtmektedir. Nitekim bu tweetlerde de edilgenlik, sığınmacılara yönelik tepkiyi meşrulaştıracak şekilde kullanılarak asıl yapısal sorunların (örneğin sınır güvenliği, devlet politikaları) failini geri planda bırakılmıştır.

Tweetlerin bütüncül anlamına bakıldığında, hepsini kesiştiren temel temanın “Suriyeli/Arap sığınmacılara topyekûn karşıtlık ve dışlama” söylemi olduğunu görmek mümkündür. Her bir tweet farklı ifadelerle de olsa “Ülkemde mülteci istemiyorum” makro mesajını tekrarlamaktadır. Bu ana tema etrafında birkaç alt anlatı dikkat çekmektedir. Kültürel ve kimliksel tehtid bunlardan birisidir. Birçok tweette **“Türk’üm**

ve Türk kalacağım", "Biz Turan ırkıyız, Araplarla işimiz olmaz", "kültürümüze hakaret ettiler, Atatürk'e düşmanlık ettiler" gibi ifadelere rastlanmaktadır. Burada sığınmacılar, Türk kültürüne ve ulusal kimliğe yönelik bir kültürel yozlaşma tehlikesi olarak çerçevelenmektedir. Suriyeliler yalnız güvenlik değil, aynı zamanda Türk milletinin birlik ve değerleri için bir tehdit olarak sunulmaktadır. Tweetler, sığınmacıları "nankör" ve "asalak" olarak resmetmektedir. **"Burada onlara bakılıyor ancak onlar nankörce açıklamalar yapıyorlar"** gibi söylemler, Türkiye'nin onlara yardım ettiği halde sığınmacıların şükran duymayıp sorun çıkardığı yönünde bir üst anlatı oluşturmakta, bu bağlamda sığınmacılar, ülkeye hiçbir faydası olmayan, sadece yük olan kitleler olarak genellenmektedirler. **"Milyonlarca Iraklı Suriyeli… Hangisinin ülkeye faydası var? Hiçbirinin"**. Bu retorik soru ve cevap yapısı, okuyucuya sığınmacıların herhangi bir olumlu katkı yapmadığı sonucunu önceden kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bazı tweetlerde **"Biz bir Türk kalsa vatanını korur, Araplar kaçmayı sever"** denilerek Türklere pozitif, Araplara negatif stereotipler atanmaktadır. Bu anlatıda Türkler savaşçı/kahraman, Araplar korkak/kaçak olarak sunularak tarihî veya etnik bir üstünlük söylemi inşa edilmektedir. Ayrıca, **"Evini mülteciye veren vatan hainidir"** gibi ifadelerle, sığınmacılarla ticari bir ilişki içerisinde olan Türklerin bile iç düşman olarak damgalandığı görülmektedir. Bu da içeride bir "biz ve bizden olmayanlar (işbirlikçiler)" ayrımı yaratarak nefret söylemini daha da keskinleştirir. Özetle, tweetlerin makro düzey semantiği, sığınmacıları ülkenin hemen her sorununa kaynak ve ulusal bütünlüğe tehdit olarak gösteren tek taraflı bir hikâye sunmaktadır. Bu genel anlatı, toplumdaki tüm rahatsızlıkların giderilmesi için sığınmacıların "yok edilmesi/ülkeden gitmesi" gerektiği yönünde örtük bir çözüm stratejisi mesajını da içermektedir.

Ayrımcı tweetlerde öne çıkan akıl yürütme biçiminin, indirgeyici genellemeler üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Tweet yazarları genellikle "eğer X tehdit oluşturuyorsa, X'e karşı önlem alınmalıdır" şeklindeki mantıksal çerçeveyi kullanmaktadır. Bu bağlamda, mevcut tweetler ekseninde X, Suriyelileri işaret etmektedir. **"Yarın kapına dayanacaklar, karını deşecekler"** gibi uç örneklerle sığınmacıların şiddet potansiyeli olduğu iddia edilerek korku yayılmaktadır. Dolayısıyla önlem olarak onların ülkeye alınmaması veya gönderilmesi gerektiği ima edilmektedir.

Mevcut tweetlerde görülen bir diğer strateji, tanımladığı söylem stratejileri bağlamında, ötekileştirme pratikleri çoğunlukla "biz/onlar" ikiliği üzerine kuruludur. Bu stratejiler, referansiyel ve betimleyici tekniklerle belirli grupları kültürel, sosyal ya da ideolojik olarak farklı ve uyumsuz göstererek dışlamayı hedeflermektedir (Wodak, 2001). Örneğin "**Biz Aryan/Sami değiliz, Turan ırkıyız… Araplarla hiçbir bağımız yok"** sözleri, kültürel ve biyolojik ayrılığı mutlaklaştırarak, "bize benzemedikleri için onlarla birlikte yaşayamayız" ana metnini sunmaktadır. Keza, Erdoğan'ın (2021) çalışmasında "Türkiye'deki Suriyelilerin kültürel açıdan bize ne kadar benzediklerini düşünüyorsunuz?" sorusuna "Hiç benzemiyorlar." ve "Benzemiyorlar." şeklinde cevap verenlerin toplamı %77,6 gibi oldukça yüksek bir seviyede gerçekleşmiştir. Bu mantık, ötekileştirilen grubun farklı oluşunu ayrımcılık için meşruiyet zemini oluşturmaktadır. Bunun yanında, bazı tweetlerde sığınmacıların yardım gördükleri hâlde "nankörlük" gösterdikleri söylemi dikkat çekmektedir. Bu strateji, Wodak'ın analiz ettiği üzere, yardım alan ancak sisteme tehdit oluşturduğu varsayılan grupların dışlanmasını meşrulaştırmaya yönelik olup, kötüye kullanım toposu (topos of abuse) olarak adlandırılmaktadır (Wodak, 2001). Tweetler, **"hiçbir Arap benim din kardeşim değil",**

“nankörce açıklamalar yapıyorlar” gibi ifadelerle, Türk toplumunun misafirperverliğine rağmen Suriyelilerin saygısızlık ettiğini öne sürmektedir. Buradaki üstü kapalı akıl yürütme, “misafir olduğu halde minnet duymayan biri, barınmayı hak etmez” şeklinde basitleştirilebilir. Son olarak, tweetlerde “daha iyi çözümler” önerilerek mevcut politikaların reddedildiği görülmektedir. Bu strateji, mevcut söylemin rasyonel alternatifler yoluyla itibarsızlaştırılmasına dayalı popülist bir ikna biçimidir (Wodak, 2015:44-47). **“Araplar yerine Amerika, İsrail ile müttefik olurum”** söylemi, bu argümanı gözler önüne sermektedir. Araplara karşı, normalde toplum tarafından sıklıkla olumsuz çerçevelendiğini düşünebileceğimiz Amerika, İsrail gibi aktörler, sığınmacılar yerine tercih edilebilecek bir seçenek haline gelmektedir.

Tweetlerdeki ikna edici gücü artırmak ve duygusal etkiyi pekiştirmek için çeşitli retorik araçlara başvurulmuştur. Bunların arasında en dikkat çekici metafor, sığınmacıların “sülük” olarak tanımlanmasıdır. Bu metafor, sığınmacıları asalak/parazit olarak çerçeveleyerek toplumun kanını emen, faydasız ve zararlı varlıklar olarak işaret eder. Bu tür tanımlamalar, hedef grubu insanlıktan çıkararak *(dehumanization)* onlara yönelik dışlayıcı tutumların ve potansiyel şiddetin meşrulaştırılmasına hizmet eder. Nitekim Staub, soykırım ve grup şiddeti süreçlerinde farklı olan grupların sistematik biçimde değersizleştirilmesi ve ahlaki normların tersine çevrilmesi sonucunda bu gruplara yönelik şiddetin toplum tarafından “haklı” ve “doğru” görülmeye başlandığını belirtmektedir (Staub, 1989, 17-18). Birçok tweet **“İstemiyorum”** ifadesini birden fazla kez ya da vurgulu biçimde (**hatta “NOKTA.” diyerek**) tekrar etmektedir. Bu yineleme, retorikte tekrarla pekiştirme (*repetition*) stratejisini ifade etmektedir. Aynı cümlenin tekrarı, mesajın zihinlerde yer etmesini ve tartışılmaz bir kesinlik kazanmasını

amaçlamaktadır. **Özellikle "Ben ülkemde Suriyeli ya da Arap mülteci istemiyorum. NOKTA."** tweeti, hiçbir uzlaşmaya alan bırakmayan katı bir tavrı sembolize etmektedir. "**Hangisinin ülkeye faydası var? Hiçbirinin."** örneğinde görüldüğü gibi, yazar kendisi sorup kendisi cevaplayarak tweet okuyucularının düşünmesini engelleyerek kendi yanıtını mutlak doğru olarak sunmaktadır. Bu tarz retorik sorular, okuyucuda sanki ortada zaten üzerinde oydaşmaya varılmış bir gerçek varmış hissi uyandırmaktadır. Tweetlerde Türkler ve Araplar keskin bir çelişki, karşıtlık içinde sunulmaktadır. **"Araplar savaştan kaçar, Türkler sonuna kadar vatanını korur"** şeklindeki genelleyici karşılaştırma, bir yandan Türk kimliğini **"cesur","savaşçı"** gibi nitelemelerle olumlarken, öte yandan Arap kimliğini **"korkak"** gibi nitelemelerle aşağılamaktadır. Aynı şekilde "**Araplar ile dost olacağıma Amerika ile müttefik olurum"** ifadesi, düşman kategorilerini karşılaştırarak Arapların en tercih edilmeyecek ortak olduğu yönünde bir mesaj içermektedir. Bu tür abartılı karşılaştırmalar, hedef grubu olumsuz göstermek amacıyla ironi unsurları da taşıyabilir. Mevcut tema içerisinde Amerika veya İsrail gibi ülkelere mesafeli olması beklenen bir milliyetçi, Arap düşmanlığı ekseninde genellikle karşı durduğu aktörlerle dostluğu yeğlediğini söylemektedir. Bu durum, söylemin altında yatan nefretin dozunu çarpıcı biçimde ortaya koyan ironik bir tezat olarak değerlendirilebilir. Tweetlerde doğrudan mizah örneği az olmakla birlikte, **"çok güzel haber"** gibi ifadelere bağlanan cümlelerde iğneleyici bir alay sezilmektedir. Örneğin bir tweette, bazı yabancıların ülkeyi terk edeceğine dair bir habere **"Çok güzel haber… İçimizdeki Suriyeli Araplardan da aynı onurlu tavrı bekliyoruz ama nerde onlarda o şeref"** denmektedir. Burada ilk cümledeki sevinç ifadesi, devamında gelen aşağılama ile tezat oluşturmaktadır. Bu söylem biçimi alaycı bir üslupla sığınmacıları küçümsemektedir. Sonuç olarak bu

tweetler; metafor, abartı, retorik soru, tekrar ve ironi gibi araçlarla inşa edilmiştir. Retorik araçların ustaca (veya bazen kaba bir şekilde) kullanımı, okuyucuların eleştirel düşünmesini engelleyip güçlü bir "biz ve onlar" hissiyatına kapılmasını kolaylaştırabilir.

Bu tweetleri atan kişilerin zihinlerinde, Suriyelilere ilişkin oldukça tekdüzeleşmiş zihinsel modeller bulunduğunu söylemek mümkündür. van Dijk'in zihinsel model kavramı, bireylerin belirli bir olayı ya da grubu kendi deneyimleri ve bilgilerinin prizmasından nasıl temsil ettiklerini ifade etmektedir (van Dijk, 1995a). Tweet sahiplerinin Suriyelileri algılama biçimi büyük ölçüde negatif kalıp yargılarla biçimlenmiştir. Bu kişiler, genellikle Suriyelileri "Arap" etiketi altında homojen ve sorunlu bir kitle olarak tasnif etmektedir. Daha açık bir ifadeyle, tweet yazarlarının zihinsel modellerinde Suriyeli; vatanını bırakıp kaçan korkak, ülkeye kaçak giren suçlu, Türk milletinin kaynaklarını sömüren nankör gibi imgelerle yer etmektedir. Örneğin bir tweet sahibinin kafasında canlanan sahne, **"ülkesinde savaşırken bile kaçan Arapların, şimdi Türkiye'de kontrolden çıkarak sokaklarımızda cirit attığı ve bize zarar verdiği"** şeklindedir. Bu model içinde sığınmacı, insani yönleri tamamen silinmiş, sadece olumsuz eylemleriyle (kaçmak, üremek, almak, bozmak) belirginleşen bir varlıktır. Sosyal psikoloji açısından bakıldığında, bu denli kutuplaşmış bir zihinsel temsilde bireylerin kendi inanç, görüş veya önyargılarını destekleyen bilgileri aktif olarak arama, bu bilgilere daha fazla değer verme ve karşıt kanıtları görmezden gelme eğilimini ifade eden doğrulama yanlılığının (*confirmation bias*) (Nickerson, 1998) güçlü olduğu söylenebilir. Kişi, kendi ön yargısını destekleyen her olayı/bilgiyi (örneğin bir Suriyelinin karıştığı suç haberi) anımsamakta ve modeline eklemektedir. Buna karşın bu kalıbı bozacak karşı örnekleri (örneğin sığınmacıların mağduriyetleri) görmezden

gelmektedir. Nitekim tweetlerde Suriyelilerin kadın, çocuk, yaşlı, savaş mağduru gibi insani yönlerine dair en ufak bir atıf görünmemekte, hepsi potansiyel suçlu veya yük olarak resmedilmektedir. Bu doğrultuda söylemler, sığınmacıları birer birey veya insan olarak değil, tek tip olumsuz bir kategorinin örnekleri olarak nitelemektedir. van Dijk , böyle durumlarda söylem üreticilerinin kişisel deneyim yerine sosyokültürel kalıplara dayalı çıkarımlarla şekillenmiş zihinsel modellere başvurduğunu belirtmektedir (van Dijk, 2008:63).

Bireylerin bahsedilen zihinsel modelleri içinde bulundukları toplumun ortak bilgi ve inançlarından bağımsız düşünülemez. van Dijk'e göre bireysel biliş ile sosyal biliş arasında bir arayüz mevcuttur ve önyargılar, stereotipler bu arayüz üzerinden paylaşılmaktadır (van Dijk, 2008: 59,202). Türkiye bağlamında, Suriyelilere dair bir dizi yaygın stereotip ve önyargı son yıllarda toplumda kök saldığı görülmektedir. Bu tweetler de bu ortak sosyal bilişten beslenmekte ve onu yeniden üretmektedir. Sosyal biliş düzeyinde işleyen kalıp yargılardan bazıları; **"Suriyeliler suç işler", "mülteciler Türk halkının cebinden geçinir", "Araplar tarih boyunca Türkleri sırtından bıçaklamıştır", "bunlar çoğalıp ülkeyi ele geçirecek"** gibi söylemlerdir. Örneğin, yapılan araştırmalar Türk halkının önemli bir kısmının Suriyelileri "ülkenin asayişi ve ahlakı için tehdit" olarak gördüğünü ortaya koymaktadır (Akbayır, 2022). Toplumsal bellek ve tarihi anlatıların sosyal bilişi şekillendirme özelliği de azımsanamayacak bir durumdadır. Osmanlı'nın son döneminde Arapların isyan edip Osmanlıya ihanet ettiği yönündeki tarihsel anlatı, bugün Arap kökenli Suriyelilere güvensizlik olarak yansımıştır. Tweetlerde de **"Araplar ile hiçbir şeyim olamaz", "Arap istemiyorum"** şeklinde genel ifadeler, aslında Suriyeli özelinde başlayan nefretin genişleyerek tüm Araplara yönelik

bir ırkçılığa dönüştüğünü göstermektedir. Bu da sosyal bilişsel düzeydeki daha derin bir "Arap düşmanlığı" kalıbına işaret etmektedir. Önyargının işleyişini gösteren bir başka unsur da kategorizasyon ve indirgeme mekanizmasıdır: Afgan, Pakistanlı farklı milletler bile bu tweetlerde sırf ten renginden veya dinlerinden ötürü "Arap" kategorisine sokulmaktadır. Bu durum, sosyal bilişteki "bizden olmayan yabancılar" kategorisinin ne denli geniş ve gelişigüzel olabileceğini göstermektedir (Trepte & Loy, 2017). Sonuç olarak sosyal düzeyde paylaşılan birçok yanlış bilgi ve abartılı inanış, bireylerin zihnine kazınarak bu tür tweetlerin kaynağını sağlamaktadır. Sonuç olarak; tweet yazarları, toplumsal bellekte zaten var olan kalıp figürleri (korkak Arap, sülük mülteci, nankör yabancı vs.) kendi söylemlerinde yeniden kullanmakta; böylece bireysel görünen bu nefret söylemi aslında toplumun geniş kesimlerince paylaşılan bir şemaya dayanmaktadır.

Söz konusu tweetlerin, biz/onlar şeklindeki keskin bir grup karşıtlığına dayanan ideolojik bir çerçeve içinde üretildiği görünmektedir. Burada iç grup Türk milleti olarak tanımlanmış ve istisnasız cesur, dürüst, onurlu, vatansever gibi olumlu özelliklerle bezenmiştir. Dış grup ise Suriyeli sığınmacılar özelinde genellenen Araplar olup; hain, korkak, asalak, düşman gibi olumsuzluklar atfedilmiştir. Bu ikili karşıtlığın ideolojik arka planında, etno-milliyetçi bir dünya görüşünün yattığı söylenebilir. Kendini "**Turan ırkı**" olarak tanımlayan bir tweet yazarının söylemi, Türkleri biyolojik-kültürel üstün *(superior)* bir ırk, Arapları ise öteki ve aşağı bir ırk olarak konumlandırmaktadır. Bu, açık bir ırk ideolojisi göstergesidir. Diğer tweetlerde de Atatürk vurgusu, tarikat düşmanlığı gibi unsurlar, bu ideolojik çerçevenin seküler-ulusalcı bir tonda da tezahür edebildiğini göstermektedir. Başka bir deyişle mevcut tweetlerde hem aşırı sağ milliyetçi hem de laik-ulusalcı kesimlerde Suriyeli karşıtlığı ortak bir zemin bulmaktadır. Bu ortak zeminin

ideolojik temeli, ulus devlet vatandaşlığı ve etnik homojenlik fikri olarak düşünülebilir Sığınmacılar bu bağlamda eritilemez bir yabancı unsur olarak ele alınmaktadır. Ayrıca ideolojik çerçeve, sadece etnik değil dini bir ayrımı da içermektedir. Bazı söylemlerde "din kardeşliği" reddedilerek, ümmetçi söyleme tepki verilmekte ve milliyetçi ideoloji dine üstün kılınmaktadır **("hiçbir Arap benim din kardeşim değil, benim tek kardeşim Türklerdir"**).

Bu söylemler, Türkiye'deki Suriyeli tartışmasında iki ayrı ideolojik yaklaşımın çatışmasına dair ipuçları vermektedir: Bir yanda İslami dayanışma (ensar-muhacir retoriği) ideolojisi, diğer yanda etnik milliyetçilik ideolojisi mevcuttur. Burada tweet sahipleri net biçimde ikinci tarafta konumlanmakta ve dini kardeşlik söylemini bile reddederek ulusal kimliği tek referans haline getirmektedirler. İdeolojik çerçevenin bir diğer boyutu da komplo düşüncesi ve düşmanlaştırma eğilimidir. Tweetler, Suriyelileri sanki bilinçli bir projenin parçasıymış gibi görme eğiliminde olup; "**Ülkemizi bölmek istiyorlar", "nüfusumuzu değiştirecekler"** gibi ima ve söylemler, "dış mihrakların oyunu" retoriğine bağlanabilir. Bu ideolojik anlatıda Suriyeliler, kendi iradesiyle hareket eden insanlardan ziyade, Türkiye'ye zarar vermek isteyen güçlerin piyonları gibidir. Böyle bir inanç, sığınmacılara karşı katı önlemleri haklılaştırmak için elverişli bir zemin oluşturmaktadır çünkü bu zemin onları mağdur değil hain konumuna itmektedir. van Dijk (2006b), ideolojilerin üyelerin zihninde şablonlar halinde bulunduğunu ve söylem üretiminde otomatik olarak devreye girerek dili ve anlamı kalıba soktuğunu ifade etmektedir. Mevcut tema da bu duruma işaret etmektedir. İdeolojik inançlar, tweetlerin hem kelime seçiminden tema kurgusuna kadar her düzeyinde kılavuzluk etmektedir.

Söylemin bağlam içinde ele alınması, bu tweetlerin ne tür bir ortamda ve neye tepki olarak üretildiğini anlamak açısından önemlidir. Bağlam modeli, konuşurun içinde bulunduğu durumu (zaman, mekân, sosyal ortam, güncel olaylar, muhatap kitlesi vb.) zihninde nasıl temsil ettiğiyle ilgilidir (van Dijk, 2008:22). Tweetlerin atıldığı dönem ve koşullar göz önüne alındığında, Türkiye'de Suriyeli konusunun sıcak bir gündem maddesi olduğu görülmektedir. Özellikle 2021-2023 arası, ekonomik kriz, enflasyon, işsizlik ve pandemi etkisiyle halkın yaşadığı sıkıntılar artmış; aynı dönemde Suriyeli sığınmacı meselesi de siyasetin ana gündemlerinden biri haline gelmiştir (Akbayır, 2022). Bu dönem, yaklaşan seçim atmosferinde politikacıların sığınmacı karşıtı vaatleri sıkça dile getirdiği bir bağlamdır. Tweetlerin birçoğunda **"elbet bir gün devran dönecek"** gibi ifadeler, siyasi bir değişim beklentisine işaret etmektedir. Bu beklentiye işaret eden yazarların muhtemelen muhalif bir konumdadır ve mevcut iktidarın Suriyeli politikasına tepki duymaktadırlar. Nitekim **"sınırlar korunmuyor, isteyen geliyor"** söylemi, hükümetin sınır güvenliğini sağlayamadığı imasında bulunmaktadır. Ayrıca **"tarikatlar kapatılsın diye bağıracağım"** diyen tweet, Suriyeli meselesini ülkedeki İslami gruplarla ilişkilendirerek siyasi/ideolojik bir bağlama oturtmaktadır. Bu bağlam, Türkiye'deki seküler–modernist–ulusalcı zihniyet yapısının hem iktidarın politikalarına hem de sığınmacılara karşı duyduğu tepkinin birleştiği bir noktayı yansıtır. Bağlam modellerine etki eden bir diğer güncel gelişme de Afgan sığınmacı dalgası ve 2021'de Taliban'ın Kabil'i ele geçirmesi sonrası Türkiye'ye yönelen göçtür (Işığıçok & Kariman, 2022). Tweetlerde Afgan ve Pakistanlılardan da bahsedilmesi **("ne Afgan ne Paki hiçbir Arap mülteci istemiyorum")** bu uluslararası gelişmenin iç bağlamı etkilediğini göstermektedir. Başka bir deyişle yazar, sadece Suriyelileri değil, o sıralarda medyada

sıkça görülen Afgan sığınmacıları de aynı kategoride algılamaktadır. Bu, 2021 yazında Türkiye'de sosyal medyada Afgan sığınmacılara karşı yoğun tepki görüldüğü, sınır görüntülerinin yayılıp kamuoyunda infial oluştuğu bir döneme tekabül etmektedir (Danış, 2021). Dolayısıyla bu tweetlerin bağlam modeli, "ülkemiz doğudan kontrolsüz bir göç akınına uğruyor" şeklindeki genel algıyla şekillenmektedir.

5.1.3. Suriyelileri Beka Sorunu Olarak Görmek: "Türkiye İşgale Hazırlanılıyor"

Bu temada yapılan çözümleme, SBY'nin mikro, mezo ve makro düzeylerini operasyonalize ederek, söylemin yalnızca içeriksel değil, aynı zamanda bilişsel ve bağlamsal katmanlarını da görünür kılmayı amaçlamaktadır. Mikro düzeyde, tweetlerde yer alan kelime seçimleri, sözdizimi ve retorik yapı detaylı biçimde incelenmiştir. "İşgal", "istila", "nüfus bombası", "beleşçi" gibi güçlü olumsuz çağrışımlar taşıyan sözcükler hem fiziksel hem de kültürel anlamda tehdit algısını pekiştiren söylem araçları olarak analiz edilmiştir. Özellikle "biz Türkler" ile "onlar (Suriyeliler)" arasında kurulan keskin karşıtlık, kelime düzeyinde kutuplaştırıcı bir dilin varlığını ortaya koymuş; etken/edilgen yapı kullanımı ise failin belirsizleştirilerek komplo atmosferi yaratma işleviyle değerlendirilmiştir.

Mezo düzeyde, tweet üreticilerinin zihinsel modelleri dikkate alınarak, Suriyeli mültecilerin nasıl temsil edildiği analiz edilmiştir. Kodlamalar, demografik tehdit, işgal korkusu, kültürel erozyon ve rejim değişikliği kaygısı gibi dört nokta üzerinden inşa edilmiştir. Bu düzeyde bireylerin zihinlerinde şekillenen temsil şemaları, sığınmacıları salt bireyler değil, "nüfus mühendisliği aracı", "kültürel sabotaj unsuru" ve "komplo

piyonları" gibi rollerle tanımlamaktadır. Tweetlerde sıkça yer alan "Türkler azınlık olacak", "ülkeyi kamp yaptılar", "kültürümüzü bozuyorlar" gibi ifadeler, bu zihinsel modelin sabit bileşenlerini oluşturmaktadır. Böylece kodlamalar, yalnızca içerikteki tematik kategorilere değil, söylemi üreten aktörlerin düşünsel yapısına da referans vermektedir.

Makro düzeyde ise söylemin içinde yer aldığı siyasal, tarihsel ve kültürel bağlam analiz edilmiştir. Kodlamalarda yer alan "Büyük Ortadoğu Projesi" (KT-1), "yabancı müdahale iddiası" (KT-2), "rejim tehdidi" (KEU-2) gibi unsurlar, yalnızca söylemsel öğeler değil, aynı zamanda yerleşik ideolojik anlatıların dışavurumu olarak ele alınmıştır. Bu düzeyde, kodlar Türkiye'deki ulusal kimliğin savunusu, devletin bekası ve kültürel bütünlüğün korunması gibi ideolojik yapılarla doğrudan bağlantılı şekilde tasnif edilmiştir. Söylemdeki tehdit anlatısı, yalnızca sığınmacıların fiziksel varlığına değil, onların sembolik anlamına yöneliktir; Suriyeliler hem nüfus hem de değerler düzeyinde "istilacı öteki" olarak kodlanmıştır. Bu analiz düzeyi, tweetlerin doğrudan dilsel yapılarının ötesine geçerek, onların beslendiği toplumsal korkular, tarihsel travmalar ve politik gerilimleri de hesaba katmaktadır. Böylece yapılan çözümleme, mikro ifadelere sinmiş ideolojilerin nasıl mezo düzey zihinsel modellerle şekillendiğini ve makro düzey bağlamsal akışla nasıl toplumsallaştırıldığını bütüncül biçimde ortaya koymuştur. Bu çerçevede gerçekleştirilen kodlamalar aşağıdaki gibidir:

Tablo 10: Güvenlik ve Beka Sorunu Algısı (GB)

Kodlar	**Tanım**
Demografik Tehdit (GB-1)	Göçmenlerin nüfus artışıyla Türklerin azınlık durumuna düşeceği korkusu.
İşgale Hazırlık Algısı (GB-2)	Suriyelilerin ülkeye yerleştirilmesinin, Türkiye'ye yönelik bir işgal planının parçası olarak görülmesi.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 11: Komplo Teorisi ve Uluslararası Plan Algısı (KT)

Kodlar	Tanım
Büyük Ortadoğu Projesi (KT-1)	Suriyelilerin BOP kapsamında Türkiye'yi Araplaştırma veya etnik olarak dönüştürme projesi olarak görülmesi.
Yabancı Müdahale İddiası (KT-2)	Suriyelilerin Türkiye'ye uluslararası bir plan çerçevesinde yerleştirildiği ve ülkenin kontrolünü ele geçirmeyi amaçladığı düşüncesi.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 12: Kültürel ve Etnik Uyum Sorunu (KEU)

Kodlar	Tanım
Kültürel Çatışma (KEU-1)	Suriyelilerin Türk kültürüne uyum sağlayamayacağı ve kültürel değerleri bozacağı algısı.
Rejim ve Dini Etki Kaygısı (KEU-2)	Suriyelilerin İslami değerleri ve cihat çağrılarıyla Türkiye'nin seküler yapısını tehdit edeceği kaygısı.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Bu tema ekseninde atılmış bazı tweetler aşağıdaki gibidir:

Tablo 13: Suriyelilere Yönelik Üçüncü Tema Kapsamındaki Tweetler

Kod	Tweet Metni
GB-2	Ülke kaynıyor bunlardan biz türkler mülteciler kendi başlarına tahammülümüz kalmadı bunlara resmi olarak işgal ediliyoruz devran dönüyoruz ve bir Suriyeli burada kalmayacak bu vatan kolay kazanılmadı beleşcilere bırakmayız.
GB-1	Ülkeyi yönetenler mülteci kampına çevirenler Suriyeli sığınmacılar da nüfus artış tablosu görebiliyorsunuz ülke tehlike altında beka sonunumaya başladı Bir an önce ülkelerine gönderilme iş bırakma ya da gidişat iyi değil ülkelerde başkan seçecek kadar çoğunluğa sahip.
KU-1, KT-1	Yoktu ama bu kadar kaçak mülteciler yoktu Bu kadar Suriyeli yoktu 2010'dan itibaren fena örgütlenen Çeteleri kurdular Bu kadar Atatürk'e açık açık hakaret eden nankör oç yoktu hepsi cesaretlendiği için son yıllarda bu sayı arttı TC kaldırılmamıştı ama operasyon çektiler Türklüğü mahvedip bu toprakları biraz daha Araplaştıracaz diye açık açık amaçlarını beyan etmemişlerdi.
GB-2	Sorun sadece suriyeli göçmen sorunu değil,Türk devletinin beka sorunudur. Bütün mültecileren güzel şekilde okullara gönderilmeli. 29 Mayıs 153 ten beri Türk yurdu olan bu vatan bazı ayak oyunlarıyla diğer ülke insanlara açık hale getirilip işgale hazır olunmak isteniyor.
GB-1	Etrafına bir bakı mülteci rejimi oluşmuş bir ülke, her yerde afgan, suriyeli, pakistanlı, afrikalı. Bunlar 8,er çocuk doğurup 10 yıl sonra bu ülkenin

	başına en büyük bela olacak. Hiç rahatsız olmuyorum? Ülkenin kaynakları bunlara akıtılıyorken hiç mi vicdanın sızmıyor.
KT-1	Türkmen beyim;milliyetçi olarak sizden tek ricamız bu suriyeli Afgan ırak nekadar irticacı sığınmacı işgalci mülteci kim varsa memleketlerine gönderme savaş falan yok yalan söylüyorlar amaç BOP projesi ve Türk kanını bu şekilde örf adet vemizi kimyayı bozmak korunmamış mısınız?
KT-1	kim ulkede suriyeli mülteci istiyorsa BOP hizmetkari Turkiye Cumhuriyeti ve Türkün düşmanıdır.
KT-2	Türkiye ile Suriye arasında ki mayınlar kaç yılında ve neden temizlendi? 2010 yılında organik tarım yapmak için.Suriye iç savaşı 2011 de başladı?organik tarım yapıldı mı?yapılmadı. Onun yerine 6 milyon Suriyeli mülteci geldi.Oynanan oyun şimdi anlaşıldı mı?
KT-2	Google da CIA ajanı olduğuna dair ciddi iddialar var eğer doğruysa samimi bulmuyorum bu yıllar önce Suriyeden bize kaçan Suriyeli mültecilerin kamplarini ziyaret etmişti sonra zaten mülteci kamplari kaldırıldı sanırım mülteciler ülkemize temelli yerleştirildi.
KEU-2	Benim korkum da bu zaten...bilinçli bir şekilde ülkemize sokulan sözde mülteci Afgan ve Suriyeli ler umarım rahat dururlar. Malum ortalık cihat diye bağıran yobazlar dan geçilmiyor...sonumuz iyi olur inşallah.
KEU-2	O kadar genç Afgan suriyeli ve bilmem ne yediği belirsiz genç mülteci boşuna getirilmedi bu ülkeye, iç savaş senaryoları ile anayasa ve rejim değişikliğine hazırlanıyorlar, İran da İslami devrim nasıl oldu inceleyin beni anlarsınız.
KT-1, KT-2	#filistin #israil #bop buyuk israil devleti icin çalışan #devşirmeyahudiler vadedilmiş topraklar planlıgöç Yapay depremler ile boşaltılan topraklara suriyeli mülteci görünümlü iranlı mülteci görünümlü filistinli görünümlü yahudi asıllı kişilerin yerleşmesini istemiyorum.
KT-2	Türkiye 20 yılda 50 yıl geri gitti. Hukuk ? Yok. Eğitim ? Yok. Ama parsel parsel sattılar memleketi yabancıya, halâ da satıyorlar. Milyonlarca mülteci. Suriyeli, Afganistanlı. KÖR MÜSÜNÜZ ?

Kaynak: Twitter/X platformundan toplanan verilerle araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

İncelenen tweetlerde oldukça olumsuz çağrışımlı sözcüklerin tercih edildiği görülmüştür. Suriyeli sığınmacılar "**kaçak mülteci**", "**işgalci**", "**beleşçi**" gibi ifadelerle tanımlanmaktadır. Bu kelime seçimleri, hedef grubu olumsuz çerçevelerken, Türk vatandaşları genellikle "biz Türkler" diye anılıp mağdur bir pozisyonda sunulmaktadır. "**Türk ırkı**", "**Türk kanı**" gibi ifadeler nötr görünmekle birlikte, bu sözler etrafında

pozitif bir öz yüceltme vurgusu görülmektedir. Örneğin, "**Bu vatan kolay kazanılmadı, beleşçilere bırakmayız**" ifadesinde vatan kavramı kutsal bir pozisyonda konumlandırılırken, sığınmacılar "**beleşçi**" sıfatıyla değersizleştirilmektedir. Dolayısıyla, sözcük tercihleri keskin bir iç grup/dış grup karşıtlığı yaratacak şekilde olumluyu "Türk"e, olumsuzu "Suriyeli"ye yüklemektedir. Bu bulgu, literatürde Türkiye'deki sığınmacı söylemlerinin sığınmacıları çoğunlukla "tehdit", "suçlu" veya "tehlike" olarak çizdiğini belirten araştırmalarla uyumlu gözükmektedir (Erdoğan-Öztürk & Işık-Güler, 2020; Yılmaz vd., 2023).

Tweetler dilbilgisel açıdan incelendiğinde, genellikle failin kim olduğuna göre etken ve edilgen yapı seçimlerinin değiştiği görülmektedir. Etken çatılar, özellikle sığınmacıları fail konumuna yerleştirip, "**Ülke mültecilerle doldu ve hızla ürüyorlar**", "**Çeteleri kurdular**", "**Atatürk'e hakaret eden nankörler cesaretlendi**", "**Bu toprakları Araplaştıracağız diye amaçlarını beyan ettiler**" gibi ifadelerle suçlama yapılırken kullanılmaktadır. Bu cümlelerde özneler (sığınmacılar) doğrudan eylemi gerçekleştiren olarak sunulmaktadır. Bu kullanım, sığınmacı karşıtı öfkeyi somut bir hedefe yöneltmekte ve dış grubun aktif biçimde kötücül eylemlerde bulunan bir özne olarak konumlanmasını sağlamaktaktadır. Buna karşın, Türkleri mağdur gösteren ve ifade edilen bu mağduriyetin arka planındaki komplolara değinen tweetlerde edilgen yapılar öne çıkmaktadır. Örneğin "**resmi olarak işgal ediliyoruz**" veya "**ülke ... diğer ülke insanlarına açık hale getirilip işgale hazır olunmak isteniyor**" gibi ifadelerde fiiller edilgen çatıda kullanılarak, belirsiz bir fail tarafından Türk halkının maruz bırakıldığı olumsuz duruma değinilmektedir. Bu edilgen yapı, "biz" (Türkler) öznesini edilgen konuma itip mağduriyeti vurgularken, aynı zamanda faili örtük bırakarak komplocu bir

etki yaratmakta; işgal fiilinin kim tarafından gerçekleştirildiğini "söylenmeden" ima etmektedir. Bazı cümleler dilbilgisel olarak eksiltili yahut devrik olup, bu durum tweet ortamının kısıtlı karakter sınırıyla ilişkili olabileceği gibi, yoğun duygusal tepkiyi yansıtan parçalı anlatım tarzından da kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, sözdizimsel tercihler söylemin amacına hizmet edecek şekilde ayarlanmış: Sığınmacılar etkin tehdit unsurları olarak gösterilirken, Türkler edilgen kurbanlar olarak sunulmaktadır.

Hemen her tweette, sığınmacı nüfusunun kontrolsüz biçimde arttığı ve yakın gelecekte Türklerin kendi vatanlarında azınlık kalacağı endişesi vurgulanmaktadır. "**Hızla ürüyorlar, ileride Türk ırkı azınlıkta kalacak**" cümlesi, "**8'er çocuk doğurup 10 yıl sonra bu ülkenin başına bela olacaklar**" gibi ifadeler bu demografik endişeyi yansıtmaktadır. Suriyelilerin sayı olarak Türkleri geçeceği ve hatta "kendi başkanlarını seçecek kadar çoğunluğa sahip" olacağı ileri sürülmektedir. Bu söylem, Batı'da da gözlenen "büyük yer değiştirme" (*the great replacement)* olarak tanımlanan; Avrupa'daki etnik olarak homojen nüfusların, kasıtlı olarak Avrupa dışı kökenli göçmenlerle demografik olarak değiştirildiği iddiasına dayanan bir komplo teorisinin (Ekman, 2022) Türkiye'deki bir yansıması olarak kavramak mümkündür.

Mevcut tweetlerde Suriyeli sığınmacı konusu basit bir göç meselesi değil, doğrudan Türk devletinin bekasını tehdit eden bir kriz olarak çerçevelenmektedir. "**Ülke tehlike altında, beka sorunu olmaya başladı**" ve "**Türk devletinin beka sorunudur**" gibi ifadeler, Suriyeli varlığını devletin ebediliğine yönelik en üst düzey tehdit olarak işaret etmektedir. Bu çerçevede, vatan toprağının kaybedilmesi, devletin elden gitmesi gibi korkular harekete geçirilmekte ve okuyucuda bir panik hissiyatı uyandırılmaktadır. Huysmans (2000) ve Hart (2013) tarafından da vurgulandığı üzere, göç karşıtı söylemler,

göçmenleri ulusal toplumun bütünlüğünü tehdit eden varoluşsal bir unsur olarak çerçevelemekte; bu tür stratejiler, toplumu "biz" ve "onlar" biçiminde kutuplaştırarak, sosyal uyumu değil, dışlayıcı kimlik temsillerini ön plana çıkarmaktadır.

Öne çıkan bir diğer unsur, sığınmacıların Türk kültürüne ve milli kimliğine yönelik bir erozyon ve tahrip unsuru olduğu iddiasıdır. Tweetlerden biri doğrudan "**Türklüğü mahvedip bu toprakları Araplaştıracağız diye amaçlarını beyan ettiler**" diyerek, Türkiye'deki Suriyeli varlığını Türk kimliğini ortadan kaldırma projesi olarak sunmaktadır. Bu söylemde sığınmacılar sadece sayısal değil kültürel bir istila ile de suçlanmakta; Atatürk'e hakaret eden "**nankörler**" olarak anılmakta, "**örf adet ve kimyayı bozmak**" ile itham edilmektedirler. Bu etiketlenme biçimleri, Suriyelileri ulusun değerlerine düşman, uygarlık düzeyine tehdit bir grup olarak resmetmektedir. Bu resmediş, Türkiye'de tarihsel olarak inşa edilen bir imgelemle birlikte okunduğunda anlam kazanmaktadır. Türk ulusunu Arap ulusunun karşısında konumlandırma olarak ifade edebileceğimiz bu gelenek, mevcut söylemlerde canlanmaktadır. Özellikle Cumhuriyet döneminde eğitim ve resmi tarih söyleminde Araplar "hain, cahil, geri" olarak resmedilmiş ve modern Türk kimliği bunların zıddı olarak inşa edilmiştir (Çiçek, 2012). Bu tarihsel önyargılar, tweetlerde Suriyeli Arap mülteciler üzerinden yeniden üretilmektedir.

Birçok tweette sığınmacıların gelişi rastlantısal veya masum görülmemekte, arkasında kasıtlı bir plan aranmaktadır. Örneğin bir tweetde, Suriye sınırındaki mayınların 2010'da temizlenip hemen sonra (2011) iç savaş çıkmasını ve "6 milyon Suriyelinin gelmesini" bir "oyun" olarak nitelemekte, "**Oynanan oyun şimdi anlaşıldı mı?**" ifadesiyle mülteci akınının önceden planlanmış bir uluslararası komplo olduğu ima

edilmektedir. Yine iki tweette geçen "BOP projesi" (Büyük Ortadoğu Projesi) göndermesi, Suriyeli sığınmacıların aslında ABD-İsrail eksenli bir planın parçası olarak Türkiye'ye gönderildiği şeklindeki komplo teorisini yansıtmaktadır. Bu anlatıda, mevcut hükümet ya da "ülkeyi mülteci kampına çevirenler" de bu plana hizmet eden iç ihanet odakları olarak gösterilmektedir. "**Kim ülkede Suriyeli mülteci istiyorsa BOP hizmetkârı ve Türk'ün düşmanıdır**" ifadesi, Suriyelilere hoşgörüyle yaklaşan herkesi de düşman olarak konumlandıran ve ihanet içinde tanımlayan uç bir söylemi yansıtmaktadır. Sonuç olarak, makro düzeyde tweetlerin anlam dünyası, sığınmacıların gelişini basit bir göç olayı değil, bilinçli bir istila senaryosu ve iç-dış düşmanların ortak komplosu olarak kodlamaktadır. Mevcut anlatılar, genel olarak birlikte işlemiş ve tweetlerin bütünsel anlamını oluşturmuştur. Her bir tweet, yukarıdaki unsurlardan birkaçını birden içererek hem korku, öfke, nefret gibi duygusal tepkileri hem de sayılar, tarihsel referanslar gibi rasyonel gerekçeleri bir araya getirmektedir.

Tweet sahipleri, öne sürdükleri iddiaları meşrulaştırmak ya da desteklemek için çeşitli akıl yürütme stratejilerine ve topos olarak adlandırılan (Wodak, 2001) ortak düşünce kalıplarına başvurmaktadır. Birçok tweet, sığınmacı nüfusuna dair abartılı veya bağlamdan kopuk sayısal iddialar aracılığıyla argüman sunmaktadır. Örneğin "**8'er çocuk doğuruyorlar**", "**6 milyon Suriyeli geldi**" gibi ifadeler, sığınmacıların sayılarının abartılarak toplum için bir tehdit olarak sunulmasının örnekleri, göçmenleri "tehlike" olarak sabitleyen bir söylemin parçasıdır. Mevcut söylemleri, günümüz dünyasında özellikle Avrupa eksenli güvenlikleştirmeci söylemlerle ilişkilendirebilmek mümkündür. Güvenlikleştirmeci söylemlerin göçmenlere yönelik, "istila", "akın", "işgal", gibi sözcükler tercih ettiği sıklıkla görülmektedir (Baysal & Lüleci, 2015). Bahsedilen bu

demografik tehdit algısı Erdoğan'ın (2021) çalışmasında da, Türk toplumunun Suriyeliler eksenli en büyük kaygısının %74,2 oranıyla "Suriyelilere vatandaşlık verilmesi" olarak tespit edilmiştir. Suriyelilere vatandaşlık verilmesi, demografik işgalin gerçekleşmesinin son aşaması olarak görülmektedir Göçmenlerin kültürel farkları ve sayıca fazlalıkları, ev sahibi toplumun "uyum kapasitesini" aşan bir kriz olarak tanıtılmakta ve böylece dışlanmaları meşrulaştırılmaktadır (Buzan, 1993; Ibrahim, 2005). Oysa veriler, Türkiye'deki uzun yıllar içindeki Suriyeli doğumlarının toplam yıllık doğumların bir kısmını oluşturduğu göstermektedir. 2011-2019 yılları arasında Türkiye'de yaklaşık 450.000 Suriyeli bebek doğmuştur. Yalnızca 2019 yılında ise Türkiye genelinde 1.183.652 doğum gerçekleşmiştir (Independent Türkçe, 2020). Mevcut tweetlerde ampirik verilere dayanan oransal karşılaştırmalar kullanılmak yerine, tekil büyük rakamlar (milyonlar, 8 çocuk) mutlak bir tehlike sembolü olarak kullanılmaktadır.

Tweetlerdeki komplo anlatılarında, belli olaylar arasında nedensel bağ kurma stratejisi görülmektedir. Özellikle sınır mayınlarının temizlenmesi ile mülteci akını arasındaki kronolojik yakınlık, "işgal planının" kanıtı gibi sunulmaktadır. Bu örnekte, latince "*post hoc ergo propter hoc*" olarak adlandırılan ve Türkçe'ye "sonra oldu öyleyse bu yüzden oldu" olarak çevirebileceğimiz, iki olay arasındaki zamansal ardışıklığın, otomatik olarak nedensel bir ilişki olarak yorumlanması olarak tanımlanabilecek bir yanılsamanın izleri görülmektedir (Pinto, 2001). Wodak, sağ popülist söylemlerde komplo teorilerinin, görünmeyen aktörler ve bağlantılar aracılığıyla olayların arkasında gizli planların olduğu izlenimini yarattığını ve bu yolla kamuoyunda yönlendirilmiş bir uyanış hissi inşa edildiğini belirtmektedir. (Wodak, 2015:47).

Tweetlerin bazıları argümanlarını tarihsel referanslara atıfla güçlendirmeye çalışmaktadır. Örneğin "**29 Mayıs 1453'ten beri Türk yurdu olan bu vatan...**" diyerek İstanbul'un fethine gönderme yapılması, sığınmacı konusunu milli-tarihi bir bağlama oturtma çabası olarak yorumlanabilir. Bu tür referanslar, okuyucunun milli duygularına hitap etmekte ve argümana duygusal bir zemin sağlamaktadır. "**Bu vatan kolay kazanılmadı**" gibi Kurtuluş Mücadelesini ima eden ifadeler de benzer şekilde, Suriyelileri kovma fikrini vatanı savunma söylemi ile eşdeğer görmektedir. Bir tweette ise Atatürk'ün adı geçmekte ve Suriyeliler "**Atatürk'e hakaret eden nankörler**" olarak tasvir edilmektedir. Bu örnekte, Türkiye Cumhuriyeti adına büyük bir otorite figürü olan Atatürk'e saygısızlık yaptıkları iddiası üzerinden Suriyeli karşıtlığı meşrulaştırılmaktadır.

Tweetler sadece olgusal iddialarla değil, sıkça duygu yüklü ve ahlaki çıkarımlarla da desteklenmektedir. "**Hiç mi vicdanın sızmıyor?**", "**Bu ülkeye hiç mi acımıyorlar?**" gibi sorular, okuyucunun vicdanına seslenerek ahlaki bir panik (Cohen, 1972) yaratmaktadır. Özellikle "**vatanı beleşçilere bırakmayız**" ifadesi, vatanı korumak olarak adlandırılabilecek ahlaki bir duruşu sloganlaştırmaktadır. Bu yolla, sığınmacı karşıtı eylem bir nevi ahlaki zorunluluk gibi lanse edilmektedir. Akıl yürütme, rasyonel olmaktan çok değer temelli bir hâl almakta; sığınmacılara karşı olup olmama meselesi, vatanı sevip sevmeme dilemması haline gelmektedir. Wodak'a göre, sağ popülist söylemlerde, ahlaki değerlendirmelere ve tarihsel mitlere dayalı meşrulaştırma stratejileri, özellikle ötekileştirici politikaların kamuoyu desteği kazanmasında kritik rol oynamaktadır. (Wodak, 2015: 27-28). Sonuç olarak, tweet sahipleri argümanlarını inşa ederken bilimsel veya doğrulanmış bilgiye dayalı bir akıl yürütme yerine, önyargı ve korkuları harekete geçiren bir strateji izlemektedir. Bu durum, çalışmalarda Türkiye'de

Suriyeli karşıtı çevrim-içi söylemin dezenformasyon ve nefret kalıplarıyla örülü olduğu bulgusuyla örtüşmektedir **(**Yılmaz vd., 2023; International Crisis Group, 2021).

Tweetlerde kullanılan dilsel ve retorik araçlar, mesajın etkisini artırmaya yönelik dikkat çekici unsurlar barındırmaktadır. "**İşgal**", "**istila**", "**bela**", "**kaynakların akıtılması**", "**ülke kaynıyor**", "**mülteci kampına çevrildi**" gibi ifadeler yoğun metaforik anlamlar içermektedir. Özellikle sığınmacı varlığı doğrudan savaş ve istila terimleriyle tanımlanarak bir "düşman ordusu" imgesi oluşturulmaktadır. "**Ülke kaynıyor**" ifadesi, toplumun artık son raddeye ulaşan, içten içe fokurdayan bir kazan gibi patlama noktasında olduğunu ima ederken, "**mülteci rejimi oluşmuş bir ülke**" benzetmesi, Türkiye'nin egemenliğinin mültecilere geçmiş gibi gerçeklikten uzak, absürt bir tablo çizmektedir. Bu metaforlar, sorunu dramatize ederek algıda tehdit boyutunu büyütmektedir. Nitekim yapılan bir çalışma, Türkiye'de göçmenlerin medya söyleminde sıkça doğal afet (taşma, akın, sel) veya suç/istila metaforlarıyla anıldığını ve bunun olumsuz algıyı pekiştirdiğini ortaya koymaktadır (Bozdağ, 2024). Mevcut tweetler de "istila" metaforunu merkezileştirerek aynı etkiyi yaratmaktadır. Bunun yanında, Retorik bir araç olarak abartıya pek çok tweette rastlanmaktadır. "**Hepsi nankör**", "**ülke mültecilerle doldu**", "**bir tane bile Suriyeli kalmayacak**" gibi ifadeler, istisna tanımayan genellemeler içermektedir. Bu abartılı üslup, hedef gruptaki bireysel farklılıkları görmezden gelerek, hedef grubu homojen bir kitle haline getirmekte ve olumsuz özellikleri hedef kitlenin tamamına mal etmektedir. Wodak'a göre, sağ popülist söylemler, halkı homojen bir bütün olarak idealize ederken, "öteki"ni sabit, tekil ve tehditkâr bir figür olarak inşa etmektedir. Bu strateji, ayrımcı söylemin "öteki"ni değişmez ve tek tip kötü olarak sunmasına hizmet eder. Grup içi farklılıkları görmezden

gelen bu yaklaşım, toplumun karmaşık yapısını reddederek, kutuplaştırıcı ve genellemeci anlatıların etkinliğini artırmaktadır. (Wodak, 2015: 24).

Bazı tweetler aynı cümle yapısını veya kelimeyi art arda tekrar ederek vurgulamaktadır. Örneğin bir tweetde peş peşe "**yoktu... yoktu... yoktu**" şeklinde başlayan cümlelerle geçmişte böyle sorunların olmadığı, şimdi ise her şeyin kötüye gittiği anlatısı mevcuttur. Bu tür yinelemeler, okuyucuda söylenenlerin adeta kanıtlanmış bir listesiymiş hissini uyandırmaktadır. Tweet yazarları zaman zaman retorik sorular kullanarak karşı tarafa meydan okumakta veya alaycı bir ton yakalamaktadır. "**hiç rahatsız olmuyor musun?**", "**şimdi anlaşıldı mı?**" gibi sorular, aslında cevabı zaten verilmiş olan, muhatabı suçluluk veya çaresizlik duygusuna iten sorulardır. Bu, okuru pasif bir izleyici yerine düşünmeye zorlanan biri konumuna sokar ve tweet yazarlarının tezine katılmaya yönlendirebilir. Tweetlerde yoğun bir öfke ve nefret diline rastlanmaktadır. Bu tür kaba dil kullanımı, retorik açıdan yazarın öfkesinin samimiyetini göstermek için bir araç olmakla birlikte; bu hakaretler hedef grubu insanlıktan uzaklaştırarak şiddete varan düşünceleri meşrulaştırma işlevi görebilir. Örneğin "**BOP hizmetkârı, Türk'ün düşmanı**" söylemi, sığınmacılar ve destekçilerine yönelik şiddeti vatanseverlik olarak çerçeveleyebilecek tehlikeli bir kışkırtma içermektedir.

Retorik düzeyde tweetlerin en belirgin araçlarından biri, keskin bir ikili karşıtlık yaratmaktır. "Biz Türkler" ve "onlar (Suriyeliler/Afganlar)" sürekli karşıt rollerde sunulmaktadır. "Biz" genellikle mazlum, sabrı taşmakta olan, vatansever kitleyken; "onlar" nankör, saldırgan, istilacı bir kitle olarak resmedilmektedir. Özellikle sağ popülist söylemlerde sıklıkla başvurulan biz/onlar diktonomisi (Wodak, 2001) tweetlerin her düzeyine sinmiş ve argümanların temelini oluşturmuştur.

Tweet sahiplerinin zihinlerinde, Suriyeli sığınmacılarla ilgili olay ve olgular belirli bir zihinsel model çerçevesinde anlamlandırılmaktadır. Bu kişiler sığınmacı akınına dair savaş nedenile insanların yurtlarını terk etmeleri gibi olgusal gerçekleri bütünüyle reddedip bunun yerine maksatlı bir istila senaryosu içerisinde konumlandırmaktadır. Tweet sahipleri, Suriyeli sığınmacılara ilişkin olayları, komplo teorilerine dayalı bir zihinsel model üzerinden anlamlandırmaktadır. Bu model, savaş ve zorunlu göç gibi olgusal dinamikleri reddederek, Suriyelilerin Türkiye'ye gelişini kasıtlı bir demografik istila planı olarak çerçeveler. Bu çerçevede, Türkiye, dış güçler (Batı veya küresel aktörler) ve yerel iş birlikçiler tarafından "içeriden fethedilen" bir hedef olarak tasvir edilirken; sığınmacılar ise bu planın "araçları" olarak konumlandırılır. Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) gibi teorilerle ilişkilendirilen bu anlatıya göre; sınırların bilinçli olarak açılması, Suriyelilerin kitlesel varlığı ve yüksek doğum oranları, Türk nüfusunu eritmek, kültürel kimliği bozmak ve nihayetinde ülkeyi bölmek için kurgulanmış bir stratejinin parçalarıdır. Mevcut iktidar, bu senaryoda ya "planın ortağı" ya da "gaflerle hareket eden" bir aktör olarak temsil edilmektedir. Zihinsel model, onay yanlılığı ile beslenmekte, yeni bilgiler (ekonomik kriz, suç istatistikleri, mayınların kaldırılması) mevcut komplo anlatısına uyarlanarak yorumlanmaktadır. Örneğin, Suriyelilerin demografik artışı "nüfus mühendisliği", sınır politikalarındaki değişimler "istilanın kanıtı" olarak sunulmaktadır. Sonuçta, bu bilişsel çerçeve, karmaşık sosyopolitik gerçeklikleri basitleştirip düşmanlaştırma ve kolektif tehdit algısını besleyerek, toplumsal kutuplaşmayı derinleştiren ideolojik bir söylem işlevi görmektedir.

Dolayısıyla, söz konusu kişiler olayları algılayış biçimlerinde seçici ve önyargılı bir yapı görülmektedir. van Dijk'e göre, ideolojik söylem üreten bireyler, kendi

inançlarına uygun bilgileri zihinsel modellerine entegre ederken, aykırı bilgileri görmezden gelme veya dışlama eğilimindedir (van Dijk, 1998: 81-85). Bu tweetlerde de örneğin sığınmacıların savaş mağduru olduğu, çoğunun kadın-çocuk olduğu, Türkiye'nin uluslararası yükümlülükleri gibi unsurlar tamamen model dışında bırakılmıştır. Bunun yerine, "onlar aslında sahte sığınmacı, çünkü ülkelerinde savaş yok, yalan söylüyorlar" gibi inanışlar modele dahil edilmiştir. Başka bir deyişle, her bir tweet sahibinin zihninde Suriyelilere dair kurduğu temsil, gerçeklikle çok az ilişkisi olan, komplo teorileriyle örülü bir kurgudur.

Bu zihinsel model, aynı zamanda bir felaket senaryosu içermektedir. Bu olgunun devamında ne olacağı konusunda paylaşılan bir beklenti mevcuttur. Örneğin "**devran dönecek ve bir Suriyeli bile kalmayacak**" diyen kullanıcı, yakında iktidarın değişeceği ve o zaman toplu sınır dışı olacağı yönünde bir senaryoya inanıyor olabilir. Başka bir kullanıcı ise "**10 yıl sonra başımıza bela olacaklar**" diyerek, geleceğe yönelik distopik bir model çizmektedir. Özetle, tweet sahiplerinin zihinsel modelleri paranoyak ve tehdit odaklı bir dünyanın resmini çizmektedir. Her şeyin ardında bir kasıt, her görüntünün altında bir tehdit aranmaktadır. Bu model, onların tweetlerini okuyan benzer düşüncedeki kişilerin zihninde de yeniden üretilmekte ve bu yöntemle pekiştirilmektedir. Dolayısıyla mezo düzeyde, bu söylemi üreten zihinlerin dünyayı algılayış biçimi, biz ve vatanımız sürekli tehdit altındayız şeklinde özetlenebilecek bir mental şemaya dayanmaktadır.

Bireysel zihinsel modeller, toplumsal bilişin bir parçası olarak kolektif önyargı ve stereotiplerle etkileşim halindedir. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıları konu alan tweetler, toplumun bir kesiminde mevcut olan Arap/Suriyeli karşıtı stereotipik kalıpları yansıtmakta ve bu kalıplar birkaç temel önyargı ekseninde somutlaşmaktadır: "Aşırı

doğurganlık" miti (örneğin "8'er çocuk" söylemi), Batı'daki göçmen karşıtı söylemlerde sıklıkla rastlanan ve "demografik tehdit", "entegrasyona direnen topluluk" gibi temalarla örülen anlatıların (Ekman, 2022) yerel bir varyantı olarak, Suriyelilerin "nüfus mühendisliği" yoluyla Türk demografisini erittiği iddiasını beslemektedir.. Bu duruma yönelik abartılı iddialar, doğrulama platformlarınca çürütülmüş olsa da (Arabacı, 2018), toplumsal hafızada direnç gösterdiği görülmektedir. Suriyelilerin "çete kurma" veya "asayişi bozma" gibi genellemelerle kriminalize edilmesi, resmî verilerle çelişse de (Erdoğan, 2021), medyanın seçici vurgularıyla pekişen bir algı olarak karşımıza çıkmaktadır. "**İrticacı**" veya "**kimyayı bozan**" gibi ifadeler, Suriyelileri laik-modern değerlere düşman, geri kültürel pratiklere sahip bir grup olarak kodlamaktadır. Bu, Osmanlı sonrası erken Cumhuriyet döneminde yerleşen Arap karşıtı tarihsel önyargılarla (Aktürk, 2010) örtüşmektedir. Osmanlı'nın dağılma dönemindeki "Araplar bizi arkadan vurdu" anlatısı (Bengio & Özcan, 2001), Suriyelilere yönelik "BOP hizmetkârı" gibi çağdaş söylemlerde yeniden üretilmektedir. Bu stereotipler, medya ve siyasi söylemlerle (Bozdağ, 2023) beslenerek, yabancılaştırma ve düşmanlaştırma mekanizmalarını harekete geçirmektedir. Sonuç olarak, toplumsal bilişte kökleşen bu kalıplar, gerçeklikten kopuk ancak sosyal kutuplaşmayı derinleştiren bir ideolojik çerçeve işlevi görmektedir.

Tweetlerdeki söylemsel yapı, aşırı milliyetçi ve etnosentrik bir ideolojik çerçeve tarafından şekillendirilmiş olup, birkaç temel bileşenle tanımlanabilir. Türk kimliği, "vatanın kolay kazanılmadığı" mitiyle kutsallaştırılırken, Suriyeliler "dış tehdit" olarak ötekileştirilir. Bu, van Dijk'in ideolojik kare modeli ile uyumludur (van Dijk, 1998:268). İç grup (Türkler) pozitif, dış grup (Suriyeliler) negatif özniteliklerle kodlanarak, mülteci karşıtlığı, "vatanı işgalden koruma" retoriği üzerinden güvenlikleştirilerek, sığınmacıların

düşmanlaştırılmasını meşrulaştırmaktadır. Bu söylem, aşırı sağ grupların söylemleriyle örtüşen radikal bir milliyetçilik biçimidir (Secen vd., 2023). Mevcut söylemler, iktidarı (AKP) "ülkeyi mülteci kampına çevirmekle" suçlayarak muhalif milliyetçi bir pozisyon almaktadır. Zafer Partisi'nin "sessiz istila" söylemiyle (Secen vd., 2023) ve CHP içindeki milliyetçi kanatla örtüşen bu strateji, mülteci karşıtlığını siyasi iktidarı zayıflatma aracına dönüştürmektedir (Farooq, 2021). Twitter'daki Suriyeli karşıtı dezenformasyonun büyük kısmının muhalif hesaplarca yayılması (Yılmaz vd., 2023), bu ideolojik çerçevenin siyasi araçsallaştırma işlevini doğrulamaktadır. Sonuçta, bu çok katmanlı ideoloji, gerçekliği düşmanlaştırma, komplo anlatıları ve siyasi manipülasyon üzerinden yeniden kurgulayarak toplumsal kutuplaşmayı derinleştirmektedir. Sonuç olarak, tweetlerdeki ideolojik çerçeve bir yandan Türk ulusunu ve vatanını yüceltip "ötekini" düşmanlaştıran ulusalcı-milliyetçi ideolojiye, diğer yandan komplo teorileri ve ırkçı imalar barındıran bir yabancı düşmanı radikal ideolojiye dayanmaktadır.

Bağlamsal modellerin kişisel varyasyonlarına rağmen, Türkiye'deki mülteci karşıtı söylemi tetikleyen yerel ve küresel dinamikler arasında belirgin bir etkileşim gözlemlenmektedir. Yerel düzeyde, tetikleyici olaylar; örneğin 2021 Ağustos'unda Altındağ'da Suriyeli bir bireyin Türk vatandaşını öldürmesi sonrası yaşanan pogrom benzeri şiddet (BBC News, 2021), sosyal medyada nefret söylemini normalleştiren ve kolektif öfkeyi mobilize eden katalizörler işlevi görebilir. Küresel ölçekte ise, 2015 sonrası Avrupa'da yükselen aşırı sağ söylemler (Le Pen, Orban, AfD) ve Trump dönemi göçmen karşıtı politikalar (Brubaker, 2017), Türkiye'deki aktörler için meşruiyet çerçevesi sağlamaktadır. "İstila" veya "demografik erime" gibi küresel klişeler, yerelleştirilerek Türkiye bağlamına adapte edilmektedir. Örneğin Macaristan'ın sınır

politikaları veya Almanya'daki "kültürel kayıp" söylemi, Türkçe tweetlerde "Araplaşma" korkusuyla yeniden üretilir. Bu transnasyonel söylemsel ağlar, dijital platformlarda birbirini besleyen yankı odaları (*echo chambers*) oluşturarak, mülteci karşıtlığını küresel bir ideolojik harekete dönüştürür (Sunstein, 2007, :92-103). Sonuç olarak hem yerel travmalar hem de küresel zenefobik retorik, Türkiye'deki sığınmacı karşıtı söylemi çok katmanlı olarak şekillendirmektedir. Bu durum, sosyal medyada gerçekliğin seçici temsili ve düşmanlaştırmanın evrenselleşmesi ile pekiştirilir. Sonuç itibarıyla, tweet sahiplerinin söylemi belli çok katmanlı bağlamların etkileşimiyle ortaya çıkmıştır. Suriye savaşı ve sığınmacı varlığının sürekliliği, Türkiye'de ekonomik sıkıntılar, siyasette mülteci konusunun gündemleşmesi, yerel gerginlikler ve global göç karşıtı dalga; bu bağlamların harmanlanmış bir özetini sunmaktadır. Bu nedenle söylem analizi makro düzeye geçerken, bu bağlamsal unsurların nasıl toplumsal yapıyı etkilediğini ve etkilendiğini incelemek gerekmektedir. Bu tweetlerde görülen dil, sadece bireysel nefretin değil, belirli bir dönemin sosyo-politik koşullarının ürünüdür.

5.1.4. İşgücü Piyasalarındaki Suriyeliler: "Her Yer Kayıt Dışı Çalışan Suriyeli Dolu"

Bu tema ekseninde yapılan çözümleme, SBY'nin mikro, mezo ve makro düzeylerini operasyonalize ederek, söylemin yalnızca içeriksel değil, aynı zamanda bilişsel ve bağlamsal katmanlarını da görünür kılmayı amaçlamaktadır. Mikro düzeyde, tweetlerde kullanılan dilsel tercihler; kelime seçimi, sözdizimi ve retorik araçlar sığınmacı karşıtı söylemin sertliğini ve yönünü belirlemektedir. Özellikle "kaçak göçmen", "ülke mülteci kampına döndü", "her yer Suriyeli dolu" gibi ifadelerle

sığınmacılar, yasa dışı, tehditkâr ve yayılmış bir nüfus olarak tasvir edilmekte; bu betimlemeler kayıt dışılık (EPSR-2) ve kontrolsüzlük gibi temaları desteklemektedir. Söylemde baskın olan etken çatı kullanımı ("Suriyeliler bizim işlerimizi aldılar", "her yerde onlar çalışıyor") doğrudan fail ataması yoluyla öfkeyi belirli bir hedefe yönlendirmekte, "biz" (Türk vatandaşları) ise çoğunlukla edilgen ve mağdur konumda resmedilmektedir. Retorik sorular ("Madem bu kadar iyiyiz, neden Suriyeli çalışıyor?", "Hangi patron kaçak çalıştırmıyor ki?"), konuşma diline yakınlık ve abartılı genellemeler, toplumsal tepkiyi mobilize etme işlevi üstlenmektedir.

Mezo düzeyde, tweet üreticilerinin zihinsel modelleri ve sosyal biliş üzerinden, Suriyelilerin ekonomik düzlemde nasıl temsil edildiği analiz edilmiştir. Bu düzlemde dört temel zihinsel kod öne çıkmaktadır: sığınmacıların Türk işçilerin yerini aldığı inancı (EPSR-1), kayıt dışı ve güvencesiz emek sömürüsünün yaygınlığı (EPSR-2), Türklerin bazı işlerde çalışmak istememesi nedeniyle boşluk oluştuğu fikri (TGÇA-1), ve işverenlerin düşük ücretli göçmen emeğine yönelme stratejisi (TGÇA-2). Bu dört eksen etrafında şekillenen zihinsel modellerde, Suriyeliler yalnızca ekonomik bir tehdit değil, aynı zamanda devletin başarısızlıklarının ve sosyal adaletsizliğin simgesel faili olarak konumlandırılmaktadır. "Biz kendi ülkemizde mülteci olduk" gibi ifadeler, göreli yoksunluk algısıyla, bireyin kendi sosyal statüsünün eridiği bir anlatıyı ortaya koymaktadır. Bu söylemler, bireysel deneyimlerin genelleştirilmesi yoluyla oluşturulan bilişsel çerçevelerle desteklenmektedir: Suriyeliler sistematik olarak "haksız avantaja sahip olan öteki" kimliğiyle sabitlenmekte, öfke ve mağduriyet duygusu meşru tepkilere dönüşmektedir.

Makro düzeyde ise, bu söylemin Türkiye'deki mevcut ekonomik yapı, siyasi gerilimler ve ulusal kimlik algılarıyla ilişkili daha geniş bir bağlam içinde nasıl toplumsallaştırıldığı analiz edilmiştir. Emek piyasasındaki Suriyeli varlığı, salt ekonomik bir sonuç değil, sistemik eşitsizliklerin ve neoliberal dönüşümün ortaya çıkardığı yapısal krizlerin hedef şaşırtan bir dışavurumu olarak ele alınmaktadır. Devletin işgücü denetimini kaybettiği ve sermaye sınıfının çıkarlarına hizmet ettiği inancı, "göçmen emeği" söylemi üzerinden okunmaktadır. Ancak bu ekonomik eleştiri, çoğunlukla ulusal kimlik temelli bir dışlamaya evrilmektedir. "Türk milleti düşmanı patronlar", "bizden çok maaş alıyorlar" gibi ifadeler, ekonomik tepkileri milliyetçi ideolojiyle harmanlayarak popülist bir söylem üretmektedir. Göçmen emeği üzerine kurulan söylemler, böylece sınıfsal bir eşitsizliği değil, etnik bir çatışmayı öne çıkarmaktadır. Bu bağlamda söylem, ekonomik gerçekliği görünmez kılarken, "ucuz işgücü" (TGÇA-2) sorununu etnikleştiren ve kamusal öfkeyi göçmenler üzerinde yoğunlaştıran bir işlev üstlenmektedir.

Sonuç olarak, analiz edilen tweetlerdeki söylem örüntüsü, mikro düzeyde ötekileştirici dil stratejileriyle başlayıp, mezo düzeyde tehdit temalı zihinsel modellerle pekişmekte ve makro düzeyde sosyoekonomik kırılganlık ile ulusal kimlik savunusunun iç içe geçtiği bir toplumsal bağlam içinde anlam kazanmaktadır. Bu üç düzeyde yapılan analiz, söylemin yalnızca "ne söylendiği"ni değil, "niçin bu şekilde söylendiği"ni de açığa çıkarmış; sığınmacı karşıtı anlatının ekonomik eşitsizlikler, kimlik siyasetleri ve ideolojik yönlendirmelerle nasıl iç içe geçtiğini gözler önüne sermiştir. Bu çerçevede gerçekleştirilen kodlamalar aşağıdaki gibidir:

Tablo 14: Emek Piyasasında Suriyeli Rekabeti (EPSR)

Kodlar	Tanım
İşgücünde Türklerin Yerini Göçmenlerin Alması (EPSR-1)	Suriyelilerin ara eleman veya usta pozisyonlarında çalışmaları nedeniyle yerli iş gücünün azalması.
Kayıt Dışı Çalıştırma Sorunu (EPSR-2)	İşverenlerin göçmenleri sigortasız çalıştırarak maliyetleri düşürmesi ve bu durumun haksız rekabet yaratması.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 15: Tembellik Algısı ve Göçmen Çalışan Avantajı (TGÇA)

Kodlar	Tanım
Yerli İşçilerin Emek Yoğun İşlerden Kaçınması Algısı (TGÇA-1)	Türk işçilerin emek yoğun sektörlerde çalışmak istememesi ve göçmen işçilerin bu açığı doldurması.
Ucuz İş Gücü Arayışı (TGÇA-2)	İşverenlerin düşük ücretle çalışan göçmenleri tercih etmesi.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Bu tema ekseninde atılmış bazı tweetler aşağıdaki gibidir:

Tablo 16: Suriyelilere Yönelik Dördüncü Tema Kapsamındaki Tweetler

Kod	Tweet Metni
TGÇA-1	Herkes memur olacak domatesi kim üretecek enerjisi kim sağacak dökümü kim dökecek sistem değişmediği sürece mülteci olmak yaşamakta tarımda Afgan çobanlık da Afgan sanayide Suriyeli Afrikalı Türk genci okuyorum ağayı ile orda burada.
EPSR-1	Doğru istihdam aralığı heryer Suriyeli Afganlı ıraklı dolu istihdam bu sayede artan adamlar 35 40 bin maaş alıyorlar biz asgari ücret güzel ülkede mülteci olduk.
TGÇA-1	O çiftçiye şunu demek lazım o zaman. Öyle mi kardeşim! Sen gel mülteci konumunda ol, senin köyünde çiftçilik yapsın. Madem Suriyeliler daha iyi şartlarda yaşamanın durumunu değiştiriyorsunuz. Git sahibindeki bir danaya 70 bin ister ama Bağkur ödemez.
EPSR-1	Kendi ülkesin ve milletin adına aciz olan sizsiniz... Ülke mülteci kampına geri döndü. Ziraat bankası Lübnan'da çalıştıracak Kobi'lere 1.500.000 TL kredi verecekmiş. Bu kadar işsiz milletimiz varken iş mi olacak? Bu kadar mı Türk Milleti düşmanısınız? Klasik olacak ama siz evinize alın.
TGÇA-1	5 yil icin de usta bulamayacaklar Herkesi okutup ünv mezunu yaparsan Sonunda suriyeli afgan göçmen e Mecbur kalirsin.
EPSR-2	Sayın bakanım bu yeterli değil. Acilen kaçak göçmenlere ev ve iş verenlere ağır cezalar gelsin. Suriyeliler ve kaçak mülteciler istemiyoruz.

EPSR-1, EPSR-2	Sanayilerde yetişmiş ara eleman kalmadı nereye giderseniz Suriyeli mülteci dolu çünkü sigortasız kayıt dışı çalışıyorlar Bir zamanlar onların yerlerini biz dolduruyorduk @RTErdogan @dbdevletbahceli @isikhanvedat @_cevdetyilmaz Son 1 Gün #ÇırakStajyerMitingeYürüyor
EPSR-2	Özel sektör madeni asgari ücretten fazla veriyorda neden patronların çoğu kaçak işçi yada Suriyeli, Afgan göçmen çalıştırıyor ?? @zafersahin06 lütfen !!! @MASUMTURKER
EPSR-2	Bu herifler ömrü 3 kuruşa dayanabilir kalsa Gider Starbucks'ta temizlikçi olarak çalışır Türklük Arapların koruması değildir Önce Türklerin güvenliği korunur Sen git işletmesinde Suriyeli Afgan göçmen çalıştıran patronları protesto et bakayım Sıkar tabi.

Kaynak: Twitter/X platformundan toplanan verilerle araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tweet'lerde kullanılan sözcükler genellikle güçlü olumsuz çağrışımlar taşımaktadır. Sığınmacılara yönelik tanımlamalar çoğunlukla negatif ve dışlayıcıdır. Örneğin "**kaçak göçmen**", "**Suriyeli Afganlı Iraklı dolu**" gibi ifadeler, sığınmacıların yasa dışı ve her yerde kontrolsüz şekilde bulunduğunu vurgulayarak olumsuz bir çerçeve çizmektedir. Benzer şekilde "**ülke mülteci kampına döndü**" sözü, Türkiye'nin tamamını devasa bir mülteci kampı gibi gösteren metaforik bir abartıdır. Olumlu nitelendirmelere hemen hiç rastlanmamakta, "**Türk Milleti düşmanı**", "**aciz**" gibi ifadeler doğrudan suçlama ve hakaret içermekte, sığınmacılara veya onlara destek verenlere yönelik öfkeyi dile getirmektedir. Bu kelime seçimleri, tweet yazarlarının sığınmacılara dair negatif bir tutum beslediğini ve onları bir yük veya tehdit olarak gördüğünü göstermektedir. Öte yandan, bazı tweet'lerde ironi yoluyla eleştiri mevcuttur. Örneğin "**biz güzel ülkede mülteci olduk**" ifadesi, ironiyle karışık bir yakınma olarak Türk vatandaşlarının kendi vatanlarında ikinci plana atıldığını ima etmektedir. Genel olarak, kullanılan sözcük dağarcığı ve "**kayıt dışı**", "**kaçak**" gibi sıfatlar sığınmacıları sorunlu ve istenmeyen olarak nitelendiren olumsuz değer yüklüdür.

Tweet'lerde dilbilgisel yapı düz ve doğrudandır. Tweet' lerin çoğu etken çatıdadır ve fail açıkça belirtilmektedir. Tweet yazarları sorunun kaynağı olarak mültecileri yahut yetkilileri doğrudan işaret etmektedir. Örneğin "**Heryer Suriyeli Afganlı dolu**" cümlesinde sığınmacılar özne olarak konumlandırılmış ve durum etken bir biçimde anlatılmıştır. Edilgen yapı yerine, aktif ve emredici formlar öne çıkmaktadır. "**Acilen… cezalar gelsin**", "**O çiftçiye şunu demek lazım**", "**Sen gel mülteci konumunda ol**" gibi ifadelerde yazarlar, kimi zaman belirsiz bir kişi, kimi zaman da bir bakan olan muhataba doğrudan seslenmektedir. Bu da söyleme emir kipleri ve ikinci tekil şahıs kullanımının (sen) egemen olduğunu göstermektedir. Soru cümleleri de retorik bir etkiyle kullanılmaktadır. "**Öyle mi kardeşim!**", "**35-40 bin maaş alıyorlar, biz asgari ücret... güzel ülkede mülteci olduk**." gibi yapılar esasında birer sorgulama veya serzeniş ifadesidir. Bir tweet'te "**neden patronların çoğu kaçak işçi ya da Suriyeli, Afgan göçmen çalıştırıyor??**" şeklinde çift soru işaretiyle biten bir cümle, yazarın kızgın bir sorgulama yaptığını göstermektedir. Dilbilgisel olarak tam cümleler yerine, konuşma diline yakın, bazen devrik veya eksiltili cümleler göze çarpmaktadır. Örneğin "**5 yıl içinde usta bulamayacaklar. Herkesi okutup ünv mezunu yaparsan sonunda Suriyeli Afgan göçmene mecbur kalırsın**." cümlelerinde nokta ile ayrılmış kısa ifadeler ve ani sonuç bildiren yapılar görülmektedir. Bu tür yapılar, düşüncenin hızlı ve vurucu biçimde iletilmesini sağlamaktadır. Kısacası, sözdizimi düzeyinde tweet'ler oldukça doğrudan, emir verici ve sözlü dile yakın bir yapı sergileyerek yazarların duygularını ve taleplerini açıkça ortaya koyan bir nitelik taşımaktadır.

Twitter'daki Suriyeli sığınmacı temalı söylemlerin semantik analizi, sığınmacı karşıtlığının çok boyutlu ideolojik ve sosyoekonomik dinamiklerini ortaya koymaktadır.

Söylemlerin merkezinde, ekonomik adaletsizlik algısı yer almaktadır. Suriyelilerin Türk vatandaşlarını işsiz bıraktığı veya ücretleri düşürdüğü iddiası, ev sahibi toplumun ekonomik mağduriyetinin sembolik bir temsiline dönüşmektedir. Bu retorik, sığınmacıların emek piyasasında haksız rekabet unsuru olarak çerçevelenmesiyle beslenirken, aynı zamanda bir paradoksu da barındırır: Bazı ifadeler, gençlerin "niteliksiz" işleri reddetmesi nedeniyle Afgan ve Suriyelilerin bu sektörlerde zorunlu bir işgücü kaynağı haline geldiğini ("**domatesi kim üretecek... tarımda Afgan**") öne sürerek, göçmenleri hem istenmeyen hem de sistemik bağımlılık nesnesi olarak konumlandırmaktadır. Sıklıkla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının tembel olduklarından emek yoğun bazı işlerde çalışmak istemedikleri için, Türk patronlarından ise Suriyeli işçi çalıştırdıkları için şikayetçi olunmaktadır. Türk vatandaşlarının emek yoğun sektördeki işlerden kaçınmasını ikili işgücü piyasası ekseninde çözümlemek mümkündür. İkincil sektördeki düşük ücretli işler genellikle yerli işçiler tarafından tercih edilmemektedir (Abadan Unat, 2006: 13-14). Bununla beraber, Castles ve Miller' ın (2008) bahsettiği, işverenlerin kesintisiz göçmen emeği talebi de göçmen emeğinin görece ucuz olmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'de politikacılar ve sermaye

sınıfının verdiği demeçler ve yaptığı konuşmalar[14][15][16] bu teorilerin Türkiye örneğine de sirayet ettiğini destekler niteliktedir.

Bu ekonomik çerçevenin ötesinde söylem, meşruiyet krizi ile derinleşmektedir. "**Bu kadar mı Türk Milleti düşmanısınız?**" gibi suçlamalar, hükümet politikalarını vatana ihanet ile eşdeğer gören bir siyasi öfke dilini yansıtmaktadır. "**Ülke mülteci kampına döndü**" gibi ifadelerle devletin denetimsizlikle eleştirilmesi, göç yönetimindeki başarısızlığın toplumsal güven kaybına evrildiğini göstermektedir. Aynı zamanda, demografik ve kültürel tehdit imaları, söylemi güvenlikleştirme (*securitization*) stratejisine taşımaktadır. "**Türklük Arapların koruması değildir**" gibi ifadeler, Suriyelilerin ulusal kimliği yıkıcı bir unsur olarak temsil edilmesini sağlamaktadır. Bu retorik, etno-milliyetçi kaygıların (Türk kanının ve kültürünün saflığı) ve kolektif bellek (tarihsel düşman imgeleri) ile harmanlanarak, Suriyelileri ontolojik bir risk olarak kodlamaktadır. Sonuç olarak, bu söylemsel yapı; ekonomik kırılganlık, devlet otoritesine duyulan güvensizlik, demografik paranoya ve kültürel kimlik krizi gibi iç içe geçmiş

[14] Independent Türkçe. (2021, Kasım 30). Suriyeli iş insanı Osman: Türkiye'de işsizlik yok, iş beğenmezlik var. 'İşsizim' diyen ne yabancı ne Türk buluyor. https://www.indyturk.com/node/441786/haber/suriyeli-i%C5%9F-insan%C4%B1-osman-t%C3%BCrkiyede-i%C5%9Fsizlik-yok-i%C5%9F-be%C4%9Fenmezlik-var-i%CC%87%C5%9Fsizim-diyen (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2025).

[15] Sendika.Org. (2017, Temmuz 5). AKP'den "sağduyu" çağrısı: Suriyeliler olmazsa bu işlerde kim çalışacak? https://sendika.org/2017/07/akpden-sagduyu-cagrisi-suriyeliler-olmazsa-bu-islerde-kim-calisacak-431321 (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2025).

[16] Anka Haber. (2025, Nisan 14). TOBB Malatya Genç Girişimciler Kurulu Başkanı Baydemir: Suriyelilerin geri dönüşü istihdam üzerinde olumsuz etki yapacaktır. https://ankahaber.net/haber/detay/tobb_malatya_genc_girisimciler_kurulu_baskani_baydemir_suriyelilerin_geri_donusu_istihdam_uzerinde_olumsuz_etki_yapacaktir_209836 (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2025).

gerilimleri mobilize etmektedir. Bu gerilimler, sosyal medyada ötekileştirme mekanizmalarını (düşmanlaştırma, dehumanizasyon) besleyerek, Suriyeli karşıtı söylemi ideolojik bir seferberlik aracına dönüştürmektedir.

Mevcut tema ekseninde geliştirilen söylemler, söylemde kullanılan argümanlarını meşrulaştırmak için retorik ve mantıksal stratejilerin karmaşık bir kombinasyonunu kullanmaktadır. Bu stratejilerin temelinde, nedensellik ilişkilerinin manipülasyonu yer alımaktadır. Örneğin, "**Herkesi okutup üniversite mezunu yaparsan, sonunda Suriyeli Afgan göçmene mecbur kalırsın**" ifadesi, eğitim politikalarının vasıfsız işgücü açığını artıracağı ve bunun göçmen bağımlılığına yol açacağı tezini sonuç çıkarımı toposu *(topos of consequence)* (Wodak, 2001) üzerinden sunar. Bu tür argümanlar, belirli politikaların istenmeyen sosyal sonuçlarını abartarak, göçmenlerin ekonomik sistemdeki rolünü kaçınılmaz bir tehdit olarak çerçevelemektedir. Bir diğer yaygın strateji, asimetrik karşılaştırmalar ve mağduriyet retoriğidir. "**Adamlar 35-40 bin maaş alıyor, biz asgari ücret… mülteci olduk**" gibi ifadeler, gerçekçi verilerden ziyade duygusal bir haksızlık anlatısı inşa etmektedir. Burada, sığınmacıların yerli nüfusa kıyasla "ayrıcalıklı" konumu vurgulanarak, ekonomik adaletsizlik algısı düşmanlaştırma, ötekileştirme mekanizmalarıyla pekiştirilmektedir.

Benzer şekilde, "sigortasız çalışma" gibi olgular, sığınmacıların ucuz işgücü kaynağı olarak sunulduğu yük topoisi (*topos of burden*) (Wodak,2001) ile ilişkilebilir. Bu durum, Suriyelilerin yerli işgücü piyasalarının sağlıklı işleyişine zarar verdiği iddiasını desteklemek için kullanılmaktadır. Söylemdeki retorik manipülasyon, sorgulama ve empatiye zorlama teknikleriyle derinleşmektedir. "**Özel sektör madem asgari ücretten fazla veriyor da neden çoğu patron kaçak işçi çalıştırıyor?**" gibi retorik sorular, resmi

söylem ile pratik arasındaki çelişkileri vurgulayarak muhatabı ahlaki ikileme sürüklemektedir. "**Sen gel mülteci konumunda ol, senin köyünde başkası çiftçilik yapsın**" örneğinde ise, rollerin değişimi yoluyla bir empati talebi sunulmakta; bu, dinleyiciyi sığınmacıların perspektifini "kabul edilemez" bulmaya zorlayan bir ahlaki tuzak işlevi görmektedir. "**Ziraat Bankası Lübnan'da kredi verecekmiş... Bu kadar işsiz varken...**" ifadesi, devletin önceliklerinin "Türk milleti" yerine dış aktörlere kaydığı iddiasını vatan hainliği imasıyla birleştirmekte; bu strateji, göç politikalarını ulusal çıkar ihlali olarak kodlayarak, sığınmacılara yönelik siyasi muhalefeti etik, milli bir zorunluluk haline getirmektedir.

Tweet yazarları, mesajlarını güçlendirmek için çeşitli retorik araçlara başvurmuştur. Mecaz ve abartı dikkat çekici biçimde kullanılmaktadır. Örneğin "**ülke mülteci kampına döndü**" ifadesi, Türkiye'nin bir mülteci kampı kadar mülteci barındırdığını iddia eden güçlü bir mecazdır. Aynı şekilde "**her yer ... dolu**" söylemi de abartılı genelleme içermekte ve ülkenin her köşesinin yabancılarla dolup taştığını ima ederek gerçek durumdan daha vahim bir tablo çizmektedir. İroni ve sarkazm da mevcut tema ekseninde kullanılan retorik araçlar arasındadır. "**Klasik olacak ama siz evinize alın**" cümlesi, sıkça duyulan bir tepki olan "madem öyle seviyorsanız kendi evinizde barındırın" söylemini alaycı bir üslupla tekrarlamaktadır. Tweetler üslup ve ton olarak incelendiğinde, tweet'lerin bir kısmı resmi hitapla başlayıp (örneğin "Sayın bakanım") hemen ardından talep ve şikâyet dile getirmekte; bu da saygılı bir girişin ardından sert bir çıkış yaparak etkiyi artırma stratejisi olarak okunabilir. Ayrıca yazım biçiminde noktalama (birden fazla ünlem ya da soru işareti, üç nokta vb.) duygusal vurguyu güçlendirmek için kullanılmıştır. Örneğin "**lütfen !!!**" ifadesi, yalvarış tonunu

kuvvetlendirirken; **“??”** kullanı, şaşkınlık veya sorgulamanın altını çizmektedir. Bazı tweet’lerde büyük harf eksikliği veya dilbilgisel kusurlar olsa da bu durum sosyal medya dilinin doğallığı içinde bir retorik etki yaratmaktadır. Yazarların öfke ve aciliyet duygusuyla hızlı yazdığını, biçimden ziyade mesaja odaklandığına işaret etmektedir. Sonuç olarak; metaforlar, ironi, retorik sorular ve abartı gibi retorik araçlar sayesinde tweet’ler duygusal açıdan yüklenmiş, dikkat çekici ve kolay paylaşılabilir hale getirilmiştir. Bu araçlar, okuyucuda ya empati ve öfke uyandırarak destek toplamak ya da muhatap alınan kesimleri utandırıp, ahlaki savunmasızlığa itmek amacıyla kullanıldığı düşünülebilir.

Bireylerin Suriyeli sığınmacılara yönelik söylemleri, bilişsel şemalar ve duygusal çerçeveleme ile şekillenen karmaşık zihinsel modeller üzerinden üretilmektedir. Bu modeller; kişisel deneyimler, medya temsilleri ve kolektif anlatıların bir sentezi olarak işlev görerek sığınmacıları, yerli nüfusun kaynaklarına yönelik varoluşsal bir tehdit olarak konumlandırmaktadır. Zihinsel temsillerin merkezinde, göreli yoksunluk algısı yer almaktadır. “**Kendi ülkemizde mülteci olduk**” gibi ifadeler, Türk kimliğinin marjinalleştiği ve ekonomik/sosyal hakların “işgalciler” lehine el değiştirdiği bir senaryoyu yansıtmaktadır. Bu algı, sıfır toplamlı bir rekabet paradigmasına dayanmakta; işgücü piyasası, konut erişimi veya kamusal kaynakların “ya bizim ya onların” ikilemi üzerinden kurgulanmaktadır. Bilişsel süreçlerde belirginleşen stereotipik kategorizasyon, sığınmacıları mesleki ve etnik kalıplara indirgemekte, Suriyeliler “kayıt dışı işçi”, Afganlar “tarım emekçisi” şeklinde şematize edilmekte ve tüm bu grupları homojen bir nüfus, tek tip tehdit olarak temsil edimektedir. Bu kategoriler, kişisel gözlemlerin (örneğin bir sanayi sitesinde Suriyeli işçi görme) seçici genellemeye dönüşmesiyle

pekişmekte bireysel deneyimler, ülke geneline yayılan bir "işgal" anlatısına evrilmektedir. Zihinsel modeller, duygusal kodlama ile derinleşmektedir. Öfke ("istemiyoruz"), korku ("ülkemiz elimizden gidiyor") ve mağduriyet ("haklarımız çiğnendi") gibi duygular, gerçekliğin algılanışını şekillendirmektedir. Bu duygusal çerçeve, düşmanlaştırma mekanizmasını besleyerek, "biz" (mağdur, haklı, saf) ve "onlar" (istilacı, haksız, tehlikeli) arasında keskin bir ayrım yaratır. Mevcut olan ikili yapı, sosyoekonomik karmaşıklıkları basit nedenselliklere (örneğin işsizliğin tek nedeni sığınmacılar) indirgeyerek, günah keçisi inşasını (Huntington, 2004) kolaylaştırmaktadır.

Bireylerin zihinsel modelleri, yalnızca kişisel deneyimlerle değil, sosyal bilişin ürettiği kolektif inanç, önyargı ve stereotiplerle şekillenmektedir (van Dijk, 1998: 85-86). İncelenen tweet'lerde, Türkiye'deki sığınmacı karşıtlığının sosyal bilişsel temelleri açıkça görülmektedir: Suriyeli ve Afganları "**ucuz işgücü**", "**kaynak sömürücüsü**" veya "**demografik tehdit**" gibi stereotipik kategorilere indirgeyen anlatılar, toplumda paylaşılan ideolojik çerçeveleri yansıtmaktadır. Örneğin, "**her yer Suriyeli dolu**" veya "**sigortasız çalışıyorlar**" gibi ifadeler, Suriyelilerin işgücü piyasaları içerisinde kural ihlali yapma ve sistemi istismar etme imajını pekiştirerek, onları "iç düşman" olarak kodlayan bir ötekileştirme (*othering*) sürecini beslemektedir. Sosyal biliş, teyit yanlılığı (*confirmation bias*) ile seçici şekilde işlermektedir. Örneğin gerçekten de bazı sektörlerde Suriyeli işçilerin yoğun olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak sosyal biliş, bu olguları genellikle aşırı genelleme ve çarpıtmayla işlemektedir. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi (İSİG) (2024) tarafından yayımlanan rapora göre; 2024 yılında 94 mülteci/göçmen işçi hayatını kaybetmiş, hayatını kaybeden mülteci/göçmen işçilerin %66'sı Suriyeli ve Afganlardan oluşmaktadır. Bunun yanında, 2017 yılı itibarıyla

Türkiye'de çalışan Suriyelilerin %91,6'sı kayıt dışı olarak çalıştığı ve çalışan Suriyelilerin %75,4'ünün asgari ücretin altında çalıştığı bilinmektedir (Caro, 2020:12). Tüm bu ampirik gerçekliklere rağmen, analiz edilen metinlerde sığınmacıların bireysel insani boyutunun tamamen silinerek ve göçmen emeğinin ekonomi politiği yok sayılarak üretilen bu söylemler, hedef kitleyi anonim bir tehdit kitlesine dönüştürmektedir.

Günümüzde sosyal medya söylemlerinin ideolojik analizi, sınıfsal ve ulusal kimlik dinamiklerinin iç içe geçtiği karmaşık bir yapıyı ortaya koymaktadır. Bazı Twitter/X paylaşımları, açıkça ifade edilmese de popülist sınıf söylemi ile etno-milliyetçi söylemleri harmanlayarak, ekonomik eşitsizlikleri "iç grup-dış grup" karşıtlığı üzerinden yeniden üretmektedir (Bonikowski, 2017). Bu bağlamda mülteciler, toplumsal hiyerarşide "marjinalize edilmiş alt sınıf" konumuna indirgenmekte ve kayıt dışı ekonomide düşük ücretli işgücü olarak temsil edilmektedir (Standing, 2011: 193). İlk bakışta, bu söylemlerin neoliberal politikaların yarattığı emek sömürüsüne (Harvey, 2005:75) ve neoliberalizmin bir sonucu olarak devlet ile patron sınıfının çıkar ortaklığına (Piketty, 2014: 76-77) eleştirel bir tepki içerdiği izlenimi oluşmaktadır. Örneğin, "Patronlar ve hükümet zenginleşirken halk ve mülteciler eziliyor" gibi ifadeler, sınıfsal adaletsizliği merkeze alan bir alt metin barındırmaktadır.

Popülist retoriğin ulusal kimlikle eklemlenmesi (Brubaker, 2017), ekonomik krizlerin etnik kökenli grupların "kolay hedef" gösterilmesine zemin hazırlamaktadır. Bu durum, Mudde'un üzerinde durduğu, ekonomik kaygıları kültürel/etnik ötekileştirmeye dönüştüren ideolojik bir çerçeveyle uyumludur (Mudde, 2007:133). Söz konusu söylemler, işveren sınıfının rolünü perdeleyerek, toplumsal öfkeyi sığınmacılara yönlendirmekte ve neoliberal kapitalizmin yapısal sorunlarını görünmez kılmaktadır.

Sonuç olarak, bu tür söylemler sahte bir sınıf bilinci yaratmakta; gerçek sömürü dinamiklerini maskeleyerek, ırkçı ve ayrımcı politikaları meşrulaştıran bir işlev görmektedir.

Bu doğrultuda, mevcut tema ekseninde bazı tweetler açıkça olmasa da dolaylı olarak sınıfsal bir ideoloji barındırmaktadır. Sığınmacılar genellikle toplumda kimsenin yapmak istemeyeceği alt sınıf işleri yapan bir kitle olarak görülmekte ve ilk bakışta, sığınmacıları kayıt dışı yahut düşük ücretlerle çalıştıran patronlara karşı bir tepki sezinlenmektedir. Mevcut söylemler bu yönüyle, kısmen popülist bir sınıfsal söylem çerçevesine oturmaktadır. Bahsedilen bu tweetlerde "Patronlar ve hükümet zenginleşiyor, halk ve mülteciler eziliyor" alt metni okunabilir. Ancak son tahlilde baskın ideolojik çerçeve, popülist sınıf söylemini ulusal kimlik söylemiyle harmanmakta, halkın ezilmesinin nedeni olarak mülteciler (dış grup) gösterilmekte ve böylece tepki patronlara değil çoğunlukla dış gruba yönlendirilmektedir. Başka bir deyişle, Söylemdeki ideolojik katmanlar, popülist sınıf retoriği ile harmanlanmakta, sığınmacıların "ucuz işgücü" olarak sunulması ve patronların "kaçak çalıştırma" pratiklerinin eleştirilmesi, emek sömürüsüne karşı tepkiyi iç grup lehine yönlendirmektedir. Ancak bu eleştiri, sistemik sorunları "dış grup"a yükleyerek ırkçı milliyetçilikle birleşmektedir. "**Türk milleti düşmanı**" gibi suçlamalar, iktidarı ve mültecileri "iç düşman" olarak kodlayarak, ekonomik krizlerin sorumluluğunu etnikleştirilmiş bir ötekine aktarmaktadır.

Bunun yanında, "**kayıt dışı ucuz işgücü**" olgusu, Suriyeli ve Afgan göçmenlerin kayıt dışı ekonomide sömürülmesini de işaret etmektedir. Bu sadece bir tespit değil, aynı zamanda bir eşitsizlik döngüsünün sürdürülmesidir: Sığınmacılar düşük ücrete ve kötü koşullara razı oldukça, işverenler bu durumu kullanmaya devam etmekte; yerli işçiler de

ya işsiz kalır ya ücretleri baskılanmakta, böylece alt sınıflar arasında bir gerilim yaratılmaktadır (Ceritoğlu vd., 2017). Bu durum, toplumdaki ekonomik eşitsizlikleri hem derinleştirir hem de farklı kesimlerin (yerliler vs. sığınmacılar) birbirine düşman olmasına yol açarak, gerçek sorumluların (kayıt dışı istihdamdan fayda sağlayan işverenlerin veya bunu denetlemeyen devletin) gözden kaçmasına neden olmaktadır (De Genova, 2013).

Bu vakada, toplumda işveren sınıfı veya ekonomik düzen, sığınmacıları ucuz işgücü kaynağı yaparak kazanç sağlarken; halkın dikkatini bu sömürü ilişkisine değil, sığınmacıların varlığına odaklamaktadır. Böylece söylem, toplumsal eşitsizliği doğuran asıl mekanizmaları (işsizlik, düşük ücret politikaları, kayıt dışılık vb.) perdeleyip suçu zayıf bir gruba yıkmaktadır. Sığınmacılar hakkındaki olumsuz söylem, onların toplumdaki alt konumunu haklılaştırır niteliktedir: "Onlar yüzünden biz işsiziz" diyen kişi, aslında "onlar en altta kalmalı, mümkünse gitmeli" şemasını zihninde barındırmaktadır. Bu tavır, sığınmacıların düşük statüsünü onaylamakta ve sürdürmektedir. Öte yandan, bu tür söylemler bizzat mültecilerin maruz kaldığı eşitsizliği de artırabilir. Resmi veriler de Suriyelilerin işgücü piyasasında ne denli kırılgan bir konumda olduğunu ortaya koymaktadır: 2023 itibarıyla Türkiye'de yaklaşık 3,4 milyon Suriyeli geçici koruma kapsamında bulunmakta olup bunların yalnızca 108 bin kadarı çalışma iznine sahiptir; buna karşın 1 milyondan fazla Suriyelinin enformel sektörlerde yasal koruma olmaksızın çalıştığı tahmin edilmektedir (European Council on Refugees and Exiles, 2024). Caro (2020:35) tarafından aktarılan verilere göre ise mültecilerin yalnızca %3'ü formal işlerde çalışabilmekte, geri kalanı en temel iş güvencesinden yoksun halde istihdam edilmektedir.

5.1.5. Suriyelilerin Müslüman Olmaları Vurgusu: "Suriyeli Düşmanlığı Maskesi Altında İslam Düşmanlığı Yapmayın!"

Bu tema altında yapılan söylem çözümlemesi, SBY'ye dayalı olarak mikro, mezzo ve makro düzeylerin bütüncül bir biçimde operasyonalize edilmesiyle gerçekleştirilmiştir. "İslam Kardeşliği ve Dayanışma (İKD)" ve "İslamofobi ve Etnosentrizm Eleştirisi (İEE)" temaları altında toplanan veriler, sadece tematik sınıflandırmalara değil, aynı zamanda dilsel stratejilere, grup temsillerine ve ideolojik bağlama dayalı çok düzeyli bir yaklaşımla kodlanmıştır. Mikro düzeyde sözcük seçimleri, cümle yapıları ve retorik figürler üzerinden yapılan analizlerde; "mazlum", "Müslüman", "kardeş" gibi olumlayıcı ifadelerle iç grup yüceltilirken, "yobaz", "kafatasçı", "din düşmanı" gibi terimlerle dış grup açıkça düşmanlaştırılmıştır. Etken çatılı cümlelerde failin doğrudan sorumlu gösterilmesi ve alıntılanan argümanların çürütülerek sunulması gibi yapılar da retorik stratejiler kapsamında kodlamaya dahil edilmiştir.

Mezo düzeyde, tweet yazarlarının biz–onlar ayrımı üzerinden geliştirdiği grup temsilleri ve zihinsel modeller incelenmiştir. Yazarlar kendilerini "Müslüman ve insan" kimliğiyle tanımlarken, karşı tarafı "ırkçı", "ahlaksız" ya da "dinsiz" gibi olumsuz imgelerle sunmuşlardır. Bu keskin ayrım, "biz" grubunu ahlaki ve dini erdemlerin taşıyıcısı olarak kodlarken, "onlar" grubunu dışlayıcı bir söylemle temsil etmektedir. Çifte standart eleştirisi ("Ukraynalı mülteci iyi, Suriyeli kötü" gibi) ve Batı yanlısı elitlerin eleştirisi, mezo düzeyde kodlanan zihinsel çelişkilere örnek teşkil etmektedir. Bu bağlamda, kodlama sadece içerik kümeleriyle sınırlı kalmamış, zihinsel çerçevelerin nasıl kurulduğu da analiz edilerek söylemin yapısal boyutuna odaklanılmıştır.

Makro düzeyde ise tweet'lerin üretildiği ideolojik ve politik bağlam değerlendirilmiş; bu bağlamda öne çıkan en belirgin yapı, İslamcı bir dünya görüşü ekseninde şekillenen karşı-söylem üretimidir. "Kafirler tarafından çizilmiş sınırlar" ya da "İslam düşmanlarıyla iş birliği" gibi ifadeler hem ümmetçilik hem de anti-emperyalist perspektifin söyleme yansımasını göstermektedir. Bu düzeyde kodlanan İKD-2 ve İEE-1 gibi alt temalar, göçmen karşıtlığının aslında bir İslam karşıtlığı biçiminde anlamlandırıldığını ve seküler elitlere yöneltilen eleştirilerin bu çerçevede temellendirildiğini ortaya koymuştur. Ayrıca tweet'lerde siyasal aktörlere ve medyaya yönelik eleştiriler, söylemin hegemonya mücadelesi içeren doğasını ortaya çıkarmaktadır.

Sonuç olarak, bu tematik alandaki kodlama süreci, her bir kod biriminin mikro düzeydeki dilsel tercihler, mezzo düzeydeki grup temsil stratejileri ve makro düzeydeki ideolojik yönelimlerle birlikte ele alınmasını mümkün kılmıştır. Örneğin "Müslüman Dayanışması" kodu, hem olumlu sözcük kullanımına (mikro), hem biz/onlar ayrımına (mezzo), hem de ümmetçi söylem altyapısına (makro) dayanarak oluşturulmuştur. Bu yapı sayesinde, analiz edilen söylemin çok katmanlı doğası bütüncül biçimde kavranmış; söylemsel işleyiş, içerik düzeyinin ötesine geçerek güç, kimlik ve ideoloji etrafında inşa edilen geniş bir anlatı zemini üzerinde değerlendirilmiştir. Bu çerçevede gerçekleştirilen kodlamalar aşağıdaki gibidir:

Tablo 17: İslam Kardeşliği ve Dayanışma (İKD)

Kodlar	**Tanım**
Müslüman Dayanışma Vurgusu (İKD-1)	Göçmenlerin Müslüman olduğu için desteklenmesi gerektiği inancı.
Göçmen Karşıtlığının İslam Karşıtlığına Dayandırılması (İKD-2)	Göçmen karşıtlığının, İslam düşmanlığının bir maskesi olarak görülmesi.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 18: İslamofobi ve Etnosentrizm Eleştirisi (İEE)

Kodlar	**Tanım**
İslamofobik Söylemlere Tepki (İEE-1)	Göçmenlere yönelik düşmanlığın İslam karşıtlığını artırma amacı taşıdığı düşüncesi.
Etnik ve Dini Ayrımcılık Eleştirisi (İEE-2)	Ukraynalı ve Suriyeli zorunlu göçmenlerin dini kimlik üzerinden farklı muamele görmesi eleştirisi.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Bu tema ekseninde atılmış bazı tweetler aşağıdaki gibidir:

Tablo 19: Suriyelilere Yönelik Beşinci Tema Kapsamındaki Tweetler

Kod	**Tweet Metni**
İKD-1	Ulan adam mazlum suriyeli Müslümanları ölümden kurtarmak için kabul etti. Din düşmanları ile birlik olup mülteci olmayanlar diye çıkanınız. Sizin kendinize güvenip hareket etsin. Dünyayı karşısına alsa siz rota birlik olup açız açı diye feryat dayanıklıdır.
İKD-1, İEE-2	Siz nesiniz bilmem de Biz müslümanız insanız, mazlum yahudide olsa ukraynali da olsa, Suriyeli de olsa, Filistinli de olsa Doğu Türkistanlı da olsa sahip çıkarız.. Sizin gibi kafatasçı kendi de göçmen mason Ümitin peşinden gitmeyiz.
İKD-2	Her şerde bir hayır vardır bir kaç yıldır ismi önemsiz cismi değersiz birileri suriyeli,göçmen düşmanlığını pompalayarak müslümanları bir birine düşman edip nerde islam düşmanı varsa bize dost etmeye çalışıyorlardı Allahın her işi güzeldir az kalsın başaracakken başlarına geçirdi.
İKD-2	Suriyeli (mülteci) düşmanlığı maskesi altından İslam düşmanlığı yapan yobazdan başka birşey beklenemez çokda dikkate almamak gerek.
İKD-2	Sizin Mülteci adı altında İslam Düşmanlığı yapabilesiniz diye Siyasal dinsizlik MOda oldu Vatanımda Benimkiler değil Onlar Onlar Kafirler tarafından Çizlmiş sınırların İki tarafında kalan Aileler Suriyeli Türkmenler
İKD-2	Onların düşmanlığı ırk mensubiyetinden değil! İslam ve Müslüman düşmanlığından

	geliyor! Ülkedeki suriyeli mülteci meselesi de bu duruma 'arap düşmanlığı' kisvesi taktı sadece!
İEE-2	Şimdi yıllardan beri Suriyeli göçmen istemiyoruz diyen siyasetçi medya vesaire insanlar* Yahudi memlekeketinden kaçıp TÜRKİYE ye geliyor* Yahudi istemiyoruz demiyorsanız Bizde sizi İSLÂM düşmanı olarak biliriz.
İEE-2	Suriyeli ülkesini savunmadı kaçtı" "Filistinli yahudiye saldırmış terörist" Bu iki tezi söyleyenler aynı kişiler, burada ortak bir şey var oda iki tarafın da Müslüman oluşu. İlk tezini söyleyen kişi mülteci sorununu göz önünde alıp söylüyor.
İKD-1	Ulan adam mazlum suriyeli Müslümanları ölümden kurtarmak için kabul etti. Din düşmanları ile birlik olup mülteci olmayanlar diye çıkanınız. Sizin kendinize güvenip hareket etsin. Dünyayı karşısına alsa siz rota birlik olup açız açı diye feryat dayanıklıdır.
İKD-1	Dün, aslen Suriyeli bir Amerikalıyla Türkiye'deki mülteci meselesini tartıştım. Arap olmasına rağmen Araplar hakkında kötü düşünceleri vardı. "Muhammed'in (sav) takipçisi olduğum için savunuyorum, başka argümanım yok" dedim en son. Bu garibanların bizden başkası yok.
İKD-1	Türkiye'nin büyük çoğunluğunun %90'ı Müslümandır. Araplardan nefret eden Suriyeli savaştan kaçan çok fazla mültecinin etkisi arttı. Ama ben Müslümanım ırkını ayırmam. Müslüman Müslümanla kardeştir.
İKD-2	Filistiller Türkiye'de mülteci olamaz. ASİL halkı katil İsraile direniyor. Bizde destek amaçlı boykot yapıyoruz. Suriyeli düşmanlığı değil mesele demek ki. İslam düşmanlığı, Olay İsrail e hizmet.
İEE-2	Birde sömürgeci kafalılar var. Onların okuduklarından daha tehlikeli.. Bağnazlıkta sınır tanımazlar. Tek medeniyet batıdır onlar için.. Müslümanlar gerici, batı ilericidir. Ukraynalı göçmen iyi, Suriyeli mültecidir. Teknolojinin krallığını yapsanız yaranamazsınız. Kafa sömürgeci.
İKD-1	İnanırsanız sivil olup ölen zulme uğrayan herkes için çok üzüntü duyuyorum. Suriyeli ve İsrailli mülteci gözümde aynı. Destan yazdınız ama yorulmayın çünkü ben çok iyi biliyorum Arap İsrail İngiliz görünümünde aynı ben Müslüman Türküm.Kudüs islamın ve benim derdim ırklar değil.

İEE-2	Şimdi yıllardan beri Suriyeli göçmen olmayanlar diyen siyasetçi medya vesaire insanlar* Yahudi memlkeketinden kaçıp TÜRKİYE'ye Yahudi istemiyoruz demiyorsanız Bizde sizi İSLÂM düşmanı olarak biliriz.

Kaynak: Twitter/X platformundan toplanan verilerle araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

İncelenen tweet'lerde dil kullanımı, yazarların ideolojik tutumlarını yansıtan belirgin özellikler göstermektedir. Mevcut tema eksenindeki leksik tercihler incelendiğinde, tweet sahiplerinin kendi konumlarını olumlu, karşıt gördükleri grubu ise olumsuz değer yükleyen sözcüklerle tanımladıkları görülmektedir. Örneğin sığınmacıları ve onları savunanları tanımlarken "**mazlum**", "**Müslüman**", "**insanız**", "**kardeş**" gibi olumlu ve insani kavramlar öne çıkarılmaktadır. Bir tweette Türkiye'nin çoğunluğunun Müslüman olduğu hatırlatılarak "**ırkını ayırmam, Müslüman Müslüman'la kardeştir**" denilmesi, sığınmacılara dini kardeşlik temelinde olumlu bir kimlik atfetmektedir. Buna karşın, sığınmacı karşıtı tutum sergileyenlere çok sert ifadeler yöneltilmektedir: "**kafatasçı**", "**yobaz**", "**sömürgeci kafalı**", "**bağnaz**", "**din düşmanı**" gibi küçültücü veya düşmanlaştırıcı sıfatlar yaygındır. Özellikle "**kafatasçı**" nitelemesi, aşırı milliyetçi-ırkçı bir zihniyeti ima ederek karşı tarafı itibarsızlaştırmayı hedeflerken; "**yobaz**" sözcüğü geleneksel olarak dindarlara yönelik olarak kullanılsa da burada ironik biçimde din karşıtı olarak adlandırlan kesime yönlendirilmiştir. Bu şekilde tweet yazarları, hasım gördükleri kesimi dar görüşlü fanatikler olarak etiketleyerek retorik tersine çevirme yöntemini kullanmaktadır.

Dini ve etnik referanslar, söylemi stratejik olarak şekillendiren unsurlardır. Örneğin, "**kafirler tarafından çizilmiş sınırlar**" ifadesi, Batılı/gayrimüslim aktörleri tarihsel bir tehdit olarak kodlarken, Suriyeli Türkmenler "bizden biri" olarak

sunulmaktadır. Bu durum, ötekileştirme (*othering*) ve aidiyet inşası mekanizmalarını harekete geçirmektedir. "**Yahudi**" veya "**kafir**" gibi terimlerin olumsuz bağlamda kullanımı, dini kimliği bir ideolojik silah haline getirirken, "**Müslüman**" vurgusu kolektif kimliği pekiştirimektedir. Bu leksik seçimler, van Dijk 'ın "ideolojik kare" olarak adlandırdığı stratejiyle uyumlu olup; "biz" grubunu ahlaki ve masum terimlerle olumlu tanımlarken, "onlar"ı olumsuz ve düşmanca terimlerle anmaktadır (van Dijk, 1998: 268). Sonuç olarak, sözcük tercihleri düzleminde tweetler, iç grup (*in-group*) olarak gördükleri dindar ve insani kesimi mağdur/ahlaki konumda tutarken, dış grup (*out-group*) kabul ettikleri kesimi sert sıfatlarla marjinalleştirmektedir.

Sözdizimsel yapılar ve cümle kuruluşları da yazarların ideolojik duruşunu destekleyecek şekilde şekillenmiştir. Çoğu tweette etken çatılar kullanılarak fail açıkça belirtilmekte ve itham edilmektedir. "**Suriyeli düşmanlığı maskesi altından İslam düşmanlığı yapan yobaz…**" gibi ifadelerde, olumsuz eylemi gerçekleştiren özne ("**yobaz**") ve onun ne yaptığı eylem ("**İslam düşmanlığı yapıyor**") net biçimde vurgulanmaktadır. Bu, sorumluluğu doğrudan doğruya karşı tarafa yükleme stratejisinin bir parçasıdır. Buna karşın, bazı ifadelerde failin belirsizleştirildiği de görülmektedir. "**Birkaç yıldır ismi önemsiz cismi değersiz birileri Suriyeli göçmen düşmanlığını pompalayarak Müslümanları birbirine düşman etmeye çalışıyor**" cümlesinde, nefret söylemini yayanların adı anılmaz, "ismi önemsiz" denilerek özne küçümsenmekte ve muğlak bırakılmaktadır. Bu kısmen bir edilgenlik stratejisi olarak, belirli odakları işaret etmek yerine belirsiz özneler kullanarak geniş bir kesimi suçlama veya söylemde genelleme yapmayı ifade etmektedir. Ayrıca cümle yapılarında kimi zaman karşı tarafın argümanları alıntılanıp ardından çürütülmektedir. Örneğin bir tweet'te önce Suriyeli

karşıtlarının dilindeki kalıp ifadeler tırnak içinde verilir: "**Suriyeli ülkesini savunmadı kaçtı', 'Filistinli terörist' diyenler...**" diyerek onların söylemi çerçevelenmekte, ardından "**bu iki tezi söyleyenler aynı kişiler, ortak nokta hedefteki her iki tarafın da Müslüman oluşu**" söylemi aracılığıyla karşı argüman geliştirilmektedir. Bu yapı, önce karşı tarafın iddiasını sunup sonra onun çelişkisini ifşa eden retorik bir tekniktir. Sonuç olarak tweetlerin dilbilgisel tercihleri, failin açıklandığı etken cümleler ve karşıt görüşün kendi sözleriyle sunulup boşa çıkarıldığı yapılar etrafında şekillenerek, ideolojik pozisyonu desteklemektedir.

İncelenen tweetlerin anlamsal makroyapıları, Suriyeli sığınmacılara yönelik düşmanlığın altında yatan İslamofobik motivasyonları merkeze alan bir ideolojik çerçeve sunmaktadır. Bu makroyapı, Suriyeli karşıtlığını "Arap düşmanlığı" gibi görünürde seküler bir söylemin ardına gizlenmiş dini kimlik hedeflemesi olarak çerçevelemektedir. Bu ana tema etrafında yan temalar da işlenmektedir. Müslüman dayanışması ve mazlumların korunması, Batı yanlısı zihniyetin ikiyüzlülüğü, iç düşmanların dış İslam karşıtlarıyla işbirliği, Suriyelilerin aslında bizden sayılması (din kardeşi veya soydaş) gibi alt anlamlar metinlerde tekrar tekrar vurgulanmaktadır. Örneğin bir tweette "**Ülkedeki Suriyeli mülteci meselesi de bu duruma "Arap düşmanlığı" kisvesi taktı sadece!**" ifadesiyle, güncel sığınmacı tartışmalarının İslam karşıtlığını gizlemeye yaradığını ileri süren bir üst anlamsal çatı kurulmuştur. Bir diğer tweetde "**Suriyeli (mülteci) düşmanlığı maskesi altından İslam düşmanlığı yapılıyor**" denilerek aynı makro-mesaj pekiştirilmektedir.

Bu söylem, kendini Müslüman kimliğiyle tanımlayan tweet yazarlarının, Suriyelilere yönelik negatif genel yargıları doğrudan kendi dini kimliklerine saldırı olarak

çerçeveleklerini göstermektedir. Ayrıca, makro düzeyde bir mağduriyet söylemi de mevcuttur. Yazarlar, Suriyeli sığınmacıları "**gariban**", "**mazlum**" şeklinde tanımlayarak onları küresel ve yerel güç oyunlarının kurbanı konumuna yerleştirmektedir. Bu mazlumiyet vurgusu, aynı zamanda kendilerinin de (Müslüman Türkler olarak) bu oyunların hedefi haline getirilmeye çalışıldığını ima etmektedir. Örneğin "**Nerede İslam düşmanı varsa bize dost etmeye çalışıyorlardı, Allah'ın her işi güzeldir, az kalsın başaracaklarken başlarına geçirdi**" şeklindeki tweet, bir komplo girişiminin Allah tarafından bozulduğunu belirterek güçlü bir kader ve ilahi adalet anlatısı kurmaktadır. Genel temada "biz ve masumlar" vs. "onlar ve şeytani planları" ikiliği yaratılarak, toplumsal olaylar bu ahlaki dikotomiyle açıklanmaktadır. Özetle, tweetlerin makro anlam yapısı, sığınmacı karşıtlığını dini kimliğe saldırı çerçevesine oturtup buna karşı mazlumun yanında olma ve komplolara direnme anlatısı geliştirmektir.

Tweet yazarları mevcut çeşitli tartışma stratejileri ve retorik araçlar kullanmışlardır. Bunların başında karşılaştırma ve çifte standart vurgusu gelmektedir. Birçok tweette farklı gruplara yönelik muameleler yan yana getirilerek sığınmacı karşıtlarının tutarsızlığının sergilendiği görülmektedir. Örneğin bir tweet'te "**Ukraynalı göçmen iyi, Suriyeli mülteci kötü**" anlayışı eleştirilirken, bir başkasında "**Yahudi memleketinden kaçıp Türkiye'ye gelenlere 'Yahudi istemiyoruz' demiyorsanız biz de sizi İslam düşmanı biliriz**" denilmektedir. Bu karşılaştırmalar, Avrupa'daki veya dünyadaki benzer göç olgularına atıf yaparak, Suriyelilere olumsuz yaklaşımın esas motivasyonunun ırk-din temelli olduğunu ima etmektedir.

Bir diğer önemli strateji ironi ve alaydır. Özellikle muhatap alınan kesimin söylemleri alaya alınarak verilmektedir. Örneğin "**Destan yazdınız ama yorulmayın**

çünkü ben çok iyi biliyorum…" diye başlayan bir tweet, karşı tarafın başarı zannettiği şeyin aslında nafile olduğunu alaycı bir tonda belirtmektedir. Yine, "**ismi önemsiz cismi değersiz birileri**" ifadesi, sığınmacı karşıtlığı yapan figürleri küçümseyen bir söylemdir ve ironi içermektedir. Metaforik dil de ayrıca dikkat çekici olup, "**Suriyeli düşmanlığı maskesi altında**" ifadesi, sahte bir maskeyle gizlenme metaforu kullanarak asıl niyetin gizlendiğini anlatmaktadır. Yine "**nefret pompalamak**" deyimi, kin ve düşmanlığın adeta mekanik bir unsurla topluma zerk edildiğini, bunun kasıtlı ve yapay bir yönlendirme olduğunu imlemektedir. Tweetlerde zaman zaman dini retorik ve referanslar da görülmektedir. Bir tweet, sığınmacıları savunan konumlanışını "**Muhammed'in (sav) takipçisi olduğum için savunuyorum, başka argümanım yok**" diyerek temellendirmektedir. Bu, ethos temelli bir retorik araç olarak kendi dindarlığını öne sürüp buradan ahlaki bir otorite yaratma çabası olup, muhatabına "ben peygamber ahlakı gereği mazlumu savunuyorum, sen neye dayanarak karşı çıkıyorsun?" mesajı vermektedir.

Duygusal çağrı (*pathos*), tweetlerin retoriğinde mevcut olan diğer bir unsurdur. "**Bu garibanların bizden başkası yok**" gibi ifadeler, merhamet ve vicdan duygusuna hitap etmektedir. Öte yandan, karşı tarafa yönelik tehditkâr ve aşağılayıcı üslup da görülmekte; "**ulan…**" gibi argo hitaplar veya "**çok da dikkate almamak gerek**" şeklindeki küçümsemeler, muhalif görüşü hem hafife almakta hem de öfkeyle aşağılamaktadır. Son olarak, akıl yürütme biçimleri incelendiğinde tweetlerin çoğunlukla neden-sonuç ilişkileri kurduğu görülmektedir. "X diyenler aslında Y'dir, çünkü her iki durumda da Z'dir" formülüyle, örneğin "**Suriyeliye düşmanlık edenler Filistinliye de düşman, ortak nokta Müslüman oluşları**" şeklinde bir sonuç çıkarılmaktadır. Bu biçimde, karşı tarafın argümanları içindeki çelişkiyi ifşa ederek kendi tezlerini

desteklemektedirler. Tüm bu stratejiler bir arada değerlendirildiğinde; tweet sahiplerinin hem öfkeli bir ses tonu benimsediği, hem de karşıt söylemi mantıksız ve ahlaken tutarsız göstererek meşruiyetini zayıflatmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Böylece mikro düzeyde dil ve retorik kullanımının, yazarların ideolojik duruşunu pekiştirmek ve muhataplarını etkilemek üzere kurgulandığı düşünülebilir.

İncelenen tweetlerde yazarların zihinsel modelleri açıkça iki zıt grup ve değer manzumesi etrafında şekillenmektedir: "**Müslümanlar ve mazlumlar**" ve "**İslam düşmanları ve ırkçılar.**" Tweet yazarları kendilerini ve destekledikleri kesimi evrensel insani ve İslami değerleri savunan, mazlumun yanında duran "biz" grubu olarak kodlarken; sığınmacı karşıtlarını zalim, çıkarcı veya gaflet içindeki "onlar" grubu olarak kodlamaktadır. Bu keskin ayrım, her tweette tekrar eden biz/onlar vurgusuyla belirgindir. Örneğin bir yazar, karşı tarafa "**Siz nesiniz bilmem ama biz Müslümanız, insanız; mazlum Yahudi de olsa Ukraynalı da olsa sahip çıkarız**" diyerek, kendisini kapsayan grubu ahlaki üstünlük konumunda tanımlamaktadır. Bu cümledeki mental model, Müslüman olmanın gereği olarak her mazlumu korumak şeklindeki bir inanç şemasına dayanmaktadır. Buna karşılık aynı tweette karşıt gruba "**Sizin gibi kafatasçı, kendi de göçmen mason Ümit'in peşinden gitmeyiz**" denilerek, onların ırkçı ve çıkar ilişkilerine dayalı kötü bir grup olduğu zihinsel imgesi çizilmektedir. Bu örnek, yazarın dünya modelinde "iyi insanlar = dindar ve merhametli, kötü insanlar = ırkçı ve ihanet içinde" biçiminde iki kutuplu bir tasarım olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde diğer paylaşımlarda da Suriyeli sığınmacılar ve genel olarak Müslüman kimliği taşıyan mazlumlar, yazarların zihninde korunması gereken kardeşler olarak temsil edilirken; onlara karşı çıkanlar din düşmanları, Batı'nın uydusu, milli değerlerden kopuk kişiler

olarak temsil edilmektedir. Kısacası, tweet sahiplerinin olaylara ve gruplara dair zihinsel modelleri, derin bir "biz vs. onlar" ayrımı içermekte ve bu ayrım ahlaki/dini değerlere göre tanımlanmaktadır.

Sosyal biliş düzeyinde; bireysel zihinlerin ötesinde, içinde bulunulan grubun ortak bilgi, inanç ve önyargıları söylemin inşasında etkisini göstermektedir. Tweetlerde, yazarların ait olduğu düşünülen muhafazakâr/dindar çevrelerin kolektif algıları yansımaktadır. Bu kolektif algılardan biri, Türkiye'de belirli bir kesimin (muhtemelen laik-ulusalcı çevrelerin) Araplara ve dindarlığa dair olumsuz stereotipleri olduğudur. Nitekim bir tweette "**Tek medeniyet batıdır onlar için, Müslümanlar gerici, Batı ilericidir**" ifadesiyle, karşıt grubun zihin yapısına dair bir genelleme yapılmıştır. Bu, tweet yazarlarının paylaştığı bir stereotiptir. Tweet yazarları, sığınmacı karşıtlarını "Batı hayranı, Doğu'ya ve Müslümanlara tepeden bakan elitler" olarak kalıpyargılaştırmaktadırlar. Bir diğer tweet, bu önyargıya tarihsel bir boyut da eklemektedir: "**Siyasal dinsizlik moda oldu vatanımda, onlar kafirler tarafından çizilmiş sınırların iki tarafında kalan aileler – Suriyeli Türkmenler**" denilerek, sığınmacı karşıtlarının modasının "dinsizlik" (laiklik) olduğu iddia edilmekte ve Suriyelilerle Türklerin aslında emperyalistlerce ayrılmış tek bir millet olduğu vurgulanmaktadır. Burada, yazarın paylaştığı sosyal bilgi, Osmanlı sonrası çizilen sınırların bölgedeki Müslüman halkları parçaladığı yönündeki tarihsel anlatıya dayanmaktadır. Bu anlatı, İslamcı/muhafazakâr çevrelerde yaygın bir şekilde yeniden üretilen ve "ümmet" aidiyetini vurgulayan bir söylemsel stratejiyle uyumludur (Yavuz, 2003:46). Özellikle yazar, Suriyelileri "bizden, öz akrabamız" olarak konumlandırırken, sömürge sonrası dönemdeki yapay sınırların Müslüman birliğini zedelediği argümanını

araçsallaştırmaktadır (Cleveland & Bunton, 2013: 497; Khalidi, 2004: 65). Bu sayede karşıt görüşü savunanların sığınmacıları "yabancı" göstermesinin yapay olduğu mesajını vermektedir. Ayrıca "Araplar Osmanlı'ya ihanet etti" biçimindeki ulusalcı tarih tezine karşı, tweet yazarları Arapları kardeş sayan bir tarihsel çerçeveyi benimsediklerini ortaya koymaktadır. Anadolu Ajansı'na konuşan Özipek'in de belirttiği üzere Türkiye'de Suriyelilere yönelik önyargı oluşturmak için "bütün Arap toplumunu Osmanlı'ya ihanet etti diye damgalayan tek yönlü bir tarih okuması" kullanılmakta ve bu tutum "anti-Arap" bir yaklaşım olarak servis edilmektedir (Medet, 2022). Mevcut tweetlerde bu tarih tezine karşı zıt bir sosyal biliş sergilendiği söylenebilir.

Yazarların paylaştığı bir diğer ortak inanç, küresel İslamofobi söyleminin Türkiye'deki yansımalarıdır. Birçok tweet, Batı'daki İslam karşıtı tutumların benzerlerinin Türkiye'de Suriyeliler üzerinden ortaya çıktığını ima etmektedir. Örneğin, yukarıda bahsedilen "**Batı medeniyet, Müslümanlar gerici**" kalıbı, aslında oryantalist/İslamofobik bir söylemin Türkiye'deki seküler elitlerce içselleştirildiği inancını göstermektedir. Bu bağlamda Hıdır (2023), Batı'daki İslamofobinin bir yansımasının Türkiye'de "Suriyelifobi" olarak tezahür ettiğini ve İslamofobi ile göçmenfobinin "çift yumurta ikizleri" gibi birlikte görüldüğünü belirtir. Tweet yazarları da benzer biçimde, Suriyelilere yönelik nefreti sadece etnik bir yabancı düşmanlığı olarak değil, içerideki bir İslam düşmanlığının dışavurumu olarak anlamlandırmaktadırlar. Dolayısıyla sosyal biliş düzeyinde, "Suriyeli karşıtları = İslam karşıtları" şeklindeki bir eşitleme, bu çevrenin kolektif algısı haline gelmiştir. Bu algı, bir tweette açıkça dile getirilir: "**Onların düşmanlığı ırk mensubiyetinden değil, İslam ve Müslüman düşmanlığından geliyor!**" ifadesi, grupça paylaşılan bir inancı özetler niteliktedir.

Tweetlerin şekillenmesinde ideolojik çerçeveler ve bağlam modelleri de belirleyicidir. İdeolojik çerçeve, yazarların dünyayı geniş bir ideoloji prizmasından görmesi anlamına gelmektedir. Burada baskın ideoloji, İslamcı dünya görüşü olarak tanımlanabilir. Tweetlerde rastladığımız bu görüşü; ümmet kavramını merkeze alan, Müslüman kimliğini etnik kimliklerin üstünde tutan, Batı emperyalizmine ve seküler milliyetçiliğe şüpheyle yaklaşan bir ideolojik duruş olarak tanımlayabilmemiz mümkündür. Bu ideolojik duruş, tweetlerin diline ve içerdiği referanslara sinmiştir. Örneğin, "**kafirler tarafından çizilmiş sınırlar**" ifadesi hem anti-emperyalist hem İslam birliğini savunan bir ideolojik motiftir. Bunun yanında, "**İslam düşmanı, siyasal dinsiz**" gibi tabirler, yazarın ideolojik hasımlarını tanımlarken kullandığı terimlerdir ve bu terimler, Türkiye'deki İslamcı söylem repertuarına aittir. Bir diğer ideolojik vurgu, mazlumların yanında olmak ilkesidir ki bu hem İslami öğretideki "mazluma yardım" anlayışına dayanmaktadır. Tweet yazarlarının "**Doğu Türkistanlı da olsa, Filistinli de olsa mazluma sahip çıkarız**" demesi, ümmet ideolojisi çerçevesinde sınır aşırı bir dayanışma çağrısıdır. Bu, aynı zamanda karşı tarafa yöneltilen "kafatasçı" suçlamasının ideolojik zeminini de açıklamaktadır. Yazarlar, etnik temelli milliyetçiliği reddeden bir ideolojiyle konuşmakta, onlar için mühim olan ümmet kardeşliği iken, karşıtlarını etnik milliyetçilikle (hatta ırkçılıkla) suçlamaktadırlar.

Tweet yazarlarının bağlam modellerine dair söylenebilecek en önemli unsur, iç politika dinamikleridir. Bazı paylaşımlarda, ülke içindeki politik aktörlere göndermeler (Ümit Özdağ ve Zafer Partisi'ne atfen "**mason Ümit**" ifadesi) ve medyaya eleştiriler mevcuttur. Bu da tweet yazarlarının, Türkiye'de mülteci meselesinin siyasetçiler ve medya tarafından araçsallaştırıldığını kavradığını göstermektedir. Yazarların

zihinlerindeki bağlam modelini, "bazı siyasiler ve medya organları çıkar veya ideoloji uğruna halkı Suriyelilere karşı kışkırtıyor" şeklinde düşünmek mümkündür. Tweetlerden biri açıkça "**birkaç yıldır birileri göçmen düşmanlığını pompalayarak Müslümanları birbirine düşman edip, nerede İslam düşmanı varsa bize dost etmeye çalışıyordu**" demektedir. Nitekim Göksun (2023), Türkiye'deki yabancı düşmanı söylemlerin çoğunlukla safsatalara dayandığını ve gerçek sorunların tartışılmasını engellediğini belirtmektedir. Tweet yazarlarının da kendi bilişsel çerçevelerinde, sığınmacı karşıtı kampanyaların rasyonel temelden ziyade manipülasyon ve dezenformasyona dayandığı, dışarıdan esinlendiği inancı görülmektedir. Bu nedenle, argümanlarını sunarken sık sık "**yalanlar**", "**yanlış bilgiler**", "**nefret pompalama**" gibi ifadelere yer vererek bu bilişsel çerçeveyi dile dökmektedirler.

Sonuç olarak, mezo düzey analiz; tweet yazarlarının zihninde dünya olaylarını din eksenli bir biz/onlar çatışması şeklinde modellediklerini, Türkiye'deki sığınmacı karşıtlığını da bu model içinde İslamofobik bir tutumun yansıması olarak kavramsallaştırdıklarını ortaya koymaktadır. Paylaşılan inançlar ve önyargılar, kendi gruplarının erdemine ve karşı grubun kötücüllüğüne dair güçlü bir kanaat içermektedir. Bu bilişsel arka plan, tweetlerde kullanılan dil ve içerik seçimlerine doğrudan yön vermiş ve söylemin tonunu belirlemiştir.

Güç ilişkileri boyutuyla bakıldığında, tweetlerin üreticileri ve hedef aldıkları kesim arasında bir hegemonya mücadelesi bulunduğu söylenebilir. Sığınmacıları savunan bu tweetler, Türkiye'de iktidara yakın ya da muhafazakâr-mütedeyyin çevrelerin sesi gibi görünmektedir. Nitekim kullanılan argümanlar, büyük ölçüde mevcut hükümet söylemiyle paralellik arz etmektedir. AK Parti hükümeti, yıllardır Suriyeli sığınmacıları

"ensar ruhuyla" kabul ettiklerini, insani ve İslami bir görev ifa ettiklerini dile getirmiştir [17]. Tweetlerde de bu çizgide, Cumhurbaşkanı'nın Suriyelileri ölümden kurtarmak için kabul ettiğinden bahsedilmekte ve onu eleştiren muhaliflerin "din düşmanları ile birlik olduğu" öne sürülmektedir. Bu, tweet sahiplerinin iktidar yanlısı bir konumda olduğunu düşündürmektedir. Karşı tarafta ise genellikle muhalefet partileri, seküler milliyetçi figürler ve bu görüşleri işleyen medya hedef alınmıştır. Özellikle Zafer Partisi lideri Ümit Özdağ ismen ve sıfatlarla anılarak ("**mason Ümit**") eleştirilmektedir. Ümit Özdağ, sığınmacı karşıtı söylemi en açık savunan siyasetçi olup, 2023 seçim sürecinde etkili bir aktör haline gelmiştir. Tweet yazarları, bu tür ittifakları ve figürleri "din düşmanı, kafatasçı, sömürgeci kafalı" gibi tabirlerle şeytanlaştırarak, toplumsal güç mücadelesinde ahlaki üstünlüğü ele geçirmeye çalışmaktadır. Burada amacın, kamusal alanda kimin söyleminin meşru olduğu konusunda bir üstünlük kurmak olarak düşünübilir. Muhafazakâr söylem bu tweetler ekseninde kendini "merhametli ve doğru İslami tavır" olarak sunarken, karşıtını "ırkçı ve ahlaksız" göstermektedir. Bu bağlamda hem Twitter/X bağlamında hem de Türkiye siyasetinde iktidar yanlısı olarak niteleyebileceğimiz kesim, toplumda mültecilere dair tartışmada İslami ve insani değer söylemiyle alan kazanmak isterken; muhalefet/seküler kesim ise milliyetçi ve güvenlikçi söylemle taban bulmaya çalışmaktadır. Tweetler, bu çekişmenin bir cephesi olarak görülebilir.

Söylemin altında yatan niyete baktığımızda, tweet sahiplerinin politik ve toplumsal bir direnç sergilemeyi hedeflediği anlaşılmaktadır. Onlar için Suriyelilere

[17] Sabah. (2014, Ekim 7). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Bizler ensar, sizler muhacir. Sabah Gazetesi. https://www.sabah.com.tr/aktuel/2014/10/07/cumhurbaskani-erdogan-bizler-ensar-sizler-muhacir (Erişim Tarihi: 2 Mart 2025).

yönelik nefret söylemi, sadece masum insanlara haksızlık değil, aynı zamanda kendi inanç ve değerlerine saldırı olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu tweetler, hem Suriyelileri hem de kendi dini-muhafazakâr kimliklerini savunma niyeti taşımaktadır. Bu yönüyle tüm bu söylemler bir karşı-söylem (*counter-discourse*) üretme çabası olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda tweetlerin, sadece bireysel ifade olmayıp, daha geniş bir toplumsal grubun direncini temsil ettiği söylenebilir.

Öte yandan, tweetler sosyal medyanın da çift yönlü bir araç olduğunu gösterir: Nefret söylemi sosyal medyada yayılmışsa da (Aldamen, 2023), buna itiraz eden karşı söylem de yine sosyal medya üzerinden yükselmektedir. Yazarlar bizzat Twitter'ı kullanarak anaakım medyada belki dile getirilmeyen bir bakış açısını görünür kılmaktadır. Bu anlamda sosyal medya kurumsal etki bakımından marjinalleştirilmiş söylemlerin sesi olabilmektedir.

Tweetlerde dile gelen söylemin bir diğer boyutu, toplumsal alanda direniş ve karşı-söylem üretme potansiyelidir. Aldamen'in (2023) araştırması, Türkiye'de Suriyeli mültecilerin maruz kaldıkları nefret söylemine karşı iki tür tepki geliştirdiğini ortaya koymuştur: aktif mücadele ve sessiz kalma. Aktif mücadele edenler, sosyal medyada mantıksal, duygusal veya mizahi yollarla kötü yorumlara cevap verip mültecileri savunurken; diğerleri çoğunluğun tepkisinden çekinerek susmayı tercih etmektedir. İncelediğimiz tweetler, aktif mücadele cephesinde yer alan kişiler tarafından atılmış görünmektedir. Her iki durumda da ortak nokta, hâkim negatif söyleme boyun eğmemeleridir. Örneğin "sizin gibi kafatasçıların peşinden gitmeyiz" diyen bir kişi, aslında toplumdaki popüler akıma (sığınmacı karşıtlığına) karşı duruş göstermekte ve alternatif bir değer setine (insanlık, İslam kardeşliği) sadakatini ilan etmektedir. Bu

yönüyle tweetler, direniş anlatıları olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, tweetlerde sıkça görülen "biz Müslümanız, biz insanız" vurgusu, karşı tarafa "insanlığınızı ve dininizi unutuyorsunuz" imasında bulunur. Bu da bir tür ahlaki üstünlük söylemiyle, nefret dilini etik açıdan mahkûm etme stratejisidir. Nitekim Türkiye'de mültecilere dair ön yargılar her ne kadar yaygınlaşmışsa da (özellikle ekonomik krizle birlikte) halen toplumun bir kesiminin dini ve vicdani gerekçelerle sığınmacı karşıtı tepkilere mesafeli yaklaştığı görülmektedir.

5.2. Twitter/X'de Ukraynalılara Yönelik Söylemler

Bu bölümde Ukraynalı zorunlu göçmenlere yönelik Twitter/X platformundaki söylemler yöntemde belirtilen metodolojik titizlik çerçevesinde analiz edilmiştir.

5.2.1. Ukraynalılar Dahil Tüm Göçmen Gruplarına Karşı Çıkış: "Göçmenlere Karşıyız, Ukraynalılar Dahil."

Bu tema eksenindeki analiz, SBY temel alınarak yürütülmüş; analiz süreci, kuramsal düzeyde tanımlanan mikro, mezzo ve makro düzeylerin ampirik veriye sistemli biçimde uygulanmasıyla gerçekleştirilmiştir. Üç düzeyli bu çözümleme yapısı, yalnızca içeriksel sınıflandırmalarla değil; aynı zamanda dilsel yapılar, grup temsilleri ve ideolojik konumlanmalar arasındaki bağlantıların açığa çıkarılmasıyla şekillendirilmiştir. Kodlama sistemi de bu yapıya uygun olarak tematik kategorilere ayrılmış ve her bir düzeyin söylemsel örüntülerini yansıtan kodlar aracılığıyla veri analiz edilmiştir.

Mikro düzey çözümleme, tweet metinlerinin sözdizimsel ve biçimbilimsel özelliklerini ortaya koymaya yöneliktir. Bu düzeyde söylemde kullanılan sıfatlar,

metaforlar, edat yapıları, yüklem türleri ve sözdizimsel tercihler çözümlemeye tabi tutulmuştur. Özellikle "fareler gibi çoğalıyorlar", "savaştan kaçan korkak" ya da "ülkemde mülteci istemiyorum" gibi ifadelerde, aşağılayıcı betimleme, doğrudan ret ve edilgen talep kalıpları dikkatle analiz edilmiştir. Bu bağlamda, failin açık ya da örtük sunulması söylemin sorumluluk yapısını şekillendirmektedir. "Kalıcı dönüş sağlanmalı" gibi edilgen yapılar fail konumunu muğlaklaştırarak sorumluluğu devlete veya otoriteye yönlendirirken; "istemiyorum", "oyumu bu yönde kullanacağım" gibi etken cümle yapıları özneyi söylemin doğrudan taşıyıcısı haline getirmektedir. Bu yapıların çözümlemesi, Güvenlik ve Demografik Tehdit Algısı (GDT) ve Ulusal Kimlik ve Milliyetçilik (UKM) gibi kodların hangi biçimsel yapılarda üretildiğini ortaya koymuştur. Retorik sorular ("Bunun nesini anlamıyorsun?"), ünlemler, yinelemeler ve mecazlar gibi anlatım araçları da bu düzeyde söylemin ikna edici gücünü artıran stratejik tercihler olarak değerlendirilmiştir. Örneğin, "burası dünyanın mülteci kampı değil" metaforu, yalnızca anlam üretiminde değil, duygu yoğunluğu yaratma açısından da ideolojik işlev görmektedir.

Mezo düzey çözümlemede ise odak, söylemin grup temsilleri üzerinden inşa ettiği zihinsel modellere yönelmiştir. Her bir tweet, "biz" ve "onlar" ayrımı çerçevesinde konumlandırılmış ve toplumsal grupların söylemdeki temsiliyet biçimleri belirlenmiştir. Örneğin "biz Türküz, onlar faydalanıyor", "biz vatanseveriz, onlar asalak" gibi zıtlık kuran ifadeler, yerli yurttaş kimliğini erdemle, göçmen kimliğini ise parazitlik veya suçla ilişkilendiren karşıtlıkları göstermektedir. Bu yapı, hem Etnik Homojenlik Arzusu (UKM-2) hem de Kültürel Uyum Sorunu (ESY-2) kodlarının mezzo düzey karşılığı olarak ele alınmıştır. Ayrıca, "ipini koparan buraya geliyor", "tatilde ülkesine gidiyor ama

burada sığınmacı" gibi söylemler, mültecilere yönelik yerleşik stereotiplerin (nankörlük, fırsatçılık, sahtekârlık) yeniden üretildiğini göstermektedir. Mezo düzeyde analiz, yalnızca bireylerin karşıt grup hakkındaki görüşlerini değil; bu görüşlerin nasıl kalıplaşmış toplumsal temsillere yaslandığını da açığa çıkarmıştır. Kullanıcıların, mülteci grupları aynılaştırarak tekil deneyimlerden soyutlaması ve tüm grubu tehlike veya yük olarak kodlaması da bu düzeydeki söylem yapısına dâhil edilmiştir.

Makro düzey analiz ise söylemin tarihsel, siyasal ve ideolojik bağlamlarını çözümlemeye odaklanmıştır. Tweetlerde dile getirilen fikirler, yalnızca bireysel tepki ifadeleri değil; aynı zamanda Türkiye'de giderek hegemonikleşen mülteci karşıtı söylemin yeniden üretimi olarak değerlendirilmiştir. Özellikle 2023 seçim sürecinde siyasi figürlerin (örneğin Ümit Özdağ) söylemlerinin bireyler tarafından benimsenmesi ve tekrar edilmesi, politik bağlamın söylemi şekillendirmedeki etkisini açık biçimde göstermektedir. "Oyumu buna göre vereceğim", "Ümit Özdağ gibi düşünenler çoğalıyor" gibi ifadeler, söylemin yalnızca kişisel değil; toplumsal, kolektif bir duyarlılığı yansıttığını ortaya koymaktadır. Aynı zamanda medya temsilleri de bu düzeydeki analizin parçasıdır. Ukraynalı mültecilere yönelik pozitif medya çerçeveleri ile Afgan ya da Suriyelilere yönelik olumsuz anlatılar, tweetlerdeki eşit karşıtlık çağrılarının ("hepsine karşıyım") arka planını oluşturur.

Kuramsal derinliği artırmak adına, bu makro düzey analizde Fanon'un (1986) ırksal bakış kuramı ile Said'in (1991) oryantalist temsiliyet eleştirisinden de yararlanılmıştır. Özellikle "Avrupalı mülteci medeni, Arap barbar" ikiliğiyle kurulan ayrım, Batılılık lehine kurulan küresel hiyerarşiyi yansıtmaktadır.

Kodlama süreci, tüm bu düzeyler boyunca sabitlenmiş bir tema eşleşmesine dayanmak yerine, söylemin katmanlı yapısına uyumlu olarak esnek ve geçişli biçimde yürütülmüştür. Aynı tema (örneğin ekonomik yük) hem mikro düzeyde hayvan mecazları ve sözcük seçimleriyle, hem mezo düzeyde "biz vergi veririz, onlar yiyor" gibi ikili yapılarla, hem de makro düzeyde sosyal refahın kime ait olduğuna dair ideolojik tartışmalarla ilişkilendirilmiştir. Bu nedenle analiz süreci, sadece sınıflandırıcı bir faaliyet değil; aynı zamanda söylemin toplumsal işlevlerini ve ideolojik örüntülerini görünür kılan bir yeniden inşa çalışması olarak değerlendirilmiştir. Bu çerçevede gerçekleştirilen kodlamalar aşağıdaki gibidir:

Tablo 20: Ulusal Kimlik ve Milliyetçilik (UKM)

Kodlar	**Tanım**
Tarihsel Hak İddiası (UKM-1)	Ülkenin geçmişte "kanla kazanıldığı" ve "ataların bedel ödediği" gibi milliyetçi ifadeler.
Etnik Homojenlik Arzusu (UKM-2)	Ülkede sadece "Türk" kimliğine sahip bireylerin kalıcı olabileceği vurgusu.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 21: Güvenlik ve Demografik Tehdit Algısı (GDT)

Kodlar	**Tanım**
Güvenlikleştime (GDT-1)	Göçmenlerin ülkenin sosyal düzenine ve güvenliğine tehdit olarak sunulması.
Demografik Tehdit (GDT-2)	Göçmenlerin ülkenin demografik yapısını değiştireceği ve kültürel asimilasyona yol açacağı düşüncesi.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 22: Evrensel Göçmen Karşıtlığı (EGK)

Kodlar	Tanım
Göçmen Grubu Ayrımı Yapmama (EGK-1)	Suriyeli, Ukraynalı, Rus, Afgan vb. tüm göçmen gruplarının eşit derecede istenmemesi.
Geçici Misafir Algısı (EGK-2)	Göçmenlerin sadece "turist" veya "geçici misafir" olarak kalabileceği, kalıcı olmalarına karşı çıkılması.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 23: Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Yük Algısı (ESY)

Kodlar	Tanım
Ekonomik Yük (ESY-1)	Göçmenlerin ülkedeki kaynaklara ekonomik olarak yük olduğu düşüncesi.
Kültürel Uyum Sorunu (ESY-2)	Göçmenlerin yerel kültüre uyum sağlayamaması, sosyo-kültürel farklılıklarının tehdit olarak algılanması.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Bu tema ekseninde atılmış bazı tweetler aşağıdaki gibidir:

Tablo 24: Ukraynalılara Yönelik Birinci Tema Kapsamındaki Tweetler

Kod	Tweet Metni
EGK-1, EGK-2	Ülkemde, savaştan kaçan korkak Filistinli, Suriyeli, Afganlı, Pakistanlı Rus,Ukraynalı ve İsrailli mülteci istemiyorum.
EGK-1, EGK-2	Ülkemde Afrikalı,Rus, Ukraynalı, Suri, Afgan,Paki, arabada saklanan ya da milletinden sığınmacı, mülteci istemiyorum. Herkes bu güzel ülkede gezmeye misafirimiz olarak kalabilir ama sadece gezmeye.
EGK-1, GDT-1	Nasıl bir memleketiz ya hu! Hadi komşuda savaş,mülteci gelir.Ya Rusya Ukrayna ile savaşır.Hem Rus,hem Ukraynalı mülteci bize gelir.Filistin'de soykırım başlar,soykırım yapanı bile mülteci olarak bize gelir.2024'de hücreler arası mülteci çıkarsa bilin bakalım hangi ülkeye gelir?
EGK-1	Ülkemde ne Arap! Ne İsrailli! Ne Rus! Ne Ukraynalı! Ne Afrikalı! Kısacası mülteci ve yobaz istemiyorum!
EGK-1	Ülkemde Rus, Ukraynalı, Arap, Afgan, Afrikan, Bengal vd kaçak, sığınmacı, mülteci istemiyorum.
UKM-1, EGK-1	Ülkemde ne Rus ne Ukraynalı ne Afgan ne sürgünlü kısa süreli göçmen istemiyorum s*ktirsin gitsin hepsi. Dedelerim, amcalarım, dayılarım bedelini ödedi bu topraklar için... Terör belasına kolunu bacağını veren gazi abilerim, amcalarım var bunları hangi hakla iş ortaya koyuyor lan..
EGK-1	Bu ülkelerde, arap, afgan, israilli, ukraynalı mülteciler istemiyoruz! Bunun dısında söz eden riyakardır ve ikiyüzlüdür!
UKM-2, EGK-2	Türk ten başka hiç bir milleti mülteci olarak yaşamak istemiyoruz!! Bunu tüm samimiyetimle üyeleri!! Arapta yahudi de aynı Rus da ukraynali

	da aynı!! Gelecek olan turist olarak gelir sonra defolir gider !! Net mi? Yeterli mi?
UKM-1, EGK-2	Bedeli kanla ödenmiş bu topraklarda (ülkemde); Ne İsrailli, Ne Filistinli, Ne Rus, Ne Suriyeli, Ne Afganlı, Ne Pakistanlı, Ne Ukraynalı, Ne İranlı vs. Sığınmacı, kaçak, göçmen istemiyorum. Bunun nesini anlamıyorsun? Şimdi evde mi duruyorsun, ne yapıyorsan git ötede dilediğini yaptı!
EGK-1	Hayırdır ne için geliyorlar? bu ülkedeki sığınmacı mültecilerin adı artık kaldıracak hali yok. Ülkede zaten Afgan, Pakistanlı, Suriyeli, Rus ve Ukraynalı var. Ülke de Olanların bi an önce sunulması gerekir.
EGK-1	Bizim mahallenin yarısı ukraynalı mülteci ile dolu ülkemde mültecinin hiçbir türünü istemiyorum.
GDT-2, EGK-1	Düzensiz göçmenlerin bir an evvel kendi ülkerine kalıcı dönüşü sağlanmalıdır. Ülkenin demografik, sosyolojik, psikolojik yapısı değişiyor ve değişmeye devam ediyor .Suriyeli göçmen kötü Ukraynalı göçmen iyi gibi bir saçmalığa gerek yok kim nerden geldiyse gereği yapılmalıdır.
GDT-2	Gerçekten bu ülkenin başına ne geldiyse cehaletten geldi. Ümit Özdağ ne arap düşmanı ne de din düşmanı. Adamın endişesi ülkenin istikbali. Sadece göçmen Araplar değil derdi, Rus, Ukraynalı, Afgan.. Hepsi. Adam ülkenin 30 yıl sonraki demografik yapısından endişe ediyor. Ya siz?
EGK-1	Yahudi, Arap, Rus, Ukraynalı vb. kim varsa ülkesine dönsün. Burası dünyanın mülteci kampı değil. İpini koparan buraya yerleşiyor.
EGK-1	Ülkemde Suriyeli Afgan pakistanli Ukraynalı mülteci göçmen sığınmacı istemiyorum. Oyumu da bu yönde kullanacam.
ESY-2, EGK-1	Ülkemde mülteci ve kaçak göçmen istemiyorum. Arap, Afgan, Fars, Hintli, Rus, Ukraynalı, Yahudi hangisi olursa olsun. Gelecekteki çocuklarım için, kendi ülkemde güvenli bir hayat kurmak; dilimi ve kültürümü korumak istiyorum ve onlar buradayken bu mümkün değil.
EGK-1	Ülkemizde Suriyeli, Ukraynalı, ve kaçak göçmen istemiyoruz. Resmen yabancı çöplüğüne dönmüşüz

Kaynak: Twitter/X platformundan toplanan verilerle araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Mevcut tweetlerde kullanılan sözcükler genellikle olumsuz değer yüklüdür. Örneğin sığınmacılardan "**savaştan kaçan korkak**" olarak bahsedilmesi, onları cesaretsizlikle itham ederek küçümsermektedir. Benzer şekilde bazı milliyet adlarının küçültücü kısaltmalarla verilmesi de (Suriyeli yerine "Suri", Pakistanlı yerine "Paki") aşağılayıcı bir üslup yaratmaktadır. Tweetlerde genellikle özne konumunda kendini "ben" ya da dolaylı olarak "biz (Türk milleti)" olarak konumlandıran etken cümleler mevcuttur.

"**Ülkemde ... mülteci istemiyorum**" biçimindeki tekrarlar, doğrudan ve etkin bir öznenin kararlılığını göstermektedir. Bu etken yapı, mültecileri reddetme eylemini öznenin bilinçli bir tercihi olarak sunmaktadır. Öte yandan, edilgen yapılar da stratejik olarak kullanıldığı görülmektedir. Özellikle çözüm önerisi veya talep dile getirilirken failin belirsiz bırakıldığı edilgen cümleler görülmekte, "...**kalıcı dönüşü sağlanmalıdır**" veya "...**gereği yapılmalıdır**" gibi ifadeler, mültecilerin geri gönderilmesi gerektiğini belirtirken bu eylemi gerçekleştirecek faili (devleti) örtük bırakmaktadır. Bu dilbilgisel edilgenlik, söylemi üreten kişinin kendisini doğrudan fail olarak göstermeden otoriteye çağrıda bulunmasına imkân tanır. Ayrıca "**Ülkenin demografik yapısı değişiyor**" gibi cümlelerde de değişimi yapan özne belirtilmez, böylece sığınmacıların varlığı kendiliğinden gelişen bir durum gibi sunulmaktadır. Bu tarz edilgen kullanım, sorumluluğu genelleştirip mevcut durumu kaçınılmaz veya acil bir tehdit olarak çerçevelemektedir.

Mevcut tweetlerin genel anlam örgüsünde öne çıkan ana unsur, Türkiye'de hiçbir yabancı istememe tutumudur. "**Türk'ten başka hiçbir milleti mülteci olarak yaşamak istemiyoruz**" ifadesi bu tutumu net bir biçimde özetlemektedir. Başka bir deyişle, makro düzeyde iletilen anlam, ülkenin sadece Türklere ait olduğu ve diğer tüm grupların dışlanması gerektiğidir. Bu üst tema etrafında çeşitli alt mesajlar da dikkat çekmektedir. Birçok tweet, sığınmacıların ülkenin demografik yapısını bozduğu, dil ve kültüre zarar verdiği düşüncesini dışa vurmaktadır. Örneğin bir tweet yazarı, "**gelecekteki çocuklarım için kendi ülkemde dilimi ve kültürümü korumak istiyorum ve onlar buradayken bu mümkün değil**" diyerek sığınmacıları kültürel devamlılığa engel olarak konumlandırmaktadır. Sığınmacılar "**terör belası**" ile ilişkilendirilerek veya "**ipini**

koparan buraya yerleşiyor" denilerek kontrolsüz bir akın ve asayiş tehdidi olarak sunulmaktadır. "**Burası dünyanın mülteci kampı değil**" ifadesi, Türkiye'nin haksız biçimde bütün dünyanın mültecilerini çektiği ve bunun kabullenilemez olduğu temasıyla yüklüdür. Benzer şekilde "**resmen yabancı çöplüğüne dönmüşüz**" denilerek ülkenin yabancıların çöpüne döndüğü mecazıyla, sığınmacılar ülkeye atılmış bir atık gibi tasvir edilmektedir. Bazı tweetlerde "**dedelerim bu topraklar için kan döktü**" söylemiyle milli mücadelenin fedakârlığına vurgu yapılıp, bu bedel ödenmiş topraklarda yabancıların varlığına sert tepki gösterilmektedir. Tüm bu anlamsal unsurlar birleşerek sığınmacılara topyekûn karşı çıkan, onları milli bir tehlike ve yük olarak konumlandıran bir üst anlamsal yapı oluşturmaktadır. Tweetlerde, ideolojik mesajlarını ikna edici göstermek için çeşitli argümantatif desenler kullanılmaktadır. En belirgin akıl yürütme biçimlerinden biri "tehdit" toposudur (Wodak, 2001). Sığınmacıların varlığının gelecekte ülke adına vahim sonuçlar doğuracağı iddia edilmektedir. Bu, korku söylemi üzerinden meşrulaştırılan bir akıl yürütmedir. İkinci olarak "hakkaniyet" (adalet) toposu (topos of justice) göze çarpmaktadır. Hakkaniyet toposu, bir eylemin ya da politikanın adil olup olmadığını, hakkaniyete uygun davranılıp davranılmadığını sorgulamaktadır (Wodak 2001). "**Bedeli kanla ödenmiş bu topraklarda… mülteci istemiyorum**" diyen tweet yazarı, ataların bedel ödediğini, dolayısıyla bu ülkenin nimetlerinden yabancıların faydalanmasının haksızlık olduğunu ima etmektedir. Tweetlerde öne çıkan söylemsel stratejilerden biri Misafirlik-fazla kalma (hosting–overstaying)" ikiliği etrafında şekillenen ve misafirin kalıcılık eğilimi göstermesiyle birlikte tehdit algısına yol açan, ev sahibi-toplumun güç ilişkilerini ve sınırlarını görünür kılan misafirlik söylemidir (Sönmez, 2018). Bu strateji, göçmenleri ya da sığınmacıları ev sahibi–misafir ilişkisine indirger. Bu ilişkide "makul

misafir", kısa süreliğine gelen, sessiz kalan ve ev sahibinin kurallarına riayet eden kişidir. Bu anlayışa göre bazı tweet'ler, "**Gezmeye misafir gelebilirler ama…**" şeklinde başlayan ifadelerle turistik ziyaretçiyi meşru, kalıcı mülteciyi ise gayrimeşru ilan eder. Bu bağlamda, sığınmacılara hoşgörü gösterenler "riyakâr ve ikiyüzlü" ilan edilerek, karşı tarafın ahlaki tutarlılığı sorgulanmaktadır. Özellikle "**Ukraynalı iyi, Suriyeli kötü gibi saçmalığa gerek yok**" diyen tweet, bazı çevrelerin Ukraynalılara ayrıcalık tanımasını ikiyüzlü bir saçmalık olarak nitelendirmektedir. Böylece söylem sahipleri, kendi tutumlarını adil ve tutarlı olarak göstermektedir. Onlara göre tüm sığınmacılar eşit derecede istenmeyen unsurlar olduğu için, belli bir gruba (örneğin Ukraynalılara) olumlu ayrımcılık yapmak yanlıştır. Bu şekilde "**ben ırkçı değilim, her milletten mülteciye karşıyım**" argümanı kurulmakta olup; bu da aslında ırkçılık suçlamalarına karşı stratejik bir savunmayı yansıtmaktadır.

Tweetlerde söylemin etkisini güçlendirmek amacıyla çeşitli retorik teknikler kullanılmıştır. Özellikle mecazlar ve benzetmeler dikkat çekmektedir. "**Burası dünyanın mülteci kampı değil**" sözü Türkiye'yi bir mülteci kampı metaforuyla tanımlayıp, bu duruma karşı bir reddi dile getirmektedir. "**Yabancı çöplüğü**" benzetmesi, ülkedeki yabancı varlığını çöp metaforuyla aşağılamaktadır. Ayrıca tweetlerde abartma da göze çarpmaktadır. Örneğin "**2024'de hücreler arası mülteci çıkarsa bilin bakalım hangi ülkeye gelir?**" şeklindeki ironi yüklü abartı, hayali bir uzaylı mülteci durumunda dahi Türkiye'nin hedef olacağı esprisini yaparak, ülkenin her durumda sığınmacı akınına uğradığını vurgularmaktadır. Bu, aslında ciddi bir konuyu alaycı bir üslupla abartarak dikkat çekmek stratejisi olarak düşünülebilir. Listeleme ve yineleme de diğer önemli retorik araçtır. Birçok tweet arka arkaya farklı milletleri sıralayarak ("**Ne Arap! Ne**

İsrailli! Ne Rus! Ne Ukraynalı! Ne Afrikalı! …") ve/veya aynı fiili tekrarlayarak ("...mülteci istemiyorum") ritmik bir vurgu oluşturmakta; Bu tekrar, duygusal bir yoğunluk ve kesinlik hissi yaratmaktadır. Tweetlerde retorik soruların da mevcut olduğu görülmektedir. Örneğin "**Bunun nesini anlamıyorsun?"** gibi sorular, karşıt görüşe meydan okuyan ve kendi pozisyonunu tartışılmaz göstermeye çalışan bir retorik işlev görmektedir. Ayrıca hakaret ve küçümseme diline de rastlanır: "**s*******n gitsin hepsi**" şeklindeki kaba ifade, tüm sığınmacılara yönelik açık bir tahkir ve kovma söylemini ifade etmektedir. Bu tür kaba retorik, söylemin öfke dozunu yükseltirken hedef grubu tamamen aşağılamaktadır. Bütün bu retorik araçlar bir arada, tweetlerin duygusal ve polemik dozunu artırarak okur üzerinde güçlü bir etki bırakmaktadır.

Mezo düzey analize geldiğimizde; tweet sahiplerinin zihinsel dünyasında Türkiye'nin, sürekli bir sığınmacı akınına uğrayan mağdur ülke modeliyle temsil edildiği görülmektedir. Bir tweet yazarının "**Nasıl bir memleketiz ya hu!**" diyerek isyan etmesi ve ardından dünyanın farklı krizlerinden kaçan herkesin gelip Türkiye'ye doluştuğunu söylemesi (Rusya-Ukrayna savaşı, Filistin'deki çatışma), bu bireylerin ülkeyi her türlü felaketin sığınağı olarak gördüklerini göstemektedir. Bu zihinsel modelde sığınmacılar, ülkede kaosa yol açan istilacılar veya yüklere; Türkiye ise iyi niyeti suistimal edilen bir mekâna dönüşmektedir. Kişiler, kendi hayatlarında da bunu somutlaştırır biçimde "**Bizim mahallenin yarısı Ukraynalı mülteci ile dolu**" gibi ifadelerle günlük deneyimleriyle bahsedilen olguyu desteklemektedir. Bu muhtemelen abartılı algı, mülteci sayısına dair yanlış bir zihinsel temsil de içerebilir. Ancak algıda seçicilikle, etrafta görülen birkaç yabancı bile "**her yer Ukraynalı dolu**" genellemesine götürmekte yeterli olabilir. Zihinsel temsillerde sığınmacılar aynı zamanda kaçak, saklanan, korkak gibi niteliklerle

kodlanmıştır. Bu da bireylerin mülteciyi ahlaken düşük ("**ülkesini savunmayıp kaçan korkak**") ve yasadışı yollarla gelen ("**arabada saklanan**") kişiler olarak gördüğünü yansıtmaktadır. Kısacası, bu tweetleri atanların zihinlerinde mülteci varlığı ve mültecilik olgusu, ülkenin güvenliğine, düzenine ve kültürüne dönük bir tehdit senaryosu şeklinde kurgulanmıştır.

Tweetlerde dile getirilen yargılar, derin köklü toplumsal önyargıları ve kalıp yargıları ortaya koymaktadır. En belirgin stereotip, mültecilerin ülkeye zarar veren insanlar olduğu kalıbıdır. Mülteciler "**yobaz**" denilerek gerici stereotipiyle aşağılanırken, aynı zamanda "**ülkenin dilini kültürünü bozacak, güvenli hayat bırakmayacak**" söylemiyle homojen bir kitle olarak görülmektedir. Bu söylemde bir yandan ırksal/etnik stereotipler de genellenmektedir. Arap, Afgan, Afrikalı fark etmeksizin hepsi istenmeyen kategorisindedir. Bu da "yabancı"yı tek tip bir tehdit olarak algılayan bir bilişsel basitleştirmenin ürünüdür. Örneğin bir tweette tüm bu gruplar sayıldıktan sonra "**hangisi olursa olsun... onlar buradayken bu mümkün değil**" denilerek (ülkenin güvende olması mümkün değil anlamında), tüm sığınmacılar aynı potada eritilmektedir. Bunun altında yatan önyargı, her göçmenin tehlikeli ve uyumsuz olduğu inancıdır. Bir başka yaygın önkabulle mülteciler nankör (Wodak, 2001) ve fırsatçı olarak görülmektedir. Örneğin "**İpini koparan buraya yerleşiyor**" cümlesi, herhangi bir disiplinden yoksun, kontrolsüz herkesin Türkiye'ye doluştuğu ve burada kalıcı olmaya çalıştığı şeklindeki önyargıyı yansıtmaktadır. Sığınmacıların kişisel deneyimleri, bireysel ajandaları hiç hesaba katılmadan, "**savaştan kaçan korkak**" gibi ifadelerle korkaklık stereotipi yayılmaktadır. Bu, "erkek adam vatanını terk etmez" şeklindeki ataerkil-askeri bir önyargının yansıması olarak düşünülebilir. Başka bir deyişle sığınmacılar, özellikle

erkekse, savaştan kaçtığı için aşağılanmayı hak eden korkaklar olarak resmedimektedir (Turner, 2019). Bütün bu stereotipik düşünceler, tweet yazarlarının sosyal bilişinde "sığınmacı"yi daima olumsuz bir şablona oturtmaktadır.

Tweetlerdeki dil, güçlü bir "biz" ve "onlar" ayrımı kurmaktadır. İdeolojik çerçevede iç grup Türk milleti ve vatansever Türk vatandaşları iken, dış grup tüm yabancı uyruklu mülteciler (Ukraynalı dahil) olarak tanımlanmış. "**Türk'ten başka hiç bir milleti mülteci olarak yaşamak istemiyoruz**" ifadesi doğrudan doğruya bu iç/dış grup sınırını çizmekte, bu sınırın "Türkler bu vatanın meşru sakinidir, diğer milletler dışarıda kalmalıdır." şiarı olduğu belirtilmektedir. Bu cümlenin devamında "**Arap da yahudi de aynı Rus da Ukraynalı da aynı**" denilerek dış grubun homojenleştirildiğini görmekteyiz. Düşman dış grup içinde Arap, Yahudi, Rus, Ukraynalı hepsi özünde "Türk olmayan yabancılar" olarak tek kategoriye indirgenmiştir. Bu durum, ideolojik olarak etnik-ulusal bir saflık arzusunu yansıtmaktadır. İç grup "biz Türkler" vatanı kanıyla koruyan, bedel ödemiş, çalışkan ve buna benzer erdemlerle donatılırken (gaziler, şehit dedeler anlatısı), dış grup "onlar" korkak, istilacı, bozan unsurlar olarak değersizleştirilmektedir. Ayrıca tweetlerde iç grup mağduriyeti teması da mevcuttur. Bu temaya göre; iç grup (Türk halkı) sığınmacışar yüzünden mağdur edilmekte, kendi vatanında huzursuz olmaktadır. Bu nedenle iç grup kendini haklı bir öfke içinde konumlandırmaktadır. İdeolojik çerçeve milliyetçi ve yerlici bir söylem olmakla birlikte dini bir vurgunun oldukça az olduğu görülmektedir. Hatta "**yobaz istemiyorum**" denerek, Arap veya Afgan sığınmacılar bir ölçüde dinci gericilik ile özdeşleştirilip dışlanmaktadır. Bu, söylem sahiplerinin muhtemelen seküler-ulusalcı bir ideolojik konumda olduğunu düşündürebilir. Çünkü hem Yahudi'yi hem Arap'ı hem Hristiyan

Ukraynalı'yı aynı nefret objesi olarak görmek, bir tür seküler milliyetçiliğe işaret etmektedir. Biz çerçevesi Türk kimliği etrafında tanımlanırken, onlar bu kimliğe ait olmayan herkesi kapsamaktadır. Ayrıca "**riyakâr ve ikiyüzlü**" söylemiyle de Türk vatandaşları arasında "biz gerçek vatanseverler" vs. "onlar sahte hümanistler" şeklinde bir ayrım yapılmaktadır. Başka bir deyişle, yalnızca sığınmacı karşıtları iç grubun gerçek çıkarını savunan samimi kişiler, buna karşı çıkanlar ise millî menfaatlere duyarsız veya ikiyüzlü olarak görülmektedir. Böylelikle hem etnik hem de ahlaki bir iç/dış grup dikotomisi kurulmaktadır.

Söylemin dile getirilme biçimi, güncel sosyal ve politik bağlamdan etkilenmekte ve bu bağlama uyarlanmaktadır. Tweetlerin atıldığı dönem (2022 sonrası), Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle birlikte Ukraynalı sığınmacıların da dünya gündemine girdiği bir zamandır. Dolayısıyla daha önce Türkiye'de sığınmacı denince akla öncelikle Suriyeliler, Afganlar gelirken, bağlam değişmiş ve söylem bunu kapsayacak şekilde genişlemiştir. Nitekim tweetlerde sürekli olarak Ukraynalılar da Araplarla, Afganlarla birlikte anılmaktadır. Örneğin "S**uriyeli göçmen kötü, Ukraynalı göçmen iyi gibi bir saçmalığa gerek yok**" ifadesi, tam da bu bağlam değişimine cevaben ortaya çıkmıştır. Ukrayna savaşı sonrası özellikle Avrupa kamuoyunda beliren "Ukraynalılar masum Avrupa mültecileri, demokrasi savunucuları" (Drewski & Gerhards, 2024) söylemine tepki olarak bu tweet, bağlam modelini güncellemekte ve "hayır, hepsi aynı" demektedir. Bu, söylemin ortama uyarlanarak meşruiyet aradığını göstermektedir. Bir başka bağlamsal etken, Türkiye'de 2023 seçim atmosferinde sığınmacı meselesinin siyaseten önem kazanmasıdır. Tweetlerden biri açıkça "**Oyumu da bu yönde kullanacağım**" diyerek sığınmacı karşıtı tutumunu seçim tercihiyle ilişkilendirmektedir. Bu durum,

siyasi bağlamın (sığınmacı politikasının seçim kampanyalarındaki yeri) söylemi nasıl şekillendirdiğini göstermektedir Tweet yazarı kendi söylemini siyasi bir eyleme (oy verme) bağlayarak sunmaktadır. Ayrıca bağlam, söylem sahiplerinin muhatap kitlesine göre de uyarlanmaktadır. X gibi kamusal bir platformda yazdıkları için, bu kişiler mesajlarını geniş bir milli kamuoyu'na hitap ediyormuş gibi şekillendirmektedirler. Örneğin "**Bunun dışında söz eden riyakârdır**" derken muhalif bir görüşe seslenmekte ve bu görüşü peşinen mahkûm etmektedirler. Bu, sosyal medyada sık görülen kutuplaştırıcı tarzın bir parçası olarak, kendi duruşunu tek doğru olarak bağlama yerleştirip, aksi pozisyonu gayri meşru ilan etmeyi işaret etmektedir. Bir diğer bağlamsal unsur, söylemin uluslararası çifte standartlara tepki içerip içermemesidir. Bazı tweetlerde **"...saçmalığına gerek yok**" diyerek özellikle Batı'da veya Türkiye'de kimi kesimlerde görülen "Ukraynalılar iyi mülteci" algısına eleştirel bir yanıt verilmektedir. Açıkça söylem, bağlamda algılanan çifte standardı (Batılı mülteciye farklı muamele) hedef alarak kendini haklılaştırmaya çalışmaktadır. Özetle, tweet yazarları söylemlerini durağan değil; içinde bulunulan savaşlar, politik tartışmalar, seçim atmosferi ve kamu duyarlılıklarına göre uyarlamaktadır. Bağlam modellemesi, söylem sahiplerinin hangi yönleri öne çıkarıp hangilerini geri plana ittiğini de belirliyor. Bu nedenle, Ukraynalı sığınmacılar konusu gündeme gelince retoriklerini ona göre genişletmiş; ancak temel duruşlarını (tüm mültecilere red) bağlam ne olursa olsun tutarlı biçimde korumuşlardır.

Makro düzeyde analiz, bu söylemin toplumsal bağlamını, iktidar ilişkilerini ve daha geniş sosyo-politik etkilerini inceleme amacını taşımaktadır. Ukraynalı sığınmacılar hakkında tweet atan bireylerin söylemi, kişisel görüşlerin özgüllüğünün ötesinde, Türkiye'deki sığınmacı karşıtı diskurun toplumsallığını ifade etmekte ve belirli toplumsal

güç dinamikleri ile koşullanmaktadır. Sığınmacı karşıtı söylem, sadece bireysel sosyal medya kullanıcılarının değil, aynı zamanda siyasi aktörlerin ve iktidar ilişkilerinin de şekillendirdiği bir söylemdir. Tweetlerde açıkça görüldüğü üzere, bu söylemin önemli bir referans noktası Ümit Özdağ gibi siyasetçilerdir. Bir tweet, Özdağ'ı savunarak "**Ümit Özdağ ne Arap düşmanı ne de din düşmanı... derdi Rus, Ukraynalı, Afgan... Hepsi**" diyerek onun tüm göçmen gruplara eşit mesafede karşı olduğunu vurgulamaktadır. Özdağ'ın kurduğu Zafer Partisi ve benzeri aşırı milliyetçi çevreler, göçmen karşıtlığını siyasi ajandalarının merkezine koymuş ve bu söylemi popülerleştirmiştir. Nitekim 2022'de Zafer Partisi'nin yükselişiyle Özdağ'ın sığınmacı karşıtı tweetleri sosyal medyada büyük ilgi görmüş, bazı dönemlerde etkileşim bakımından Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı bile geride bırakmıştır (Tahiroğlu, 2022). Bu durum, sığınmacı karşıtı retoriğin çevrim içi alanlarda ne denli güçlü yankı bulduğunu ve siyasi aktörlerin dilinin sıradan kullanıcılarca benimsendiğini göstermektedir. Siyasetçilerin kurduğu iktidar söylemi, sosyal medya paylaşımlarıyla tabana yayılmakta ve yeniden üretilmektedir. Ayrıca bahsedilen söylemin kontrolü büyük ölçüde muhalif-ulusalcı çevrelerin elindeyken, iktidar yanlısı çevrelerin kullandığı ton da farklılaşabilmektedir[18]. Ancak genel resme bakıldığında, sığınmacı karşıtlığı özellikle çevrim içi platformlarda hegemonik söylem halini almaya başlamıştır. Mevcut hükümet dahil, hemen her büyük parti kamuoyu baskısıyla "mültecileri geri göndermeye" söz vermektedir (Tahiroğlu, 2022)

[18] BBC News Türkçe. (2022, Mayıs 3). Erdoğan, 1 milyon Suriyelinin gönüllü geri dönüşü için hazırlık yaptıklarını söyledi. BBC. https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61307585 (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2025).

Böylece toplumsal iktidar ilişkilerinde, sesi en gür çıkan ve politikaları belirleyen söylem sığınmacı karşıtlığı haline gelmiştir. Bu durumda tweetleri atan sıradan kullanıcılar da kendilerini güçlü bir toplumsal akımın parçası olarak görmektedir. Söylemin iktidarla ilişkisi, aynı zamanda medya ve kanaat önderleri üzerinden de işlemektedir. Ana-akım medyada mülteciler aleyhine çıkan haberler (Göker & Keskin, 2015), veya sosyal medyada yayılan asılsız suç hikayeleri (Bozdağ, 2024) bu tür tweetlerin zeminini hazırlayabilir. Söylem meselesinde önemli bir diğer nokta, kimin sesinin daha çok duyulur olduğudur (van Dijk, 1998: 222-223). Sığınmacılar genellikle kamusal alanda sınırlı sese sahipken, yerli vatandaşların yerli vatandaşların sesi Türkiye sosyal medyasnda daha baskın olmakta; bu durum bir güç asimetrisine yol açmaktadır. Sonuç olarak, Ukraynalı sığınmacılara yönelik mevcut söylemler, yukarıda bahsedilen siyasi aktörlerin ve genel kamuoyu ikliminin etkisiyle ortaya çıkmış; söylemi üreten bireyler, ulusal kimlik sahibi çoğunluk grubunun gücüyle konuşarak, toplumsal iktidar ilişkilerinde kendilerini üstün konumda konumlandırmışlardır.

Sığınmacı söylemini şekillendiren bir diğer boyut, medya ve diğer kurumlardır. Türkiye'de medya organlarının ideolojik konumu, farklı mülteci gruplarının sunumunu ciddi biçimde etkilemiştir. Avcı ve Bonyadi (2024), hükümete yakın Sabah gazetesi ile muhalefete yakın Sözcü gazetesinin Afgan ve Ukraynalı mültecileri nasıl temsil ettiğini karşılaştırmıştır. Sonuçlar her iki gazetede de Ukraynalı mültecilerin genellikle pozitif, Afgan mültecilerin ise negatif sunulduğunu ortaya koymuştur. Özellikle Sabah gazetesi, Ukraynalıları misafirperverlikle ağırlanan mağdurlar olarak aktarırken; Sözcü daha temkinli bir dil kullansa da Ukraynalılar hakkında trajik hikâyelere yer vermiş, buna karşın Afgan mülteciler çoğunlukla görmezden gelinmiştir. Bu medya pratiği, toplumda

Ukraynalılara karşı nispeten daha sempatik bir algı oluşmasına katkı sağlayabilir. Nitekim Elmas ve arkadaşları (2024), Ukraynalılara yönelik Türkçe tweetleri inceleyerek, Ukraynalı mültecilerin diğer gruplardan farklı olarak "hoş geldin misafir" çerçevesinde daha olumlu betimlendiğini; bu olumlu imajın ise Suriyeli ve Afganların tehdit olarak olumsuz betimlenmesiyle zıtlık içinde kurulduğunu tespit etmiştir. Bazı bazı söylemlerde Ukraynalılar "iyi mülteci" imgesiyken, Orta Doğulu mülteciler "kötü mülteci" olarak sunulmaktadır. Ancak bizim incelediğimiz mevcut tema ekseninde atılan tweetlerde, bu pozitif ayrım reddedilerek tüm gruplar aynı kefeye konmaktadır.

Kurumsal düzeyde, uluslararası bağlam da söylemi etkilemektedir. Örneğin AB ülkelerinin Ukraynalı mültecilere kapılarını açıp Suriyelilere kapatması, Türkiye'deki bazı kesimlerce ikiyüzlülük olarak eleştirilmiştir19. Batı medyasında çıkan "Ukraynalı mülteciler Avrupalı, medeni, "bizden biri" minvalindeki açıklamalar (Bayoumi, 2022) Türkiye kamuoyunda duyularak "Batı sadece Batılı olana değer veriyor" düşüncesini pekiştirmiştir. Bu bağlamda bir devlet politikası olarak Türkiye'nin farklı sığınmacı gruplarını ülkeye kabul etmesi, resmî söylem bunu zaman zaman bir övünç (merhamet gösterme) vesilesi olarak kullansa da, muhalif söylem "bakın Avrupa çok azını alıyor, biz ise bu yükü çekiyoruz" şeklinde bir öfkeye yol açmaktadır.

[19] Sol Haber. (2022, Mart 6). Soylu: Türkiye'ye gelen Ukraynalı sayısı 20 bini aştı. https://haber.sol.org.tr/haber/soylu-turkiyeye-gelen-ukraynali-sayisi-20-bini-asti-328466 (Erişim Tarihi 10 Nisan 2025).

5.2.2. Ukraynalıların Türkiye'de Kamusal Düzeni Bozmayacağına Dair İnanç: "Ukraynalılar Diğerleri Gibi Değil."

Bu tema ekseninde SBY doğrultusunda; tweet verileri, mikro, mezzo ve makro düzeylerde eşzamanlı ve bütüncül bir analiz mantığıyla ele alınmıştır. Üç düzeyli bu çözümleme modeli yalnızca dilsel unsurların teknik incelemesini değil, aynı zamanda söylemin zihinsel temsiller ve toplumsal yapı ile olan ilişkisini de ortaya koyacak şekilde uygulanmıştır. Kodlama tabloları, tematik kümelendirme işlevinin ötesinde, her düzeydeki söylemsel örüntüleri yakalayan analitik birer araç olarak kullanılmıştır.

Mikro düzeydeki çözümleme, tweetlerin sözdizimsel yapısı, metafor kullanımı, özne-yüklem ilişkisi ve sıfat seçimi gibi biçimsel özelliklerini inceleyerek, söylemin ideolojik katmanlarının yüzeye nasıl taşındığını tespit etmeye odaklanmıştır. Özellikle Ukraynalılar hakkında kullanılan "sessiz, medeni, efendi", "kanunlara uyan" gibi olumlu sıfatlar ile Suriyeli ve Afgan sığınmacılar için tercih edilen "fare", "it", "sıçan", "pislik" gibi hayvanlaştırıcı ve aşağılayıcı nitelemeler, dilin sembolik şiddet üretimindeki rolünü ortaya koymaktadır. Bu bağlamda "fareler gibi çoğalıyorlar" gibi ifadeler, yalnızca içerik değil; aynı zamanda toplumsal öfkenin duygusal dışavurumu olarak değerlendirilmiştir. Failin açıkça belirtildiği ("Suriyeliler taciz ediyor") ya da edilgen biçimde muğlaklaştırıldığı ("ülke doldu") cümle yapıları, sorumluluğun birey ya da otoriteye atfedilmesine göre biçimlenmiş söylemsel stratejileri göstermektedir. Böylece, mikro düzeydeki dilsel tercihler, yalnızca anlatımı değil; aynı zamanda ötekileştirmenin nasıl norm haline geldiğini açığa çıkarmaktadır.

Mezo düzey analiz, kullanıcıların grup temsilleri aracılığıyla oluşturdukları zihinsel modellerin çözümlenmesine dayanmaktadır. Bu düzeydeki çözümleme, "biz" ve

“onlar” ayrımının nasıl kurulduğunu, hangi grupların hangi niteliklerle etiketlendiğini ve karşıt kimliklerin hangi ideolojik zeminlerde üretildiğini görünür kılmıştır. Ukraynalıların “uyumlu, kültürlü, geçici misafir” olarak temsil edilmesi, karşıt olarak Suriyeli ve Afgan sığınmacıların “tehdit unsuru, asalak, nankör, kalıcı işgalci” gibi temsillerle çerçevelenmesi, gruplar arası dikotomik bir zihinsel modelin varlığına işaret etmektedir. Mezo düzeyde, bireysel deneyimlerin genellenerek tüm gruba atfedilmesi; örneğin “her gün 10 Suriyeli taciz haberi geliyor” gibi söylemler, kolektif bellekte sabitlenmiş sosyal temsillerin yeniden üretimini göstermektedir. Kodlama sistemindeki Medeni Göçmen Algısı, Kültürel Uyumsuzluk ve İstenmeyen Göçmen Algısı, Etnik ve Dini Ayrımcılık, Ekonomik Katkı ve Yük Algısı, Nicelik Algısı gibi kodlar, bu düzeyde aynı zamanda kültürel benzerlik-farklılık, ahlaki değerler ve kamusal yaşamla uyum gibi kavramlar etrafında şekillenmiştir. Özellikle “biz efendi misafiri severiz, Suriyeliler ev sahibi gibi davranıyor” gibi ifadeler, ev sahibi-misafir ilişkisini toplumsal normlara dayandıran zihinsel çerçeveleme stratejilerini örneklemektedir. Böylece mezo düzey, bireylerin sadece söylem üreticisi değil; aynı zamanda ideolojik birer konumlayıcı olarak işlev gördüğünü kanıtlamaktadır.

Makro düzey çözümleme ise söylemlerin siyasal, tarihsel ve kültürel bağlamlarını çözümleyerek ideolojik yapıların analizini merkezine almıştır. Türkiye’de sığınmacılık meselesinin seçimler, medya temsilleri, Batı ile kurulan kültürel ilişkiler ve devlet politikalarıyla nasıl şekillendiği, tweet söylemlerine yansıyan örüntüler üzerinden değerlendirilmiştir. Özellikle Suriyeli sığınmacıların iktidarın politikalarıyla özdeşleştirilip hedef hâline getirilmesi; Ukraynalıların ise ideolojik kamplaşmanın dışında tutulması, bu bağlamda dikkat çekici bir ayrışma yaratmaktadır. “Millete

Ukraynalı düşüyor, bize Suriyeli" gibi ifadeler, yalnızca sığınmacı algısını değil, Türkiye'nin Batı karşısındaki öz-konumlanışına dair içsel gerilimi de açığa çıkarmaktadır. Bu bağlamda Fanon'un (1986) "ırksal bakış" kuramı ve Said'in (1991) "oryantalizm" eleştirisi, analiz sürecinde kuramsal çapa işlevi görmüştür. Ukraynalıların "beyaz, seküler, medeni" bedeni pozitif bir temsile yerleştirilirken; Suriyeli/Arap sığınmacılar "fakir, tehlikeli" bedeni suç, şiddet ve cinsel tehdit gibi olumsuz çağrışımlarla kodlanmıştır. Böylece makro düzey, yalnızca bireysel önyargıları değil; aynı zamanda yerli ideolojik hegemonya ile küresel ırksal hiyerarşiler arasındaki bağlamı açığa çıkarmıştır.

Sonuç olarak, analiz süreci mikro düzeydeki dilsel tercihlerle başlayan, mezo düzeyde grup temsilleriyle genişleyen ve makro düzeyde tarihsel-ideolojik bağlamlarla bütünleşen çok katmanlı bir yapıda yürütülmüştür. Kodlama sisteminde yer alan her bir kod, yalnızca içerik olarak değil; aynı zamanda söylemin hangi düzeyde nasıl işlendiğini gösteren stratejik yapılarla ilişkilendirilmiştir. "Pozitif Medeniyet Algısı" gibi bir kod, mikro düzeyde seküler sıfatlarla, mezo düzeyde kültürel uyum çerçevesiyle, makro düzeyde ise Batılılıkla özdeşleştirme üzerinden analiz edilmiştir. Bu çerçevede SBY, sadece kuramsal bir referans değil, aynı zamanda tüm çözümleme sürecinin yapılandırıcı ilkesi olarak kullanılmıştır. Bu çerçevede gerçekleştirilen kodlamalar aşağıdaki gibidir:

Tablo 25: Medeni Göçmen Algısı (MG)

Kodlar	**Tanım**
Pozitif Medeniyet Algısı (MG-1)	Ukraynalıların "kültürlü", "temiz" ve "seküler" olarak nitelendirilmesi.
Kamusal Düzen İçinde Yaşam (MG-2)	Ukraynalıların kamu düzenine tehdit oluşturmadıklarına dair inanç. Örneğin, Ukraynalıların "sahilde çöp toplaması" ya da "sakince çalışıp vergi ödemesi" ile ilişkilendirilmesi.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 26: Kültürel Uyumsuzluk ve İstenmeyen Göçmen Algısı (KU)

Kodlar	Tanım
Kültürsüzlük (KU-1)	Suriyelilerin kültürsüz veya "medeniyetsiz" olarak tanımlanması.
Kamusal Düzeni Bozma Eğilimi (KU-2)	Suriyeli ve Afgan göçmenlerin toplum düzenine tehdit olarak görülmesi.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 27: Etnik ve Dini Ayrımcılık (EDA)

Kodlar	Tanım
Etnik Ayrım (EDA-1)	Slav göçmenlerin olumlu, Arap ve Orta Doğulu göçmenlerin olumsuz olarak görülmesi.
Dini Uyum ve Farklılık (EDA-2)	Müslüman olmayan göçmenlerin kültürel olarak daha uyumlu kabul edilmesi. Örneğin, Ukraynalıların "Hristiyan" ve "modern" olmaları dolayısıyla daha iyi karşılanmaları.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 28: Ekonomik Katkı ve Yük Algısı (EK)

Kodlar	Tanım
Ekonomik Katkı (EK-1)	Ukraynalıların ekonomik olarak olumlu katkı sağladığı inancı. Vergi ödemeleri veya iş gücüne katkı sağlamaları bu kategoriye girer.
Ekonomik Yük (EK-2)	Suriyeliyelilerin ekonomik yük oluşturdukları, sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlanmaları gibi söylemler.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 29: Nicelik Algısı (NC)

Kodlar	Tanım
Sayısal Tehdit Olmaması (NC-1)	Ukraynalıların sayısal olarak tehdit oluşturmaması ve kontrol edilebilir olarak görülmesi.
Demografik Tehdit (NC-2)	Suriyelilerin "tehlikeli" bir sayıya ulaştığı ve toplum yapısını tehdit ettiği düşüncesi.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Bu tema ekseninde atılmış bazı tweetler aşağıdaki gibidir:

Tablo 30: Ukraynalılara Yönelik Birinci Tema Kapsamındaki Tweetler

Kod	Tweet Metni
KU-1, EDA-1	Tamam da biz Filistinli veya Ukraynalı diye ayrımcılık yapmıyoruz. Biz bu ülkenin gücü olarak,bizi sırtımızdan vuran arapları beslemek,onlara refah bir ortam sunmak istemiyoruz. Çünkü medeniyet görmemiş,minnet ne bilmeyen fareden başka bir şey değiller.
EK	tostçu ukraynalı vergi veren göçmen kadın kadar yardımınız olsun şu topraklara.
KU-1, EDA-1	Ülke boyunca Arap fareleriyle doluyken sadece Ukraynalı mı seni rahatsız etti mi? Hepsi gittiği ülkede mülteci olmak istemiyorum!
NC-1	Ukraynalı mülteci yok onlara sığınma hakkı tanındı, vatandaşlık ve iş verilemiyor, ücretsiz sağlık hizmetlerinden yararlanamıyorlar.
MG-1, NC-2	Benim için olay mülteci değil aga onların Hareketleri bir israilli ya da ukraynalı daha medeni ve sakin yani çoğalsalar tehdit olmazlar ama suriyeli afgan tehlikeden ibarettir riskten ibaret değil.
EDA-1, EDA-2	kaçak mülteci Arapları ,afrikalıları, afganları, peştunları,pakileri artık çalışmıyoruz, açık tenli mülteciler diyorn rusça,ukraynalı vs ise onlar genellikle seküler ve modern insanlar olabiliyorlar.
EDA-1	Bizler ise, İsrailli, Alman, Rus, Ukraynalı,... göçmen istiyor.. Afgan, Suriye, Iraklı,... göçmen istemiyoruz..
EDA-2, KU-2	O çok sevdiğiniz Arap kadınların kadınların tecavüz edip öldürmesi sizi nasıl bir kadın ve insansınız. İsraillilerin ülkesi var, mülteci arap istemiyoruz. Suri Afgan istemiyoruz, Ukraynalı vs insanlardan en azından modern.
KU-2, MG-2	Furkan ağa mevzu mülteci değil bak sen, çalışan adamsın suriyeli-afganlar ile Ukraynalı-israilli mülteciler aynı değil. Bir kısmı senin düzenini bozup seni rahatsız ediyor diğer kısmı seni rahatsız etmiyor düzene uyum sağlıyor o yüzden millet suriyeli-afganları istemiyor.
EK-1	Çünkü iyi göçmen kötü göçmen arasındaki farkı, ne devlet ne de halk ayırt edebiliyor. Ben bunu yavaş yavaş Türkiye'de de görmeye başladım. Savaştan kaçmış her kuralı izleyen hatta şirket kurup dışarıya yazılım işi yapan Ukraynalı Rusa ırkçı söylem görüyorum. Çok hatalı yaklaşım.
NC-1, KU-2	En azindan bunlarin paralari vardit,diğer aç itler gibi bizi sömurmezler..mesela hiç olay çikaran ukraynalı göcmen gordunuz mu?adamlar geldi paşa paşa yaşiyorlar..ama afgan suriyeli itler her gün pislik içindeler..
MG-1	Burada mesele Arap düşmanlığı değil, memleket sevgisi. Memlekete ve kültürüne zarar verenlere düşman olmaktan bahsediyoruz. Binlerce Ukraynalı geldi savaştan sonra, biriyle problem yaşanmadı. Siyahlar da ezelden beri burada mülteci, kimse kalkıp onlara laf etmiyor. Neden?
NC-2	1) Türkiye'de İngiliz, Alman, Rus, Ukraynalı sayısı kaç? Hangi birisi ülkenin demografisine ve ekonomisine zarar vermiş? Hangisi Türk kızlarının peşinde videolar çekmek için koşmuş? 2) Türkiye'de mülteci/kaçak/arap sayısı kaç? Araplara tepki veriliyorsa kendi soydaşlarına sahip çıkmayıp bize iteledikleri için ve her gün Türk milletine

	aşağılık küfürlerine şahit olduğumuz için veriliyor. Aynı şey değil. Türk Milleti de salak değil.
MG-1	Keşke her mülteci ukraynali olsa. Ulan multeciden yana bile şansımız yok. Millete Ukraynali Belaruslu. Bize Suriye,Irak,Afganistan,Pakistan.
MG-2	ukraynalı insanların kaçak girdigini yada vergiden kactiklarini sanmıyorum. ayrıca kadınları video kaydına alıyorlar mı? ben onlara okeyim tesekkur niyetine sahilimizi temizleyen insanlarla mülteci geldikleri ülkede kadınları tcavüz edenler bir değil.
MG-1, MG-2	Mülteci ve senin gibi hainleri istemiyor memleket sexse paraya adam öldürmeye aç ümmetin ile avrupa insanını karıştırma be zaman haberde bi ukraynalı birine taciz etmiş hırsızlık yapmış tacavüz etmiş adam öldürmüş diye duydun misafirliklerini biliyorlar adamlar.
KU-2, MG-2	İslam düşmanı değiller gelenler efendi efendi kanunlara uysa taciz,hırsızlık yapmasa edepli olsa (geçen biri otobüs seferi sırasında şişeye işemişti) bu kadar arap/afgan mülteci düşmanlığı olmaz Ama bir yandan da ukraynalı mültecilere bakıyorsun adamlar sahilde çöp topluyor.
KU-2, MG-1	Hiç gördünmü bi yerde ukraynalı mülteci ufak kız çocuğunu taciz etti tecavüz edip öldürdü diye? Ama hərgün 5 10 tane suriyeli afgan ufak kız çocuğunu taciz etti tecavüz etti öldürdü diye haber geliyor.
MG-2	Ukraynalı kızların ve ya erkeklerin gruplarla gezdiğini görmedim ukrayna bayrağı açıp şov yaptıklarını görmedim düzen bozduklarını görmedim he gerekirse onlarda gitsin ama ülkemden göçmen ve ya mülteciler gitsin.
KU-2, MG-1	Mülteci gelip sahillerde fink atıp, milletin karısını kızını videoya kaydedip kirli zihinlerine kazıyan hayvandan aşağıların GİRMESİ YASAKTIR yazması lazımdı. Ukraynalı video ya kaydetmez en azından.
MG-1, EK-1	Madem mülteci alıyoruz Ukraynalı alalım en azından bu diğer göçmenlere göre daha insanlıktan nasibini almışlar hem dövizde sokarlar.
MG-2, KU-2	bak şimdi d******k. şu zamana kadar olay çıkartan bir ukraynalı mülteci gördün mü? gördüysen göster. yada savunmaya çalıştığın Suriyeli Sıçanlar gibi pislik yaptı mı? yapmadı. adamlar sessiz sessiz savaşın bitmesini bekliyor. suriyeli sıçanlar gibi bayramdan bayrama gitmiyorlar.
EDA-1	tabiki en önemlisi mülteci olmaması ama ırkı çok farkeder ülkene evin gibi bak sana 2 kişi getiriyoruz biri ukraynalı biri suriyeli hangisini evinde misafir edip beslersin araplar pislik ırktır.
EDA-2, MG-2	O saydığın milletler ülkedeki insanların karısına kızına hallenmiyorlar, mülteci olarak gelen rus veya Ukraynalılar da kültürümüze adapte olmak ve dilimizi öğrenmek için çabalıyorlar. Ayrıca rus ukraynalı haricinde diğer saydıkların mülteci de değil.
EDA-1	Kolaysa siz alın göçmenleri ozaman, bize rus isveç ukraynalı göçmen verecekseniz kabul, suri afgan paki çomarlarını istemiyoruz.
NC-1, NC-2	Kaç tane ukraynalı bizim insanımıza tecavüz etti? Kaç tanesi saldırdı? Ukraynalılar ülkemizde bazı

	bölgelerde sayıca türklerden üstün hale hiç geldi mi? Allah aşkına ülkede 10 milyondan fazla mülteci var ne anlatıyosun sen.
MG-1	ben hiç bir Ukraynalı mülteci veya sığınmacının sokakta milletin kıçını başını çektiğini görmedim, sokakta cansız mankene bile hallenip sığınmacı olarak geldikleri ülkenin vatandaşına saldırdıklarını görmedim , yasa dışı yollar ile ülkeye girmeye çalıştıklarını görmedim.
MG-2	Arkadaşım bir kaç diyorsunda bu insanların suç oranı çok yüksek ayrıca ülkelerinden kadın kız görmemişler hatırlarsan Ukrayna savaşının ilk zamanlarında bir grup Ukraynalı mülteci gelmişti geldikleri gibi plajlardaki çöpleri temizlediler sence kimse onlara ülkenize dönün dedi mi?
EDA-2	Ukraynalı mültecinin kafamı kesme riski yok. Müslüman mülteci her şeyi yapabilecek potansiyelde.
MG-1, EK-1	Ulan şu ülkeye 10 milyon Arap yerine Ukraynalı ve Rus göçmen gelseydi yemin ederim ülke şaha kalkardı.her sabah uğrayıp latte/ flat white alıp, guleryuzle tip atıp gidiyorlar.. Türkler ırkçı değildir, eğitimsiz vahşi magandalar yerine medeni insanları seviyorlar sadece.fark var.
MG-1	Ben bu zamana kadar hiç Atatürk büstüne küfür eden, kadınların gizlice orasını burasını videoya çeken, sizi bu ülkeden gönderecez diyen, küçük çocukları taciz eden mülteci Rus/Ukraynalı haberi görmedim. Belki bu yüzden tepkilidir insanlar ötekilere. Düşün istersen biraz.
EDA-1, KU-1	Ne kadar Bağnaz kafalarınız var mülteci Arap ile ukraynalı'yı kıyaslıyorsunuz birisiyle kültürümüz uyuşuyor benziyoruz Kimse kimseyi rahatsız etmiyor gayet normal yaşayan insanlar öteki Yakıp yıkan tecavüz eden Kültürsüz insanlar.

Kaynak: Twitter/X platformundan toplanan verilerle araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Mevcut tweetlerde Ukraynalı sığınmacılara atfen genellikle "**seküler, modern, medeni, efendi efendi kanunlara uyan**" gibi olumlu nitelemeler kullanılırken; Orta Doğulu sığınmacılar için "**fare, it, pislik, hayvandan aşağı**" gibi son derece olumsuz ve aşağılayıcı ifadeler tercih edilmektedir. Örneğin bir tweet yazarı, Suriyelileri "**medeniyet görmemiş, minnet nedir bilmeyen fareler**" olarak tanımlarken Ukraynalılar için aynı nefret söyleminin geçerli olmadığını belirtmiştir. Bir diğer tweet, "**Araplar pislik bir ırktır**" cümlesinin ardından, Ukraynalıların "**insanlıktan nasibini almış**" olduğunu vurgulamıştır. Bu şekilde sözcük seçimleri üzerinden yapılan ikili karşıtlık, Ukraynalıları "iyi" ve "masum" sığınmacı, diğerlerini ise "kötü" ve "tehlikeli" sığınmacı olarak

kodlamaktadır. Nitekim uluslararası medya incelemeleri de Ukraynalı sığınmacıların haberlerde çoğunlukla mağduriyet ve insani ilgi çerçeveleriyle, yani haklı ve olumlu gösterildiğini ortaya koymaktadır (De Witte, 2022). Bu bulgu, tweet düzleminde sıradan yurttaş söyleminde de yansımaktadır.

Tweetlerde özne ve etken/edilgen kullanımları da anlamlı hale gelmektedir. Olumsuz fiiller sürekli Araplar/Suriyeliler öznesine yüklenirken (örneğin "**Arap/Afgan mülteciler taciz ediyor, hırsızlık yapıyor, kadınlara saldırıyor**"), olumlu veya sorun çıkarmayan davranışlar Ukraynalılara atfedilmektedir ("**Ukraynalı mülteciler sessiz sessiz savaşın bitmesini bekliyor, sahilde çöp topluyor**"). Bu yapı, eylemlerin failini belirterek Arap sığınmacıları sürekli aktif tehlike kaynağı olarak sunarken; buna karşın Ukraynalıları genellikle ya olumlu eylemlerin faili ya da pasif mazlum konumuna yerleştirmektedir. Örneğin bir tweette "**hiç gördün mü Ukraynalı mülteci küçük kız çocuğunu taciz etti diye? Ama her gün 5-10 tane Suriyeli/Afgan…**" şeklindeki karşılaştırma, faillik vurgusunu bilinçli biçimde bir gruba yüklerken diğer grup için böyle bir bilgi olmadığını iddia etmektedir. Bazı söylemlerde ise edilgen yapı ile genel durum ifade edilmektedir. Örneğin "**Ülke boyunca Arap fareleriyle dolu**" gibi ifadelerde özne belirsiz (dolan) olsa da "**Arap fareleri**" ifadesi öznelleştirilerek olumsuz imaj güçlendirilmektedir. Tweetlerde dikkat çeken bir diğer unsur adlandırmalardır. Suriyeliler sıklıkla "sığınmacı" yerine "**kaçak**" veya aşağılayıcı takma isimlerle anılırken, Ukraynalılar için bazen özellikle "**misafir**" veya sadece milliyetiyle anma (olumsuz sıfat eklemeden) tercih edilmektedir.

Mikro düzeydeki kelime ve cümlelerin birleşimiyle ortaya çıkan temel temalar (makro-yapı) incelendiğinde, tweetlerin büyük kısmının birkaç mesele ekseninde

şekillendiği görülmektedir. Birincil mesele, kamusal düzen ve güvenlik meselesidir. Birçok tweet yazarı Ukraynalılar için "**Ukraynalılar düzeni bozmaz, suç işlemez, sessiz durur**" ifadelerini kullanırken, Suriyeli ve diğer sığınmacıları kamu düzenine tehdit olarak resmetmiştir. Örneğin "**Suriyeli-Afganlar senin düzenini bozup seni rahatsız ediyor, Ukraynalı-Rus ise uyum sağlıyor**" diyen tweet, açıkça bir grup için tehtid topoisi (yani "toplumsal huzuru bozuyorlar" gerekçesi) kullanırken, diğer grup için aynı stratejiyi kullanmamıştır. İkinci yaygın mesele, kültürel ve ahlaki uyumdur. Bu bağlamda Ukraynalılar "**seküler, modern, kültürümüze adapte olmaya çalışan**" kişiler olarak betimlenirken, özellikle Orta Doğulu sığınmacılar "**köktendinci, kültürümüze uyumsuz, laiklik karşıtı, kadınlara saygısız**" şeklinde yaftalanmaktadır. Bir tweette "**Rus veya Ukraynalılar kültürümüze adapte olmak ve dilimizi öğrenmek için çabalıyor, ayrıca Rus/Ukraynalı haricinde diğerleri mülteci bile değil**" denilerek, Ukraynalıların Türk kültürüne adapte olma çabası Ukraynalıları diğer sığınmacı gruplarından ayrıcalıklı tutan bir unsur olarak ön plana çıkarılmıştır. Üçüncü mesele, ekonomik yük ve katkı ikilemidir. Suriyeliler "**aç itler gibi bizi sömürür, beslenmek ister**" şeklinde ekonomik parazit olarak sunulurken, bazı tweet sahipleri "**en azından Ukraynalılar paraları var, döviz sokarlar, bizi sömürmezler**" diyerek Ukraynalıların ekonomik açıdan "faydalı" olduklarını öne sürmektedir. Böylece "üreten/kendine yeten iyi sığınmacı" ile "tüketen/yük olan kötü sığınmacı" teması karşıtlığı inşa edilmektedir. Nitekim uluslararası alanda da sıkça vurgulanan "iyi mülteci-kötü mülteci" ayrımı tam da bu tematik farklılaştırma üzerine kuruludur.

Mevcut tema ekseninde, söylemlerde belirli argüman şablonları tekrarlanmaktadır. Bir kullanıcı, bir Afgan'ın otobüste cinsel tacizde bulunduğunu ve

Suriyelilerin sık sık çocuklara zarar verdiğini iddia edip suçu bir toplumsal gruba atamakta, "**Ukraynalılar böyle şeyler yapmıyor**" diyerek, Ukraynalıları bahsedilen kriminalliğin dışında tutmaktadır. Bu örnek özelinde, Suriyeli/Afgan sığınmacılar hakkındaki olumsuz temsillerin tüm gruba genellenerek, kültürel uyum ve toplumsal bütünlük söylemleriyle, bu bireylerin ulusal topluluktan dışlanması ve sınır dışı edilmeleri gerektiği savunulmaktadır. "Ulusal beden" içerisinde yer almayan, kurallara uymayan ve "bizim değerlerimizi tehdit eden" yabancının kabul edilemeyeceği yönündeki argüman (Wodak, 2015:47), bu bağlamda toplumsal uyum argümanı olarak değerlendirilebilir. Bazı tweetlerde örtük biçimde "Suriyelilerin vatandaşlık alıp hükümete oy vereceği" endişesi dile getirilmiştir. Bu akıl yürütmeye göre, istenmeyen sığınmacı sadece kültürel değil siyasi bir tehdit de arz etmektedir. Buna karşılık Ukraynalılar böyle bir tehditle ilişkilendirilmemektedir.

Bazı söylemler ise Batı'nın ikiyüzlülüğüne vurgu yaparak, aslında Avrupa'nın bile "iyi mülteci" olarak sadece Ukraynalıları kabul edip Suriyelileri geri ittiğini belirtmektedir. Medyada da "yıllardır Suriyelileri almayan Avrupa, Ukraynalılara kucak açtı" gibi manşetlerle bu çifte standart eleştirilmiştir (Demir & Oklu Yıldırım, 2023). Tweetlerden biri İngiltere'nin Ukraynalı mülteci alanlara para yardımı yaptığını örnek vererek ("**İngiltere Ukraynalı alana aylık 6700 TL verecek**" haberini) bu durumu ima etmektedir. Böylece argüman, "bakın Batı bile ayrım yapıyor, demek ki sorun Suriyelilerde" biçiminde rasyonalize edilmektedir. Son olarak, birçok tweet doğrudan iki grup arasında kıyaslama yaparak sonuca varmaktadır. Örneğin "**Birisi Ukraynalı biri Suriyeli iki kişiyi evine alacak olsan hangisini tercih edersin? Tabii ki ırkı fark eder**" diyen kullanıcı, herkesin "tercihinin" Ukraynalı olacağını öngörüp buradan Arapların

fıtraten istenmeyen olduğu sonucunu çıkarmaktadır. Bu tür karşılaştırmalar, ikna edici bir retorik araç olarak kullanılırken, aslında açık bir ırkçı genellemeye dayanmaktadır.

Tweet söylemlerinde pekiştirici retorik unsurlara sıkça başvurulmuştur. Bu anlamda metaforlar ve mecazlar ön plana çıkmaktadır. Bunlardan en dikkat çeken strateji, Suriyeli/Afgan sığınmacıların hayvanlaştırılmasıdır. "**Fare**", "**it**" (köpek), "**sürüngen**", "**hayvandan aşağı**" gibi metaforlar, bu grupları insanlık dışı, aşağı varlıklar konumuna indirgemektedir. Bu tür metaforlar aracılığıyla dinleyicide iğrenme ve öfke duygusu tetiklenerek sığınmacı karşıtı tutum meşrulaştırılmaktadır. Öte yandan Ukraynalılar için böyle metaforlar yerine "**insan**" kelimesinin özellikle vurgulandığı görülmektedir ("**diğerlerine göre daha insanlıktan nasibini almışlar**" gibi). Bazı tweetler alaycı bir üslupla rahatsız olunan duruma dikkat çekmektedir. Örneğin "**Ulan mülteciden yana bile şansımız yok; millete Ukraynalı, Belaruslu düşüyor, bize Suriyeli, Afgan**" diyen tweet yazarı, talihsizlik esprisiyle aslında "iyi mülteci" isteğini ima ederek ironi yapmaktadır. Bu ironi, alttan alta Ukraynalıları arzulanan, Suriyelileri ise kötü talih olarak göstermektedir. Retorik olarak birçok ifade istisnaları yok sayarak tüm bir grubu tek özellikte birleştirmektedir. Örneğin "**Her gün 5-10 tane Suriyeli taciz haberi geliyor, hiç Ukraynalı duydun mu?**" gibi abartılı söylemler, muhatabı düşündüğü birkaç haberi hatırlamaya zorlayarak genellemeyi kabul ettirmeye çalışmaktadır. Bunun yanında, "Biz vs. onlar" ikiliği bazı tweetlerde oldukça keskinleştirilmektedir. "**Biz İsrailli, Alman, Ukraynalı isteriz… Afgan, Suriyeli istemeyiz**" sözünde görüldüğü gibi arzu edilen ve dışlanan gruplar ardışık listelenmektedir. Bu tür söylemde listeleme tekniği ile retorik etki güçlendirilerek, adeta toplumun bir konsensusu gibi sunulmaktadır. Son olarak, mevcut tweetlerde retorik sorular da yer yer kullanılmıştır. "**Hiç duydun mu Ukraynalı birinin**

hırsızlık yaptığını?" tarzı sorular, muhatabın "hayır duymadım" cevabını varsayarak iddiayı kabul ettirme amacına hizmet etmektedir. Tüm bu metinsel ve retorik araçlar, Ukraynalı sığınmacılara dair olumlu bir imaj inşa ederken diğer sığınmacı grupları ötekileştiren, şeytanlaştıran bir söylemi pekiştirmektedir. Bu durum, dildeki tercihlerin ve yapısal unsurların ideolojik konumlanmayı açıkça yansıttığını göstermektedir.

İncelenen tweetlerde, paylaşanların zihinsel modelinde Ukraynalı sığınmacı prototipi ile Arap/Afgan sığınmacı prototipi arasındaki farkın keskin olduğu görülmektedir. Tweet yazarları Ukraynalıları genellikle "**savaş mağduru ama onurlu misafirler**" olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu modele göre Ukraynalılar beyaz, Avrupalı, eğitimli, seküler insanlar olup; Türkiye'de geçici olarak bulunurlar, kural ihlali yapmazlar, müteşekkirdirler ve fırsat buldukça ülkelerine döneceklerdir. Bir tweet yazarı, Ukraynalı bir sığınmacının Türkiye'de şirket kurup yazılım işi yaptığını ve tüm kurallara uyduğunu belirterek, ona yönelen ırkçı söylemi eleştirmiş ve bunun "çok hatalı" olduğunu vurgulamıştır. Bu ifade, tweet sahibinin zihninde Ukraynalıyı üretken, uyumlu ve saygılı bir figür olarak konumlandırdığını ve bu profile uyan birine ırkçılık yapmanın mantıksız bulunduğunu göstermektedir. Öte yandan Arap/Afgan sığınmacı zihinsel modeli, tam tersine "eğitimsiz, kültürsüz, suça meyilli, aşırı dindar, fakir ve kalıcı olarak yerleşmeye çalışan" bir kitle şeklindedir. Birçok tweet'te bu gruptan bahsederken kullanılan ifadeler (tecavüz, hırsızlık, pislik, çoğalma, bayrak açma, videoya çekme vb.) aslında bu zihinsel modelin alt bileşenleridir. Başka bir deyişle onlar tehlikelidir, ahlaksızdır, saygısızdır, kontrolsüz çoğalır ve topluma uyum sağlamazlar. Örneğin "**Araplar medeniyet görmemiş, minnet nedir bilmez**" diyen kişi, Arap sığınmacıları nankör ve barbar olarak genellemektedir ki bu, klasik Oryantalist stereotiplerin yansıması olarak düşünülebilir.

Oryantalizm, Batı'nın Doğu'yu tanımlarken kullandığı indirgemeci, egzotikleştirici ve aşağılayıcı temsiller bütünüdür; fakat sadece Batı'ya özgü bir zihniyet değildir. Said'in de belirttiği gibi, Doğulu toplumlar da bu bakışı içselleştirip kendi iç "ötekileri" üzerinde yeniden üretebilirler (Said, 1991:22). Türkiye özelinde, bu oryantalist bakış çoğu zaman Arap, Afgan, Afrikalı gibi Müslüman ama etnik olarak "bizden olmayan" sığınmacı gruplara yöneltilmekte, buna karşın beyaz, seküler, Avrupalı addedilen gruplar (örneğin Ukraynalılar) ayrıcalıklı bir yere yerleştirilmektedir.

Lash (2024), Polonya'nın Irak Savaşı'na katılımını postkolonyal bir perspektiften incelemiştir. İlgili çalışma, Polonya'nın Irak'ı oryantalist bir gözle ötekileştirirken, aynı zamanda merkez Avrupa ülkeleri ve ABD tarafından Batı'nın "içsel ötekisi" olarak konumlandırıldığını ortaya koymaktadır. AB de özellikle Suriyeli sığınmacı krizinde oryantalist bir "göçün dışsallaştırma" yaklaşımı ekseninde uluslararası anlaşmalar yoluyla Suriyeli sığınmacıların Türkiye'nin de dahil olduğu üçüncü ülkelere devredilmesi, Türkiye'nin bir içsel öteki olarak konumlandırıldığının göstergesidir. Bunun yanında kültürel anlamda, Türk toplumu Batı tarafından diğer doğu toplumları gibi oryantalist bir gözle incelenmiştir (Yıldırım & Atasever, 2010). Dolayısıyla içsel öteki olan Türk toplumunun, Suriyelileri oryantalist bir gözle ötekileştirip, aynı zamanda Batı tarafından oryantalist bir gözle ötekileştirilmesi, oryantalizmin oryantalizmi olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda Twitter/X'de Suriyelilere ve Ukraynalılara yönelik kültürel benzerlik/farklılık söylemleri, Batı siyasi düzlemi ve medyasının söylemleriyle de paralellik göstermektedir.

İncelenen tweetlerde bu oryantalist ayrım oldukça belirgindir. Örneğin Suriyeli, Afgan ya da Pakistanlı sığınmacılar için sıklıkla "**medeniyet görmemiş**", "**hayvandan**

aşağı”, “**pislik**”, “**kadınlara saldıran**” gibi ifadeler kullanılırken, Ukraynalılar için “**sessiz, medeni, seküler, efendi efendi yaşayan**” gibi olumlayıcı sıfatlar tercih edilmiştir. Bu dil, sadece kültürel değil aynı zamanda ırksal ve coğrafi bir ayrımcılık inşa etmektedir. Tweet’lerde Ukraynalıların açık tenli, “**Avrupa insanı**” ya da “**döviz sokan**” kişiler olduğu özellikle vurgulanırken, Araplar ise “**pis ırk**” ya da “**sıçan**” gibi hayvani ve aşağılayıcı terimlerle tanımlanmaktadır. Bu ikilik, klasik oryantalist tahayyülün doğrudan bir yansıması olup, "Batı" akılcı, medeni, ilerici; "Doğu" ise irrasyonel, ilkel, tehlikeli kavrayışını ifade etmektedir. Türkiye özelinde bu konuyu irdeleyecek olursak, İzmir özelinde yapılmış bir araştırmada, seküler kesimlerin “Orta Doğulaşma korkusu” yaşadıkları, Arap kültürüne karşı tarihsel bir önyargı taşıdıklarının altı çizilmektedir (Barkot,2020:141). Ayrıca bazı tweeterde “**Mülteciden yana bile şansımız yok; millete Ukraynalı, Belaruslu düşüyor; bize Suriyeli, Afgan**” gibi ifadeler, Doğulu ötekiyle mahkûm olmanın talihsizlik olarak sunulmasına işaret eder. Bu bakış açısı, Batılı olana öykünme ve Doğulu olanı küçümseme biçiminde bir “öz-oryantalizm (self orientalism)” (Bezci & Çiftçi, 2014) örneğidir. Türkiye'de bu, Suriyeli sığınmacıların ötekileştirilmesinde kendini açıkça göstermektedir. Çoğunlukla aynı dini paylaşmalarına rağmen “biz”den çok daha “öteki” konuma düşürülmektelerdir. Bu anlamda, tweet sahiplerinin Batı’ya ait olma arzusu, sığınmacılarla kurduğu söylemsel ilişkiye de yansımaktadır. Ukraynalı sığınmacılar, Batı'yı çağrıştırdıkları ölçüde makbul kabul edilmekter; Araplar ise geri kalmışlığın, tehditin ve doğulu ötekiliğin simgesi olarak kodlanmaktadır.

Tweetlerdeki dil, geniş toplumda dolaşan kolektif temsil ve stereotipleri de açığa vurmaktadır. Suriyeliler ve diğer Müslüman ülke kökenli sığınmacılar hakkında uzun

süredir medyada ve söylemlerde inşa edilen "tehlikeli yabancı" imajı (Xuereb, 2023; Göker & Keskin, 2015), bu bireysel tweet'lerin arka plan bilgisinde mevcuttur. Buna karşın Ukraynalılar hakkında Türkiye'de belirgin bir negatif stereotip olmadığı, hatta olumlu önyargılar olduğu söylenebilir. Tweetlerde Ukraynalılara dair dile getirilen "**döviz getirirler, vergi verirler**" gibi noktalar, aslında onların ekonomik açıdan bile bir yük değil, tam tersine katkı olarak kodlandığını göstermektedir. Bu, stereotipik bir şema: "**Avrupalı çalışkandır ve zengin, Orta Doğulu tembeldir ve fakir.**" Alt metnine sahiptir. Yine birçok ifade, Avrupa kökenlilerin laik ve uygar olduğu stereotipine dayanırken, Orta Doğuluların dinci ve ilkel olduğu önyargısını yansıtmaktadır. Örneğin "**İslam düşmanı değiller gelenler, efendi efendi kanunlara uysalar biz de kimseye düşman olmayız**" diyen tweet, aslında "gelen Arap/Afganlar İslamcı ve kanun tanımaz olmasa biz de düşman olmayız" anlamını taşımaktadır. Burada, sığınmacılara dair genel zihinsel çerçeve dini-kültürel farklılık üzerinden şekillenmiştir. Dolayısıyla tweet sahiplerinin sosyal bilişi içinde "biz" seküler Türkler ile ortak paydası olan (veya öyle varsayılan) Ukraynalılar iç grup sayılırken; "**ümmetçi, Arap kültürlü**" Suriyeliler dış grup olarak konumlanmaktadır. Bu, ilginç bir duruma işaret etmekte; normalde etnik ve dini olarak yabancı olan Ukraynalılar, kültürel olarak yakın görülüp koşullu bir kapsayıcılıkla içerlenirken; Arap ve Afgan sığınmacılar kültürel ötekiler haline getirilmektedirler.

Bu ayrım, Türkiye'nin özgün sosyo-politik bağlamındaki ideolojik fay hatlarıyla örtüşmektedir. Özellikle kentli, laik-milliyetçi kesimlerde yaygın olan "Anti-Arap" hissiyat (Barkot, 2020:141) ile hükümetin göç politikalarına tepki, söylemlere ideolojik zemin sağlamaktadır. Tweet'lerin birçoğu dolaylı da olsa mevcut iktidarın sığınmacı

politikasını eleştirir tondadır; zira Suriyeliler hükümetin "misafirleri" olarak görülürken Ukraynalılar bu politikanın parçası değildir. Örneğin "**Ümmetin ile Avrupa insanını karıştırma, memleket seni ve mülteci hainlerini istemiyor**" şeklindeki sert ifadede, karşıt görüşteki birine "hain" denmesi, ideolojik kutuplaşmayı gösterir niteliktedir. Bu bakış açısına göre, sığınmacılara (özellikle Suriyelilere) empatinin kendisi vatana ihanetle özdeşleştirilmiştir. Bu da, ulusal çıkarı zedeleyen "düşman" sığınmacılar ve onlara sahip çıkan "iç düşmanlar" şeklindeki bir milliyetçi, yerlici bir ideolojik çerçeveye işaret etmektedir. Böyle bir ideolojik zemine rağmen, ilginç bir biçimde mevcut tema eksenindeki tweet yazarları Ukraynalıları milli çıkarlara aykırı görmemektedir. Özetle, iç grup/dış grup algısı etnik-dini hatlar üzerinden yeniden çizilmekte; "bizden olmayan" kavramı Suriyeli/Arap üzerinden tanımlanırken, "bizim gibi" kavramı kimi zaman Ukraynalı gibi yabancıları da kapsayabilmektedir).Bu durum, Türkiye'deki laik-ulusalcı kesimlerin kimlik söylemleriyle de paralellik göstermekte, "Batılılaşmış biz" vs. "Araplaşmış ötekiler." ayrımını yanstmaktadır.

van Dijk, söylem üreticilerinin içinde bulundukları durumu algılama biçimlerinin söyleme yansıdığını belirtmektedir (van Dijk, 1998:81-85). Tweetlerin bağlamsal analizinde, yazarların belirli olaylar ve haberler etrafında bu söylemi inşa ettikleri fark edilmektedir. Örneğin "**otobüste şişeye işeme**" olayı, "**sahilde kadınları videoya çekme**" haberi, "**bayramda Suriye'ye gidip gelme**" durumu gibi spesifik olaylar, birçok iletide referans verilerek genellemeye temel yapılmıştır. Kullanıcılar, bu somut örnekleri zihinlerinde temsili olay şemalarına dönüştürmüş görünmektedir: Bir "Suriyeli tacizi" haberi tüm Suriyelilerin potansiyel tacizci olduğu inancını pekiştirmektedir. Buna karşın aynı bağlam modelinde Ukraynalılara dair temsil edici olumlu örnekler öne çıkmaktadır.

"**Sahilde çöp toplayan Ukraynalılar**" gibi. Bu, bilişsel düzeyde bir çerçeveleme (framing) (van Dijk, 1990) etkisine işaret etmektedir. Kişiler, medyada ve çevrelerinde hangi örnekleri duyup görüyorsa, geneli ona göre anlamlandırmaktadır. Nitekim araştırmalar Türkiye ve Avrupa basınının Ukraynalı mültecileri çoğunlukla "mazlum ve haklı göçmen" çerçevesinde ele aldığını, buna karşın Suriyeli göçmenlerin yıllardır daha tehdit ve kriz odaklı bir çerçevede sunulduğunu göstermektedir (Xuereb, 2023; Tiryaki, 2022; Varol, 2023; Demir & Oklu Yıldırım, 2023). Mevcut tweetlerde bireylerin bu medyatik söylem ikliminden etkilendiği düşünülebilir.

Bağlam modelinin bir diğer boyutu, sosyal kimlik ve roller ile ilgilidir. Tweet yazarları genellikle kendilerini "çalışan, vergisini veren Türk vatandaşı" rolünde konumlandırmaktadır ("**biz bu ülkenin gücü olarak…**" ifadesi gibi). Bu rol algısına göre, kendileri devlete yük olmayan, üreten kesim iken, istemedikleri sığınmacılar tüketen ve asayişi bozan kesimdir. Dolayısıyla ev sahibi-misafir bağlamı da yorumlarda belirgindir. Ev sahibi (Türk toplumu), iyi misafir (Ukraynalı) ile kötü misafir (Suriyeli) arasında ayrım yapmaktadır. Bazı ifadelerde doğrudan "**misafirliklerini biliyorlar adamlar**" denilerek Ukraynalıların misafir olma sınırını aşmadığı övgüsü yapılırken; karşıt olarak "**ötekiler ev sahibi gibi davranıyor**" iması mevcuttur. Sonuç olarak bilişsel mezo analiz, incelenen söylemlerin basmakalıp inanışlar ve ideolojik tutumlarla yüklü olduğunu ve ırkçı/ötekileştirici sosyal bilişin bir ürünü olduğunu ortaya koymaktadır. Toplumsal bellekte yer eden "makbul mülteci" imajı ile "tehdit mülteci" imajı, Ukraynalı ve Suriyeli örnekleri üzerinden netleştirilmekte; böylece ideolojik kutuplama dil aracılığıyla yeniden üretilmektedir. Bu düzeyde çözümleme, söylem sahiplerinin aslında

sadece bireysel görüş sunmadığını, geniş bir ideolojik hegemonya içinden konuştuğunu göstermektedir.

Makro düzey analize geldiğimizde, Ukraynalı sığınmacılara ilişkin tweet söylemleri, Türkiye'de son yıllarda gelişen sığınmacı karşıtlığının ve bu bağlamdaki güç mücadelelerinin bir parçası olarak değerlendirilebilir. 2011 sonrası Suriyeli göçü, özellikle medya organları ve siyaset kurumu tarafından çokça tartışılan bir mesele haline gelmiş, ülkenin en sıcak gündemlerinden birisi olarak yıllarca tartışılmıştır. Bu güç mücadelesinde, sosyal medya sıradan yurttaşların sesini duyurduğu bir mecra olarak önem kazanmış; birçok kullanıcı kendi söylemini üretip yayarak toplumsal diskurun parçası olmuştur. İncelenen tweetler de bu çerçevede, hem medyadan hem siyasi aktörlerden etkilenmiş, ama aynı zamanda onları etkileyebilecek kadar yankı bulmuş söylemler olarak düşünülebilir. Ukraynalılar mevzubahis olduğunda ise, bu grubun siyasi polemiklerin neredeyse dışında kaldığı söylenebilir. İktidar veya muhalefet, Ukraynalı sığınmacılar hakkında ne olumsuz ne de çok belirgin olumlu ayrıcalıklı bir söylem geliştirmemiştir. Bu "tarafsızlık", halk söyleminde Ukraynalıların rahatlıkla boş bir sayfa gibi istenen şekilde konumlandırılmasına imkân vermiştir. Başka bir deyişle Suriyeliler iktidarın korumasında ve muhalefetin hedefinde bir grupken, Ukraynalılar bu güç çekişmesinin nesnesi olmaktan kurtularak, tweet yazarlarının kendi önyargı ve tercihlerine göre tanımlayabilecekleri bir grup haline gelmiştir. Diğer yandan Türk medyasında Ukraynalı sığınmacılar sıkça insani dramlar, kadın ve çocukların korunması gereği, Avrupa'nın yardımları gibi temalarla yer alırken (Demir & Oklu Yıldırım, 2023). Suriyeli sığınmacılar ise yıllar içinde suç olayları, entegrasyon sorunları ve siyasi tartışmalar ekseninde haberleştirilmiştir (Göker & Keskin, 2015).

İncelenen söylem, özünde ırkçılık, yabancı düşmanlığı ve İslamofobi gibi mevcut toplumsal eşitsizlik ve önyargıları yeniden üretmektedir. Türkiye toplumunda etnik ve dinsel temelli önyargılar tarihsel olarak mevcut olup (örneğin Arap karşıtlığı veya genel yabancı korkusu) (Aktürk, 2010; Çiçek, 2012), sığınmacıların bu önyargıları tetiklediği görülmektedir. Ukraynalıları olumlayıp Arapları aşağılayan dil, bir tür "beyazlık" ayrıcalığını yansıtmaktadır. Ten rengi, kültür ve din üzerinden yapılan bu ayrım, global ölçekteki oryantalist düşüncenin yerel bir versiyonudur. Fanon (1986), özellikle ırksal bakış (*racial gaze*) kavramıyla, sömürgeci toplumlarda beyaz olmayan bedenin nasıl "öteki" olarak kodlandığını ve sürekli gözetim, yargı ve dışlama nesnesi haline geldiğini ortaya koymaktadır. Fanon'a göre bu bakış, yalnızca fiziksel farklara değil, kültürel, tarihsel ve sembolik hiyerarşilere dayanmaktadır. Bu hiyerarşide "beyaz"lık üstünlük, "siyah"lık ise aşağılıkla eşdeğerdir. Sömürgeleştirilmiş beden, sadece "farklı" değil, doğrudan "eksik", "tehlikeli" ya da "ehlileştirilmesi gereken" bir özneye dönüşür (Fanon, 1986: 112-114). Irksal bakış, böylece sadece görenin değil, görünene yüklenen anlamın da ideolojik olarak şekillenmesi anlamına gelir. Bu kavram, incelenen tweet'ler bağlamında çok katmanlı biçimde işlemektedir. Tweet'lerde Ukraynalı sığınmacıların ten rengine ve kökenlerine dair, "**Açık tenli mülteciler diyorum, Rusça, Ukraynalı vs. onlar genellikle seküler ve modern insanlar olabiliyorlar.**", **"Ulan şu ülkeye 10 milyon Arap yerine Ukraynalı ve Rus göçmen gelseydi ülke şaha kalkardı…"** gibi tweetlerde sığınmacıların ten rengine ve kökenlerine dair açık göndermeler yapılmaktadır.

Bu tür söylemler, tam anlamıyla Fanon'un tarif ettiği ırksallaştırıcı bakışı yansıtmaktadır. Beyaz/Avrupalı beden, görünümüyle bile olumlanırken,

kahverengi/Doğulu beden, suç, cinsellik, şiddet ve geri kalmışlıkla ilişkilendirilir. Fanon'a (1986) göre siyah beden, beyaz bilinçte yalnızca farklı değil; biyolojik olarak tehditkâr, cinsel gücü abartılı ve ahlaki sınırların ötesinde bir varlık olarak temsillenir. Bu temsilde siyah erkeklik, genetik kudretin ve bastırılmış cinselliğin korkutucu bir yansımasıdır (Fanon, 1986: 157). Bu tweetlerde de Suriyeli/Arap/Afgan sığınmacı tecavüz, suç, kadınlara bakma, "**cansız mankene bile hallenme**" gibi ifadelerle cinselleştirilmiş, suçlandırılmış ve aşağılanmış bedenler olarak temsil edilmektedir. Öte yandan Ukraynalı sığınmacılar, Fanon'un "beyaz maskeyi takan" ama yine de kabul edilmeyen "siyah" öznesinden farklı biçimde, bu söylem evreninde maskeye gerek duymadan makbul kabul edilen "beyaz özne" konumuna yerleştirilmiştir. Ten rengi, kültürel yakınlık ve Avrupa'lılık, onları "bizim gibi" kılan faktörlerdir. Böylece bedensel ve kültürel özellikler, bireyin değerini ve kabulünü belirleyen kriterler haline gelmektedir ve Fanon'un eleştirdiği sömürgeci algı biçimi budur.

Fanon'a (1986) göre, ırksal bakış sadece bir "dışlama" aracı değildir; aynı zamanda özneleşmenin imkânını belirleyen ideolojik bir filtredir. Türkiye'deki bu söylem bağlamında da Suriyeli/Arap sığınmacıların "görülme biçimi", onların özneleşmesini, daha net bir ifadeyle toplumsal düzende hak ve söz sahibi bireyler olarak kabulünü imkânsızlaştırmaktadır. Öte yandan Ukraynalılar, beyaz/Avrupalı olmaları sayesinde görünürlükleriyle birlikte makul vatandaşlık tahayyülüne geçici de olsa dahil edilmektedirler. Fanon'un analizleriyle paralel şekilde, bu söylemlerde bedene ve kökene dair farklar, yalnızca estetik değil siyasal ve ahlaki anlamlar taşır. Suriyeli sığınmacı teni, "ahlaksızlık, saldırganlık, fakirlik" ile; Ukraynalı teni ise "medeniyet, ekonomik fayda,

uyum" ile özdeşleştirilmiştir. Böylece, bedenler simgesel bir arenada kodlanmakta (Fanon, 1986:187) ve bu kodlara göre muamele görmektedir.

Ayrıca, sığınmacı karşıtlığı sınıfsal eşitsizlik söylemleriyle de kesişmektedir: Yoksul ve eğitimsiz kitleler (ister yerli ister yabancı) tehlikeli addedilirken, zengin ve eğitimliler hoşgörülür. Tweet'lerde Ukraynalılara atfedilen "**paralı, çalışkan**" imajı ile Suriyelilere yakıştırılan "**aç, sefil**" imajı, aslında bir sınıfsal önyargının da dışavurumudur. Böylece toplumsal eşitsizlik çok boyutlu (ırk, din, sınıf) bir şekilde söylemle yeniden üretilmektedir.

Ukraynalı sığınmacılar konusunda mevcut tweetlerde ortaya çıkan olumlayıcı söylemi, Türkiye'nin resmi göç politikalarıyla karşılaştırdığımızda ilginç çıkarımlar elde edilmektedir. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi sınırlama (UNHCR, 1951) nedeniyle sadece Avrupa'dan gelenlere mülteci statüsü tanımaktadır. Teknik olarak Ukraynalılar bu tanıma girebilecek tek büyük sığınmacı grup olup; Suriyeliler ise "geçici koruma" altında tutulmaktadır (YUKK, 2013). Devlet söylemi, Suriyeliler için uzun süre "misafir" tabirini kullanıp dini-kültürel yakınlığı vurgulamıştır. Ukraynalılar konusunda ise devlet politikası ekseninde genelde insani yardım ve diplomatik denge siyasetini ön plana çıkarılmıştır. Sonuç olarak, Suriyeliler milyonlarca nüfusla ve kapsamlı politikalarla (kamplar, uyum projeleri, vatandaşlık adımları) ile yönetimsel (Foucault, 2013) bir mesele haline gelirken; Ukraynalılar görece küçük bir topluluk olarak büyük politika değişimleri gerektirmeyecek bir grup olarak kavranmıştır. Bu fark, mevcut tweet söylemleriyle ters yönde tezahür etmiştir. Resmi söylemde "kardeş" olarak kavranan Suriyeliler, mevcut tweetler ekseninde söyleminde düşman görülürken; resmi söylemde tarafsız bir konu, insani görevin bir parçası olan

Ukraynalılar, tweet yazarları nezdinde sempati gören bir grubu temsil etmektedir. Başka bir deyişle resmi söylem ile sosyal medya söylemi arasında örtüşme olmayan bir durum söz konusudur. Ukraynalılar genellikle turist vizesi, ikamet izni gibi yollarla geldiğinden, entegrasyonları daha "görünmez" ilerlemiştir. Tweet'lerden birinde "**Ukraynalı mülteci yok, onlara sığınma hakkı tanındı; vatandaşlık ve iş verilmiyor, ücretsiz sağlık hizmeti yok"** diye yazılması, halkın bir kısmının bu resmi farkındalığı olduğunu da göstermektedir. Bazı tweet yazarları devlete yönelik "Ukraynalıya ayrı muamele yapıyorsun, Suriyeliyi besliyorsun" siteminde bulunmaktadır. Bu açıdan mevcut söylem, bir yönüyle resmi politikalara tepki niteliği taşırken (Suriyelilere tanınan imkanlara öfke), diğer yönüyle de Avrupa'nın çifte standardıyla paralellik göstermektedir (Ukraynalıya pozitif ayrımcılık).

5.2.3. Ukraynalıların Akdeniz'i İşgal Ettiğine Dair Sitem: "Alanya, Ukrayna'nın Başkenti Oldu."

Bu tema ekseninde söylem analizi, SBY doğrultusunda çok katmanlı bir yapı içerisinde ele alınmıştır. Analiz süreci, mikro (dilsel ve biçimsel düzey), mezo (bilişsel düzey) ve makro (toplumsal/ideolojik düzey) olmak üzere üç temel aşamaya bölünmüş; her bir düzey, tematik kodlama yapısı ile uyumlu şekilde incelenmiştir. Kodlama sürecinde, belirlenen ana temalara (örneğin Ekonomik Şikayetler, Güvenlik Algısı, Kültürel Uyuşmazlık vb.) dair alt kategorilerle dilsel örüntüler eşleştirilmiş ve verinin çok katmanlı yapısı, bu tematik örüntüler üzerinden çözülmüştür.

Mikro düzey çözümlemede odak, tweetlerde kullanılan dilsel yapılar, kelime seçimleri, anlatım stratejileri ve söylemsel kalıplar üzerine olmuştur. Bu bağlamda, yüklem türleri, fiil çatısı (etken/edilgen), sözcük tercihleri, retorik araçlar ve metaforlar

detaylı olarak incelenmiştir. Örneğin “ele geçirmek”, “istila etmek”, “işgalci”, “mülteci istilası” gibi kelimeler, Ukraynalıların olumsuz imajlarla sunulduğu bir dilsel şemayı ortaya koymaktadır. Buradaki sözcükler doğrudan askeri çağrışımlar barındırarak, sığınmacıları pasif mağdur değil, aktif fail olarak kodlamaktadır. Bu tercihler, tweet yazarlarının bilinçli veya sezgisel olarak “öteki”ni bir tehdit unsuru haline getirdiğini göstermektedir. Ayrıca “biz mülteci olduk”, “ülke elimizden gidiyor” gibi edilgen yapılar, yerli halkı edilgen mağdur pozisyonuna yerleştirerek bir dramatizasyon yaratmaktadır. Kullanıcıların sıklıkla başvurduğu retorik araçlar arasında ironi (“Antalya Euro bölgesi oldu”), retorik sorular (“Sizce bu kadar hızlı üremiş olabilirler mi?”) ve kataloglama (“Rus, Ukraynalı, Arap... hepsi dolmuş”) dikkat çekmektedir. Bu stratejiler, söylemin ikna ediciliğini ve etkileme gücünü artıran yapısal unsurlar olarak analiz edilmiştir.

Mezo düzey çözümleme, bireylerin sosyal biliş yapıları, grup temsilleri ve zihinsel modellerine odaklanmıştır. Söylem sadece dile dökülen ifadelerden ibaret değildir; aynı zamanda bu ifadeleri doğuran zihinsel temsillerin dışa vurumudur. Örneğin, Ukraynalıların “haç dövmeleri” ya da “Euro ile alışveriş yapmaları” gibi semboller, bazı kullanıcılarca yerli halkın kültürüne tehdit olarak algılanmakta; bu da sembolik tehdit kategorisine girmektedir. Entegre Tehdit Teorisi (Stephan & Rentro, 2002) çerçevesinde, realistik tehditler (kira artışı, emlak mülksüzleşmesi), sembolik tehditler (ahlaki yozlaşma, dinsel farklılık) bilişsel süreçlerin analizinde temel alınmıştır. Bu düzeyde kullanıcıların kendilerini “ev sahibi, yerli, vergi veren Türk” kimliğiyle özdeşleştirdiği ve sığınmacıları bu kimliğe dışsal tehdit olarak konumlandırdığı ortaya konmuştur. Ayrıca

sosyal medya bağlamının sunduğu hitap biçimi (örneğin “Sayın Bakan, neden sessizsiniz?”) bu söylemsel bilişi etkilemektedir.

Makro düzey analiz ise söylemin toplumsal, ideolojik ve tarihsel bağlamını çözümlemeye yönelmiştir. Bu düzeyde, tweet söylemleri sadece bireysel düşüncelerin değil, aynı zamanda toplumsal ideolojilerin ve hegemonik yapının yansımaları olarak değerlendirilmiştir. Örneğin, Ukraynalı sığınmacılara yönelik söylem, Türkiye’de seküler-milliyetçi kesimlerde var olan Batıcılık idealinin ve Arap karşıtı önyargıların bir uzantısı olarak okunmuştur. Bu bağlamda, tweetlerde sıklıkla görülen “biz Türk’üz ama Ukraynalılar bizden iyi” veya “Araplaşmak istemiyoruz” gibi ifadeler, içsel oryantalizmin söylemsel tezahürü olarak değerlendirilmiştir. Bu, yalnızca etnik değil, aynı zamanda sınıfsal ve siyasal bir ayrışmanın da parçasıdır. Birçok tweet, Ukraynalıların ekonomik getirisi olduğunu, mülk alıp döviz soktuklarını söylerken; Suriyelileri “bedavacı” ve “devlete yük” şeklinde tanımlamaktadır. Bu makro yapı, söylemin yalnızca içeriksel değil; aynı zamanda yapısal bir iktidar pratiği olarak şekillendiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, SBY doğrultusunda yürütülen bu söylem analizinde, mikro düzeyde retorik ve dilbilgisel tercihler; mezo düzeyde sosyal biliş ve zihinsel modeller; makro düzeyde ise ideolojik söylem yapıları bütüncül bir şekilde değerlendirilmiştir. Bu üç düzeyli çözümleme, tweet söylemlerinin yalnızca “ne söylediğini” değil; aynı zamanda “kim adına, kim hakkında, hangi ideolojik bağlamda ve nasıl” söylediğini anlamayı mümkün kılmıştır. Analiz süreci boyunca, kodlama tablosundaki tüm temalar bu üç düzeyli yapının hem içeriğini hem de analiz yönünü belirleyici unsurlar olmuştur. Bu çerçevede gerçekleştirilen kodlamalar aşağıdaki gibidir:

Tablo 31: Ekonomik Şikayetler (ES)

Kodlar	Tanım
Emlak Fiyatlarının Artışı (ES-1)	Yerel halkın, göçmenlerin emlak fiyatları ve kira maliyetlerinde yarattığı artışa yönelik şikayetleri.
İstihdamda Rekabet (ES-2)	Göçmenlerin iş piyasasında yarattığı rekabetin yerel halk üzerindeki etkisi.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 32: Güvenlik Algısı ve Kriminalizasyon (GK)

Kodlar	Tanım
Güvenlikleştirme (GK-1)	Göçmenlerin güvenlik tehdidi olarak algılanması.
Kriminalizasyon Söylemi (GK-2)	Göçmenlerin "çete" ya da "yasa dışı" faaliyetlerle ilişkilendirilmesi.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 33: Kültürel Uyumsuzluk ve Ayrışma (KA)

Kodlar	Tanım
Kültürel Farklılık ve Yabancılaşma (KA-1)	Göçmenlerin kültürel uyumsuzlukları ve "diğer" olarak algılanması. Örneğin, haç dövmeleri ve dini semboller üzerinden yapılan eleştiriler.
Dini Farklılık ve Ayrımcılık (KA-2)	Özellikle Müslüman olmayan göçmenlere yönelik negatif söylemler.

Tablo 34: Yerel Hak İhlali ve Mülksüzleştirme Algısı (YH)

Kodlar	Tanım
Yerel Hakların İhlali (YH-1)	Yerel halkın kendi bölgesinde "mülteci" olarak hissetmesi.
Mülksüzleştirme Algısı (YH-2)	Göçmenlerin mülk satın almasıyla yerel halkın mülksüzleştiği algısı.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 35: Çifte Standart Algısı (ÇS)

Kodlar	Tanım
Arap ve Orta Doğulu Göçmenlerle Karşılaştırma (ÇS-1)	Ukraynalılara gösterilen hoşgörünün, Müslüman Orta Doğulu göçmenlere gösterilmemesi.
Etnik ve Dini Ayrımcılık (ÇS-2)	Müslüman olmayan göçmenlerin daha iyi karşılandığına dair algı.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Bu tema ekseninde atılmış bazı tweetler aşağıdaki gibidir:

Tablo 36: Ukraynalılara Yönelik Üçüncü Tema Ekseninde Atılmış Tweetler

Kod	Tweet Metni
ES-1, YH-1	Antalya yi Rus ve Ukraynalı bastı...ev kiraları yerli halkın bütçesini yıktı geçti... çok büyük evler var... kontrolsüz bir yabancı yerleşim var .. mülteci sorunu ha keza.
KA-1, KA-2	Bana daha çok islamafobi geliyor. Antalya'da Turkten çok ukraynali var,ama bu göçmen arkadaştan çıt yok.Haç dövmelerini,kolyelerini gözümüzün içine sokuyorlarki ,relaks olalım.
ÇS-1	Neden hep mülteci deyip Müslüman Araplara saldırıyolar. Antalya Rus doldu ukraynalı doldu. Neden onlara saldırı yok. Çünki dertleri İslam.
ÇS-1, KA-2	Ulan bu ülkede Çerkez Abhaz Boşnak Pomak Arnavut Gagavuz Kırım göçmeni onmilyonlarca kişi var. Her yıl 50 milyon batılı turist ülkede cirit atıyor. Antalya rus ukraynalı göçmen dolu. Bunların erkeklik ç*** bi tek araplara kalkıyor. Bunların alayı islam düşmanı y****k.
YH-1, YH-2	EMLAK MAFYASININ ELİNE DÜŞMÜŞ BİR ARAZİ GİBİ!? Savaştan kaçan bir Rus/Ukraynalı, Antalya da bir site de iki blok'tan oluşan 80 daireyi satın alması, dünyanın hiç bir yerinde olmayacak, kabul edilemeyecek bir durumdur! Neredeyse kendi ülkemiz de göçmen durumuna düşeceğiz!
YH-1	O kadar duyarsız ,o kadar tepkisiz ,o kadar umursamaz bir toplum olduk, Hatayi komple diğer illeri kısmen mülteci dedikleri Arab isgalcileri tarafından ele geçirildi,Akdeniz Ruslar ve Ukraynalı lar ele geçirdi ,vatandaşin açlıktan nefesi kokuyor, Kimsede tık yok Muhalefet uykuda.
ÇS-1, YH-2	Suriyeliler üzerinden Arap ırkcılıgı yaptığın yalanmı yani oy uğruna maksadını alan açıklamalar yapan sizsiniz evet ülkede bir mülteci sorunu var doğru hiç Rus Ukraynalı mülteciler yüzünden vatandaş mağdur demiyorsunuz Antalya'yı satın aldılar.
ÇS-1, YH-2	Suriyeliler üzerinden Arap ırkcılıgı yaptığın yalanmı yani oy uğruna maksadını alan açıklamalar yapan sizsiniz evet ülkede bir mülteci sorunu var doğru hiç Rus Ukraynalı mülteciler yüzünden vatandaş mağdur demiyorsunuz Antalya'yı satın aldılar.
GK-1, GK-2	Yurdumuzda sıgınmacı mülteci istemiyoruz sınırlarda savaş istemiyoruz Akdeniz bölgesinde Rus ve ukraynalıların istilası altında çete kuran mı istersin fahişelik yapanmı korsan taksi işi bile ukraynalı Yeter alo yeter işgal bu resmen işgal.
KA-1	Antalya'ya gelen turistten (mülteci, Rus, Ukraynalı, Afgan dahil) gına geldi artık. Şehir

	yaşanamayacak halde. Şehre adapte olamadıkları gibi şehir onlara adapte olsun istiyorlar. Şehir insan kusuyor artık. Anlıyorum siz tatil yapmak istiyorsunuz ama bizde yaşayabilmek istiyoruz.
GK-1	Sizce bu kadar hızlı üremiş ve bu sebeple antalya rus işgali altında olmuş olabilir mi? Savaş sonrası olan ukraynalı ve rus göçmen akınıyla bu hale geldi buralar.
ÇS-1	Alanya'da yaşıyorum. Rusya ve Ukrayna'nın başkenti olduk. Alanya'nın para birimi Euro oldu bana büyük zararı var. Afgan , Suriyeli , rus , Ukraynalı hepsi aynı şey. Hiçbirini ayırmam Suriyeli mülteciyse rus ve Ukraynalı da savaştan kaçıp geldi onlar da mülteci.
YH-1	Antalya'da deli gibi Rus ve Ukraynalı mülteci var, sizi de göndereceğiz.
KA-1	Nedense Antalya'da Alanya'da göremiyoruz hiç öyle göçmen, Ukraynalı dolu burası.. Rus vs ondan hiç bahsetmiyorum zaten Ot çekip sağa sola köpek gibi i****p s********r sadece Onunda cahili buraya düştü.
ES-1	Kemal Bey Suriyeliler gidecek diyorsunuz da bu Türkiyede özellikle Antalyadaki Ukraynalı ve Ruslar ne olacak bunlardan bahsetmiyorsunuz.Antalyada emlak fiyatlarinin artmasina sebep olan düzensiz ve kayitsiz ukrayna ve rus göçmen hakkinda ne yapacaksınız.
YH-2	TOKİ 500 bin konut yapacak ama daha şimdiden 500 bin Rus ve Ukraynalı mülteci geldi ev satın alıyorlar.. Daha gelecek bir o kadarı daha var.. Çelik sektöründeki mafyalaşmaya dur dendi ama tedbirlerin devamı da gelecektir.
YH-1	Neden sadece İstanbul daki pahalılığı konusuyorsunuz Antalya İstanbulu geçti pahalilikta şehir ukraynalı Rus Arap şehri haline geldi neden bunu konusmuyorsunuz kendi şehrimizde mülteci olduk nefes alamıyoruz.
ES-1, YH-1	Sayın bakan, kura çekiminde önceliği Rus ve Ukraynalı işgalinde olan kıyı kesimlerine vermeniz daha elzemdir.Kira artışlarının %500 u aştığı en düşük kiralık evin 4.500₺ olduğu şehirlerde mülteci konumuna kendi insanımız düşmektedir. Doğuya seçim yatırımı için öncelik hoş değil.
ES-1, YH-1	Antalyada iranlı, ukraynalı ve ruslar yüzünden kira fiyatları,ev fiyatları aldı başını gidiyor.. bu gidişle vatandaş parklarda yatacak.. Resmen kendi ülkemizde mülteci olacağız..

Kaynak: Twitter/X platformundan toplanan verilerle araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Mevcut tweetlerde sözcük tercihleri büyük ölçüde olumsuz değer yüklüdür. Ukraynalı (ve Rus) sığınmacılar sıklıkla "**istila**", "**işgal**", "**istila altında**", "**ele geçirmek**" gibi askeri çağrışımlı fiillerle ilişkilendirilmiştir. Örneğin bir tweet yazarı "**Hatay'ı komple mülteci dedikleri Arap işgalcileri ele geçirdi, Akdeniz Ruslar ve Ukraynalılar ele geçirdi**" diyerek hem Suriyeli hem de Ukraynalı sığınmacıları "işgalci" olarak nitelendirmektedir. İstila metaforu, mültecileri silahlı düşman ordularıyla eşdeğer görüp tehlikeli ve saldırgan bir topluluk olarak çerçevelemektedir. Benzer şekilde "**Alanya, Ukrayna'nın başkenti oldu**" ifadesi, Ukraynalıların bir kenti tamamen kontrolüne almışçasına çoğaldığını ima eden abartılı bir söylemdir. Bu tür leksik seçimler söyleme güçlü bir negatif duygu yüklerken, mültecileri pasif mağdur yerine aktif fail konumuna sokmaktadır. Öte yandan, sığınmacılara yönelik herhangi bir olumlu veya empatik betimleme bu tweetlerde neredeyse yoktur. Birkaç mesajda "**savaştan kaçan**" gibi nötr/anlayışlı ifadeler geçse de (örneğin "**savaştan kaçıp gelen onlar da mülteci**"), genel ton bu grupları mağdur olarak değil, tehdit olarak etiketlemektedir. Bazı medya haberlerinde Ukraynalılar için kullanılan "**misafir**" veya "**iyi mülteciler**" gibi olumlu nitelemeler (Demir & Oklu Yıldırım, 2023), bu tema altındaki sosyal medya söylemlerinde pek görülmemekte; aksine bu tür normatif ayrıcalıklar eleştiri konusu yapılmaktadır. Örneğin bir tweet, Avrupa'nın Ukraynalılara yaklaşımını hicvederek "**iyi mülteciler, mavi gözlüler**" söylemini ikiyüzlülük olarak vurgulamıştır. Sonuç olarak, sözcük tercihlerindeki olumsuz nitelemeler Ukraynalı sığınmacı imgesini tehlikeli, istenmeyen ve "öteki" olarak kodlamaktadır.

Söylemin dilbilgisel kurgusu incelendiğinde etken ve edilgen fiil kullanımlarının ideolojik vurgularla ilişkili olduğu gözlenmektedir. Birçok tweet, sığınmacıları özne

konumuna yerleştirip etken fiillerle yaptıkları eylemlerden bahsetmektedir. Örneğin "**Antalya'yı Rus ve Ukraynalı bastı**", "**Antalya Rus Ukraynalı göçmen doldu**" gibi cümlelerde faili doğrudan Rus ve Ukraynalılar olarak belirtip olumsuz fiille (basmak, dolmak) eylemi tanımlamaktadır. Bu, sığınmacıları aktif bir fiilin faili yaparak suçu onlara yükleme stratejisisine işaret etmektedir. Öte yandan, edilgen yapı kullanımı genelde Türk toplumunun mağduriyetini vurgularken karşımıza çıkmaktadır. Örneğin "**Hatay … ele geçirildi", "vatandaş mülteci konumuna düşmektedir**", "**kendi ülkemizde göçmen durumuna düşeceğiz**" edilgen bir rolde, başına olumsuz bir durum gelen" konumundadır. Özne belirtilmeden "**ele geçirildi**" denerek fail gölgede bırakılabilir veya genel bir felaket durumu tasviri yapılabilir. Bu edilgen form, kim tarafından gerçekleştirildiğinden ziyade sonucun vahametini (ülkenin elden gitmesi, vatandaşın kendi yurdunda mültecileşmesi) ön plana çıkarmaktadır. Böylece söylem, mağduriyet hissini dil bilgisel düzeyde pekiştirmektedir. Özellikle **"… konumuna düşmek**" kalıbı, Türk vatandaşlarını edilgen kurban rolüne koyarak dramatik bir etki yaratmaktadır. Bazı tweetlerde fail belirsizleştirilse de (örneğin "**şehir ukraynalıların istilası altında**" – burada istilayı yapanlar belirtilmiş ama fiil yapısı edilgen), genel tablo mültecilerin fail, yerli halkın mağdur konumunda sunulduğu bir söylemsel kurgudur.

Birçok tweetde Ukraynalı (ve Rusların) belirli bölgeleri istila etmesi, şehirleri ele geçirmesi mesajı hakimdir. Bu mesaj, nüfusça çoğunluğu ele geçirerek yerli halkı azınlık durumuna düşürme korkusunu yansıtmaktadır. "**Alanya'nın para birimi Euro oldu**" veya "**Antalya … Arap, Rus, Ukraynalı şehri haline geldi**" diyen kullanıcılar, kendi kentlerinin artık yabancılar tarafından domine edildiğini vurgulamaktadır. Bu söylem, toplumsal doku ve kimliğin el değiştirmesi endişesini işlemektedir. Sürekli tekrar eden

"**kendi vatanımızda mülteci olduk**" motifi de bu mesajın bir parçasıdır. Tweet yazarları, ülkenin yabancı yoğunluğu nedeniyle kendini yabancı hissettiğini söyleyerek istilanın boyutunu abartılı biçimde betimlemektedir. Bu tür tematik tekrarlar, "**ülke elden gidiyor**" yönünde örtük milliyetçi ideolojiyi güçlendirmektedir. İkinci baskın mesaj, Ukraynalı ve Ruslara gösterilen tolerans ile Orta Doğulu (özellikle Suriyeli) sığınmacılara gösterilen tepki arasındaki tutarsızlıktır. Bir dizi tweet, "**Neden hep Araplara saldırılıyor da Ukraynalılara yok? Çünkü dertleri İslam**" şeklinde argümanlar öne sürerek, kamuoyundaki bazı kesimlerin Müslüman sığınmacılara tepki verirken Hristiyan/Avrupalı sığınmacılara sessiz kalmasını İslamofobi ile açıklamaktadır. Örneğin bir kişi Antalya'da Ukraynalı yoğunluğuna rağmen kendini "mülteci karşıtı" gösteren bir şahsın onlara ses çıkarmamasını, "**haç dövmelerini gözümüze sokuyorlar ki relaks olalım**" diyerek alaycı bir dille eleştirmektedir. Burada öne çıkan tema, çifte standart ve örtük önyargı temasıdır. Başka bir deyişle, "makul mülteci" kriterlerinin dine/kökene göre değiştiği vurgulanmaktadır. Bu tema üzerinden, aslında normatif ayrıcalıklar (örneğin beyaz/Hristiyan mültecilere tanınan hoşgörü) sorgulanmakta ve eleştirilmektedir.

Tweet'lerde tekrar eden bir diğer ana tema, yabancıların özellikle konut piyasası ve yaşam maliyetleri üzerindeki etkisidir. Antalya gibi şehirlerde kiraların fahiş artışı, evlerin yabancılar tarafından toplanması sık sık dile getirilmiştir. "**Ev kiraları yerli halkın bütçesini yıktı geçti**", "**kira artışları %500'ü aştı… kendi insanımız mülteci konumuna düşüyor**" gibi ifadeler bu ekonomik yük temasını işlemektedir (Wodak, 2001). Bu söylemde Ukraynalı mülteciler, yerli halkı evinden eden, onları parkta yatmaya mahkum bırakan bir ekonomik tehdit olarak resmedilmektedir. Özellikle "**80 daireyi**

satın aldı, siteyi otele çevirdi" olayı (Antalya'da bir Rus vatandaşın bir sitede 80 konut alıp turistik kiralama yapması örneği) bir tweet'te "**dünyanın hiçbir yerinde kabul edilemeyecek bir durum**" diye aktarılmıştır. Bu ve benzeri anlatılar, mültecilerin/yabancıların kontrolsüz mülk edinmesiyle Türk halkının barınma hakkının gasp edildiği temasını yaygınlaştırmaktadır. Dolayısıyla ekonomik mağduriyet ve "yabancı zenginler vs. fakir vatandaş" karşıtlığı güçlü bir alt metindir.

Bazı söylemlerde Ukraynalı ve Rusların suç, fuhuş, çeteleşme gibi faaliyetler içinde olduğu teması göze çarpmaktadır. "**İstila altında – çete kuran mı istersin, fahişelik yapan mı, korsan taksi bile Ukraynalı**", "**ot çekip sağa sola köpek gibi i****p** s********r" gibi aşırı ifadelerle bu grup, kamusal alanı kirleten ve suç işleyen kişiler olarak sunulmaktadır. Özellikle seks işçiliği teması Türk medyasında da Ukraynalı sığınmacılar konusunda en çok öne çıkarılan konulardan biridir (Demir & Oklu Yıldırım,2023). Bu söylem hattında Ukraynalılar, ahlaki bir tehdit ve kültürel yozlaşma unsuru olarak resmedilmekte; bu da toplumsal nefretin meşrulaştırılmasına zemin hazırlamaktadır. Söylemlerdeki mevcut yabancı düşmanlığı, "**bunlar ahlakımızı bozuyor**" argümanıyla normalleştirilmeye çalışılmaktadır.

Tweetlerin bir kısmı da doğrudan siyasilere veya kamuoyuna seslenerek bu duruma göz yumulmasını eleştiri teması etrafında birleşirmektedir. Örneğin, bir kullanıcı muhalefet liderine hitaben "**Kemal Bey, Suriyeliler gidecek diyorsunuz da Antalyadaki Ukraynalı ve Ruslardan bahsetmiyorsunu**z" diyerek politikacıların Ukraynalılar konusundaki sessizliğini sorgulamaktadır. Benzer biçimde "**Sayın Bakan, kura çekiminde önceliği Rus ve Ukraynalı işgalinde olan kıyı kesimlerine vermeniz elzem… doğuya seçim yatırımı için öncelik hoş değil**" diyen bir başka kullanıcı,

devletin konut politikalarını eleştirirken sahil şehirlerinin yabancı istilası altındaki durumuna öncelik tanınmadığını dile getirmektedir. Bu tema, siyasi sorumluluk ve politik ikiyüzlülük eleştirisini içermektedir. İktidarın veya muhalefetin sadece belirli sığınmacılara odaklanıp diğerlerini görmezden geldiği ima edilerek, mevcut söylemin ardında politik çıkarlar olabileceği vurgulanmaktadır.

Tweet'lerdeki argümantasyon yapıları, yazarların öne sürdüğü iddiaları meşrulaştırmak için kullandığı çeşitli stratejileri ortaya koymaktadır. Birçok iletide yazarlar, farklı grupları karşılaştırarak bir tutarsızlık göstermeye çalışmaktadır. Örneğin "**Antalya Rus doldu, Ukraynalı doldu. Neden onlara saldırı yok? Çünkü dertleri İslam**." şeklindeki akıl yürütme, benzer koşuldaki iki grup (Müslüman Araplar vs. Hristiyan Slavlar) arasındaki farklı muameleyi işaret ederek, karşı tarafı (sığınmacı karşıtlarını veya İslam karşıtlarını) ikiyüzlülükle suçlamaktadır. Burada argüman, "Eğer gerçekten sığınmacıya karşıysan Ukraynalıya da karşı olman gerekir; değilsen demek ki derdin sığınmacılık değil İslam" şeklinde yapılandırılmıştır. Bu, söylem içinde ahlaki tutarlılık talep eden bir stratejidir ve muhatabını (örneğin İslamofobik olmakla) itham ederek baskı kurmaktadır.

Başka bir yaygın gerekçelendirme, sığınmacıların varlığını gelecekteki bir felaketin habercisi gibi sunmaktır. Örneğin "**Neredeyse kendi ülkemizde göçmen durumuna düşeceğiz**", "**vatandaş parkta yatacak bu gidişle**", "**resmen işgal bu**" gibi söylemler, durumu olduğundan daha vahim bir kırılma noktası olarak lanse etmektedir. Bu bir nevi tehtid (Wodak, 2001) argümanıdır. Devam ederse "**ülke elden gidecek**", "**biz evsiz kalacağız**" mesajı verilmektedir. Bu felaket anlatısı, mevcut duruma acil ve sert bir çözüm (örneğin sığınmacıları göndermek) gerektiğini ima ederek kendi duruşunu

gerekçelendirmektedir. Bazı tweetler, evrensel normlar veya otorite figürleri üzerinden meşrulaştırma yapmaktadır. Örneğin "**dünyanın hiçbir yerinde olmayacak, kabul edilemeyecek bir durumdur**" diyerek 80 daire satın alma olayını kınayan kullanıcı, evrensel bir ölçüte başvurmaktadır: "Hiçbir yerde böyle bir şeye müsaade edilmez, dolayısıyla burada da edilmemeli.". Bu, genelleştirilmiş toplumsal normlar üzerinden gerekçelendirmedir. Bir diğer tweette de "**Bu kadar hızlı üremiş olabilirler mi?**" diye sorarak nüfus artışını anormal gösterme çabası vardır ki bilimsel/istatistiksel bir imkânsızlık ima ederek mülteci yoğunluğunu afaki göstermek istemektedir.

Bazı tweet sahipleri tartışma stratejisi olarak karşıt görüşlü olduğunu düşündükleri kesime hakaret ederek onları gayrimeşru kılmaya çalışmaktadır. Örneğin "bunların erkeklik damarı bi tek Araplara kalkıyor, alayı İslam düşmanı y****k" gibi çok saldırgan bir ifadede, Suriyeli sığınmacı karşıtları "İslam düşmanı alçaklar" olarak yaftalanmakta ve böylece sözleri değersizleştirilmektedir.

Söylemin etkisini artırmak için çeşitli retorik sanatlar ve mecazlar kullanıldığı görülmektedir. İstila, işgal, ele geçirmek gibi metaforik ifadeler daha önce değinildiği gibi mülteci olgusunu bir savaş ve fetih çerçevesine oturtmaktadır. Bir başka sert benzetme, yabancıların davranışlarını hayvanlaştırarak vermektir. Örneğin "**köpek gibi i****p s********r**" ifadesi, mültecileri (özellikle genç turist/sığınmacıları) medeniyetsiz, hayvan seviyesinde görmenin aşağılayıcı bir benzetmesidir. Bu tür retorik araçlar, hedef grubu insanlık dışı göstererek onlara yönelik nefreti meşrulaştırmaya hizmet etmektedir (Esses vd., 2013). Bazı tweetlerde alaycı bir üslup dikkat çekmektedir. Örneğin "**Haç dövmelerini gözümüzün içine sokuyorlar ki relaks olalım**" cümlesinde, tweet yazarı aslında tam tersini ima ederek ironi yapmaktadır. Burada Hristiyan

sembollerini sergileyen Ukraynalıların, Türk toplumunun tepkisizliğinden cesaret aldıkları alaycı biçimde vurgulanmaktadır. Bunun yanında, "**Antalya'nın para birimi Euro oldu, bana büyük zararı var**" diyen bir kullanıcı kendi şehrinin artık Avrupa'ya aitmiş gibi olmasını nükteli bir dille eleştirmektedir. İroni, Twitter/X söyleminde sık rastlanan bir araç olup; bu yolla ince alay yoluyla durumun absürdlüğünü vurgulayarak okuyucuda farkındalık yaratılmaktadır.

"**Sizce bu kadar hızlı üremiş olabilirler mi?**", "**neden bunlardan bahsetmiyorsunuz?**" gibi sorular, aslında cevap beklemekten ziyade iddiayı pekiştirmek için kullanılan araçlardır. Yazar soruyu sorup hemen gerekçesini kendisi vermektedir ("**savaş sonrası akınla bu hale geldi buralar**", "**çünkü dertleri İslam**"). Bu retorik soru-cevap tekniği, monolog şeklindeki tweete diyalojik bir hava katarak okurun ilgisini çekmekte ve yazarın tezini vurgulu hale getirmektedir. Dikkat çeken bir retorik araç da art arda örnekler sıralamaktır. Bir tweette yazar "**Çerkez Abhaz Boşnak Pomak Arnavut Gagavuz Kırım göçmeni on milyonlarca kişi var, 50 milyon batılı turist cirit atıyor, Antalya Rus Ukraynalı göçmen dolu...**" diyerek hem tarihi hem güncel birçok yabancı unsurunu ardı ardına sıralamıştır. Bu listeleme tekniği hem Türkiye'nin hem uzun bir göç alma tarihi olduğuna hem de zaten çok kültürlü bir yapıya sahip olduğunu ve mülteci karşıtlarının seçici davranarak sadece Arapları hedef aldığını göstermeye yöneliktir. Aynı zamanda tekrar vurgusu da içermektedir. Örneğin "**bunların alayı…**" diye devam ederek karşı tarafa topyekûn bir suçlama yöneltmektedir. Bu tür kataloglama, argümanı destekleyecek olguları arka arkaya sıralayarak söyleme zenginlik ve vurgu kazandıran bir yöntemdir.

Tweet sahiplerinin olayları algılama biçimleri, başka bir deyişle zihinlerindei hikaye genellikle bir istila senaryosu veya haksızlık senaryosu şeklindedir. Pek çok kullanıcı, Ukraynalıların gelişiyle ilgili zihinsel bir çerçeve olarak "**ülkemiz elden gidiyor, şehirlerimiz yabancı doldu**" kurgusunu benimsemiştir. Bu mental model, sıfır toplamlı bir oyun algısını ifade etmekte, "yabancılar ne kadar kazanır veya çoğalırsa biz o kadar kaybediyoruz." Mesajını içermektedir. Örneğin Antalya'daki nüfus artışı, bireylerin kendi yaşam alanlarının istilası olarak yorumlanmaktadır. Bu mental modelin oluşumunda medyada, Rus ve Ukraynalılara yönelik haberlerin de payı olduğu düşünülebilir. Bu bireysel algı, tweetlerde "**nefes alamıyoruz**", "**şehir insan kusuyor artık**" gibi ifadelerle metaforik biçimde dışavurulmakta, yabancıların şehirdeki nüfusu "**kusma noktasına gelmekle**" eşleştirmektedir.

Bir diğer yaygın mental model, adaletsizlik ve çifte standart algısıdır. Bazı kullanıcılar, zihinlerinde "Müslüman sığınmacılara kötülük, Hristiyan sığınmacılara hoşgörü" şeklinde bir durum kurgulamış ve bunu tweetlerine yansıtmıştır. Bu algı modeline göre ortada ideolojik bir ayrım vardır ve yazar bu ayrımı ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Örneğin birisi, "**Antalya'da Türk'ten çok Ukraynalı var ama o malum mülteci karşıtı arkadaş bir şey demiyor**" şeklinde bir senaryoyu kafasında kurgulayarak bunu paylaşmıştır. Bu model, başkalarının motivasyonunu "**İslam'a düşmanlık**" olarak yorumlayıp tüm olguları bu çerçeveden görmektedir. Dolayısıyla, aynı veriye (Antalya'da Ukraynalı yoğunluğu) bakan bir başkası belki ekonomik nedenler görürken bu yazar, mental modeline uygun biçimde dini saik ve gizli bir ajanda görmektedir. SBY perspektifinde, bu tür mental modeller bireylerin kişisel yaşantıları, medya etkileri ve grup ideolojileriyle şekillenmektedir (van Dijk, 2008:60-64).

Örneğimizde, uzun süredir Türkiye'de tartışılan "Suriyeliler vs. Afganlar vs. diğerleri" ayrımı ve Batı'daki haberlerden duyulan "mavi gözlü mülteci" söylemi (Ersen, 2022), bu zihin çerçevelerinin oluşumunu beslemiş görünmektedir.

Tweetlerde dile getirilen genellemeler, altta yatan sosyal önyargıları açıkça ortaya koymaktadır. Sığınmacı gruplara dair kalıp yargılar hem dillendirilen açık stereotiplerde hem de üstü kapalı imalarda mevcuttur. Öncelikle, ırksal/dinsel stereotipler ekseninde bazı paylaşımlar, Batılı (Ukraynalı/Rus) sığınmacıları ahlaksız ve yozlaştırıcı olarak kodlamaktadır. Örneğin Ukraynalı kadınlara yönelik "**fahişelik yapıyorlar**" iması, cinsiyetçi ve yabancı düşmanı bir stereotipin ürünüdür. Bu yaklaşıma göre Ukraynalı kadınlar "**kolay yoldan para kazanan**", aile yapısını bozan bir figürdür – ki bu, hem Doğu Avrupa kadınlarına dair küresel bir stereotipin (seks işçisi vb.) (Näre & Diatlova, 2020; Rozenfeld, 2011) yerel yansıması, hem de ahlaki panik (Cohen,1972) yaratma amacı taşımaktadır. Bunun yanında "**ot çekip sağa sola i*******r**" betimlemesi, bu grubun medeni kurallara uymayan, sarhoş edepsiz turistler olduğuna dair bir stereotip içermektedir.

Daha önceki bazı temalarda, Arap/Müslüman sığınmacılara dair daimi bir "terörist" veya "kaba, ilkel" stereotipi toplumda yaygınken, burada ilginç biçimde bazı tweet yazarları Araplar lehine (ya da en azından eşit muamele görmeleri gerektiğine dair) bir kıyaslama yapmaktadır. Ancak bunun, Araplara yönelik olumlu bir önyargıdan değil, daha ziyade "öteki mültecileri de kötüleme" refleksinden kaynaklandığı düşünülebilir. Başka bir deyişle, "**Suriyeliye kızıyorsanız Ukraynalıya da kızın**" diyen kişinin, Suriyeliye karşı olumlu bir bakıştan ziyade, sadece karşıtlarının tutarsızlığını vurgulamak için kullandığı düşünülebilir. Nitekim aynı cümle içinde "**Arap işgalciler**" ifadesini

kullanan da vardır ve bu durum, Araplara yönelik istilacı/tehlikeli stereotipin devam ettiğini göstermektedir. Dolayısıyla tweet evreninde hem İslamofobik (Müslüman sığınmacıya düşman) hem de zenofobik (genel olarak yabancı düşmanı) önyargılar at başı gitmektedir. Bir kesim, Hristiyan/Avrupalı mülteciyi övüp Müslümanı yererken; bir diğer kesim tam tersine tüm mültecileri aynı "olumsuz" torbaya koyup eşit nefret dağıtmaktadır.

Bunların yanında; sosyal kimlik ve grup aidiyeti kavramları, bu söylemlerin merkezinde yer almaktadır. İç grup genellikle Türk vatandaşı, yerli halk, bazen özel olarak Türk ve Müslüman olarak tanımlanırken; dış grup Ukraynalılar, Ruslar ve diğer yabancılar olarak çizilmiştir. Bu noktada, söylemlerin şekillenmesinde yalnızca ideolojik pozisyonların değil, bireylerin algısal tehdit yapılarına dayalı bilişsel süreçlerin de etkili olduğu görülmektedir.

Örneğin, "**Antalya'da kiralar uçtu, vatandaş parkta yatıyor**" gibi tweetler, realistik tehdit kategorisine girmekte; çünkü yerli halk, kaynaklar üzerindeki rekabet nedeniyle ekonomik olarak dezavantajlı konuma düştüğünü düşünmektedir. "**Haç dövmelerini gözümüze sokuyorlar**", "**ahlaki çöküntü**" gibi ifadeler ise sembolik tehdit algısının dışavurumudur; burada Ukraynalıların kültürel değerleri, dinsel sembolleri ve yaşam tarzları, yerli halkın normlarını tehdit eden unsurlar olarak kodlanmaktadır. "**Ot çekip köpek gibi i****p s********r**", "**korsan taksi bile Ukraynalı**" gibi tweet'ler ise hedef grubu ahlaken düşük, kurallara aykırı ve düzensiz olarak etiketleyen negatif grup imajı (stereotipleştirme) pratiklerine işaret etmektedir. Dolayısıyla, mezo düzeydeki zihinsel temsillerin yalnızca ideolojik değil, aynı zamanda algılanan tehditlerin bilişsel mimarisiyle de ilişkili olduğu görülmektedir. Entegre Tehdit Teorisi (Stephan & Rentro,

2002) bu düzlemde yalnızca bireylerin mültecilere dair "ne düşündüğünü" değil, aynı zamanda "neden öyle düşündüğünü" açıklayan güçlü bir çerçeve sunmaktadır.

Öte yandan, bazı tweet'ler "biz Türkler" hakkında da örtük önyargılar barındırmaktadır. Örneğin "**o kadar duyarsız, tepkisiz bir toplum olduk ki… Akdeniz Ruslar Ukraynalılar ele geçirdi, kimsede tık yok**" diyen kişi, Türk toplumuna yönelik "duyarsız" stereotipine gönderme yapmaktadır. Bu tür öz-eleştiriler de aslında toplumsal bir bilişsel çerçeveyi, "**Halk uyuyor, her şeye boyun eğiyor**" inancını yansıtmaktadır. Böylelikle, söylem sadece ötekiye değil, bazen kendi grubuna dair genellemeler de içermektedir.

Ele alınan tweetler, belirli bir bağlamda (sosyal medya platformu, güncel olaylar, hitap edilen kitle) üretildikleri için, söylemde bağlamsal uyarlamalar gözlemlenmektedir. Öncelikle Twitter'ın kendine özgü iletişim dinamikleri burada belirgin olmaktadır. Kısa, çarpıcı, çoğu zaman abartılı ve duygusal ifadeler; karmaşık durumları birkaç cümlede özetlemeye çalışmanın bir sonucudur. Tweet yazarları, gündemdeki konulara ilişkin anlık tepki verirken, dilbilgisi kurallarına veya nezakete pek bağlı kalmayabilirler. Nitekim tweetlerin bir kısmında imla eksikleri, argoya kaçan ifadeler ("**ulan**", yıldızlarla sansürlenmiş küfürler) görülmektedir. Bu, platformun enformel doğasına uygundur. Ayrıca tweetlerde sıkça gördüğümüz "**Kemal Bey… neden bahsetmiyorsunuz**", "**Sayın bakan…**" gibi doğrudan hitaplar, kullanıcıların tweeti bir diyalog çağrısı veya açık mektup gibi kurguladığını göstermektedir. Bu, sosyal medya bağlamının etkileşimli yapısına işaret etmektedir. Bu yapı içerisinde yazar, gerçekte muhatap almasa bile karşı tarafa (politikacıya, yetkiliye) seslenerek destekçilerini toplamak ya da cevap almaya çalışmak gibi bir strateji benimsemektedir.

Bağlamsal uyarlamanın bir boyutu da coğrafi ve durumsal bağlama göre söylemin biçimlenmesidir. Antalya ve Alanya gibi belirli şehir isimlerinin anılması, orada yaşayan kullanıcıların kendi yerel deneyimlerini yansıttığını göstermektedir. Bu kullanıcılar, tweetlerinde yerel bağlam detayları vermektedirler. Örneğin "**Alanya'da yaşıyorum… Euro oldu para birimi**", "**sahil kesimleri %500 kira artışı**" gibi somut bilgiler içerirler. Bu durum, söylemin gerçek yaşam bağlamına dayanarak inandırıcılığını artırmaktadır. Kendi yaşadığı kentin adını ve somut istatistikleri veren bir kişi, okuyucuda "bu kişi orada yaşıyor ve biliyor" izlenimi uyandırarak, ortaya atılan idiayı güçlendirmektedir.

Ayrıca zaman bağlamı da önemlidir. Tweet'lerin bazıları, Türkiye'de seçimlerin ve ekonomik meselelerin olduğu 2022-2023 döneminde atılmıştır. Örneğin TOKİ'nin 500 bin konut projesine atıf[20] yapan tweet, muhtemelen Eylül 2022'de açıklanan sosyal konut projesine tepkiyle yazılmıştır. Burada yazar, seçim yatırımı olarak Doğu'ya konut yapıldığını ama asıl ihtiyaç olan Antalya gibi yerlere yapılmadığını söyler. Bu, siyasal bağlam bilgisini söyleme dahil etmek olarak okunabilir. Benzer şekilde "**Kemal Bey Suriyeliler gidecek diyorsunuz da…**" tweet'i, 2023 seçimleri öncesi muhalefet lideri Kılıçdaroğlu'nun mülteci karşıtı vaadine[21] gönderme yapmaktadır. Yazar, bu vaadin

[20] TRT Haber. (2023, 17 Ekim). TOKİ, 5 yılda 500 bin sosyal konut yapacak. https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/toki-5-yilda-500-bin-sosyal-konut-yapacak-804386.html (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2025)

[21] Medyascope. (2023, Mayıs 17). Kılıçdaroğlu, mültecileri göndereceğini vaat etti: "10 milyon mülteciyi içimize sokan bu zihniyete vatanımızı bırakmayacağız". Medyascope. https://medyascope.tv/2023/05/17/kilicdaroglu-multecileri-gondereceegini-vaat-etti-10-milyon-multeciyi-icimize-sokan-bu-zihniyete-vatanimizi-birakmayacagiz/ (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2025)

eksik olduğunu, çünkü Ukraynalılardan bahsedilmediğini söyleyerek, söylemini seçim atmosferine uygun biçimde kurgulamıştır. Burada söylem, içinde bulunduğu zamanın siyasal söylemlerine yanıt verme amacıyla şekillenmektedir. Bu da van Dijk'in bağlam modelleri (van Dijk, 2008:22,219) olarak adlandırdığı kavrama tekabül etmektedir.

Özetle, mezo analiz düzeyinde, kullanıcılar, Ukraynalı sığınmacı olgusunu kendi inanç ve deneyimleri süzgecinden geçirerek belirli mental modellere oturtmuşlardır (örneğin istila altında ülke, adaletsiz muamele). Bu zihinsel çerçeveler, toplumda yaygın önyargı ve ideolojilerle şekillenmiştir (örneğin din temelli ayrım, yabancı fobisi, milliyetçi hassasiyetler). Sonuçta dilde belirginleşen "biz ve onlar" ayrımları ve stereotipler, bu bilişsel inanç sistemlerinin ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Söylem, içinde üretildiği iletişim bağlamına göre de biçimlenerek, mesajını etkili kılmaya çalışmaktadır. Bu bilişsel süreçler, mikro düzeydeki dilsel seçimlerle makro düzeydeki toplumsal güç ilişkileri arasında aracı rol oynamaktadır.

İncelenen tweetler bireysel sosyal medya kullanıcıları tarafından üretilmiş gibi görünse de bu bireylerin söylemleri geniş bir toplumsal söylem ortamının parçasıdır. Bu söylemi kimlerin ürettiği ve kontrol ettiği sorusuna bakarsak, bir yanda halk tabanı (sıradan vatandaşlar, özellikle etkilenen bölgelerde yaşayanlar) diğer yanda elit aktörler (siyasetçiler, medya, kanaat önderleri) bulunmaktadır. Mevcut tweet verileri, daha çok halk tabanının organik tepkilerini yansıtmaktadır. Bu kişiler, resmi bir iktidar gücüne sahip olmamalarına rağmen dijital platformlarda seslerini duyurarak kamuoyu gündemini etkileyebilirler. Özellikle 2019 sonrası ekonomik sıkıntıların derinleşmesiyle Suriyeli meselesi siyaset gündeminde ana meselelerden birisi haline gelmiştir. Lakin Ukraynalı sığınmacılar konusunda ise ilginç bir iktidar-söylem dinamiği söz konusudur. Ana akım

siyasette Ukraynalılar neredeyse hiç tartışma konusu yapılmamış ne iktidar ne de ana muhalefet bu grubu açıkça eleştirmemiştir. Bu boşlukta, sosyal medyadaki bazı söylemler "Ukraynalılar da sorun yaratıyor" mesajı ile bu boşluğu doldurmaktadır. Burada güç ilişkileri tersyüz oduğu bir durum görebilmekteyiz. Geleneksel olarak sığınmacı meselesinde iktidar dili (hükümet) daha ılımlı/hümaniter, muhalefet dili eleştirel iken; Ukraynalılar özelinde ikisi de sessiz bir duruş sergilediğinden, gayri resmi aktörler (twitter kullanıcıları) bu söylemsel alanı doldurmuşlardır.

Ancak söylemin üreticilerini atomik bireysellikle ele almadığımız çalışmanın başından sonuna kadar aşikâr biçimde açıklanmıştır. Bu bağlamda, bireylerin söyledikleri medya söylemelerinden de izler taşımaktadır. Örneğin medya, Antalya'da yabancılara konut satışını, kira krizini sıklıkla haberleştirmiş; "80 daire alan Rus" olayı ulusal basında ön plana çıkmıştır (Gazete Duvar, 2023). Tweetlerde kullanılan "yabancı istilası" anlatıları neredeyse aynen tweetlerde de karşılık bulmuş gözükmektedir. Öte yandan, Ukraynalı sığınmacıların özellikle Antalya'daki varlığından duyulan rahatsızlık ve bunun sonucunda sosyal medya ve halk arasında dolaşıma sokulan ilgili anlatılar; bu anlatıların haberleşmesinde, özellikle kamu politikalarının şekillenmesinde pay sahibi olabilmektedir. Örneğin bir haber, Antalya'da 2020 yılında 94 bin olan yerleşik yabancı nüfus 2021'de 136 bin 946'ya, 2022'de 172 bin 487'ye yükseldiğini; lakin daha sonra Göç İdaresi'nin belirli mahalleleri yabancıların ikametine kapatması ve mevcut oturum izinlerinin uzatılmamasının, Antalya'daki yerleşik yabancı sayısı 2024 yılında 40 bin kişi azaldığını; bunun sonucunda da konut ve kira fiyatlarında %15 ile %25 arasında düşüşler gözlemlendiğini belirtmiştir (NTV, 2024). Bu durum, söylemsel baskının bir tezahürü olarak da değerlendirilebilir. Vatandaşlar, "nefes alamıyoruz" anlatısı aracılığıyla feryat

ettikçe, yerel ve merkezi idare politikalarında değişiklik yapma gereği hissedebilmekte; bu da söylemin dolaylı iktidar etkisine tekabül etmektedir.

Sosyal medyadaki bu söylem, daha geniş kurumsal söylem ve politikalarla hem çatışmakta hem de onları yansıtmaktadır. Göç İdaresi Başkanlığı ve UNHCR gibi kurumlar nüfus hareketliliğini tanımlamak amacıyla "geçici koruma, güvenli geri dönüş, entegrasyon" gibi çerçeveler kullanırken; incelediğimiz söylemde bu kurumsal dilin izine rastlanmamaktadır. Bunun yerine, medya dilinin ve popüler siyasi tartışmaların izleri görülmektedir. Örneğin tweetlerde "geçici koruma" kavramı geçmemekte fakat "mülteci, göçmen, sığınmacı" terimleri rastgele kullanılmaktadır. Bu, kurumsal bilgi eksikliğine ve medyanın bu kavramları birbirine karıştırarak aktarmasına bağlanabilir. Bunun yanında "**kendi ülkemizde mülteci olduk**" gibi ifadeler, aslında hukuki/statüsel bir terim olan mülteciyi mecazi anlamda kullanarak, kurumsal dilin halk diline nasıl dönüştüğünü göstermektedir.

Bu söylemlerde alt metinde bir sınıf meselesi de sezebilmek mümkündür. Antalya'da evini yabancıya yüksek fiyata kiralayanlar genelde daha varlıklı kesimlerken, kiradan çıkan mağdur kiracılar orta-alt sınıf vatandaştır. Tweetler bu sınıf çatışmasını doğrudan dile getirmese de "**memurlar tayin istiyor, vatandaş parkta yatacak**" derken aslında yoksul ya da ücret karşılığı çalışan sabit gelirli insanların çektiği sıkıntıya vurgu yapmaktadır. Fakat bu sıkıntının sorumlusu olarak yabancı gösterilirken, yetersiz sosyal konut, denetimsiz emlak piyasası, fırsatçı ev sahipleri gibi yapısal nedenler göz ardı edilmektedir. Sonuç olarak, bu göz ardı ediş toplumsal eşitsizliklerin üzerini örtmektedir. Söylem, vatandaşların barınma hakkı sorunu gibi bir eşitsizliği dile getirirken, bunun çözümünü "yabancıyı kovmak"ta arayarak, sorunu bir dış grubun varlığına

indirgemektedir. Bu bakış açısıyla bakıldığında; devletin veya piyasaların sorumluluğu arka planda kalmaktadır. Bu nedenle, böylesi bir sığınmacı söylemi iktidar sahiplerince de bazen teşvik edilebilir. Zira böylesine bir söylem, dikkat dağıtıcı bir günah keçisi (Huntington, 2004) işlevi görmektedir. Sonuçta konut sıkıntısının, hayat pahalılığının sorumlusu olarak hep daha zayıf bir grup (sığınmacılar) gösterilirken, esas yapısal sorunlar sürmekte ve bu da eşitsizliğin devam etmesine hizmet etmektedir. Bu anlamda söylem, mevcut toplumsal hiyerarşiyi (güç sahiplerinin hesap vermediği, orta-alt sınıfların birbirini suçladığı bir düzen) yeniden üretilmiş olur.

Buna ek olarak, mevut söylemlerle sığınmacıların heterojen gerçekliği gizlenmektedir. Tweetlerde tüm Ukraynalılar sanki zengin, mülk toplayan veya yozlaşmış tipler gibi anılırken; savaş sebebiyle gelen Ukraynalıların aslında zor koşullar altında gelmiş olabileceği gerçekliğini göz ardı edebilmektedir. Ancak söylemde bu gerçekçi ihtimaller yerine sıklıkla, yalnızca "**80 daire alan zengin Rus**" veya "**ortalığı pisleten maganda turist**" tipi öne çıkarılmaktadır. Bu seçici algı, sığınmacı gerçekliğinin sadece uç olumsuz örneklerine odaklanarak genelleme yapmakta ve toplumun empati kurabileceği hikâyeleri unutturmaktadır.

Veri setinde yer alan bazı tweetler, ilk bakışta Ukraynalı sığınmacılara karşı doğrudan bir eleştiri içermiyor gibi görünse de aslında Türkiye'de sığınmacılara ilişkin yerleşik siyasal söylemlere yönelik örtük bir eleştiri veya meydan okuma işlevi taşımaktadır. Bu tür söylemler, özellikle geçmişte Suriyeli ve Müslüman sığınmacılara karşı geliştirilen misafirperverlik, ensar-muhacir kardeşliği gibi dini temelli meşrulaştırma stratejilerine tepkiyle biçimlenmekte; ancak bu kez söylemin yönü laik-muhalif kesimlerden İslamcı-muhafazakâr kesimlere dönmektedir. Bu bağlamda bazı

kullanıcılar, Ukraynalı sığınmacıların özellikle seküler, beyaz, Hristiyan kimlikleri dolayısıyla toplumda ayrıcalıklı bir konumda olduğunu ima ederek, bir tür "tersine ayrımcılık" eleştirisi geliştirmektedir. Söylem biçimi şu şekilde işlemektedir: "Eğer mültecilik karşıtı söylem Suriyelilere yönelik olduğunda ırkçılık olarak tanımlanıyorsa, o halde Ukraynalı sığınmacılar konusunda gösterilen sessizlik de bir çifte standart değil midir?". Bu soruyu ima eden söylemler, aslında göç meselesindeki İslami söylemlerin iç çelişkilerini ifşa etmeyi hedeflemekte; ancak bu sırada mülteci olgusunun insani boyutları gölgede kalmaktadır.

Bu tür tweet'ler, söylem analizi açısından ideolojik geri döndürme amacı taşımaktadır. Başka bir deyişle, bir hegemonik söylem (örneğin "misafirperverliğimiz gereği Suriyelileri korumalıyız") muhalif bir bakış açısından yeniden çerçevelenerek kendi karşıtına yöneltilir: "Eğer Suriyeliyi koruyorsan, neden Ukraynalıya ses çıkarmıyorsun?" Böylece muhalif söylem, iktidarın kendi argümanlarını yeniden kullanarak, bu argümanların çelişkilerini görünür kılmaya çalışır. Bu durum, farklı ideolojik grupların mülteci meselesini bir siyasal söylem mücadelesine dönüştürdüğünü göstermektedir.

Ancak bu çatışma ortamının en dikkat çekici ve bir o kadar da sorunlu yönü, sığınmacıların bu söylemler içinde özne olmaktan çıkıp araçsallaşmasıdır. Hem Ukraynalı hem de Suriyeli sığınmacılar, siyasi aktörlerin ve toplumsal grupların ideolojik pozisyonlarını güçlendirmek için birer retorik araca dönüşmekte; onların bireysel hikâyeleri, hakları ve insani ihtiyaçları kamusal söylemin arka planına itilmekte, çoğu zaman görünmez hale gelmektedir. Bu da eleştirel söylem analizinin temel iddiası noktası olan; söylemin yalnızca bir anlam üretme aracı değil, aynı zamanda bir iktidar pratiği

(Foucault,1982) olduğu önermesini bir kez daha doğrular niteliktedir. Örneğin, "**Neden hep mülteci deyip Müslüman Araplara saldırıyorlar? Antalya Rus doldu Ukraynalı doldu. Neden onlara saldırı yok? Çünkü dertleri İslam**" ifadesi, yalnızca bir eleştiri değil, aynı zamanda geçmişte Suriyelilere dönük hoşgörüyü meşrulaştıran dini referanslara karşı bir tür ideolojik meydan okuma niteliği taşımaktadır. Benzer biçimde "**Antalya'da Türk'ten çok Ukraynalı var ama bu göçmen arkadaştan çıt yok. Haç dövmelerini gözümüzün içine sokuyorlar ki relaks olalım**" tweeti hem Batı kaynaklı İslamofobik ikiyüzlülüğü hem de Türkiye'deki seküler-İslamcı çelişkileri alaycı bir dille ifşa etmeye çalışmaktadır. Bu söylem, görünüşte Ukraynalı mültecileri hedef alsa da asıl hedefi ideolojik rakibin tutarsızlıklarını görünür kılmaktır.

5.2.4. Ukraynalıların Müslüman Olmadıkları İçin Kabul Gördüğü Düşüncesi: "Derdiniz Göçmen Değil, Derdiniz İslam"

Bu tema ekseninde söylem çözümlemesi, SBY doğrultusunda çok düzeyli bir yapı içerisinde gerçekleştirilmiş ve kodlama sistematiği bu kuramsal çerçeveyle uyumlu şekilde inşa edilmiştir. Özellikle İslamofobi Eleştirisi (İE), Dini ve Fiziksel Kimliklerin Ayrıştırılması (DFKA) ve Çifte Standart ve Toplumsal Adalet (CSTA) gibi temalar, söylemin mikro, mezo ve makro düzeylerdeki farklı açılımlarını ortaya koyan temsiller olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda, söylemin yüzeysel içeriğinin ötesine geçilerek, dile getirilen ifadelerin altında yatan zihinsel şemalar ve ideolojiler çözümlenmiştir.

Mikro düzeyde yürütülen çözümleme sürecinde, tweetlerde kullanılan sözcük tercihleri, fiil çatısı, retorik araçlar ve sözdizimsel yapılar dikkatle incelenmiştir. Özellikle İslamofobi Eleştirisi (İE) teması altında yer alan söylemler, sıklıkla etken çatılı,

doğrudan suçlayıcı ve karşı tarafı hedef gösteren yapılarla karakterize edilmiştir. “Senin derdin Müslüman mülteci” ya da “Mülteci olsaydı linç edilirdi” gibi ifadeler, failin konumunu ya doğrudan açığa çıkaran ya da edilgen yapılarla muğlaklaştıran stratejik dil seçimlerini yansıtır. Dini ve Fiziksel Kimliklerin Ayrıştırılması (DFKA) teması çerçevesinde, “sarışın, mavi gözlü” gibi fiziksel niteliklerin vurgulanması, göçmenlerin bedensel görünümleri üzerinden kodlandığını gösterirken; bu tür sıfatlar yalnızca betimleyici değil, aynı zamanda ideolojik göstergelerdir. Retorik sorular (“Suriyeliler Müslüman olmasa aynı tepki olur muydu?”), ironi (“Sarışınsan sorun yok”) ve karşıtlık kuran yapılar (“Suriyeli olunca defol, Ukraynalı olunca hoş geldin”) gibi anlatım biçimleri, Çifte Standart ve Toplumsal Adalet (ÇSTA) temasının temel argümanlarını oluşturan çifte standart vurgusunu güçlendirmektedir. Bu düzeyde, söylemdeki dilsel seçimlerin yalnızca estetik değil, aynı zamanda politik ve ideolojik işlevler üstlendiği görülmektedir.

Söylemin mezo düzeydeki çözümlemesi, bireylerin sosyal biliş yapılarını, grup temsillerini ve zihinsel kategorilerini merkezine alır. Analiz edilen tweetlerde, kullanıcıların zihin dünyasında sığınmacıların dinî ve etnik kimliklerine göre ayrıştırıldığı güçlü bir kategorizasyon yapısı gözlemlenmiştir. İslamofobi Eleştirisi (İE) kapsamında, özellikle Müslüman sığınmacılara yönelik sistematik bir ayrımcılık yapıldığı algısı, tweet yazarlarının temel zihinsel modelini oluşturur. Bu zihinsel yapı, karşıtlarının yalnızca sığınmacı oluşa değil, sığınmacının “Müslüman” oluşuna itiraz ettiğini varsayan bir çerçeveye sahiptir. Bu çerçevede sarışınlık, mavi gözlülük ve haç dövmeleri gibi fiziki ya da sembolik özellikler, “medenî”, “bizden”, “Avrupalı” olma hiyerarşisinin temsilleri olarak değerlendirilmiştir. Mezo düzeydeki bilişsel temsil farkı yalnızca dış görünüşe

değil; dinî kimlik, kültürel kodlar ve algılanan tehdit düzeyine dayanmaktadır. Çifte Standart ve Toplumsal Adalet (ÇSTA) teması özelinde ise adalet duygusunun ihlali ve eşit olmayan muamelenin doğurduğu rahatsızlık, tweet kullanıcılarının sosyal biliş düzeyinde güçlü bir kırılma noktası olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda "iyi mülteci – kötü mülteci" ayrımının, dinî veya etnik temelli oluşunun altı çizilmektedir. Kullanıcılar, karşıt görüşün zihnindeki bu ayrımcılığı teşhir etmeye yönelik söylemler üretmektedir.

Makro düzey çözümleme ise söylemin toplumsal ve ideolojik arka planını kavramaya yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Bu düzeyde, bireysel ifadelerin çok daha geniş bir hegemonik yapı içinde yeniden üretildiği kabul edilir. İslamofobiye dair eleştiriler, Türkiye'de seküler-milliyetçi ideolojilerin ve Batı hayranlığının içerdiği çelişkileri açığa çıkarır. Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz tutumların, sadece ekonomik ya da demografik gerekçelerle değil, esasen din temelli bir ayrımcılıkla ilişkili olduğu savı, makro düzeydeki ideolojik kurgunun merkezini oluşturur. DFKA teması, bedensel görünümün yalnızca bireysel değil, kolonyal bir temsil siyasetiyle şekillendiği gösterilmiştir. Sarışın ve açık tenli sığınmacıların olumlanması, tarihsel olarak Avrupa-merkezli medeniyet nosyonunun güncel bir yansıması olarak değerlendirilmiştir. ÇSTA teması, yalnızca Türkiye içi iktidar ilişkilerini değil, aynı zamanda küresel güç yapılarını da eleştiren bir söylemsel zemin sunmaktadır. Avrupa Birliği'nin Ukraynalılara geçici koruma sağlaması, ama aynı refleksi Suriyelilere göstermemesi; hukukun çifte standartlı işleyişinin sembolik bir göstergesi olarak kodlanmıştır. Bu bağlamda söylem, yalnızca bireysel tutumların değil, aynı zamanda uluslararası kurumların ve devletlerin sınıf, din ve ırk temelli ayrımcı pratiklerinin eleştirisine dönüşmektedir.

Bu bütüncül çerçevede, van Dijk'ın üç düzeyli SBY modeli sayesinde söylem yalnızca içerdiği kelimeler üzerinden değil; o kelimeleri üreten toplumsal bağlam, zihinsel temsil ve tarihsel-ideolojik yapı üzerinden çözümlenmiştir. Kodlama sürecinde oluşturulan temalar, mikro düzeydeki dilsel tercihlerden başlayarak, mezo düzeydeki bilişsel kategorilere ve nihayetinde makro düzeydeki ideolojik tahakküm yapılarına kadar uzanan çok katmanlı bir söylem ağını ortaya çıkarmıştır. Böylece analiz, yalnızca tweet içeriklerini anlamakla kalmamış; aynı zamanda bu içeriklerin kimin adına, hangi zihinsel şemalarla ve ne tür ideolojik düzenlemeler doğrultusunda üretildiğini de kapsamlı biçimde ortaya koymuştur. Bu çerçevede gerçekleştirilen kodlamalar aşağıdaki gibidir:

Tablo 37: İslamofobi Eleştirisi (İE)

Kodlar	**Tanım**
İslamofobik Söylemlerin Göçmen Karşıtlığıyla İlişkisi (İE-1)	Suriyelilere yönelik olumsuz tutumların temelinde islamofobi olduğu eleştirisi.
Müslüman Göçmenlere Çifte Standart (İE-2)	Ukraynalıların kabul görmesi, Müslüman göçmenlere ise tepki gösterilmesi arasındaki çelişki.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 38: Dini ve Fiziksel Kimliklerin Ayrıştırılması (DFKA)

Kodlar	**Tanım**
Fiziksel Özelliklerin Ayrımcılık Aracı Olması (DFKA-1)	Göçmenlerin fiziksel özellikleriyle (sarışın, mavi göz) olumlu ya da olumsuz sınıflandırılması.
Dini Kimliğe Dayalı Ayrımcılık (DFKA-2)	Göçmenlere yönelik tutumların dini kimlik üzerinden şekillenmesi.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 39: Çifte Standart ve Toplumsal Adalet (ÇSTA)

Kodlar	**Tanım**
Suriyelilere Karşı Ayrımcılık Eleştirisi (ÇSTA-1)	Suriyelilerin Müslüman kimlikleri nedeniyle ayrımcılığa uğradıkları algısı.
Ukraynalıların Kabul Edilmesiyle Çelişki (ÇSTA-2)	Ukraynalılara yönelik hoşgörünün Suriyelilere gösterilmemesi arasındaki fark.

Kaynak: Araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Bu tema ekseninde atılmış bazı tweetler aşağıdaki gibidir:

Tablo 40: Ukraynalılara Yönelik Üçüncü Tema Ekseninde Atılmış Tweetler

Kod	Tweet Metni
İE-2, DFKA-2	Ben müslümanım şamanist değil. Dışardan gelen rus,ukraynalı yada avrupalı olunca sesiniz çıkmıyor.ama müslüman olunca sa-pık mülteci oluyor.Bu ülkenin vatandaşı mazluma karşı zalimi savunuyorsa islama dil uzatıyorsa benim için onun bir değeri yoktur. La kim senin nmsunu krletmiş
İE-1, İE-2	Benim anlamadığım bir buçuk milyon yahudi Ermeni 1 milyon Ukraynalı göçmen var bu ülkede bu Suriyelilerin üzerine bu kadar gidilmesi acaba müslüman olduklarından olabilirmi diye düşünüyorum özelikle belli bir gurup yapmasida etken geldi bana dikkatinize mesele müslüman olmasın
DFKA-2, İE-2	Türkiye,mülteci kampı olmadığı gibi kerhane de değildir. Suriyeliler ve Afganlılar Müslüman oldukları için giderken Rus,Ukraynalı, Moldovyalı,Romanyalı ve Akdeniz ve Ege sahillerimizi işgal etmiş olan İngiliz ve Almanlar Hıristiyan oldukları için kalmasın bu topraklarda.
DFKA-1, İE-2	Ülkemizde binlerce Rus, Ukraynalı var, "Ülkelerinde ki savaş nedeniyle kaçmış" heryerdelrr, Avrupa ülkelerinde milyonlarca Rus ve Ukraynalı mülteci var.. Kimse onlara "gidin ülkenize ülkenizi kurtarın"demiyor. Suriyelilerden tek farkları müslüman değiller,biraz da sarılar..mı?
İE-2, DFKA-2	Mülteci demişken 35 senedir Ermenistan'da genç nüfus bulamazsın.hepsi İstanbul İzmir'de Gelmeden işleri ve evleri hazır.hiçbiri kâğıt toplamıyor,hayvan bakmıyor Çoğu TC vatandaşı oldu bile Akdeniz, Ege'de türkten çok Rus,moldavya, Ukraynalı var.ama Müslüman olmadığı için razısın.
İE-2	Savaştan kaçan kaş Rus - Ukraynalı mülteci ülkemizde bilen var mı? Bu kadar göçmen provokasyonu yapan Rand beslemesi @umitozdag'ın bu konuda hiç konuştuğunu duydunuz mu? Tek kelime etmez, patronlarının derdi islamla, sünni Suriyelilerle.
DFKA-1, İE-2	Sırp İslam düşmanı ne anlar insan sevgisinden, saygısından. Size mavi gözlü, sarı saçlı göçmen lazım. Ukraynalı göçmenlere kucak açarsınız. Göçmen doğudansa zinhar almayın. Onlar kara saçlı, kara gözlü, cahil, bahtları da kara.
İE-2	mülteciler her yerde aynı, buda dağıstan danası gibi kendinden sonra gelen mülteci müslümanları istemiyor yoksa hristiyan ukraynalı rus ise sorun değil sorun müslüman olmaları.
İE-1	Siz derdiniz mülteci değil müslüman ile bu kadar mülteci İngiliz Alman Hollandalı Fransız ABD'li Rus ukraynalı kısaca Ortodoks Katolik Protestan Hindu ataist deist olsa sorun olmaz değilmi biz neyin olduğunu çok iyi görüyor ve hatırlıyoruz.
ÇSTA-2	Türkiye'deki göçmen karşıtları göçmenleri nefret objeleri bağlamında da eşit değerlendirmemektedir. Ortadoğulu göçmenler nefretin kurbanları olarak işlev görürken mesela Ukraynalı göçmenler bunun dışında kalmaktadır.

İE-2	O mülteciler Ukrayna'dan gelseydi önümüzdeki on yılda Ukraynalı olacağız diye tweet atarmıydın aceba, mülteci olmayı ve ülkesinde mültecilerin olmasını kimse istemez, Ukraynalı mültecilere Avrupa nasıl kucak açtı ama Suriyeli almıyorlar çünkü Suriyeliler Müslüman.
İE-2	Bu nasıl zihniyet insanlık bu mülteci meselesi sanki gönüllü davet edilmiş gibi olanlar hepimizin gözünün önünde oldu insanlar sadece canını aldı geldi sınıra ölümemi terkediymeliydi mesele yabancı olması değil müslüman olması 10 milyon Ukraynalı gelse sesiniz çıkmazdı
İE-2	Suriyelilerin oyu 200 bin bile değil bunun için mi sence?. Çok komik. Ya şu ülkeye Ukraynalı mülteci gelseydi kimse rahatsız olmazdı. Onların derdi müslümanlarla senin derdin kimle. Boşsa orası 82 plaka olur. Biz içimizdeki gavurları temizleyelim de…
İE-2	Ukraynali ne oluyor o mülteci değil mi.yoksa siz Müslüman mülteci mi istemiyorsunuz.
İE-2	Melese Göçmen değil sen hala anlamadın mi? Müslümanları müslümanlardan soğutmak. Bak Antalyada 2 bin liralık ev 15-20 bin oldu tanıdığın varsa sor.Hic Ukraynalı veya Rus gitsin diye gösteri yaptılar mi? Ama Suriyeli gitsin ....++
DFKA-2	Ukraynalı çocukları antalyada okutuyorlarmış. Otellerinden ve villalarından servisde çekiyormusunuz. Eğer ukrayna müslüman olmuş olsaydı o çocuklar karadeniz illerinde mülteci kamplarında olurdu. Yazık çok yazık.
İE-1	Senin ırkçı olmadığına ben inanıyorum. Irkçı olsan Ukraynalı, Rus her türlü yabancıya karşı olurdun. Sen müslümanlara karşısın. Yalnız mülteci olan müslümanlara değil, Diyanet İşleri Başkanı dahil her müslümana karşısın. Tek kelimeyle, islama karşısın.
İE-2	Aynı sayıda hatta iki misli Ukraynalı mülteci gelse bu kadar böğürmeyecek çok adam biliyorum, buradan hareketle asıl karın ağrılarının Müslümanlar olduğunu söylüyorum.
İE-2	Ben size değil listesinde sadece müslüman mülteciler olan arkadaşa cevaben yazdım. Gayet de mantığımla yazdım. Mülteci Ukraynalı olunca gel, Suriyeli olunca güle güle.
DFKA-1, İE-2	Şunu söyleyen Müslüman bir mülteci olsa linç yerdi lakin sarışın Ukraynalı olunca burada bile yalakalık yapılmış. Her konuda olduğu gibi bu konuda da iki yüzlü bir tavır var. Mesele ülkeye mültecilerin dolması değil bunların milliyeti ve görsellikleri...
İE-1	Senin mücadele ettiğin şeyi cümle alem biliyor. Sen mülteci adı altında Müslümanlarla mücadele ediyorsun. Ulan 350 bin Ukraynalı mülteci geldi 1 defa ağzına almadın onları nedenn çünkü onlar Müslüman değildi. Seni kullananları da biliyoruz bu sebeple sen seçimde %.0.0.5 al yeter.
İE-1	Faşist kafatasçı Tengrici bazı ırkçıların faşistliği Rus göçmenler gelene kadarmış Her biri (tanıdığım kafatasçılar) Rus veya Ukraynalı manita yapmışlar Ya sömürerek yanında çalıştırıyor Ya kendisine köle yapmış kullanıyor

	Bunlarınki göçmen düşmanlığı değil İslam düşmanlığı.
DFKA-2	Suriye'den gelen, Afganistan'dan gelen herkes mülteci oluyor da Ukraynalı veya Ruslar batmıyor mu sana? Onların dini islam değil ondan mı senin karın ağrısı? Ne bi kültür ne bi hayat anlayışı ne bi oturma kalkma ne bi ahlak, hiç bişey aynı değil ki bunlarla?
İE-2	onları görmez o ırkçı faşistin gözleri, kendisi de göçmen olmasına rağmen nasıl fonlanıyorsa milletin gözünün içine baka baka İslam ve Müslüman düşmanlığı yapıyor. Ukraynalı gelir onlara sesleri çıkmadığı gibi överler, avrupa ukraynalıya bakar sesleri çıkmaz, çapsız bir kitle.
DFKA-1, İE-2	Sizin işiniz milliyetçilik şapkası altında ırkçılık yapmak, Başka bir boktan da anlamazsınız. Araplara, müslümanlara mülteci, sarışın mavi gözlülere emriniz baş üstüne dersiniz. Hadi adamsanız bir tane ukraynalı sığınmacı paylaşında görelim.
İE-2	Ukraynalı mültecilere sevgiyle kucak açan bir zihniyetin bu söylemleri hiç umrumda değil. Çünkü sizin derdiniz mülteci değil, müslüman mülteci. İkisi arasında da ince ama Keskin bir fark var.
DFKA-2	Dün itibarıyla ukraynadan turkiyeye gelen ukraynalı mülteci sayısı 168 bin. Siz hiç 1 tek muhalif yada yandaşınsan bunlar hakkında tek kelime ettiğini duydunuz mu? Hayır! duyamazsınız çünkü onlar hristiyan ve yahudi .. Işte bütün mesele bu, arap=islam düşmanlığı.
İE-2	Onların GÖÇMEN tanımında ukraynalı , alanyadaki almanlar ,ingilizler ruslar yok. GÖÇMEN deyip göndermek istedikleri MÜSLÜMANLAR.
İE-1	Şeytan/Şeytanın çocukları cümlelerini direkt söylemez; dolaylı cümle kullanır Mesela ülkemizde kışkırtılan Mülteci düşmanlığı aslında İslam düşmanlığıdır Bunlar direkt İslam/Müslüman diyemediği için Arap/Afgan diyor İyi bakın! Rus/Ukraynalı mülteciler için tek lafları var mı..?

Kaynak: Twitter/X platformundan toplanan verilerle araştırmacı tarafından oluşturulmuştur.

Mevcut tweetlerde kullanılan dilbilgisel yapılar, fail ve mağdur konumlarını kurgulamada etkili bir nitelik taşımaktadır. Bazı tweetlerde etken çatılar kullanılarak muhatap doğrudan sorumlu tutulmaktadır. Örneğin "**Sen mülteci adı altında Müslümanlarla mücadele ediyorsun**" gibi cümlelerde ikinci tekil şahısla hitap edilerek belirli bir kesime suçlama yöneltilmiştir. Bu doğrudan ve etken söylem, karşı tarafı açıkça hedef almaktadır. Buna karşın, edilgen yapılar daha çok genel durumları ifade etmek veya

failin üzerini örtmek için kullanılmıştır. Örneğin "**Müslüman bir mülteci olsa linç yerdi lakin sarışın Ukraynalı olunca… iki yüzlü bir tavır var**" cümlesinde "**linç yerdi**" (linç edilirdi) ifadesi edilgen olup, kimin linç edeceğini belirtmemektedir. Bu tür edilgen kullanım, şiddet veya ayrımcılık eylemini genel bir toplumsal tepkiymiş gibi sunarak failleri muğlak bırakmaktadır. Benzer şekilde "**10 milyon Ukraynalı gelse sesiniz çıkmazdı**" örneğinde de fail belirtilmeden, olası tepkinin olmayacağı vurgulanmakta; bu, karşı tarafın ikiyüzlülüğünü imâ etmenin bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sözdizimi, tweet yazarlarının vurgu yapmak istedikleri unsura göre de şekillenmiştir. Özne konumunda kimi zaman mülteciler **("Suriyeliler… işlev görürken Ukraynalılar bunun dışında kalmaktadır"** şeklinde) yer alırken, kimi zaman muhatap kitle ("**Siz derdiniz mülteci değil Müslüman**" gibi) öznedir. Bu tercihler, söylemin odağını değiştirerek mesajı güçlendirmektedir. Ayrıca soru cümleleri ve koşullu yapılar da dikkat çekicidir. Örneğin "**Ülkemizde binlerce Rus, Ukraynalı var… Kimse onlara 'gidin ülkenize' demiyor. Suriyelilerden tek farkları Müslüman değiller, biraz da sarılar mı?**" şeklindeki cümle yapısı, retorik bir soru ve koşul birleştirerek karşıtlığı netleştirir. Bu tür yapılar, okuru düşünmeye sevk eden bir etki yaratmaktadır. Sonuç olarak tweetlerde sözdizimi, kimi zaman failin doğrudan gösterilmesi (etken yapı), kimi zaman da genelleştirilip örtük bırakılması (edilgen yapı) yoluyla stratejik biçimde kullanılmaktadır. Bu da söylemin sorumluluk atfetme veya yaygın bir tutumu ifşa etme işlevine göre değişmektedir.

İlgili tweetlerin genelinde belirgin birkaç ana metin öne çıkmaktadır. En baskın ana metin, sığınmacılara yönelik çifte standart ve ikiyüzlülüktür. Birçok tweet, esas meselenin "sığınmacı" değil, "Müslüman sığınmacı" olduğu fikrini tekrarlamaktadır.

Açıklık getirmek gerekirse, Tweet yazarları karşıt grubun aslında sığınmacı olgusuna değil; mültecinin Müslüman olmasına tepki gösterdiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda "**Derdiniz göçmen değil, derdiniz İslam**" gibi ifadeler temel makro anlamı özetlemektedir. İkinci ana metin, Batılı/Hristiyan mülteciye hoşgörü vs. Müslüman sığınmacıya düşmanlık ikilemidir. Tweetler, Ukrayna'dan gelenlerin toplumca veya Avrupa tarafından daha kolay kabul gördüğünü, oysa Suriye gibi ülkelerden gelenlerin ötekileştirildiğini dile getirmektedir. Nitekim birçok çalışma da bu tespitin isabetli olduğunu göstermektedir (Xuereb, 2023; Weber, 2023; Drewski & Gerhards, 2024). Bu ana metne bağlı olarak, ırkçılık ve İslamofobi alt temaları göze çarpmaktadır. Bir tweet "**Bunlar direkt İslam/Müslüman diyemediği için Arap/Afgan diyor... Rus/Ukraynalı mülteciler için tek lafları var mı?**" diyerek karşı tarafın "örtük İslam düşmanlığına" dikkat çekmektedir.

Üçüncü önemli ana metin, Avrupa ve Türkiye'deki tutum farkıdır. Bazı tweetler Avrupa'nın Ukraynalılara "kucak açtığını" ama Suriyelileri almadığını belirterek uluslararası düzeyde bir ayrımcılık eleştirisi yapar. Bu eleştiri, özellikle Türkiye'de hükümet temsilcilerinin Ukraynalı sığınmacı meselesi hakkındaki açıklamaları ve konumlanması ile de örtüşmektedir[22]. Bu sayede, Türkiye içindeki söylem, küresel bağlamla ilişkilendirilir. Dördüncü olarak, görsel özellikler ve medeniyet söylemi ana metni bulunur. "Sarışın, mavi gözlü" olma vurgusu sadece fiziksel bir tasvir değil, aynı zamanda "medenî, bizden, Avrupaî" algısının (Ersen, 2022) sembolüdür. Tweetler, bu

[22] Yeni Akit. (2022, Mart 4). Bakan Mustafa Varank'tan "sarı saçlı" tepkisi. Yeni Akit Gazetesi.https://www.yeniakit.com.tr/haber/bakan-mustafa-varanktan-sari-sacli-tepkisi-1633650.html (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2025).

görsellik temasını işleterek toplumsal hiyerarşiyi eleştirmekte; örneğin bir tweet yazarı "**mesele ülkeye mültecilerin dolması değil, bunların milliyeti ve görsellikleri**" diyerek sorunun sayıda değil kimlikte olduğunu vurgulamaktadır. Bu temel temalar, tweetlerde tekrar eden anlamsal çerçeveleri oluşturur ve söylemin makro düzeydeki mesajınının mülteci karşıtlığının ardındaki ayrımcı saikler olduğunu belirtmektedir.

Tweet yazarları, argümanlarını desteklemek ve muhatapları ikna etmek için çeşitli stratejiler kullanmışlardır. En sık rastlanan strateji, karşılaştırma ve analoji yoluyla şikayetçi olunan tutarsızlığı gözler önüne sermektir. Örneğin, "**Şu ülkeye Ukraynalı mülteci gelseydi kimse rahatsız olmazdı. Onların derdi Müslümanlarla**" diyen yazar, varsayımsal bir karşılaştırma yaparak mevcut tutumu ifşa etmektedir. Burada "**eğer ... olsaydı / ama ... olunca**" formülü, bir ikilem (dilemma) ortaya koyarak muhatabı çelişkisiyle yüzleştirmektedir. Bir diğer yaygın strateji neden-sonuç vurgusudur: "**Suriyelilerin üzerine bu kadar gidilmesi acaba Müslüman olduklarından olabilir mi?**" şeklindeki ifadede, yazar olası nedeni (Müslüman olmaları) sorgulatarak okura mantıksal bağ kurdurmaktadır. Bu, sonuç çıkarımı toposu (*topos of consequence*) (Wodak, 2001) olarak da yorumlanabilir. Tweetlerde kanıt/delil sunma girişimleri de görülmektedir. Örneğin bir tweet, "**Dün itibarıyla ... 168 bin Ukraynalı mülteci Türkiye'ye geldi. Hiç bunlar hakkında tek kelime duydunuz mu? Hayır, duyamazsınız çünkü onlar Hristiyan ve Yahudi**" diyerek sayısal veriye dayalı bir kanıt sunmaktadır. Bu strateji, istatistiksel gerçek ile iddiayı destekleyerek muhatabın itirazını zorlaştırmaktadır. Bunun yanında, istisna örnekleri de kullanılmaktadır. Örneğin "**350 bin Ukraynalı geldi, bir defa ağzına almadın onları, çünkü onlar Müslüman değildi**"

diyen kullanıcı, karşıtının davranışındaki istisnai durumu (Ukraynalılara değinmemesi) vurgulayarak argümanını güçlendirmektedir.

Ayrıca ironi ve alay üzerinden akıl yürütme de dikkat çekmektedir. Bazı tweetler, karşı tarafın bakış açısını abartılı biçimde taklit ederek onun argümanını çürütmektedir. Örneğin "**Araplara, Müslümanlara 'mülteci', sarışın mavi gözlülere 'emriniz başüstüne' dersiniz**" ifadesi, muhatabın ikiyüzlü yaklaşımını alaya almaktadır. Bu alaycı tekrar, okuyucuda muhatabın tutumuna karşı bir mesafe oluşturur ve yazarın argümanını zımnen desteklemektedir. Söylemlerde, adalet/eşitlik argümanı da sezilmektedir. Birçok tweet, adil olması gereken uygulamanın çifte standartlı olduğunu ima ederek ahlaki bir çerçeve çizmektedir. Özetle, yazarlar gerek mantıksal çıkarımlar gerek retorik karşılaştırmalar yoluyla, "iyi mülteci-kötü mülteci" ayrımının mantıksızlığını ve etik olarak yanlışlığını ortaya koyma stratejisi gütmektedir.

Mevcut tweetlerde dilsel ve üslupsal pek çok retorik araç kullanılarak mesajlar daha çarpıcı hale getirilmiştir. İroni ve sarkazm, bu araçlar arasından en öne çıkanlardandır. Bir kullanıcı "**Mülteciler her yerde aynı, bu da Dağıstan danası gibi kendinden sonra gelen mülteci Müslümanları istemiyor, yoksa Hristiyan Ukraynalı, Rus ise sorun değil, sorun Müslüman olmaları**" diyerek aslında hem sığınmacı karşıtlarını eleştirmekte hem de bir iğneleme yapmaktadır. Burada, Ukraynalıları kayıran bir Suriyeliyi hayali olarak eleştirerek, aslında gerçek hayattaki bazı Türklerin tavrını hicvetmektedir. Abartı da sık kullanılan araçlar arasındadır. Örneğin "**10 milyon Ukraynalı gelse sesiniz çıkmazdı**" gibi ifadelerde sayılar abartılarak verilmektedir. Bu, vurgulanmak istenen noktayı güçlendiren bir abartı olup, karşı tarafın tutumunu gözden düşürmeyi amaçlamaktadır. Retorik sorular, hemen her tweette görülen bir yöntemdir.

Örneğin, "**Sizce Suriyelilerin üzerine bu kadar gidilmesi Müslüman olduklarından olabilir mi?**" ya da "Rus, Ukraynalı var da niye 'ülkenize dönün' denmiyor?" gibi sorular, aslında cevabı içinde barındıran ve okuru düşündürmeye yönelik araçlardır. Bu sorular, muhatabı doğrudan hedef almasa da okuyucunun kendi kendine "Neden acaba?" diye sormasını sağlayabilir. Karşıtlıkları keskinleştirme de retorik bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Bir cümlede iki uç durum ardışık verilerek zıtlık belirgin kılınmakta, "**Mülteci Ukraynalı olunca gel, Suriyeli olunca güle güle**" ifadesinde iki durum yan yana konularak tutarsızlık netleştirilmektedir.

Bunların yanında, kinaye ve söz oyunları da göze çarpmaktadır. Örneğin "**içimizdeki gavurları temizleyelim de…**" gibi ifadelerde "gavur" kelimesi kinayeli biçimde kullanılarak, aslında karşıt grubun vatanseverlik maskesi altında yaptığı ayrımcılık eleştirilirmektedir (burada gavur kelimesi normalde gayrimüslimleri aşağılamak için kullanılırken, tweet yazarı tersine bu ayrımcılığı yapanları gavur olmakla itham etmektedir). Tezat kurma ise, retorik etkiyi arttırmaktadır. "**Araplara, Müslümanlara mülteci diyerek küçümsersiniz, sarışın mavi gözlülere emriniz olur dersiniz**" cümlesinde iki zıt tavır ardı ardına sunulmuştur. Bu tezat, ilgili kişilerin vurgulanmak istenen "iki yüzlü tutumunu" açıkça ortaya sermektedir. Son olarak, tweetlerde duygusal retorik de yer almaktadır. "**Yazık, çok yazık**", "**hiç mi vicdan yok?**" tarzı ifadeler, ahlaki bir üstünlük iddiasıyla karşı tarafı utandırma veya vicdana çağırma işlevi görmektedir. Tüm bu retorik araçlar bir arada değerlendirildiğinde; yazarların mesajlarını keskin, akılda kalıcı ve etkileyici kılmak için dilsel yaratıcılığı seferber ettikleri görülmektedir.

Tweet yazarlarının zihinlerinde şekillenen zihinsel modeller, onların dünyayı ve sığınmacı olgusunu nasıl anladıklarını yansıtmaktadır. Bu örneklemde, yazarların büyük kısmı, karşıt görüşteki kişilerin zihinsel modelini çözümleyip ifşa etmeyi amaçlamaktadır. Ortaya konulan algısal model model; mülteci karşıtlarının mültecileri "iyi" ve "kötü" olarak dini ve etnik kimliklerini temel alarak tasnif ettiğidir. Bu durumda, bir bilişsel şema olarak "Ukraynalı (Hristiyan, beyaz) mülteci = kabul edilebilir, hatta sempatik; Suriyeli/Afgan (Müslüman, Doğulu) mülteci = tehlikeli, istenmeyen" şeklinde bir kategori sistemi olduğu vurgulanmaktadır. Bir tweet bu zihinsel modeli, muhatabına seslenerek "**Irkçı olsan Ukraynalı, Rus her türlü yabancıya karşı olurdun. Sen Müslümanlara karşısın**" şeklinde özetlemektedir. Bu cümlede, muhatabın zihnindeki şemanın ırk temelli değil din temelli olduğu, yani onun genelde yabancı düşmanı değil özellikle Müslümanlara karşı önyargılı olduğu dile getirilmiştir.

Tweet yazarları, sığınmacı karşıtı olarak adlandırdıkları kesimin zihinsel modelini çözümlerken, kendi zihinsel tutumlarını da ortaya koymaktadırlar. Onlara göre, "mülteci düşmanlığı" maskesi altında "İslam düşmanlığı" yatmaktadır. Bu algısal çerçeve, tweetlerin birçoğunda tekrarlandığından, yazarların zihinlerinde bu durumun neredeyse kesin bir olgu olarak kodlandığı anlaşılmaktadır. Örneğin, "**Sizin derdiniz mülteci değil, Müslüman mülteci**" önermesi, birden fazla tweette karşımıza çıkarak adeta ortak bir zihinsel model haline gelmiştir. Bazı yazarlar ise daha geniş bir komplo veya plan algısı içindedir. Örneğin bir tweette, "**bu kadar göçmen provokasyonu yapan … Ümit Özdağ'ın bu konuda (Rus/Ukraynalılar) tek kelime etmemesi, patronlarının derdi İslamla**" şeklinde bir ifade yer alımaktadır. Burada tweet yazarı, politik aktörlerin zihinsel modelini deşifre etmektedir. Ona göre bu aktörler, aslında planlı bir şekilde

Müslümanlara karşı düşmanlık yürütmekte ve göç meselesini araçsallaştırmaktadır. Tweet yazarının zihninde, karşı tarafın bilişsel motivasyonu "İslam'ı hedef alma" biçiminde modellenmiştir. Tweetlerde, "öteki"ne dair zihinlerdeki temsiller de açığa vurulmaktadır. Bir kesimin zihin haritasında "Arap/Müslüman mülteci = tehdit, terör, kriminal; Ukraynalı/Rus = modern, masum, kurban" eşleşmeleri bulunduğu ima edilmektedir. Örneğin "**sapık mülteci**" ithamı, Müslüman mülteciyi zihinlerde ahlaksız ve suç potansiyelli olarak kodlayanların söylemidir. Tweet yazarları bunu eleştirerek, bu yakıştırmanın Ukraynalılara yapılmadığını hatırlatmaktadır. Zihinsel modeller açısından bakıldığında; tweet yazarları hem karşıt grubun dünyayı nasıl gördüğünü analiz etmiş, hem de kendi bakış açılarını (tutarlılık, adalet, eşit muamele) temellendirmişlerdir. Bu düzeydeki çözümleme, bireylerin kişisel deneyimleri ve inanç şemalarıyla toplumsal söylemin nasıl şekillendiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Söylemin arkasındaki sosyal bilişsel unsurlar, başka bir deyişle toplumca paylaşılan inançlar, stereotipler ve önyargılar, tweetlerde belirgin biçimde görünür hale gelmiştir. Toplumun ortak belleğinde yer eden "Batılı = medeni, gelişmiş; Doğulu (Arap/Müslüman) = geri kalmış, tehlikeli" kalıp yargısı, bu tweet söylemlerinin eleştirdiği temel noktadır. Tweet yazarları, karşıtlarının Suriyeli veya Afgan mültecilere karşı düşmanlığının altındaki kolektif stereotipleri hedef almaktadır. Örneğin bir kullanıcı, "**Onlar kara saçlı, cahil, bahtları da kara**" diyerek aslında sığınmacı düşmanlarının Orta Doğululara dair klişeleşmiş görüşünü hicvetmektedir. Bu ifade, ırksal ve kültürel stereotipleri özetleyen toplumsal bir bilişin ürünüdür. Orta Doğulu insanlar karanlık, cahil ve talihsiz görülmektedir. Bunun karşıtı olarak "mavi gözlü, sarı saçlı" vurgusu, sosyal bilişteki idealize edilmiş imgeyi temsil etmekte; Avrupalı kimlik,

masumiyet ve üstünlükle eşleştirilirmektedir. Bu ikili stereotip, Avrupa medyasındaki söylemlerde de görülmektedir. Örneğin bir Avrupa yayınında "Bunlar Suriye'den gelen mülteciler değil… Bunlar Hıristiyan, beyaz" şeklinde ifade edilen ayrımcı söylem (Ersen, 2022), bu toplumsal bilişin dışavurumudur.

Ortak sosyal bilişteki önyargılar, bu tweetlerde ya alaycı bir dille yeniden üretilmekte ya da açıkça eleştirilirmektedir. Tweetlerde gruplararası konumlandırmalar da mevcuttur. İç grup ve dış grup algıları din temelli yeniden tanımlanmaktadır. Normalde "Türk toplumu vs yabancılar" şeklinde olabilecek iç/dış grup ayrımı, bu söylemde farklı bir biçime bürünmektedir. Tweet yazarlarına göre bazı Türkler, Hristiyan yabancıları kendilerine yakın (hatta örtük iç grup) görmekte, Müslüman yabancıları ise öcüleştirmektedir. Başka bir deyişle iç grup/dış grup sınırı, milliyetten ziyade dini-kültürel çizgide yer almaktadır. Bu durum, Türkiye toplumunun tarihinde var olagelmiş bazı önyargılarla da ilişkilidir. Arap karşıtlığı ve Batı hayranlığı gibi temalar, sosyal biliş düzeyinde etkilidir. Nitekim Osmanlı sonrası erken Cumhuriyet döneminde Türkiye'de bir kısım toplum kesiminde Araplara yönelik "ihanet ettiler, kültürleri geri" gibi negatif imgeler kolektif bellekte yer etmişken, Avrupa ile özdeşim bir modernlik ölçütü sayılabilmektedir. Suriyeli sığınmacılar krizinde de bu tarihsel stereotipler canlanmıştır (Çiçek, 2012; Barkot, 2020:141).

Tweetlerde dile getirilen "Arap = kâğıt toplayıcısı, hayvan bakıcısı; Ukraynalı = turistik bölgede ev sahibi" gibi karşılaştırmalar bu stereotiplere gönderme yapmaktadır. Bir kullanıcı, "**Ermenistan'da genç nüfus… hepsi İstanbul İzmir'de... hiçbiri kâğıt toplamıyor, çoğu vatandaş oldu; Akdeniz, Ege'de Türk'ten çok Ukraynalı var, ama Müslüman olmadığı için razısın**" diyerek toplumdaki bu kabulleniş farkını

hatırlatmaktadır. Burada, toplumun farklı grupları nasıl konumlandırdığı açıkça belirtilmiştir: Gayrimüslim sığınmacılar ekonomik ve sosyal olarak entegre olabiliyorken, Müslüman mültecilere aynı fırsat verilmemekte, çünkü önyargılar engel olmaktadır. Tüm bu örnekler, sosyal biliş alanında, söylemin payandası olan yaygın inanç ve kalıpları göstermektedir. Tweet yazarları bu kalıpları çözümleyip eleştirerek, aslında toplumsal zihin haritasındaki sorunlu olarak gördükleri noktaları hedef almaktadır. Tweet yazarlarının amacı, okuyucunun da kendi zihnindeki olası önyargıları fark etmesini sağlamaktır. Böylece, bireysel zihinlerden ziyade kolektif bilinçdışı diyebileceğimiz yerde yatan stereotipik düşünceler tartışmaya açılır.

Ele alınan söylemler, altında yatan ideolojik çerçeveler açısından da ekseriyetle incelenmelidir. Tweetler, belirli ideolojilerin (örneğin milliyetçilik, ırkçılık, dinî kimlikçilik) dildeki yansımalarını ortaya koymaktadır. Burada dikkat çeken bir ideolojik ayrım, seküler milliyetçilik ile İslam dayanışması arasındaki gerilimdir. Bir yanda, kendisini milliyetçi vatansever olarak sunan ancak söylemlerinde ırkçı ve İslamofobik ton barındıran bir ideolojik duruş vardır. Tweet yazarları, bu ideolojiyi ifşa ederken sıkça "**ırkçı**", "**faşist**", "**kafatasçı**" gibi tanımlamalar kullanmışlardır. Hatta bir tweet, bazı ırkçıları "Tengrici" (Gök Tanrı inancını benimseyen kişi) olarak tanımlayıp onların Rus/Ukraynalılar gelince bu ideolojilerini unuttuklarını belirtmektedir. Bu da söz konusu karşıt grubun ideolojik arka planına ışık tutmaktadır. Yüzeyde Türk milliyetçisi bir ideoloji görünse de tweet yazarlarına göre, özünde dini kimlik belirleyici olmaktadır. Başka bir deyişle "milliyetçilik" kisvesi altında bir ötekileştirme ideolojisi işlemekte; bu ideoloji iç grup olarak seküler-ulusal kimliği, dış grup olarak ise özellikle Müslüman "ötekini" tanımlamaktadır. Öte yandan tweetlerde, yazarların benimsediği ideolojik

çerçeve ise ayrımcılık karşıtı ve kısmen ümmetçi (İslam dayanışmacı) ya da insan hakları merkezli bir duruş olarak okunabilir.

Bazı tweet yazarları, Müslüman sığınmacılara yapılan haksızlığı vurgularken bunu bir İslami kimlik dayanışması ile yapıyor olabilir. Bazı tweet yazarlarının ise "her mülteciye insan hakları temelinde eşit muamele" gibi daha evrensel bir eşitlik ideolojisiyle hareket ettiği düşünülebilir. Her iki durumda da hâkim olan ideolojik çerçeve, insanların dinine veya etnik kökenine göre ayrım yapılmasına karşı çıkış olarak özetlenebilir. Burada karşı durulan mülteci karşıtı ideoloji sahipleri kendilerini "vatanı koruyan iyi insanlar" olarak sunarken mültecileri "kötüler" olarak kodlamaktadır. Tweet yazarları ise bu ideolojik çerçeveyi tersine çevirmeye çabalamaktadır. Onlara göre "biz" (insani/adalet yanlısı düşünenler) iyiyiz, "onlar" (ırkçı/İslamofobik düşünenler) kötüdür. Bu, söylem içinde ideolojik konumların mücadelesine işaret etmektedir. Örneğin, "**Sizin işiniz milliyetçilik şapkası altında ırkçılık yapmak… Hadi adamsanız bir tane Ukraynalı sığınmacı paylaşın da görelim**" diyen yazar, muhatabın ideolojik samimiyetini sınamaktadır. Burada "**milliyetçilik şapkası altında ırkçılık**" ifadesi, karşı tarafın ideolojisinin teşhiridir. İdeolojik çerçeveler boyutunda bir diğer unsur, dini söylemin ideolojik kullanımıdır. Bazı tweetler, açıkça İslami referanslarla muhatabı suçlamaktadır. Örneğin "**Şeytanın çocukları… mülteci düşmanlığı aslında İslam düşmanlığıdır**" diyen sert bir söylem mevcuttur. Genel olarak; Milliyetçilik, ırkçılık, din kardeşliği, laiklik gibi ideolojiler bu kısa iletilerin satır aralarında yer almakta; yazarlar ya kendi ideolojik duruşlarını savunmakta ya da karşı tarafın ideolojisini açığa çıkarmaktadır.

Daha önce sıkça belirttiğimiz gibi; Türkiye'de yerli nüfus, siyasal ve ekonomik bakımdan sığınmacı nüfusa kıyasla baskın bir konumda bulunduğundan, egemen söylemi de büyük ölçüde çoğunluk belirlemektedir. Bu nedenle Suriyeli ya da Afgan sığınmacıların kendi seslerini duyurabilme ve medyada temsil edilme imkânları son derece sınırlıdır; çoğunlukla onlar hakkında konuşulur, ancak nadiren kendileri adına konuşma fırsatı bulabilirler. Bu nedenle anti-Suriyeli söylem bir çeşit hegemonik söylem haline gelmiştir. Tweet yazarları tam da bu hegemonik söyleme meydan okumaktadırlar. Burada iktidar ilişkilerinin tersyüz edilmesi söz konusudur: Görece ayrıcalıklı pozisyonda olan (Türk vatandaşı) yazarlar, kendi gruplarından olan sığınmacı karşıtlarını eleştirerek, iç grup dayanışmasını kırmakta ve dezavantajlı grubu (Müslüman sığınmacılar) savunmaktadır. Bu, toplumsal iktidar ilişkilerine küçük de olsa bir itiraz niteliğindedir. Siyasal iktidar boyutunda ise; iktidar partisi, uzun süre Suriyelilere görece korumacı yaklaşmış, "Ensar-muhacir" söylemiyle dini bir sahiplenme sunmuştur. Bu, toplumdaki sığınmacı tartışmasında iktidarın resmi söylemini oluşturmaktadır. Ancak muhalefetin ve toplumsal tepkinin yükselmesiyle iktidar da sahiplenici söylemin tonunu yumuşatmıştır.[23] Bu karmaşık durum, tweetlere de yansımaktadır. Bazı yazarlar, sığınmacı karşıtlığını sadece marjinal milliyetçiliğe değil, genel olarak seküler elit kesime atfederken, diğerleri daha doğrudan ırkçı grupları hedef almaktadır. Tüm bunların yanında, Uluslararası iktidar düzeyinde de başka bir boyut mevcuttur. Batı medyası ve kurumları, küresel sığınmacı söylemini domine etmektedir. Avrupalı devlet adamları veya medya kuruluşları,

[23] Anadolu Ajansı (2023,Mayıs 19). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Suriyeli mültecilerin ülkelerine dönmesini sağlayacağız. https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-suriyeli-multecilerin-ulkelerine-donmesini-saglayacagiz/2901446 (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2025).

Ukraynalıları överken Suriyelileri görmezden gelerek, küresel bir iktidar söylemi oluşturmaktadırlar (Kural, 2022).

Bu söylem, az gelişmiş ülkelerdeki insanları değersizleştirip Avrupalıları ayrıcalıklı kılan bir ideolojik hegemonya barındırmaktadır. Dolayısıyla, iktidar ilişkileri bağlamında bu tweetler hem Türkiye içi güç dinamiklerine hem de küresel güç asimetrilerine tepki içermektedir. Son tahlilde, söylemi kimin ürettiği sorusuna yanıt olarak; söylemi hem sıradan vatandaşların ürettiğini (tweet atanlar), hem de onlara bu zemini hazırlayan iktidar sahiplerinin (politikacılar, medya) dolaylı olarak ürettiğini söyleyebiliriz. Söylemi kim kontrol ediyor sorusuna gelince: Geleneksel medyada kontrol büyük oranda elitlerde olsa da (van Dijk, 1995b), Twitter/X gibi platformlarda kontrol kısmen dağıtık ve müzakereye açık hale gelmektedir. İncelenen tweetler, anti-sığınmacı söylem tekelini kırmaya yönelik bir çaba olarak da değerlendirilebilir.

Sığınmacılara dair kamusal söylemin oluşumunda çeşitli kurumlar ve yapılar belirleyici rol oynamaktadır. Medya kurumu, özellikle de haber medyası, mülteci imajlarını şekillendirmede kuvvetli bir unsur haline gelmektedir. Batı medyasından somut örnekler, Ukraynalılara dair haber dilinin sempatik, Orta Doğulu mültecilere dair dilin ise mesafeli olduğunu göstermektedir. Örneğin NBC muhabirinin Ukraynalıları tarif ederken "Hıristiyanlar, beyazlar" demesi ya da ITV muhabirinin "Burası üçüncü dünya ülkesi değil, burası Avrupa" şeklinde konuşması (Kural, 2022), medyanın ideolojik diline örnektir. Bu tür söylemler, toplumların bilinçaltına işleyerek hangi sığınmacının makul olduğuna dair bir kanaat üretir. Nitekim bu mesele özelinde, bu tür kanaatlerin üretiminde medyanın etkili olduğunu gösteren Avrupa eksenli çalışmalar da mevcuttur (Xuereb, 2023; Weber, 2023). Bunların yanında, AB'nin Ukraynalılara hızla geçici koruma

vermesi kurumsal bir ayrımcılık gerçeğini gözler önüne sermiş; AB, yıllardır daha düşük sayılardaki Suriyelilere ortak koruma sağlamazken, Avrupa içinden gelen msığınmacılara kolektif himaye sağlamıştır (Söderström, 2022; Liboreiro & Pitchers, 2022). Bu hukuki tercihlerin arkasında, kurumsal karar vericilerin "kitlesel Doğulu göç"e karşı daha temkinli, "kitlesel Avrupalı göç"e karşı ise daha esnek davranma tutumunun olduğu söylenebilir.

Bourdeiu'ye göre; sembolik sistemler, politik sınıflandırmaları felsefi, hukuki veya dinsel taksonomiler gibi meşru görünen biçimlere dönüşmekte ve sosyal düzenin doğal bir gerçeklik olarak algılanmasını sağlamaktadır (Bourdieu, 1991: 163-171). Avrupa eksenli medya ve politik söylemlerin Ukraynalıları "bize benzeyen" ve "medeni", Suriyelileri ise "tehdit" ve "öteki" olarak çerçevelemesi, bir tür sembolik şiddet olarak nitelendirilebilir. Sembolik şiddet, toplumsal düzenin doğal bir gerçeklik olarak algılanmasını sağlayarak, mevcut eşitsizlikleri meşrulaştırma işlevi de görmektedir. Sembolik şiddetin hukuk üzerinde somutlaşması; AB'nin Suriyeli sığınmacılara yönelik Geçici Koruma Direktifi'ni devreye sokmayıp, Ukraynalı sığınmacı krizinde rafa kalkan direktifi tekrardan uygulamaya geçirmesi olarak örneklendirilebilir. Mevcut söylem ve uygulamalar, toplumsal düzenin tahakküm mekanizmaları olarak çalışmakta ve bu ayrımcı politikaların "doğal" ya da "kaçınılmaz" olduğu algısını üretmektedir.

İncelediğimiz tweetler, iki farklı sığınmacı grubuna yönelik ayrımcı söylemin, halihazırda var olan bazı toplumsal hiyerarşileri nasıl yeniden ürettiğini gözler önüne sermektedir. Buradaki en önemli boyut, küresel ölçekteki eşitsizliklerdir. "Batılı" ve "Doğulu" insan arasında yapılan ayrım, aslında tarihten gelen kolonyal bir hiyerarşinin güncellenmiş halidir. Bu bağlamda, "mavi gözlü sarışın" vurgusu, beyaz ırkın

ayrıcalığına işaret eden bir semboldür. Toplumsal eşitsizlik, burada ırk/din ekseninde yeniden üretilmekte, Beyaz/Hristiyan hayatlar daha esmer/Müslüman hayatlara kıyasla daha değerli kılınmaktadır. Bu algının hukuki, kurumsal kararlara da yansıdığı apaçık görülmüş; 2022'de birkaç ay içinde 5 milyondan fazla Ukraynalı sığınmacıya kapılar açılırken (Aktan, 2022), benzer hatta daha az sayıdaki Suriyeli sığınmacılar için yıllar boyunca Avrupa direnç göstermiştir (Söderström, 2022).

Bu da eşitsizliğin fiilî sonucu olarak; kimin yaşayıp, kimin öleceğine karar veren ayrımcı bir sisteme işaret etmektedir. Carl Schmitt'in klasik tanımıyla egemen, "istisna haline karar verendir"; diğer bir deyişle hukukun işlemediği olağanüstü durumlarda normlar dışında karar alma yetkisini elinde bulundurandır (Schmitt, 2005:5). Günümüz ulus-devletleri, sınır politikaları üzerinden bu yetkiyi kullanmakta; Ukraynalı sığınmacılara hızla kapılarını açarken, Suriyelilere yönelik sınırlayıcı tutumlarıyla kimin korunmaya, kimin dışlanmaya değer olduğuna fiilen karar vermektedir. Giorgio Agamben'in *Homo Sacer* kavramı bu bağlamda aydınlatıcıdır; Devlet, "çıplak yaşam" olarak gördüğü bazı bedenleri hukuki ve ahlaki koruma dışına atarak yaşam ve ölüm arasında karar verme yetkisini sürdürür (Agamben, 1998: 8, 53). "Mavi gözlü, sarışın" betimlemeleri ya da "medeniyet" söylemleriyle kodlanan bu ayrım, ırk ve din temelinde işleyen biyopolitik bir hiyerarşinin dilsel ve pratik dışavurumudur. Neticede bu sistem, sadece toplumsal algılarda değil, politik kararlarda da tezahür ederek kimin yaşayıp kimin öleceğine karar veren seçici bir egemenliğe dönüşmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmanın temel bulgusu, Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmenlere yönelik söylemlerin hem Türkiye'de hem de Avrupa'da söylemsel hiyerarşiler tarafından şekillendirildiğidir. Batılı, beyaz, Hristiyan kimliği taşıyan göçmenler makbul ve makul olarak temsil edilirken; Doğulu, Müslüman ve "yabancı" olarak kodlanan kimlikler sorun kaynağı şeklinde temsil edilmektedir. Ancak Türkiye'deki bu temsil biçimi, Avrupa'daki kadar yekpare değildir. Türkiye'deki göçmen söylemi, Batı merkezli ideolojik kodların içselleştirilmesinin yanı sıra; Osmanlı'dan miras kalan tarihsel hafıza, Cumhuriyetin modernleşme söylemleri, sınıfsal karşılaşmalar ve politik kutuplaşmalarla iç içe geçmiş çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Avrupa daha çok göçmenlik karşıtı dışlayıcı bir ideolojik çizgi izlerken, Türkiye'de hem sahiplenme hem dışlama arasında salınan, çelişkili ama etkili bir "ikircikli söylem" inşa edilmektedir.

Suriyeli zorunlu göçmenlere yönelik söylemler, çalışmada analiz edilen tweetlerde yoğun biçimde ekonomik yük, güvenlik tehdidi ve kültürel uyumsuzluk temalarıyla örülmüştür. Suriyeliler, "ülkeye yük olan", "toplumsal düzeni bozan" ve "ülkeyi işgal eden" bir grup olarak temsil edilmekte; özellikle etnik kimlikleri tarihsel ve kültürel saiklerle sıklıkla sorunlaştırılmaktadır. Buna karşın Ukraynalılar, ilk bakışta daha az yoğunlukta ve görece olumlu bir temsil çerçevesine yerleştirilse de, bu algının tamamı pozitif değildir. Bir yandan Ukraynalılar "düzenli", "vergi ödeyen" ve "kültürlü" bireyler olarak nitelendirilirken; diğer yandan özellikle turistik bölgelerdeki varlıkları ve sınıfsal ayrıcalıkları üzerinden eleştirilmektedir. "Alanya Ukrayna'nın başkenti oldu" veya "onlar da göçmen, neden ayrıcalıklılar?" gibi ifadeler, bu zorunlu göçmen grubunun da belirli söylemsel dirençlerle karşılaştığını göstermektedir. Bu çelişkili temsiller, Ukraynalıların

Batılı kimlikleriyle görece kabul görmeleriyle birlikte, bu kabulün sınırlarını ve toplumda ürettiği karşıtlıkları da açığa çıkarmaktadır.

Türkiye'de göçmenlere yönelik söylemler, sadece açık bir karşıtlık dilinden ibaret değildir; aynı zamanda toplumsal bellekte yerleşik olan sahiplenme ve dışlama pratiklerinin iç içe geçtiği, ikircikli bir söylem düzeni üretmektedir. Özellikle Suriyeliler, ilk etapta özellikle siyaset ekseninde "ensar-muhacir kardeşliği" ya da "misafirlik" gibi dini ve kültürel temalarla meşrulaştırılmış, fakat zamanla bu meşruiyet söylemleri, ekonomik eşitsizliklerin derinleşmesi ve Suriyelilerle yaşanan kaynak rekabeti algısı gibi sınıfsal kırılmalar ve ekonomik rekabetle aşınmıştır. Bugün Suriyeliler, kayıt dışı emek, güvenlik tehdidi ve etnik uyumsuzluk gibi başlıklar altında "ötekileştirilen" bir figür haline gelmiştir. Buna karşın, Ukraynalı zorunlu göçmenler sosyal medya söylemlerinde daha görünür biçimde kabul edilen figürler olarak temsil edilmekte; ancak bu kabul mutlak bir hoşgörüye değil, daha çok Batılılıkla özdeşleştirilen kültürel kodlara dayanmaktadır. Fiziksel görünüşleri, sahil kentlerindeki varlıkları ve turistik bağlamda kabul gören estetikle bütünleşmeleri, onları "zararsız" ve "uygar" bir göçmen profiline yerleştirmektedir. Bu temsiller, Suriyeliler gibi daha yoksul, daha görünmeyen ve çoğunlukla tehdit olarak kurgulanan göçmen figürleriyle keskin bir karşıtlık içinde şekillenmektedir. Bu bağlamda, Ukraynalı zorunlu göçmenlerin görece olumlu temsilleri, özellikle Suriyelilerle kıyaslandığında, kamuoyunda bir tür ayrıcalıklı konum izlenimi yaratmaktadır. Bu durum, özellikle ekonomik rekabet ve sosyal adalet vurgusu yapan söylemlerde, "tersine ayrımcılık" ve çifte standart algısını beslemektedir. Bu tür algılar, kamuoyunda bazı göçmen gruplarının ayrıcalıklı, bazılarının ise dışlanan konumlara yerleştirilmesine yönelik bir adaletsizlik duygusunu beslemekte; hangi grubun ne şekilde

temsil edildiğine dair toplumsal sorgulamaları artırmaktadır. Ayrıca göç olgusunun Türk vatandaşları tarafından nasıl deneyimlendiğini etkileyerek, vatandaşlıkla ilişkilendirilen ayrıcalık, aidiyet ve öncelik hissinin sarsılmasına yol açmaktadır. Özellikle sosyal medya paylaşımlarında Ukraynalı zorunlu göçmenler, Batılı olmaları nedeniyle kabul gören bir grup olarak resmedilmekte, bu durum da adalet duygusunu zedeleyen bir öfke üretmektedir. Böylece göçmen temsilleri, sadece göçmenlerin kimliğine değil; bu temsillerin inşa edildiği siyasal kutuplaşma ortamına, sınıfsal karşıtlıklara ve toplumun "biz" ve "onlar" ayrımını yeniden üreten ideolojik yapısına da ayna tutmaktadır.

Bu örüntüler, göçmen temsillerinin yalnızca bireysel algı düzeyinde değil; daha geniş ideolojik yapıların, toplumsal önyargıların ve kültürel normların yeniden üretildiği bir söylemsel düzlemde şekillendiğini göstermektedir. Böylece göçmenliğe dair anlamlar, yalnızca toplumsal gerçekliğin pasif bir yansıması değil; söylem aracılığıyla kurulan, yeniden tanımlanan ve ideolojik olarak çerçevelenen bir toplumsal inşa sürecine işaret etmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın temel yaklaşımı göç olgusunu salt demografik bir hareketlilik değil, söylemin gücüyle şekillenen politik ve kültürel bir alan olarak değerlendirmektedir. Bu çerçevede çalışmanın özgün teorik katkıları şu şekilde özetlenebilir:

Bu çalışmanın en temel katkılarından biri, Suriyeli ve Ukraynalı göçmenler etrafında inşa edilen söylemsel hiyerarşileri görünür kılmasıdır. Her iki grup da zorunlu göçmen olarak değerlendirilebilmesine rağmen, sosyal medya söylemlerinde oldukça farklı temsillere konu olmuşlardır. Suriyeliler genellikle ekonomik yük, güvenlik tehdidi ve kültürel uyumsuzluk gibi temalarla olumsuz şekilde temsil edilirken; Ukraynalılar daha çok "Batılı", "sessiz" ve "uygar" figürler olarak görece olumlu ama ayrıcalıklı bir

konumda betimlenmiştir. Ukraynalılara yönelik bu olumlu çerçeve, tam anlamıyla hoşgörüye dayanmak yerine, sınıfsal kıskançlık gibi karmaşık duygularla örülüdür. Bu farklılıklar, göçmenlerin kimliğinden ziyade, toplumun kendini tanımlama biçimlerini ve Batı'ya atfettiği değerleri açığa çıkarmaktadır.

Bir diğer önemli katkı, Türkiye'ye özgü "ikircikli söylem düzeni"nin altını çizmektir. Avrupa'daki göçmen karşıtı söylemler çoğunlukla net biçimde dışlayıcı bir çizgi izlerken, Türkiye'deki söylemler hem sahiplenici hem dışlayıcı eğilimlerin eşzamanlı varlığıyla şekillenmektedir. Suriyeliler başta dini-kültürel referanslarla (örneğin Ensar-Muhacir söylemi) meşrulaştırılsa da, ekonomik kriz ve toplumsal kaynak rekabetiyle birlikte bu meşruiyet zamanla aşınmış ve dışlayıcı söylemler ağırlık kazanmıştır. Ukraynalılar ise Batılı kimlikleri ve görece düşük görünürlükleri sayesinde başlangıçta daha az tepkiyle karşılanmış, fakat "ayrıcalıklı göçmen" olarak konumlandırılarak eleştirilmişlerdir. Bu çelişkili yapı, Türkiye'nin tarihsel çokkültürlü mirası ile ulus-devlet refleksleri arasındaki gerilimli ilişkileri yansıtmaktadır.

Çalışmanın bir diğer özgün yönü, göçmen temsillerinin sadece "öteki"ni değil, toplumun kendisine dair tahayyüllerini, sıkıntılarını ve çelişkilerini yansıttığını göstermesidir. Sosyal medya söylemleri, "biz kimiz?", "kimi tehdit sayarız?" ve "kime kaynak ayırmak meşrudur?" gibi sorular etrafında inşa edilmekte; böylece toplumsal kimlik inşasına katkı sunan bir söylemsel zemine dönüşmektedir. Suriyeliler, gündelik hayatta yoğun görünürlükleri nedeniyle sınıfsal öfkenin taşıyıcısı haline gelirken; Ukraynalılar, estetikle özdeşleştirilen sessiz ama ayrıcalıklı figürler olarak daha örtük eleştirilere maruz kalmaktadır. Bu durum, toplumun sınıfsal yapısı, kültürel estetik normları ve Batı'yla kurduğu zihinsel hiyerarşilerle doğrudan bağlantılıdır.

Çalışma aynı zamanda göçmen söylemlerinin sabit değil, bağlamsal olarak dalgalanan ve ideolojik pozisyonlara göre şekillenen bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal medya verileri, aynı bireyin farklı zamanlarda ya da farklı bağlamlarda hem Suriyelilere hem Ukraynalılara karşı olumlu ya da olumsuz söylemlerde bulunabileceğini göstermektedir. Bu esneklik, göçmen karşıtı ya da yanlısı tutumların sadece kimlik temelli değil; politik, ekonomik ve kültürel bağlamlarla iç içe biçimlendiğini kanıtlamaktadır.

Uluslararası göçün bir "sosyal sorun" olarak kavrayan bu çalışma, söylemin toplumsal gerçekliğin inşasındaki kurucu rolünü, güç ilişkileriyle iç içe geçmiş çok katmanlı bir düzlemde ele almıştır. Göç olgusunu yalnızca demografik hareketliliğin mekansal bir sonucu olarak değil; söylemsel, ideolojik ve politik olarak kurulan bir anlamlar rejimi çerçevesinde değerlendiren bu yaklaşım, farklı teorik katkıların sentezine dayanarak ve Avrupa örneklerinden yola çıkarak Türkiye bağlamındaki etnisite temelli göçmen söylemlerini incelemiştir.

Zorunlu göç, bu çalışmanın merkezinde yer alan Suriyeli ve Ukraynalı göçmen figürlerini anlamlandırmak için yalnızca hukuki bir kategori değil; aynı zamanda yapısal eşitsizlikleri, devlet başarısızlıklarını ve uluslararası politik ekonomiyi kapsayan çok boyutlu bir fenomendir. Bartram vd. (2017) göre zorunlu göç, bireylerin savaş, siyasi baskı, çevresel felaketler veya ekonomik krizler gibi hayati tehditler nedeniyle istemsiz biçimde yer değiştirmelerini ifade eder (Bartram vd., 2017:151). Ancak literatürdeki zorunlu–gönüllü göç ayrımı, günümüzün hibrit göç dinamiklerini açıklamakta yetersiz kalmakta; bu ayrım çoğu zaman göçmenlerin öznelliğini bastırarak onları pasif mağdurlar haline indirgemektedir (Turton, 2003a; Bakewell, 2021). Suriyeli ve Ukraynalıların göç

süreçleri farklılıklar gösterse de esasında her ikisi de silahlı çatışmalar sonucu kitlesel yerinden edilmenin ürünüdür. Lakin uluslararası kuruluşlar ve devletlerin bu grupları tanımlama ve etiketleme biçimleri ciddi farklılıklar taşımaktadır. Ukraynalılar, Avrupa Birliği tarafından hızla geçici koruma statüsüne alınırken (Liboreiro & Pitchers, 2022), Suriyeliler Türkiye'de "geçici koruma" altında belirsiz bir statüye yerleştirilmiş, Avrupa'da ise sıklıkla "düzensiz göçmen" veya "yük" olarak kodlanmıştır (İçduygu & Şimşek, 2016). Bu durum, Turton'un (2003a) ifade ettiği gibi, zorunlu göç kavramının çoğu zaman politik saiklerle şekillendiğini ve eşitsiz biçimde uygulandığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, bu tezde analiz edilen göçmen söylemleri yalnızca ideolojik temsilleri değil; aynı zamanda kimin ne zaman "zorunlu" sayılacağına dair egemen otoritelerin söylemsel ve kurumsal mücadelesini de görünür kılmaktadır.

Türkiye örneğinde uluslararası göç olgusuna dair söylemlerin incelenmesi, göçmenliğin "sosyal bir sorun" olarak nasıl söylemsel düzlemde kurulduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Tez boyunca geliştirilen kuramsal çerçeve ve bulgular, uluslararası göç hakkındaki söylemlerin kendiliğinden oluşmadığını; aksine iktidar ilişkileri, ideolojik kodlar, dijital uzamlar ve gündelik pratiklerin kesişiminde inşa edildiğini göstermektedir. Söylem, Foucault'cu anlamıyla, bilgi ile iktidarın iç içe geçtiği bir alandır ve toplumsal "gerçeklik" hakkındaki bilgimizi şekillendiren söylemler, esasen belirli iktidar ilişkilerinin ürünüdür (Foucault, 2014). Bu çalışma, göçmenlere yönelik hâkim anlatıların da benzer biçimde güç yapıları tarafından üretildiğini ve meşrulaştırıldığını işaret etmekte; Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmenlere dair farklı söylemlerin Türkiye'nin tarihsel ve siyasal bağlamında nasıl kök saldığını ortaya koymaktadır.

Tezin bütüncül argümanı, göç olgusunun söylemsel inşasının sıradan bir dilsel farklılık meselesi değil, bizzat iktidar mücadelesinin bir parçası olduğu yönündedir. Spector ve Kitsuse'ün (1977) öne sürdüğü gibi sosyal meseleler, nesnel koşulların doğrudan bir yansımasından ziyade, belirli aktörlerin "iddia oluşturma" (*claims-making*) faaliyetleri sonucu tanımlanan olgulardır. Nitekim "göçmen sorunu" da toplumsal alanda iddialar ve çerçeveler aracılığıyla kurulmaktadır. Bu iddia inşa süreçleri günümüzde geleneksel medya kadar sosyal medya üzerinden de yürümekte; böylece bilgi üretimi ve bilginin dolaşımının doğası dönüşmektedir. Pfohl (1985) bu süreci postyapısalcı bir gözle değerlendirerek, belirli bir konunun "sorun" haline gelmesinin ardında nesnel gerçeklikten ziyade söylemsel hegemonya mücadeleleri olduğunu vurgulamaktadır. Örneğin göçmen karşıtlığının bir sorun olarak gündeme taşınması, salt göçmen sayıları veya ekonomik verilere dayanmaz; bu olgunun medya, siyaset ve akademi gibi iktidar odaklarınca nasıl çerçevelendiğine dayanır.

Ayrıca Ibarra ve Kitsuse'nin (1993) "halk dilindeki kaynaklar" kavramı, analiz ettiğimiz sosyal medya verilerinde somut karşılığını bulmakta; gündelik mecazlar, kinayeler ve popüler imgeler kullanılarak Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmenler hakkında oluşturulan anlatılar, akademik tartışmalardan ziyade sokaktaki insanın diliyle dile getirilip bu yolla meşruiyet kazanmaktadır. Hardt ve Negri'nin (2003) küresel düzeyde çizdiği çerçeve ise, Türkiye'de göç olgusunun inşasının aslında daha geniş kapitalist düzenin çelişkilerinden ayrı düşünülemeyeceğini hatırlatmaktadır. Göçmen emeği Türkiye ekonomisinin belirli sektörlerinde ihtiyaç duyulan bir kaynak haline gelmişken (örneğin tarım ve inşaat sektörlerinde kayıt dışı Suriyeli işgücü), aynı göçmen kitle ulusal egemenlik ve kültürel bütünlük söylemleriyle hedef haline getirilmektedir.

Bu, Hardt ve Negri'nin (2003) bahsettiği İmparatorluk düzeninde göçmenlerin hem sistemin devamlılığı için gerekli hem de sistemi sarsan bir "hayalet" olarak görülmesi olgusunun Türkiye ölçeğinde bir yansımasıdır. Kısacası, çalışmanın teorik zemini ile ampirik bulguları kesiştiğinde görülen odur ki, uluslararası göç olgusu Türkiye'de basitçe "kendiliğinden" bir sorun haline gelmemiş; tarihsel önyargılar (Castles, 2010), küresel ekonomik dinamikler (Hardt & Negri, 2003), iktidar mücadeleleri (Pfohl, 1985) ve gündelik söylem pratikleri (Maynard, 1988; Ibarra & Kitsuse, 1993) iç içe geçerek bu olguyu sosyal bir sorun olarak kurulmuştur.

Türkiye bağlamının özgünlüğü, bu çalışmanın önemli bir vurgusudur. Her ne kadar göçün sosyal sorunlaşma süreci; yabancı düşmanlığı, ekonomik kaygılar, güvenlik endişeleri gibi benzer bazı dinamiklere sahip olsa da Türkiye'nin konumu ve göç deneyimi kendine has özellikler barındırmaktadır. İlk olarak, Türkiye dünyanın en büyük mülteci nüfusuna ev sahipliği yapan ülkelerden biri olarak (UNHCR, 2024), dünyanın geri kalanına kıyasla göç deneyimini benzersiz bir ölçekte yaşamaktadır. Bu durum, sorunun toplumsal algı ve siyaset üzerindeki etkisini derinleştirmektedir. İkinci olarak, Türkiye jeopolitik konumu gereği bir göçmen transit ülkesi ve aynı zamanda bir hedef ülke olarak çift rol üstlenmektedir (İçduygu, 2004; İçduygu & Aksel, 2013). Orta Doğu'daki krizlerin ilk durağı ve Avrupa'ya geçişin kapısı olması, göçü hem iç politika hem dış politika meselesi haline getirmektedir. Üçüncü olarak, Türkiye'nin kültürel ve tarihsel mirası, göçmen algısını ikircikli kılmaktadır. Bir yanda Osmanlı geçmişinden gelen çokkültürlülük ve misafirperverlik iddiası, komşu coğrafyalardan gelen insanlara dini-kültürel yakınlık hissi (örneğin Suriyelilere başlangıçta "Ensar ruhu" ile yaklaşılması) gözlemlenmiştir. Diğer yanda ise modern ulus-devlet refleksleriyle

homojen bir ulusal kimlik söylemi, özellikle Cumhuriyet döneminin politikalarının mirası olarak güçlüdür. Bu ikili miras, toplumsal ve siyasi söylemlerde dalgalanmalara yol açmaktadır. Göçmenler hem "kardeşlerimiz" olarak görülebilmekte hem de "ötekiler" olarak dışlanabilmektedir. Dördüncü olarak, Türkiye'de son yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntılar, göç meselesine özgün bir boyut katmıştır. Kamuoyu yoklamalarında halkın önemli bir kısmı ekonomik sıkıntılardan kısmen göçmenleri sorumlu tutmakta (Erdoğan, 2021), bu da ayrımcı söylemin yaygınlaşmasını kolaylaştırmaktadır.

Öte yandan, Türkiye'de sosyal medyanın kullanım yoğunluğu ve genç nüfusun çevrimiçi platformlara hakimiyeti, göç tartışmalarının dijital mecralarda çok canlı bir şekilde sürmesine neden olmaktadır. 2022 Kasım ayı itibariyle dünya çapında X/Twitter kullanıcısı sayısı 368 milyonu aşmış, Türkiye'de Twitter/X kullananların sayısı Ocak 2023 itibariyle 18 milyonu aşarak bu sayıyla Türkiye Twitter/X kullanıcı sayısında dünyada yedinci sırayı almıştır (Statista, 2023). Bu dijital kamusal alan, resmi söylemin tek başına egemen olmasını engelleyerek Türkiye'yi, göç konusunun çevrimiçi *(online)* ortamda en hararetli tartışıldığı ülkelerden biri haline getirmiştir. Tüm bu özgünlükler, uluslararası göçün Türkiye'de sosyal sorun olarak inşa edilme biçimini diğer vakalardan farklılaştırmakta; bu çalışmanın bulguları da Türkiye'nin kendine özgü toplumsal, kültürel ve politik dinamiklerinin dijital mecralardaki anlatı ve tartışmalarla etkileşerek nasıl bir sonuç verdiğini ortaya koymaktadır.

Söylemlerin üretiminde yalnızca ideolojik içerikler değil, iletişim mecralarının yapısı da belirleyici olmaktadır. Geleneksel medyada göçmenler hakkında kurulan çerçeveler, sosyal medya ortamında hem yeniden üretilmekte hem de bu çerçevelere farklı biçimlerde meydan okunmaktadır. Tezin bulguları, Twitter/X gibi dijital

platformların, söylemin dolaşımı ve dönüşümünde kritik bir ara katman işlevi gördüğünü göstermektedir. Sosyal medya, bir taraftan algoritmik filtreler aracılığıyla hangi içeriklerin görünür olacağını seçerken diğer taraftan sıradan kullanıcılara da kendi söylemlerini dolaşıma sokma imkânı tanımaktadır. Bu ikili yapı, Foucault'nun (1982) vurguladığı iktidar ve direniş ilişkisini dijital zeminde somutlaştırmaktadır. İktidar, algoritmalar biçiminde dilsel akışı denetlerken direniş ise marjinalleştirilen seslerin yine aynı mecrada *vernacular* (halk dilinde, popüler kültüre dayalı) kaynaklarla kendini duyurmasıyla gerçekleşmektedir. Çalışmada incelenen örnekler, Twitter'daki etkileşimlerin tam da bu dinamik üzerine kurulduğunu göstermektedir. Son yıllarda YouTube ve Twitter/X gibi platformlarda mülteci karşıtlığıyla tanınan bazı kişilerin milyonlarca görüntülenme alması, platformların bu dolaylı etkisini doğrular niteliktedir. Bunun yanında, aktivist ya da göçmen yanlısı söylemleri dile getiren hesapların zaman zaman çeşitli saldırılar ile karşılaştığı, böylece dijital kamusal alanın da bir mücadele sahnesi olduğu görülmüştür. Yine de sosyal medya, yalnızca nefret söyleminin değil, empati ve dayanışma söyleminin de yayılmasına aracılık edebilmektedir. Nitekim sosyal medyada çeşitli göçmen gruplarına yönelik dayanışmayı savunan hesaplar da varlık göstermektedir. Bu durum, dilin hem iktidarın aracı hem de iktidara karşı bir araç olduğunu gösteren Maynard'ın (1988) tezini destekler niteliktedir

Türkiye'de ve Avrupa'da Ukraynalı ile Suriyeli göçmenlere yönelik söylemler hem kesişen hem de ayrışan yapılar sergilemektedir. Bu söylemler, yalnızca göçmenlere ilişkin tutumları değil, aynı zamanda göçü tanımlayan toplumların kendi tarihsel, kültürel ve jeopolitik konumlarını da açığa çıkarmaktadır. Her iki coğrafyada da Ukraynalı mülteciler sıklıkla "bize benzeyen", "medenî", "beyaz" ve "kültürel olarak yakın" figürler

olarak temsil edilirken; Suriyeliler ise “doğulu”, “kalabalık”, “geri kalmış” ve “potansiyel tehdit” olarak kodlanmıştır. Bu durum Edward Said’in (1991) oryantalizm tartışmasında tarif ettiği Doğulu ötekinin, yalnızca Batı dünyasında değil, Batı’nın etki alanı içerisinde kalan, Türkiye gibi yarı-periferik (Wallerstein,1974) aktörlerde de yeniden üretildiğini (Lash, 2024) göstermektedir.

Avrupa’da Ukraynalılarla ilgili söylemler, savaşın başlamasıyla birlikte bir tür kültürel yakınlık duygusuna dayanmıştır. “Bunlar bizim gibi insanlar”, “bunlar Avrupalı”, “sarı saçlı mavi gözlüler bombalanıyor” gibi açıklamalar (Ersen,2022), yalnızca empati değil, aynı zamanda örtük bir yapısal ırkçılığı (CBCa,2022) da içermekteydi. Ukraynalılar, Avrupalı toplumlar tarafından Avrupalı değerlerle bütünleşmeye müsait, steril bireyler olarak resmedilmiştir (De Witte, 2022; Moise vd., 2022). Bu olumlayıcı çerçeve, Avrupa’da göçmenlikten duyulan geleneksel korkunun geçici olarak askıya alınmasına neden olmuş; Ukraynalılar için sınırlar açılmış, yasal prosedürler hızlandırılmıştır. Aynı dönemde Suriyeliler için ise güvenlik, kültürel uyum ve İslam karşıtlığı eksenli söylemler devam etmiş; çok sayıda Avrupa ülkesi, Suriyelilere yönelik sınır politikalarını sıkılaştırmayı sürdürmüştür.

Türkiye’de ise bu ayrım daha katmanlı bir yapı sergilemektedir. Ukraynalı zorunlu göçmenler hem sayı olarak sınırlı oluşları hem de görünürlüklerinin düşük oluşu nedeniyle Türkiye toplumunun dikkatini daha az çekmiş; bu nedenle onlar hakkında sosyal medyada negatif söylem üretimi daha düşük kalmıştır. Buna karşın Suriyeliler, 2011’den bu yana süren kitlesel göçle birlikte Türkiye’nin hemen her yerinde yoğun biçimde görünür olmuş, kamusal mekânda ve gündelik hayatta yer edinmişlerdir. Bu yoğun görünürlük, Suriyelilere yönelik tepkinin doğrudan halk deneyimi üzerinden

şekillenmesine neden olmuştur. Bu bağlamda Türkiye'deki Suriyeli söylemi, Avrupa'dakinden farklı olarak daha az ideolojik, fakat çok daha gündelik, sınıfsal ve mekânsal temellere dayanmaktadır.

Benzer biçimde, Avrupa'da Suriyeli sığınmacılarla ilgili tehdit algısı genellikle dini (İslamofobik), demografik (yüksek doğurganlık), kültürel (sekterlik/sekülerlik) ve güvenlik odaklıdır. Bu çerçevede, Suriyeliler genellikle "uyum sağlaması güç", "Batı değerleriyle çelişen" bir nüfus olarak resmedilmiştir. Türkiye'de ise Suriyelilere yönelik olumsuz yargılar daha çok "sokakta dolaşan, otobüste yer vermeyen, nargile içen, çalışmadan yardım alan" birey imgeleri üzerinden kurulmaktadır. Halkın gündelik hayat pratikleriyle şekillenen sınıfsal önyargıları, Suriyelilere yönelik söylemin merkezine oturmaktadır. Ukraynalılar ise Türkiye'de "turist", veya "misafir" statüsünde, toplumsal hiyerarşinin üst basamaklarında daha hoşgörülü imgelerle anılırken, Suriyeliler toplumsal hiyerarşinin alt düzeylerinde tahayyül edilen bir kamusal gerilimin sembolü haline gelmiştir.

Dini aidiyet de iki coğrafyada farklı işlemiştir. Avrupa'da Suriyeliler, İslam'la özdeşleştirilmeleri nedeniyle özellikle sağ popülist söylemlerde hedef alınmış; buna karşın Ukraynalılar Hristiyanlıkla ilişkilendirilerek koruma görmüştür (Xuereb,2023). Türkiye'de ise din, söylemsel olarak daha çelişik bir rol oynamıştır. Bir yanda "Ensar-Muhacir" retoriğiyle Suriyelilere dini kardeşlik vurgusu yapılmış; diğer yanda seküler-milliyetçi çevrelerde bu dini aidiyet, Suriyelilerin "Araplaştırma" tehdidinin parçası olarak görülmüştür. Bu durum, Türkiye'de göçmen algısının yalnızca dışlayıcı değil, aynı zamanda iç politik kimlik savaşlarının da sahnesi olduğunu göstermektedir.

Jeopolitik bağlam da söylemi biçimlendirmede önemli bir faktördür. Avrupa'da Ukrayna savaşı, Batı'nın Rusya karşısında saf tutmasını meşrulaştıran bir kriz olarak sunulmuş; Ukraynalı mülteciler bu savaşın "haklı mağdurları" olarak pozisyonlandırılmıştır (Science Media Centre Spain, 2023; Söderström,2023). Türkiye'nin ise Avrupa- Rusya çelişkisinin görünür bir tarafı olmaması sebebiyle, Ukraynalı sığınmacıların jepolitik müttefik olarak tanımlanmasını görmek mümkün olmamaktadır. Suriyeliler ise hem Avrupa'da hem Türkiye'de, Batı'nın doğu sınırında oluşan bir "düzensizlik kuşağının taşıyıcıları" olarak algılanmış; bu nedenle sürekli kontrol edilmesi gereken, potansiyel olarak sorun çıkaracak bir nüfus olarak etiketlenmiştir.

Bu nedenle, Türkiye'de ve Avrupa'da göçmenliğe dair söylemler arasındaki farklılıklar yalnızca toplumsal değerlerin değil, aynı zamanda toplumların kendilerini nereye ait saydıklarının da bir yansımasıdır. Türkiye'deki yurttaşları ve siyasetçilerin Ukraynalılara yönelik nötr/pozitif tavrı ile Suriyelilere yönelik gerilimli söylemleri, toplumun Batı'ya yönelmiş modernlik arzusunun ve Doğu'ya dair mesafeli modernlik korkusunun dildeki tezahürüdür. Tam da bu nedenle, göçmen söylemleri sadece "onlar"a değil, "biz"e dair çok şey söylemektedir.

Twitter/X platformu, göçmen gruplarına dair toplumsal duyguların, çelişkili arzuların, sınıfsal hınçların ve ideolojik çatışmaların aynı anda ifşa olduğu dijital bir mikrokosmos sunmaktadır. Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmenlere ilişkin söylemler, yüzeyde benzer bazı temalara yaslansa da derin yapıda dinamik, çelişkili ve çoklu bir ayrışma üretmektedir. Bu söylemler yalnızca kimlik farklılıklarına değil, aynı zamanda toplumun kendini hangi tehditler karşısında nasıl yeniden tanımladığına da ışık tutar.

Her iki zorunlu göçmen grubuna dair söylemlerde ortak bir zemin olarak ortaya çıkan unsur, "biz mağdurken onlar korunuyor" algısıdır. Ancak bu söylem, sadece devletin kaynaklarını göçmene aktardığı iddiasıyla değil, "öncelik kaybı" duygusuyla beslenmektedir. Suriyeliler özelinde bu, "onlar yüzünden iş bulamıyoruz, kira ödeyemiyoruz" şeklinde sınıfsal bir öfkeye dönüşürken; Ukraynalılar özelinde bu, "onlara lüks yerlerden evler satın alıyor, biz geçinemiyoruz" biçiminde hınç yüklü bir kıyaslama olarak tezahür etmektedir.

Her iki durumda da mesele, göçmenlerin varlığı değil; onların meşrulaştırılma biçimidir. Suriyeliler için meşruluk söylemi dinî kardeşlik veya misafirlik üzerinden kurulmuş ancak aşınmışken; Ukraynalılar için meşruluk daha çok "Batı'nın mağduru", kimliğiyle kurgulanmış ve henüz sorgulama eşiğine ulaşmamıştır

Suriyelilere dair Twitter söylemleri, sıklıkla "gürültücü, kalabalık, kuralsız, çalışmadan yaşayan" imgeleri içerirken, Ukraynalılar "sessiz, estetik, görünmez ama ayrıcalıklı" figürler olarak yer bulmaktadır. Ancak bu fark yalnızca etnik ya da dini değil; göçmen figürünün sahne aldığı kamusal alan ile de ilgilidir. Suriyeliler gündelik hayatın "sokak" alanında yani kamusalın merkezinde yer alırken, Ukraynalılar "turizm", "tatil", "yüksek sınıf mekanlar" gibi daha steril alanlarda temsil edilmektedir.

Burada söylem yalnızca kimlik atfetmemekte, aynı zamanda göçmeni "nereye ait" kılacağını da söylemektedir. Suriyeli söylemi, alt sınıfa özgü öfke, temizlik-yoğunluk takıntısı ve estetik normlara dayalı bir dışlama içerir. Ukraynalı söylemi ise, sayıca az lakin lüks lokasyonlarda yoğunlaşan, "ayrıcalıklı" sayılan bir sınıfsal imtiyaz eleştirisine dönüşebilir. Bazı tweetlerde "Ukraynalılar için halktan para toplanıyor, biz eczaneye borç yazdırıyoruz" gibi ifadeler sınıfsal öfkeyi dışavururmaktadır.

Suriyelilere yönelik söylemler öfke, aşağılama ve dışlama üzerine kurulu bir toplumsal duygu rejimi oluştururken; Ukraynalılara yönelik söylemlerde ise karışık duygular hâkimdir. Burada sempati, öte yanda örtük kıskançlık ve geçici hoşgörü mevcuttur. Suriyelilere yönelik öfke ise, sıklıkla "hak gaspı" üzerinden kurulmaktadır. Bu, sadece ekonomik değil, aynı zamanda yerli halkın görünürlük alanının daraldığı hissiyle ilgilidir.

Söylemler sabit değildir. Aynı aktör hem Suriyelilere hem Ukraynalılara karşı çıkabilir veya Ukraynalıları överken, aynı anda "halktan para toplayıp Ukraynalıya veriyorlar, bizim halkımız aç" diyerek yeni bir ayrım üretebilmektedir. Bu söylem, sadece göçmenlik değil, aynı zamanda devlet-toplum ilişkisinin eleştirisi olarak da çalışmaktadır. Öte yandan bazı muhafazakâr çevreler, Suriyelilere dini gerekçeyle sahip çıkarken Ukraynalı kadınları "ahlak bozan" figürler olarak görebilmektedir. Bu da söylemin politik konumla, sınıfsal aidiyetle ve kültürel hassasiyetle birlikte şekillenen; sabit olmayan ve müzakereye açık bir olgu olduğunu göstermektedir.

Twitter'da bu akışkanlık, bazı kullanıcıların "Suriyeliler ülkeyi istila etti" söyleminden "Ukraynalılar Antalya'da lüks otellerde tatil yapıyor" gibi içeriklere geçiş yapmasıyla görünür olmaktadır. Böylece her iki grup da kendi içinde farklı ideolojik yönelimlere göre farklı anlamlarla donatılmaktadır. Bu noktada "dost-düşman ayrımı" sabit değil, göreli hale gelmektedir. Dostluk ve düşmanlık; göçmenin kim olduğuna değil, söylemi üretenin siyasi, kültürel ve sınıfsal pozisyonuna göre şekillenmektedir.

Twitter'daki söylemler, göçmen grupları arasında yüzeyde bazı benzerlikler taşısa da aslında her grup etrafında farklı duygusal, ideolojik ve sınıfsal mülkiyet kavgaları barındırmaktadır. Suriyeliler, toplumsal öfkenin, sınıfsal aşağılamanın ve kamusal mekân

üzerindeki egemenlik mücadelesinin hedefi olurken; Ukraynalılar, geçici hoşgörüyle meşrulaştırılan ama zamanla sınıfsal hınçla eleştirilmeye açık bir sembolik pozisyona yerleştirilir. Bu nedenle mesele yalnızca "kimin daha fazla kabul edildiği" değil, "kimin hangi gerekçelerle, hangi söylemsel kaynaklar aracılığıyla dışlandığı ya da içerildiğidir.

Bu çok katmanlı söylem yapısı, göçmenliği sabit bir özne konumundan çıkararak, onu sürekli yeniden tanımlanan, mücadele edilen ve ideolojik olarak biçimlendirilen bir kategoriye dönüştürmektedir. Göçmenlere dair söylemler, Türkiye toplumunun sınıf, kültür, siyaset ve aidiyet üzerinden kendini yeniden tarif etmesinin en yoğunlaştığı söylemsel alanlardan biridir. Bu çalışmada açığa çıkan çok katmanlı temsil örüntüleri, söylemin yalnızca dilsel değil; zihinsel modeller, ideolojik çerçeveler ve bağlam temsilleri üzerinden şekillendiğini vurgulayan SBY yaklaşımıyla örtüşmektedir.

Bu çalışma, Türkiye'de göç olgusunun sosyal bir sorun haline geliş sürecini, söylemin kurucu rolü ve sosyal medyanın etkileşimsel doğası bağlamında ele alarak, göçmenliğin yalnızca demografik ya da hukuki değil, aynı zamanda söylemsel, duygulanımsal ve ideolojik bir inşa süreci olduğunu göstermiştir. Özellikle Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmenlere dair Twitter'da üretilen söylemlerin karşılaştırmalı çözümlemesi, göçmen figürünün sabit bir öteki olmaktan ziyade, değişen bağlamsal koşullar içinde yeniden tanımlanan, müzakere edilen ve ideolojik olarak şekillendirilen bir özneye dönüştüğünü ortaya koymuştur. Bu dönüşüm, yalnızca göçmenlere atfedilen anlamlarla değil, toplumun kendini nasıl görmek istediğiyle, kimden neyi tehdit saydığıyla ve hangi aidiyet üzerinden meşruiyet inşa ettiğine ilişkin derin bir iç mantıkla açıklanabilir.

Twitter/X söylemlerinde hem Suriyeliler hem de Ukraynalılar zaman zaman benzer temaların konusu olmuştur. Devletin kaynaklarını göçmenlere aktarması, halktan para toplanması, göçmenlerin kamusal hizmetlerden faydalanması gibi meselelerde ortaya çıkan ekonomik itirazlar, yüzeyde bu iki gruba benzer şekillerde yöneltilmiştir. Ancak bu benzerlik, yalnızca görünürde kalmaktadır. Çünkü söylem derinleştirildiğinde, bu iki grup arasında çok boyutlu ve çok katmanlı bir ayrışmanın bulunduğu görülmektedir. Suriyeliler söylemde "doğulu", "kalabalık", "sınıfsal olarak aşağı", "görünür ve taşkın" özneler olarak temsil edilirken; Ukraynalılar "beyaz", "Avrupalı", "sessiz", "estetik" ve "geçici" figürlerle betimlenmektedir. Bu temsil farkı, yalnızca kültürel farklılıkla değil, aynı zamanda bu grupların görünürlük biçimleri, meşruiyet kaynakları, sınıfsal ve mekânsal konumları ile doğrudan ilişkilidir.

Suriyelilere yönelik söylemler, ağırlıklı olarak öfke, aşağılama, sınıfsal öfke ve "kendi yerinden edilme" korkusuyla biçimlenirken; Ukraynalılara yönelik söylemler daha çok geçici sempati, sınıfsal kıskançlık ve bir tür kültürel hayranlıkla harmanlanmaktadır. Suriyeliler, Türkiye'de sokakta, pazarda, kamusal taşımada ve gündelik hayatın her alanında karşılaşılan, dolayısıyla "rahatsızlık" hissini sürekli kılan bir figür haline gelmiştir. Ukraynalılar ise daha steril mekânlarda konumlanan bir göçmen tipi olarak temsil edilmiştir.

Bu çalışma, yalnızca Türkiye bağlamında değil, Avrupa'daki göçmen algılarıyla da karşılaştırmalı bir çerçeve sunarak, küresel düzlemde işleyen kültürel hiyerarşilerin yerel bağlamlarda nasıl yeniden üretildiğini göstermiştir. Hem Türkiye hem Avrupa, Ukraynalı zorunlu göçmenleri savaş mağduru, beyaz, Hristiyan ve medeni figürler olarak meşrulaştırırken, Suriyelileri dini, etnik ve kültürel kodlarla "uyumsuz", "demografik

tehdit" ve "güvenlik riski" olarak inşa etmiştir. Ancak Türkiye'nin farklılığı, Suriyelilere karşı duyulan tepkinin soyut korkulardan değil, doğrudan gündelik deneyimden, sınıfsal gerilimden ve kamusal mekânda egemenlik kaybı duygusundan beslenmesidir. Avrupa'da söylem daha ideolojik; Türkiye'de ise daha duygulanımsal ve çatışma içeren bir gündelik hayat pratiğiyle örülüdür.

Söylemin üretildiği siyasi ve kültürel bağlamlar da bu ayrışmayı şekillendirmektedir. Suriyelilere karşı söylemler sıklıkla ulusalcılıkla, sekülerlik vurgusuyla ilişkilendirilirken, muhafazakâr çevrelerde dini kardeşlik ve "Ensar-Muhacir" metaforları üzerinden olumlu bir çerçeve inşa edilmektedir. Buna karşın, Ukraynalılar muhafazakâr çevrelerde "Batılılaşma tehdidi" olarak zaman zaman ahlaki eleştiriye maruz kalırken; seküler çevrelerde "modern mağdur", "Avrupalı müttefik" veya "ideal göçmen" figürüyle daha olumlu konumlandırılabilmektedir. Bu durum, göçmenliğe dair söylemlerin yalnızca göçmen figürüyle değil, aynı zamanda göçmeni değerlendiren öznenin ideolojik pozisyonuyla şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Twitter/X söylemi, sabit anlamlar üretmekten ziyade çelişkili ve çatışmalı bir müzakere alanı işlevi görür. KhosraviNik (2017), sosyal medya platformlarında söylemin sadece içerik değil, aynı zamanda mecraya özgü iletişim biçimleri, algoritmik akışlar ve kamusal görünürlük mücadeleleri üzerinden kurulduğunu göstererek bu çalışmanın dijital zemindeki analizlerini kuramsal olarak tamamlamaktadır. Aynı kullanıcı bir tweette Ukraynalılara destek verirken, başka bir tweette "devlet halkı unuttu, parayı onlara harcıyor" diyerek aynı figüre karşı sınıfsal öfkesini dışavurabilir. Bu çoklu anlam üretimi, göçmenliğin sabit bir kimlik değil, sürekli yeniden tanımlanan bir siyasal-kültürel mücadele alanı olduğunu göstermektedir. Bu çerçevede göçmen söylemi hem devlete

hem topluma hem de bireyin kendi aidiyetlerine yönelttiği eleştirilerin bir aracına dönüşmektedir.

Sonuç olarak bu tez, Türkiye'de Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmenlere dair söylemlerin, yalnızca farklı göçmen gruplarına dair değil, farklı Türkiye tahayyüllerine dair de olduğunu ortaya koymaktadır. Göçmen figürü, toplumun kendisini tanımlamak için kullandığı bir aynaya dönüşmekte; "biz kimiz, neyi tehdit sayarız, kimden yana meşruiyet üretiriz?" sorularına verilen cevaplar söylemde görünür hale gelmektedir. Bu bağlamda söylem yalnızca temsil değil, aynı zamanda iktidarın ve kimliğin üretim mekanizmasıdır. Bu nedenle, göçmenliği nasıl konuştuğumuz, aynı zamanda onu nasıl yönettiğimizi, kimleri dışarda bıraktığımızı ve kimleri içeri dahil ettiğimizi tayin etmektedir.

Bu tez, söylemin gücünü ve çok katmanlı doğasını ortaya koyarak, göçmenliğin basitçe kabul ya da tehdit ikiliğiyle değil; duygular, sınıflar, kültürel çatışmalar üzerinden analiz edilmesi gerektiğini göstermiştir. Twitter gibi dijital platformlarda göçmenler hakkında dolaşıma giren dilsel pratikler; yalnızca kanaat değil, kamusal politika üretimi üzerinde de etkili olan bir ideolojik zemin yaratmaktadır. Eğer daha adil, insani ve eşitlikçi bir göç politikası inşa edilmek isteniyorsa, bu politikalar öncelikle söylem düzeyinde üretilen farklar, ayrımlar ve hiyerarşilerle yüzleşmeyi gerektirir. Söylemin dönüşümü, ancak hakikat tekelinin kırıldığı, kültürel üstünlük imgelerinin sorgulandığı ve duygusal yüklerin tanındığı bir eleştirel farkındalıkla mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen göç: Konuk işçilikten ulus-ötesi yurttaşlığa* (Gözden geçirilmiş 2. bs.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Agamben, G. (1998). *Homo Sacer: Sovereign power and bare life* (D. Heller-Roazen, Trans.). Stanford University Press. (Orijinal eser 1995 yılında yayımlanmıştır.)

Akan, Y., & Arslan, İ. (2008). *Göç ekonomisi: Türkiye üzerine bir uygulama*. Ekin Basım Yayın.

Akbayır, D. (2023, Mayıs 2). Refugees are the perfect scapegoat in times of crisis – Interview with Dilan Akbayır. *CIVICUS*. https://www.civicus.org/index.php/media-resources/news/interviews/5844-turkey-refugees-are-the-perfect-scapegoat-in-times-of-crisis (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2025)

Aktan, H. (2022, Mayıs 5). Avrupa'da ve Türkiye'de Ukraynalı sığınmacıların hukuki durumu. *Hayata Destek Derneği*. https://www.hayatadestek.org/blog/kategori/goc/avrupada-ve-turkiyede-ukraynali-siginmacilarin-hukuki-durumu/ (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2025).

Aktürk, A. S. (2010). Arabs in Kemalist Turkish historiography. *Middle Eastern Studies, 46*(5), 633–653.

Aldamen, Y. (2023). Xenophobia and hate speech towards refugees on social media: Reinforcing causes, negative effects, defense and response mechanisms against that speech. *Societies, 13*(4), 83.

Alkan, F., & Erdem, R. (2021). Etnosentrizm ve meslek merkezcilik: Kavramsal bir değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, 12*(30), 98–112.

Allami, H., & Barzegar, N. (2020). Representation of ordinary people in political discourse: An aggregate critical discourse analysis. *International Journal of Society, Culture & Language, 8*(1), 117–128.

Allport, G. W. (2016). *Önyargının doğası* (N. Nirven, Çev.). Sakarya Üniversitesi Kültür Yayınları. (Orijinal eser 1954 yılında yayımlanmıştır.)

Altıntop, M. (2024). Cumhuriyet'in 100. yılı haberlerinin söylem analizi. *İletişim Bilimi Araştırmaları Dergisi, 3*(1), 45–60.

Alvesson, M., & Kärreman, D. (2000). Varieties of discourse: On the study of organizations through discourse analysis. *Human Relations, 53*(9), 1125–1149.

Anadolu Ajansı. (2017, Eylül 16). Macaristan Başbakanı Orban'dan göçmen karşıtı açıklama. *Anadolu Ajansı*. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/macaristan-basbakani-orbandan-gocmen-karsiti-aciklama/912178 (Erişim Tarihi: 25 Ekim 2024).

Anadolu Ajansı. (2022, Mart 6). Avrupa ülkeleri, Ukraynalı mülteciler için seferberlik gösteriyor. https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupa-ulkeleri-ukraynali-multeciler-icin-seferberlik-gosteriyor/2547779 (Erişim tarihi: 5 Mayıs 2024).

Anadolu Ajansı. (2023, Mayıs 19). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Suriyeli mültecilerin ülkelerine dönmesini sağlayacağız. https://www.aa.com.tr/tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-suriyeli-multecilerin-ulkelerine-donmesini-saglayacagiz/2901446 (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2025).

Anderson, P. (2003). *Batı Marksizmi Üzerine Düşünceler* (T. Bora, Çev.; 3. bs.). İstanbul: Birikim Yayınları. (Orijinal eser 1976'da yayımlanmıştır.)

Anka Haber. (2025, Nisan 14). TOBB Malatya Genç Girişimciler Kurulu Başkanı Baydemir: Suriyelilerin geri dönüşü istihdam üzerinde olumsuz etki yapacaktır.

https://ankahaber.net/haber/detay/tobb_malatya_genc_girisimciler_kurulu_baskani_baydemir_suriyelilerin_geri_donusu_istihdam_uzerinde_olumsuz_etki_yapacaktir_209836 (Erişim Tarihi: 25 Nisan 2025).

Apalı, Y. (2021). Michel Foucault'da iktidar ve güç. *MAKÜ Uygulamalı Bilimler Dergisi, 5*(2), 290–304.

Arabacı, A. O. (2018, Kasım 8). Türkiye'de son 6 ayda 225 bin Suriyelinin doğum yaptığı iddiası. *Teyit.* https://teyit.org/analiz/turkiyede-son-6-ayda-225-bin-suriyelinin-dogum-yaptigi-iddiasi (Erişim Tarihi: 8 Nisan 2025).

Arı, K. (1995). *Büyük mübadele: Türkiye'ye zorunlu göç (1923–1925).* İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Avcı, Ö., & Bonyadi, M. (2024). Media representation of Afghan and Ukrainian refugees in Turkey: A comparative analysis of Sabah and Sözcü newspapers. *Global Media Journal Turkish Edition, 15*(29), 1–27.

Aykaç, M., & Yertüm, U. (2017). Avrupa Birliği göç politikalarının gelişimi: Misafir işçi kabulünden sığınmacı akınına. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (70), 1–29.

Bakewell, O. (2021). *Unsettling the boundaries between forced and voluntary migration.* In E. Carmel, K. Lenner, & R. Paul (Eds.), *Handbook on the politics and governance of migration* (pp. 124–136). Edward Elgar Publishing.

Bakır, H. (2022). Rusya'nın Ukrayna işgalinin Avrupa mülteci mevzuatı ve Ukraynalı mülteciler üzerindeki hukuksal etkisi. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi, 7*(2), 45–60.

Balta, E., Elci, E., & Sert, D. (2025, Ağustos 28-29). Welfare chauvinism over religious solidarity: Drivers of anti-immigration attitudes in Turkey [Sözlü sunum]. *ECPR*

General Conference 2025, Aristotle University of Thessaloniki. https://ecpr.eu/Events/Event/PaperDetails/79504 (Erişim Tarihi: 5 Nisan 2025)

Bärenreuter, C. (2005). "It is not sufficient to have a moral basis, it has to be democratic too": Constructing 'Europe' in Swedish media reports on the Austrian political situation in 2000. In R. Wodak & P. Chilton (Eds.), *A new agenda in (critical) discourse analysis: Theory, methodology and interdisciplinarity* (pp. 189–211). John Benjamins Publishing Company.

Barkot, Z. Ö. (2024). *Türkiye'de mülteci karşıtı söylemler: 2020 sonrasına dair karşılaştırmalı bir okuma*. BAYETAV Yayınları.

Barth, F. (Ed.). (1969). *Ethnic groups and boundaries: The social organization of culture difference.* Universitetsforlaget.

Bartram, D., Poros, M. V., & Monforte, P. (2017). *Göç meselesinde temel kavramlar* (I. Ağabeyoğlu Tuncay, Çev.). Hece Yayınları. (Orijinal eser 2014 yılında yayımlanmıştır.)

Bayoumi, M. (2022, Mart 2). "Civilised", "European", "look like us": The racist coverage of Ukraine is shameful. *The Guardian.* https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/mar/02/civilised-european-look-like-us-racist-coverage-ukraine (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2025).

Baysal, B., & Lüleci, Ç. (2015). Kopenhag Okulu ve güvenlikleştirme teorisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi, 11*(22), 61–96.

BBC Türkçe. (2022a, Mart 22). Süleyman Soylu: 58 bin Ukraynalı göçmen Türkiye'ye geldi. https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60836830 (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2023).

BBC News Türkçe. (2022b, Şubat23). Rusya-Ukrayna krizi nasıl savaşa dönüştü, bugüne nasıl gelindi? https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60477870 (Erişim Tarihi: 15 Mart 2024).

BBC News Türkçe. (2022c, Kasım 23). Rusya Ukrayna'nın enerji altyapısına ne kadar zarar verdi? https://www.bbc.com/turkce/articles/ckkn6rlwr7yo (Erişim Tarihi: 5 Mayıs 2025).

BBC News Türkçe. (2022d, Mayıs 3). Erdoğan, 1 milyon Suriyelinin gönüllü geri dönüşü için hazırlık yaptıklarını söyledi. https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-61307585 (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2025)

BBC News. (2021, Ağustos 2). Turkish capital reels from violent protests against Syrians. https://www.bbc.com/news/world-europe-58186260 (Erişim Tarihi: 21 Nisan 2025).

BBC Türkçe. (2011, Haziran 8). Erdoğan: Suriyelilere kapımız açık. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/06/110608_syria_refugees_update_3 (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2024).

BBC Türkçe. (2016, Ocak 5). Köln'deki yılbaşı saldırıları Alman toplumunda tartışma yarattı. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/01/160105_koln_saldiri (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2023).

BBC News. (2020, Eylül 2). Akdeniz'de mülteci krizi: 2015'ten bu yana her yıl yüzlerce göçmen öldü. BBC Türkçe. https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-53988039 (Erişim Tarihi: 12 Mart 2025).

Beeghly, E. (2015). What is a stereotype? What is stereotyping? *Hypatia, 30*(4), 675–691.

Behar, C. (1996). *Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye'nin nüfusu: 1500–1927* (Tarihi İstatistikler Dizisi, Cilt 2, Yayın No. 1877). Devlet İstatistik Enstitüsü.

Bektaş, R. B., Karacan, E., & Alhan, A. (2015). Gruplararası ilişkiler, nefret söylemine yönelik tutum ve algılanan nefret davranışı. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4*(8), 55–78.

Bengio, O., & Özcan, G. (2001). Old grievances, new fears: Arab perceptions of Turkey and its alignment with Israel. *Middle Eastern Studies, 37*(2), 50–92.

Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology, 46*(1), 5–34.

Bessedik, F. Z., & Barki, S. (2024). Terror narratives in contemporary literature: Analyzing complexity, conflicting ideas, challenges, and suggesting future directions in Ian McEwan's Saturday. *Transcript: An e-Journal of Literary & Cultural Studies.* 4(2).

Betts, A. (2017). *Zorunlu göç ve küresel politika* (S. M. Türkaslan, Çev.). Hece Yayınları.

Caro, L. P. (2020). *Syrian refugees in the Turkish labour market* (ILO Office in Turkey Report). Uluslararası Çalışma Örgütü. https://www.ilo.org/ankara/publications/WCMS_738602/lang--en/index.htm (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2025).

Castles, S. (2003). Towards a sociology of forced migration and social transformation. *Sociology, 37*(1), 13–34.

Castles, S. (2006). Global perspectives on forced migration. *Asian and Pacific Migration Journal, 15*(1), 7–28.

Castles, S. (2010). Understanding global migration: A social transformation perspective. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 36*(10), 1565–1586.

Castles, S., & Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri* (B. Uğur Bal & İ. Akbulut, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eser 2003 tarihinde yayımlanmıştır.)

CBC News. (2022a, Mart 10). Why Europe welcomed Ukrainian refugees but not Syrians. *CBC News*. https://www.cbc.ca/news/world/europe-racism-ukraine-refugees-1.6367932 (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2024).

CBC News. (2022b, Mart 4). Europe's different approach to Ukrainian and Syrian refugees draws accusations of racism. https://www.cbc.ca/news/world/europe-racism-ukraine-refugees-1.6367932 (Erişim Tarihi: 3 Haziran 2024).

Ceritoğlu, E., Yüncüler, H. B. G., Torun, H., & Tümen, S. (2017). The impact of Syrian refugees on natives' labor market outcomes in Turkey: Evidence from a quasi-experimental design. *IZA Journal of Labor Policy, 6*(1), 1–28.

Ceylan, A., & Uslu, İ. (2021). 50. Yılında Ulusal Cephe/Ulusal Birlik'in Göç Politikaları. *Uluslararası Politika Akademisi (UPA) Strategic Affairs, 3*(1), 79–92.

Çiçek, M. T. (2012). Erken Cumhuriyet dönemi ders kitapları çerçevesinde Türk ulus kimliği inşası ve 'Arap ihaneti'. *Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi, 32*, 169–188.

Cleveland, W. L., & Bunton, M. (2013). *A history of the modern Middle East* (5th ed.). Westview Press.

Cohen, S. (1972). *Folk devils and moral panics: The creation of the mods and rockers.* MacGibbon and Kee. Colson, E. (2003). Forced migration and the anthropological response. *Journal of Refugee Studies, 16*(1), 1–18.

Cotton, J., Sterling, T., & Meijer, B. H. (2023, Kasım 23). Far-right's Wilders seeks to form Dutch govt after shock election win. *Reuters*. https://www.reuters.com/world/europe/far-rights-wilders-seeks-form-dutch-govt-after-shock-election-win-2023-11-23/ (Erişim Tarihi: 7 Mart 2024).

Council of the European Union. (2001). Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons. *Official Journal of the European Communities.* https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32001L0055 (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2024).

Danış, D. (2021, Ağustos). Afgan göçüne Van'dan bakış. *Göç Araştırmaları Derneği (GAR).* https://gocarastirmalaridernegi.org/tr/yayinlar/analizler/236-afgan-gocune-van-dan-bakis (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2025).

Daniels, J. (2013). Race and racism in Internet studies: A review and critique. *New Media & Society, 15*(5), 695–719.

Demir, E., & Oklu Yıldırım, M. N. (2023). Ukraynalı mülteci ve sığınmacıların Türk medyasında görünümü ve temsili. *İçtimaiyat (Osmanlı'dan Günümüze Balkanlar Özel Sayısı)*, 110–127.

Deniz, T. (2014). Uluslararası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 18*(1), 175–204.

Devine, P. G. (1989). Stereotypes and prejudice: Their automatic and controlled components. *Journal of Personality and Social Psychology, 56*(1), 5–18.

Devran, Y., & Özcan, Ö. F. (2016). Söylemlerin dilinden Suriye sorunu. *Marmara İletişim Dergisi*, (25), 35–52.

de Certeau, M. (1984). *The practice of everyday life* (S. Rendall, Trans.). University of California Press.

De Genova, N. (2013). 'We are of the connections': Migration, methodological nationalism, and 'militant research'. *Postcolonial Studies, 16*(3), 250–258.

De Witte, M. (2022, Mart 14). Ukrainian refugees face more accommodating Europe, says Stanford scholar. *Stanford News.* https://news.stanford.edu/stories/2022/03/ukrainian-refugees-face-accommodating-europe-says-stanford-scholar (Erişim Tarihi: 9 Eylül 2024).

Dietz, J. (2010). Introduction to the special issue on employment discrimination against immigrants. *Journal of Managerial Psychology, 25*(2), 104–112.

Diken. (2023, Nisan 20). Kılıçdaroğlu'ndan Avrupa'ya göçmen mesajı: Bu yükü nereye kadar çekeceğiz? *Diken.* https://www.diken.com.tr/kilicdaroglundan-avrupa-elcilerine-gocmen-mesaji-bu-yuku-nereye-kadar-cekecegiz/ (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2025).

Doğanay, Ü., & Çoban Keneş, H. (2016). Yazılı basında Suriyeli 'mülteciler': Ayrımcı söylemlerin rasyonel ve duygusal gerekçelerinin inşası. *Mülkiye Dergisi, 40*(1), 143–184.

Drewski, D., & Gerhards, J. (2024). Why do states discriminate between refugee groups? Understanding how Syrian and Ukrainian refugees were framed in Germany and Poland. *American Journal of Cultural Sociology.*

Dündar, F. (2001). *İttihat ve Terakki'nin Müslümanları iskân politikası (1913–1918).* İletişim Yayınları.

Eagleton, T. (2011). *İdeoloji: Bir giriş* (M. Özcan, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eser 1991'de yayımlanmıştır.)

ECRE. (2024). *Turkey – Content of international protection: AIDA Country Report: Türkiye.* Asylum Information Database (AIDA), European Council on Refugees and Exiles (ECRE). https://asylumineurope.org/reports/country/turkiye/content-international-protection/ (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2025),

Ekman, M. (2019). Anti-immigration and racist discourse in social media. *European Journal of Communication, 34*(6), 606–618.

Ekman, M. (2022). The great replacement: Strategic mainstreaming of far-right conspiracy claims. *Convergence, 28*(6), 1504–1523.

Elmas, T., Yılmaz, F., & Gürbüz, N. (2024). "Refugees from Ukraine are called humans": A corpus-based critical discourse analysis of Turkish tweets about Ukrainian refugees. *Media, Culture & Society.* Advance online publication.

Engesser, S., Ernst, N., Esser, F., & Büchel, F. (2017). Populism and social media: How politicians spread a fragmented ideology. *Information, Communication & Society, 20*(8), 1109–1126.

Ensonhaber. (2024, Aralık 9). Cumhurbaşkanı Erdoğan: 4,5 milyon Suriyeli bizim evimizde misafir oldu. https://www.ensonhaber.com/gundem/cumhurbaskani-

erdogan-45-milyon-suriyeli-bizim-evimizde-misafir-oldu (Erişim Tarihi: 7 Mart 2025),

Erdoğan, M. M. (2021). *Suriyeliler Barometresi 2020: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi.* Eğiten Kitap Yayıncılık.

Erdoğan, M., & Kaya, S. (2023). 6 Şubat depremleri üzerine haber söylemi analizi. *Afet ve Risk Dergisi, 6*(1), 47–60.

Erdoğan, N. (2011). Yok-sanma: Yoksulluk-maduniyet ve fark yaraları. In N. Erdoğan (Ed.), *Yoksulluk halleri: Türkiye'de kent yoksulluğunun toplumsal görünümleri* (ss. 47–95). İletişim Yayınları.

Erdoğan-Öztürk, Y., & Işık-Güler, H. (2020). Discourses of exclusion on Twitter in the Turkish context: #ülkemdesuriyeliistemiyorum (#idontwantsyriansinmycountry). *Discourse, Context & Media, 36*, 100395.

Eren, G. (2013). *Edward Said: Oryantalist söylem analizinin metodolojik temelleri* [Doktora tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Ersen, E. T. (2022, Eylül 6). Ukrayna-Rusya savaşı Batı'nın mültecilere yönelik çifte standardını ortaya çıkardı. *Anadolu Ajansı.* https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/ukrayna-rusya-savasi-batinin-multecilere-yonelik-cifte-standardini-ortaya-cikardi/1815039 (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2023).

Esses, V. M. (2021). Prejudice and discrimination toward immigrants. *Annual Review of Psychology, 72*, 503–531.

Esses, V. M., Medianu, S., & Lawson, A. S. (2013). Uncertainty, threat, and the role of the media in promoting the dehumanization of immigrants and refugees. *Journal of Social Issues, 69*(3), 518–536.

Euronews. (2022, Mart 15). Erdoğan'dan 'Ukraynalı mülteciler' mesajı: Bu ülke daima mazlumların sığınağı olmaya devam edecek. *Euronews.* https://tr.euronews.com/2022/03/15/erdogan-dan-ukraynal-multeciler-mesaj-bu-ulke-daima-mazlumlar-n-s-g-nag-olmaya-devam-ede (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2025).

Euronews. (2025, Şubat 17). AB'de 2024'te 120.000 göçmen geri itildi: Bulgaristan Türkiye'ye yönelik geri itmelerle ilk sırada. Euronews Türkçe. https://tr.euronews.com/my-europe/2025/02/17/abde-2024te-120000-gocmen-geri-itildi-bulgaristan-turkiyeye-yonelik-geri-itmelerle-ilk-sir (Erişim Tarihi: 12 Mart 2025).

European Commission. (2023, Eylül 28). *Temporary protection for those fleeing Russia's war of aggression against Ukraine to be extended until March 2025.* https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_4601 (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2024).

European Communities. (1990). *Convention determining the State responsible for examining applications for asylum lodged in one of the Member States of the European Communities (Dublin Convention).* Official Journal C 254. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A41997A0819%2801%29 (Erişim Tarihi: 7 Mart 2024).

European Council on Refugees and Exiles. (2023). *AIDA Country Report: Turkey – 2022 Update on Temporary Protection.* Asylum Information Database. https://ecre.org/wp-content/uploads/2023/06/AIDA-Compilation-temporary-protection-in-2022.pdf (Erişim Tarihi: 5 Mart 2024).

European Council. (1999). *Presidency Conclusions: Tampere European Council, 15–16 October 1999.* https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm (Erişim Tarihi: 7 Mart 2024).

European Union. (1992). *Treaty on European Union (Maastricht Treaty).* Official Journal of the European Communities, C 191. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A11992M%2FTXT (Erişim Tarihi: 7 Mart 2024).

European Union. (1995). *Schengen Agreement and the Schengen Convention.* Official Journal of the European Communities, L 239. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A42000A0922%2802%29 (Erişim Tarihi: 7 Mart 2024).

European Union. (1997). *Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts.* Official Journal C 340. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A11997D%2FTXT (Erişim Tarihi: 7 Mart 2024).

European Union. (2007). *Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community.* Official Journal of the European Union, C 306. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT (Erişim Tarihi: 7 Mart 2024).

Fairclough, N. (1992). Discourse and text: Linguistic and intertextual analysis within discourse analysis. *Discourse & Society, 3*(2), 193–217.

Fairclough, N. (1995). *Critical discourse analysis: The critical study of language.* Longman.

Fairclough, N. (2001). Critical discourse analysis as a method in social scientific research. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (pp. 121–138). Sage.

Fairclough, N. (2005). Critical discourse analysis in transdisciplinary research. In R. Wodak & P. Chilton (Eds.), *A new agenda in (critical) discourse analysis: Theory, methodology and interdisciplinarity* (pp. 53–70). John Benjamins.

Fanon, F. (1986). *Black skin, white masks* (C. L. Markmann, Trans.). Pluto Press. (Orijinal eser 1952 yılında yayımlanmıştır.)

Farooq, U. (2021, Kasım 3). Uncertainty for Syrians in Turkey as opposition warms up to Assad. *Al Jazeera.* https://www.aljazeera.com/news/2021/11/3/uncertainty-for-syrians-in-turkey-as-opposition-warms-up-to-assad (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2025).

Fenton, S. (2010). *Ethnicity* (2nd ed.). Polity Press.

Fitzpatrick, J. (2000). Temporary protection of refugees: Elements of a formalized regime. *The American Journal of International Law, 94*(2), 279–298.

Foucault, M. (1980). *Power/knowledge: Selected interviews and other writings, 1972–1977* (C. Gordon, Ed. & Trans.). Pantheon Books. Foucault, M. (1982). The subject and power. *Critical Inquiry, 8*(4), 777–795.

Foucault, M. (1987). *Söylemin düzeni* (T. Ilgaz, Çev.). Hil Yayın. (Orijinal eser 1971 yılında yayımlanmıştır.)

Foucault, M. (1992). *Hapishanenin doğuşu* (M. A. Kılıçbay, Çev.) (2. bs.). İmge Kitabevi. (Orijinal eser 1975'te yayımlanmıştır.)

Foucault, M. (2013). *Güvenlik, toprak, nüfus: Collège de France dersleri (1977–1978)* (F. Taylan, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eser 2004 yılında yayımlanmıştır).

Foucault, M. (2014). *Bilginin arkeolojisi* (V. Urban, Çev.; 2. bs.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eser 1969'da yayımlanmıştır.)

Foucault, M. (2015). *Biyopolitikanın doğuşu: Collège de France dersleri (1978–1979)* (A. Tayla, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları. (Orijinal eser 2004 yılında yayımlanmıştır.)

Friberg, J. H., & Midtbøen, A. H. (2018). Ethnicity as skill: Immigrant employment hierarchies in Norwegian low-wage labour markets. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 44*(9), 1463–1478.

Frontex. (2015). *Annual risk analysis 2015.* European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union. https://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annual_Risk_Analysis_2015.pdf (Erişim Tarihi: 13 Haziran 2024).

Fuller, R. C., & Myers, R. R. (1941). The natural history of a social problem. *American Sociological Review, 6*(3), 320–329.

García, D., & Bouko, C. (2019). Citizens' reactions to Brexit on Twitter: A content and discourse analysis. In A. Gattolin & M. O'Brien (Eds.), *Twitter and society: The limits of politics online* (pp. 171–189). Routledge.

Gatta, G. L. (2021). Global trends in 'crimmigration' policies: From the EU to the USA. In G. L. Gatta, V. Mitsilegas, & S. Zirulia (Eds.), *Controlling immigration through criminal law: European and comparative perspectives on 'crimmigration'* (pp. 47–80). Hart Publishing.

Gazete Duvar. (2023). Sitedeki 80 daireyi alan Rus gizli otel yapmış: Turistler resepsiyon arıyor. *Gazete Duvar.* https://www.gazeteduvar.com.tr/sitedeki-80-daireyi-alan-rus-gizli-otel-yapmis-turistler-resepsiyon-ariyor-haber-1637085 (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2025).

Gee, J. P. (2005). *An introduction to discourse analysis: Theory and method* (2nd ed.). Routledge. (Orijinal eser 1999 yılında yayımlanmıştır.)

Germaner, S., & İnankur, Z. (1989). *Oryantalizm.* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Gibson, N. C. (2003). *Fanon: The postcolonial imagination.* Polity Press.

Gillespie, T. (2014). The relevance of algorithms (Ch. 9). In T. Gillespie, P. J. Boczkowski, & K. A. Foot (Eds.), *Media technologies: Essays on communication, materiality, and society* (pp. 167–193). MIT Press.

Glynos, J., & Howarth, D. (2007). *Logics of critical explanation in social and political theory.* Routledge.

Göç İdaresi Başkanlığı [@gocidaresi]. (2022, 11 Mart). Ukrayna'daki savaşın 15. gününü geride bırakırken ülkemiz yine mazlumlara yardım elini uzatıyor. [Tweet]. *X*

(formerly Twitter). https://x.com/gocidaresi/status/1502369020145717250 (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2024).

Göç İdaresi Başkanlığı. (2019). *Türkiye ve göç.* T.C. İçişleri Bakanlığı. https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Kitaplar/turkiyevegoc_tr.pdf (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2024).

Göç İdaresi Başkanlığı. (2024a). *Geçici koruma.* https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638 (Erişim Tarihi: 10 Mart 2024).

Göç İdaresi Başkanlığı. (2024b). *İkamet izinleri.* https://www.goc.gov.tr/ikamet-izinleri (Erişim Tarihi: 10 Mayıs 2024).

Goffman, E. (2014). *Damga: Örselenmiş kimliğin idare edilişi üzerine notlar* (Ş. Geniş, L. Ünsaldı & S. N. Ağırnaslı, Çev.). Heretik Yayıncılık. (Orijinal eser 1963 yılında yayımlanmıştır.)

Göker, G., & Keskin, S. (2015). Haber medyası ve mülteciler: Suriyeli mültecilerin Türk yazılı basınındaki temsili. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 41*, 229–256.

Göksun, Y. (2023, Eylül 1). Yükselen yabancı karşıtı söylemler ve safsatalar. *Kriter Dergi, 8*(82). https://kriterdergi.com/siyaset/yukselen-yabanci-karsiti-soylemler-ve-safsatalar (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2025).

Gordon, L. R. (2015). *What Fanon Said: A philosophical introduction to his life and thought.* Fordham University Press.

Guia, M. J. (2013). The criminalisation of migration in Europe: A state-of-the-art of the crimmigration debate. In M. J. Guia, M. van der Woude, & J. van der Leun (Eds.), *Social control and justice: Crimmigration in the age of fear* (pp. 19–34). Eleven International Publishing.

Gülerce, H., & Demir, E. (2022). Zorunlu göç sürecinde sosyal ağlar: Şanlıurfa'daki Suriyeli sığınmacılar. *İstanbul Üniversitesi Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (81), 125–152.

Güneş, C. D. (2013). Michel Foucault'da söylem ve iktidar. *Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 9*, 73–86.

Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action, Volume 1: Reason and the rationalization of society* (T. McCarthy, Çev.). Beacon Press.

Hacıtahiroğlu, K. (2014). Küreselleşmenin siyasal etkileri, göç ve Ukrayna-Rusya krizi. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16*(2), 259–284.

Haidt, J. (2012). *The righteous mind: Why good people are divided by politics and religion.* Pantheon Books.

Hall, S. (Ed.). (2017). *Temsil: Kültürel temsiller ve anlamlandırma uygulamaları* (İ. Dündar, Çev.). Pinhan Yayıncılık. (Orijinal eser 1997 yılında yayımlanmıştır.)

Halliday, M. A. K. (1985). *An introduction to functional grammar*. Edward Arnold.

Hamdi, S. A. (2024). Mining misinformation discourse on social media within the ideological square. *Discourse & Society, 35*(1), 32–51.

Hammond, R. A., & Axelrod, R. (2006). The evolution of ethnocentrism. *Journal of Conflict Resolution, 50*(6), 926–936.

Harb, Z. (2008). *New orientalism: Depictions of Muslims in the Canadian media* [Yüksek lisans tezi]. Toronto Metropolitan University. TorontoMU Institutional Repository.

Hardt, M., & Negri, A. (2003). *İmparatorluk* (A. B. Kurtcebe, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eser 2000 yılında yayımlanmıştır.)

Hardt, M., & Negri, A. (2004). *Çokluk: İmparatorluk çağında savaş ve demokrasi* (B. Yıldırım, Çev.). Ayrıntı Yayınları. (Orijinal eser 2004 yılında yayımlanmıştır.)

Hart, C. (2013). Argumentation meets adapted cognition: Manipulation in media discourse on immigration. *Journal of Pragmatics, 59*, 15–26.

Harvey, D. (2005). *A brief history of neoliberalism.* Oxford University Press. Helton, A. C., & Jacobs, E. (1999). What is forced migration? *Georgetown Immigration Law Journal, 13*(4), 521–532.

Hıdır, Ö. (2022). Göçmenfobi–Suriyelifobi. *Siyer Dergisi*. https://www.siyerdergisi.com/gocmenfobi-suriyelifobi/ (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2025).

Howarth, D. (2000). *Discourse.* Open University Press.

Huntington, S. P. (2004). The Hispanic challenge. *Foreign Policy, (141)*, 30–45.

Huysmans, J. (2000). The European Union and the securitization of migration. *JCMS: Journal of Common Market Studies, 38*(5), 751–777

Huysmans, J. (2006). *The politics of insecurity: Fear, migration and asylum in the EU.* Routledge.

Ibarra, P. R., & Kitsuse, J. I. (1993). Vernacular constituents of moral discourse: An interactionist proposal for the study of social problems. *Social Problems, 40*(4), 457–473.

Ibrahim, M. (2005). The securitization of migration: A racial discourse. *International Migration, 43*(5), 163–187.

IOM. (2016). *Missing Migrants Project: 2016 overview*. International Organization for Migration. https://missingmigrants.iom.int (Erişim Tarihi: 14 Haziran 2024).

Işığıçok, Ö., & Kariman, S. (2022). Afganistan'da yaşanan göç hareketleri ve Türkiye'deki Afganların durumunun incelenmesi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi, 6*(2), 459–479.

İçduygu, A. (2004). Demographic mobility and Turkey: Migration experiences and government responses. *Mediterranean Quarterly, 15*(4), 88–99.

İçduygu, A. (2015). *Syrian refugees in Turkey: The long road ahead*. Transatlantic Council on Migration, Migration Policy Institute. https://www.migrationpolicy.org/research/syrian-refugees-turkey-long-road-ahead (Erişim Tarihi 20 Aralık 2024).

İçduygu, A. (2017). Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar: "Siyasallaşan" bir sürecin analizi. *Toplum ve Bilim*, (140), 27–41.

İçduygu, A., & Aksel, D. B. (2013). Turkish migration policies: A critical historical retrospective. *Perceptions: Journal of International Affairs, 18*(3), 167–190.

İçduygu, A., & Demiryontar, B. (2022). Türkiye'de devlet ve Suriyeli mülteciler: Çelişkili politikalar ve araçsal rasyonellik. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 21*(Özel Sayı), 316–334.

İçduygu, A., & Keyman, E. F. (2000). Globalization, security, and migration: The case of Turkey. *Global Governance, 6*(3), 383–398.

İçduygu, A., & Şimşek, D. (2016). Syrian refugees in Turkey: Towards integration policies. *Turkish Policy Quarterly, 15*(3), 59–69.

İçduygu, A., & Şimşek, D. (2017). Uluslararası göç, politika ve güvenlik. *Toplum ve Bilim*, (140), 6–10.

Independent Türkçe. (2020, Şubat 14). Sekiz yılda 450 bin Suriyeli çocuk Türkiye'de doğdu; 110 bini de vatandaş yapıldı. https://www.indyturk.com/node/138016/haber/sekiz-y%C4%B1lda-450-bin-suriyeli-%C3%A7ocuk-t%C3%BCrkiyede-do%C4%9Fdu-110-bini-de-vatanda%C5%9F-yap%C4%B1ld%C4%B1 (Erişim Tarihi: 17 Nisan 2025).

Independent Türkçe. (2021, Kasım 30). Suriyeli iş insanı Osman: Türkiye'de işsizlik yok, iş beğenmezlik var. 'İşsizim' diyen ne yabancı ne Türk buluyor. https://www.indyturk.com/node/441786/haber/suriyeli-i%C5%9F-insan%C4%B1-osman-t%C3%BCrkiyede-i%C5%9Fsizlik-yok-i%C5%9F-be%C4%9Fenmezlik-var-i%CC%87%C5%9Fsizim-diyen (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2025).

International Crisis Group. (2021). *Turkey's refugee politics: Keeping resettlement deals on track* (Europe Report No. 253). https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/western-europemediterranean/turkey/253-turkeys-refugee-politics-keeping-resettlement-deals-track (Erişim Tarihi: 19 Nisan 2025).

International Organization for Migration. (2009). *International migration law: Glossary on migration* (2nd ed.). International Organization for Migration.

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi (İSİG). (2025, 1 Ocak). "İç cepheyi sağlamlaştırma" siyasetinin örtmeye çalıştığı gerçeklerden birisi de iş cinayetleri… 2024 yılında en az 1897 işçi iş cinayetlerinde hayatını kaybetti. https://www.isigmeclisi.org/21145-ic-cepheyi-saglamlastirma-siyasetinin-ortmeye-calistigi-gerce (Erişim Tarihi: 26 Nisan 2025).

Jäger, S. (2001). Discourse and knowledge: Theoretical and methodological aspects of a critical discourse and dispositive analysis. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (pp. 32–62). SAGE Publications.

Jäger, S., & Maier, F. (2016). Analysing discourses and dispositives: A Foucauldian approach to CDA. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse studies* (3rd ed., pp. 112–138). SAGE.

Kalav, A., & Certel Fırat, A. B. (2017). Amerikan sosyal medyasında göçmen karşıtlığı ve dijital nefret söylemi: Twitter özelinde bir inceleme. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22*(Kayfor15 Özel Sayısı), 2209–2222.

Kanstroom, D. (2007). *Deportation nation: Outsiders in American history*. Harvard University Press.

Karakaya, İ., & Çelik, M. T. (2021). Ortadoğu'da Arap Baharı süreci ve Libya iç savaşı. *Akademik İzdüşüm Dergisi, 6*(1), 175–192.

Karpat, K. H. (2003). *Osmanlı nüfusu (1830–1914): Demografik ve sosyal özellikleri* (B. Tırnakcı, Çev.). Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kartal, P. D. B., & Başçı, A. G. E. (2014). Türkiye'ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketleri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12*(2), 275–299.

Kazan, F., & Pirçek, S. (2023). Sosyal medyada Suriyeli ve Ukraynalı göçmen imajına karşılaştırmalı bir bakış: Twitter örneği. *Journal of History School (JOHS), 59*, 272–295.

Keyman, F. (2004). Farklılığa direnmek: Uluslararası ilişkiler kuramında 'öteki' sorunu. In F. Keyman, M. Mutman, & M. Yeğenoğlu (Eds.), *Oryantalizm, hegemonya ve kültürel fark* (ss. 71–106). İletişim Yayınları.

Khalid, M. (2022, Mart 10). Q&A: Why Europe welcomed Ukrainian refugees but not Syrians. *Al Jazeera English*. https://www.aljazeera.com/news/2022/3/10/qa-why-europe-welcomed-ukrainian-refugees-but-not-syrians (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2024).

Khalidi, W. (2004). *Resurrecting empire: Western footprints and America's perilous path in the Middle East*. Beacon Press.

Khalil, H. H. (2020). A pragma-semantic model for ideology identification in political media discourse. *3L: Language, Linguistics, Literature, 26*(4), 41–52.

KhosraviNik, M. (2017). Social media critical discourse studies (SM-CDS). In J. Flowerdew & J. E. Richardson (Eds.), *The Routledge handbook of critical discourse studies* (pp. 582–596). Routledge.

KhosraviNik, M. (2018). Social media techno-discursive design, affective communication and contemporary politics. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences, 11*(4), 427–442.

KhosraviNik, M., & Esposito, E. (2018). Online hate, digital discourse and critique: Exploring digitally-mediated discursive practices of gender-based hostility. *Lodz Papers in Pragmatics, 14*(1), 45–68.

KhosraviNik, M., & Zia, M. (2014). Persian nationalism, identity and anti-Arab sentiments in Iranian Facebook discourses: Critical discourse analysis and social media communication. *Journal of Language and Politics, 13*(4), 755–780.

Kirby, A. I. (2022, 11 Nisan). French elections: Macron targets Le Pen as run-off campaign begins. *BBC News*. https://www.bbc.com/news/world-europe-61067426 (Erişim Tarihi: 7 Mart 2024).

Kural, M. (2022, 5 Mayıs). Farklı muameleleri mültecilere anlatmakta zorlanıyoruz. *Perspektif*. https://perspektif.eu/2022/05/05/farkli-muameleleri-multecilere-anlatmakta-zorlaniyoruz/ (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2025).

Köylü, M. (2019). Türkiye ve AB'nin Suriyeli mültecilere yönelik insan hakları tutumu. *Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Akademik Dergisi, 3*(2), 203–226.

Küçükalp, D. (2010). Efendi-köle ahlâkı vs. efendi-köle diyalektiği. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 29*(2), 1–20.

Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press. (Orijinal eser 1980 yılında yayımlanmıştır.)

Lash, C. (2024). "You forgot Poland?" Polish involvement in the Iraq war and its aftermath through a postcolonial lens. *European Security*. 1-21.

Lazar, M. M. (2005). Politicizing gender in discourse: Feminist critical discourse analysis as political perspective and praxis. In *Feminist critical discourse analysis* (pp. 1–28). Palgrave Macmillan.

Liboreiro, J., & Pitchers, C. (2022, 3 Mart). EU countries agree to host Ukrainian refugees under the exceptional protection scheme. *Euronews*. https://www.euronews.com/my-europe/2022/03/03/eu-countries-agree-to-trigger-a-never-used-law-to-host-ukrainian-refugees (Erişim Tarihi: 18 Aralık 2024).

Lloyd, A. T., & Sirkeci, I. (2022). A long-term view of refugee flows from Ukraine: War, insecurities, and migration. *Migration Letters, 19*(3), 313–324.

Makovsky, A. (2019, 13 Mart). Turkey's refugee dilemma: Tiptoeing toward integration. *Center for American Progress*. https://www.americanprogress.org/issues/security/reports/2019/03/13/467183/turkeys-refugee-dilemma/ (Erişim Tarihi: 25 Şubat 2024) Makura, M. (2022, March 3). Media coverage of Ukraine shows it's time to rethink what we know about Africa. *CNN Opinion*. https://www.cnn.com/2022/03/03/opinions/racist-media-coverage-ukraine-africa-makura-lgs-intl (Erişim Tarihi: 8 Mart 2024).

Marks, J. (2024). Syrian refugees must not become casualty of Türkiye's politics. *Refugees International*. https://www.refugeesinternational.org/statements-and-news/syrian-refugees-must-not-become-casualty-of-turkiyes-politics/ (Erişim Tarihi: 6 Nisan 2025).

Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A., & Taylor, J. E. (2014). Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi (S. Dedeoğlu, B. Oskay, Ç. Özbek, İ. Sirkeci & M. M. Yüceşahin, Çev.). *Göç Dergisi, 1*(1), 11–46. (Orijinal çalışma 1993 yılında yayımlanmıştır.)

Maynard, D. W. (1988). Language, interaction and social problems. *Social Problems, 35*(4), 311–334.

Mazzarella, W. (2010). The myth of the multitude, or, who's afraid of the crowd? *Critical Inquiry, 36*(4), 697–727. https://doi.org/10.1086/655209 McGovern, P. (2007). Immigration, labour markets and employment relations: Problems and prospects. *British Journal of Industrial Relations, 45*(2), 217–235.

Medet, H. İ. (2022, Aralık 7). Türkiye'de medyanın Suriyeli başta olmak üzere mültecilere yönelik ayrımcı ifadelerini, uzmanlar Batı'da uygulanan Müslüman karşıtlığına benzetti. *Anadolu Ajansı*. https://www.aa.com.tr/tr/ayrimcilikhatti/ayrimcilik/turkiyede-siginmacilara-yonelik-on-yargilar-batidaki-musluman-karsitligina-benziyor/1815336 (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2025).

Medyascope. (2023, 17 Mayıs). Kılıçdaroğlu, mültecileri göndereceğini vaat etti: "10 milyon mülteciyi içimize sokan bu zihniyete vatanımızı bırakmayacağız". *Medyascope*. https://medyascope.tv/2023/05/17/kilicdaroglu-multecileri-gondereceginivaat-etti-10-milyon-multeciyi-icimize-sokan-bu-zihniyete-vatanimizi-birakmayacagiz/ (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2025).

Melossi, D. (2021). The connections between migration, crime and punishment: Historical and sociological questions. In G. L. Gatta, V. Mitsilegas, & S. Zirulia (Eds.), *Controlling immigration through criminal law: European and comparative perspectives on 'crimmigration'* (pp. 81–100). Hart Publishing.

Menjívar, C. (2014). Immigration law beyond borders: Externalizing and internalizing border controls in an era of securitization. *Annual Review of Law and Social Science, 10,* 353–369.

Merriam-Webster. (2024). Discourse. İçinde *Merriam-Webster.com Dictionary*. https://www.merriam-webster.com/dictionary/discourse (Erişim Tarihi: 6 Ağustos 2024.)

Meurs, D., Pailhé, A., & Simon, P. (2008). Discrimination despite integration: Immigrants and the second generation in education and the labour market in

France. In C. Bonifazi et al. (Eds.), *International migration in Europe: New trends and new methods of analysis* (pp. 198–223). Amsterdam University Press.

Meyer, M. (2001). Between theory, method, and politics: Positioning of the approaches to CDA. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (pp. 14–31). SAGE.

Miller, G. (2018). Reflections on constructing social problems. *SocietàMutamentoPolitica: Rivista Italiana di Sociologia, 9*(18), 81–98. Firenze University Press.

Mitsilegas, V. (2021). The criminalisation of migration in the law of the European Union: Challenging the preventive paradigm. In G. L. Gatta, V. Mitsilegas, & S. Zirulia (Eds.), *Controlling immigration through criminal law: European and comparative perspectives on 'crimmigration'* (pp. 25–46). Hart Publishing.

Mohammed, A. M. N., & Elnadeef, E. A. E. (2024). Debunking the hatred speech among Sudanese YouTubers: A socio-cognitive critical discourse analysis. *Asian Journal of Applied Science and Technology, 8*(1), 1–12.

Moise, A. D., Dennison, J., & Kriesi, H. (2023, Kasım 17). What makes Ukrainian refugees different from other refugees in the eyes of Europeans? *LSE EUROPP Blog*. https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2023/11/17/what-makes-ukrainian-refugees-different-from-other-refugees-in-the-eyes-of-europeans/ (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2023).

Moschopoulos, G. (2023). *Gender, sexuality, race, nationality, and religion in Greek education: A critical discourse analysis of a political education schoolbook* [Yüksek Lisans tezi]. Södertörn University.

Mudde, C. (2007). *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge University Press.

Nahdi, K., & Taufiq, T. M. (2023). Nationality discursive of Hamzanwadi: A socio-cognitive CDA perspective. *Multicultural Education, 20*(5), 161–171.

Näre, L., & Diatlova, A. (2020). Ageing/body/sex/work: Migrant women's narratives of intimacy and ageing in commercial sex and elder care work. *Sexualities, 23*(7), 1083–1100.

Nickerson, R. S. (1998). Confirmation bias: A ubiquitous phenomenon in many guises. *Review of General Psychology, 2*(2), 175–220.

NTV. (2023). Antalyada tersine göç: Rus ve Ukraynalılara oturum izni zorlaştı, rota Sırbistan ve Dubai'ye döndü, kira fiyatları düşmeye başladı. *NTV Para*. https://www.ntv.com.tr/galeri/ntvpara/antalyadatersine-goc-rus-ve-ukraynalilara-oturum-izni-zorlasti-rota-sirbistan-ve-dubaiyedondu-kira-fiyatlari-dusmeye-basladi,5zJP1IcfHEmHZHT25wJo-g/gaKXdig8Mki1SPdypoJXqA (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2025).

Oreopoulos, P. (2011). Why do skilled immigrants struggle in the labor market? A field experiment with thirteen thousand résumés. *American Economic Journal: Economic Policy, 3*(4), 148–171.

Othamn, A. R., & Salih, S. M. (2022). The relationship between structure of discourse and structure of ideology: A socio-cognitive perspective. *Koya University Journal of Humanities and Social Sciences, 5*(1), 147–158.

Oxford University Press. (2024). Discourse. İçinde *Oxford Learner's Dictionary*. https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/discourse (Erişim Tarihi: 6 Ağustos 2024).

Özkan, G., & Cem, S. (2023). Kadına yönelik şiddet haberlerinin söylem analizi. *Ege Mimarlık ve Aile Dergisi, 2*(2), 65–78.

Özlem, A., Kılavuz, R., & Kılınç, E. (2024). Türkiye'nin uluslararası göç deneyimi ve geçici koruma uygulaması üzerine karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Uluslararası Akademik Birikim Dergisi, 1*(1), 1–22. https://akademikbirikimdergisi.com/index.php/uabd/article/download/302/316 (Erişim tarihi: 15 Haziran 2024).

Pandır, M., Efe, İ., & Paksoy, A. F. (2016). Türk basınında Suriyeli sığınmacı temsili üzerine bir içerik analizi / A content analysis on the representation of Syrian asylum seekers in the Turkish press. *Marmara İletişim Dergisi*, (24), 1–26.

Papacharissi, Z. (2015). *Affective publics: Sentiment, technology, and politics*. Oxford University Press.

Parker, I. (1990). Discourse: Definitions and contradictions. *Philosophical Psychology, 3*(2), 187–204.

Parla, J. (1985). *Efendilik, şarkiyatçılık, kölelik*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Pfohl, S. (1985). Toward a sociological deconstruction of social problems. *Social Problems, 32*(3), 228–232.

Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Harvard University Press.

Pinto, R. C. (2001). Post hoc, ergo propter hoc. In *Argument, inference and dialectic: Collected papers on informal logic* (pp. 97–110). Springer.

Piore, M. J. (1979). *Birds of passage: Migrant labor and industrial societies*. Cambridge University Press.

Reich, M., Gordon, D. M., & Edwards, R. C. (1973). A theory of labor market segmentation. *The American Economic Review, 63*(2), 359–365.

Reisigl, M., & Wodak, R. (2001). *Discourse and discrimination: Rhetorics of racism and antisemitism*. Routledge.

Reisigl, M., & Wodak, R. (2009). The discourse-historical approach (DHA). In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (2nd ed., pp. 87–121). SAGE Publications.

Reuters. (2022, Kasım 3). Turkey's inflation hits 24-year high 85.5% after rate cuts. *Reuters*. https://www.reuters.com/markets/asia/turkeys-inflation-hits-24-year-high-855-after-rate-cuts-2022-11-03/#:~:text=ISTANBUL%2C%20Nov%203%20%28Reuters%29%20,policy%20rate%20despite%20surging%20prices (Erişim tarihi: 5 Nisan 2025).

Romano, M. (2021). Creating new discourses for new feminisms: A critical socio-cognitive approach. *Language & Communication, 81*, 59–67.

Rozenfeld, J. (2011). Eastern European stereotypes in the British media. *Xlinguae: European Scientific Language Journal, 4*(2), 35–42.

Sabah. (2014, Ekim 7). Cumhurbaşkanı Erdoğan: Bizler ensar, sizler muhacir. *Sabah Gazetesi*. https://www.sabah.com.tr/aktuel/2014/10/07/cumhurbaskani-erdogan-bizler-ensar-sizler-muhacir (Erişim Tarihi: 2 Mart 2025)

Said, E. W. (1991). *Oryantalizm: Sömürgeciliğin keşif kolu* (S. Ayaz, Çev.) (4. bs.). İstanbul: Pınar Yayınları. (Orijinal eser 1978'de yayımlanmıştır.)

Schmitt, C. (2005). *Political theology: Four chapters on the concept of sovereignty* (G. Schwab, Trans.; T. B. Strong, Foreword). University of Chicago Press. (Orijinal eser 1922 yılında yayımlanmıştır.)

Schneider, J. W. (1985). Defining the definitional perspective on social problems. *Social Problems, 32*(3), 232–234.

Science Media Centre Spain. (2023, Temmuz 11). Reaction: Ukrainian refugees are perceived more positively by European citizens than Syrians or Somalis. *Science Media Centre Spain.* https://sciencemediacentre.es/en/reaction-ukrainian-refugees-are-perceived-more-positively-european-citizens-syrians-or-somalis (Erişim Tarihi: 5 Eylül 2023).

Secen, S., Al, S., & Arslan, B. (2024). Electoral dynamics, new nationalisms, and party positions on Syrian refugees in Turkey. *Turkish Studies.* Advance online publication. https://doi.org/10.1080/14683849.2024.231085

Sendika.Org. (2017, Temmuz 5). AKP'den "sağduyu" çağrısı: Suriyeliler olmazsa bu işlerde kim çalışacak? https://sendika.org/2017/07/akpden-sagduyu-cagrisi-suriyeliler-olmazsa-bu-islerde-kim-calisacak-431321 (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2025).

Sirkeci, İ., & Yaylacı, F. G. (2021). *Göç ve hareketlilik çalışmaları: Kavramlar, kuramlar ve yeni yaklaşımlar.* İstanbul: Beta Yayıncılık.

Sklansky, D. A. (2012). Crime, immigration, and ad hoc instrumentalism. *New Criminal Law Review, 15*(2), 157–223.

Söderström, J. (2022, Haziran 2). A new way forward or more of the same? The EU's responses to the Syrian and Ukrainian asylum crises. *Australian Institute of*

International Affairs. https://www.internationalaffairs.org.au/australianoutlook/a-new-way-forward-or-more-of-the-same-the-eus-responses-to-the-syrian-and-ukrainian-asylum-crises/ (Erişim Tarihi: 8 Eylül 2024).

Sol Haber. (2022, Mart 6). Soylu: Türkiye'ye gelen Ukraynalı sayısı 20 bini aştı. https://haber.sol.org.tr/haber/soylu-turkiyeye-gelen-ukraynali-sayisi-20-bini-asti-328466 (Erişim Tarihi: 10 Nisan 2025).

Sönmez, P. D. (2018). *Discursive construction of exclusion in Turkey and naturalization of Syrian refugees: Analyzing citizenship through the lens of citizens* (Master's thesis, Central European University). CEU eTD Collection.

Sowińska, A. (2012). The "value" of Polish axiological semantics for critical discourse analysis. In *Papers and Studies in Axiological Linguistics* (pp. 51–72).

Sözcü Gazetesi. (2022, Nisan 25). Türkiye'ye kaç Ukraynalı sığınmacı geldi? Erdoğan açıkladı. https://www.sozcu.com.tr/turkiyeye-kac-ukraynali-siginmaci-geldi-erdogan-acikladi-wp7097239 (Erişim Tarihi: 10 Eylül 2023).

Sözen, E. (1999). *Söylem: belirsizlik, mübadele, bilgi, güç ve refleksivite.* İstanbul: Paradigma Yayınları.

Spector, M. (2019). Constructing social problems forty years later. *The American Sociologist, 50*(4), 519–536.

Spector, M., & Kitsuse, J. I. (1977). *Constructing social problems.* Menlo Park, CA: Cummings Publishing Company.

Stalker, P. (1994). *The work of strangers: A survey of international labour migration.* International Labour Organization.

Stalker, P. (2002). Migration trends and migration policy in Europe. *International Migration, 40*(5), 151–179.

Standing, G. (2011). *The precariat: The new dangerous class.* London: Bloomsbury Academic.

Statista. (2023). Leading countries based on number of Twitter users as of January 2023. https://www.statista.com/statistics/242606/number-of-active-twitter-users-in-selected-countries/ (Erişim Tarihi: 14 Nisan 2025)

Staub, E. (1989). *The roots of evil: The origins of genocide and other group violence.* Cambridge University Press.

Stephan, W. G., & Renfro, C. L. (2002). The role of threat in intergroup relations. In D. M. Mackie & E. R. Smith (Eds.), *From prejudice to intergroup emotions: Differentiated reactions to social groups* (pp. 191–207). Psychology Press.

Stumpf, J. P. (2006). The crimmigration crisis: Immigrants, crime, and sovereign power. *American University Law Review, 56*(2), 367–419.

Sunstein, C. R. (2007). *Republic.com 2.0.* Princeton University Press.

Şahin, Y. (2017). Michel Foucault'da söylem analizi. *Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Dergisi*, (3), 111–125.

T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2015). *Avrupa'da geçici koruma rejimi örnekleri.* Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü. https://www.aile.gov.tr/uploads/athgm/uploads/pages/arastirmalar/a-g-k-r-kitap.pdf (Erişim tarihi: 15 Ekim 2023).

Tahiroğlu, M. (2022, Ağustos 17). Immigration politics: Refugees in Turkey and the 2023 elections. *Heinrich Böll Stiftung.*

https://us.boell.org/en/2022/08/17/immigration-politics-refugees-turkey-and-2023-elections (Erişim Tarihi: 9 Nisan 2025).

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47). Monterey, CA: Brooks/Cole.

Tiryaki, S. (2022). Türk basınında göçmen, sığınmacı ve mülteci haberleri üzerine bir inceleme. *Kültür Araştırmaları Dergisi, (15),* 124–156.

Toksöz, G. (2006). *Uluslararası emek göçü* (1. baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Trepte, S., & Loy, L. S. (2017). Social identity theory and self-categorization theory. In P. Rössler (Ed.), *The international encyclopedia of media effects* (pp. 1–13). Wiley-Blackwell

TRT Haber. (2023, 17 Ekim). TOKİ, 5 yılda 500 bin sosyal konut yapacak. https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/toki-5-yilda-500-bin-sosyal-konut-yapacak-804386.html (Erişim Tarihi: 12 Nisan 2025).

Tüfekçi, Z. (2015). Algorithmic harms beyond Facebook and Google: Emergent challenges of computational agency. *Colorado Technology Law Journal, 13*(1), 203–218.

Türk Dil Kurumu. (2024). Söylem. *Türkçe Sözlük.* https://sozluk.gov.tr/?kelime=söylem (Erişim Tarihi: 6 Ağustos 2024).

Turner, B. S. (2002). Orientalism and the problem of civil society in Islam. In B. S. Turner (Ed.), *Islam: Critical concepts in sociology* (Vol. 4, pp. 59–77). Routledge.

Turner, L. (2019). Syrian refugee men as objects of humanitarian care. *International Feminist Journal of Politics, 21*(4), 595–616. https://doi.org/10.1080/14616742.2019.1641127

Turton, D. (2003a). *Conceptualising forced migration* (Working Paper No. 12). University of Oxford, Refugee Studies Centre.

Turton, D. (2003b). Refugees, forced resettlers and "other forced migrants": Towards a unitary study of forced migration. *New Issues in Refugee Research, Working Paper No. 94.* Evaluation and Policy Analysis Unit, UNHCR.

Turton, D. (2006). Who is a forced migrant? In C. de Wet (Ed.), *Development-induced displacement: Problems, policies and people* (pp. 13–36). New York: Berghahn Books

Ukrayna Derneği. (2020, Temmuz 16). *Statistika ukraïntsiv u Turechchyni.* https://www.ukrayna.com/uk/diaspora/statistika-ukrainciv-u-turechchini/ (Erişim tarihi: 21 Nisan 2022).

Ulutaş, E. (2019). Müstemleke zamanları: Bir Frantz Fanon okuması. *İmgelem, 3*(2), 1–14.

UNHCR. (2024a, Şubat 15). *Ukraine refugee situation: Operational data portal.* https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine (Erişim tarihi: 5 Mayıs 2024).

UNHCR. (2024b). *Syria emergency.* United Nations High Commissioner for Refugees. https://www.unhcr.org/syria-emergency.html (Erişim tarihi: 3 Ocak 2025).

UNHCR. (2015). *Global trends: Forced displacement in 2014.* United Nations High Commissioner for Refugees. https://www.unhcr.org/556725e69.pdf (Erişim tarihi: 13 Haziran 2024).

UNHCR. (2015, Mart 13). *UNHCR warns of bleaker future for refugees as Syrian conflict enters 5th year* [Haber makalesi]. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. https://www.unhcr.org/news/stories/unhcr-warns-bleaker-future-refugees-syrian-conflict-enters-5th-year (Erişim Tarihi: 7 Nisan 2025).

UNHCR. (2014). *So close, yet so far from safety: Report on protection of Syrian refugees.* United Nations High Commissioner for Refugees. https://www.unhcr.org/53aa929f6.pdf (Erişim tarihi: 3 Ocak 2025).

UNHCR. (2012). *UNHCR Master Glossary of Terms 2012.* United Nations High Commissioner for Refugees. https://www.unhcr.org/protection/operations/4fc5ceca9/unhcr-master-glossary-terms-2012.html (Erişim tarihi: 14 Ekim 2024).

United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights.* United Nations. https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights (Erişim tarihi: 2 Nisan 2024).

Urhan, V. (2007). M. Foucault ve bilgi/iktidar ilişkisinin soykütüğü. *Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi, 9,* 99–118.

Üstübici, A. (2017). Türkiye'de göç politikalarının dönüşümü: Yasadışılığın uluslararası üretiminden makbul yabancıya. *Toplum ve Bilim, (140),* 106–120.

van Dijk, T. A. (2006a). Discourse, context and cognition. *Discourse Studies, 8*(1), 159–177.

van Dijk, T. A. (2006b). Discourse and manipulation. *Discourse & Society, 17*(3), 359–383.

van Dijk, T. A. (1995a). Discourse semantics and ideology. *Discourse & Society*, *6*(2), 243–289.

van Dijk, T. A. (1995b). Power and the news media. *Political Communication and Action*.

van Dijk, T. A. (1993a). Principles of critical discourse analysis. *Discourse & Society*, *4*(2), 249–283.

van Dijk, T. A. (1993b). *Elite Discourse and Racism*. SAGE Publications.

van Dijk, T. A. (2008). *Discourse and context: A sociocognitive approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

van Dijk, T. A. (1992). Discourse and the Denial of Racism. *Discourse & Society*, *3*(1), 87–118.

van Dijk, T. A. (2014). *Discourse, cognition, society* [Yayımlanmamış]. https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/07/Teun-A.-van-Dijk-2014-Discourse-cognition-society.pdf (Erişim Tarihi: 3 Nisan 2025).

van Dijk, T. A. (1996). Discourse, power and access. In C. R. Caldas-Coulthard & M. Coulthard (Eds.), *Texts and practices: Readings in critical discourse analysis* (pp. 84–104). London: Routledge.

van Dijk, T. A. (1998). *Ideology: A multidisciplinary approach*. London: Sage Publications.

van Dijk, T. A., & Kintsch, W. (1983). *Strategies of Discourse Comprehension*. New York: Academic Press.

van Dijk, T. A. (2001). Multidisciplinary CDA: A plea for diversity. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (pp. 95–120). London: Sage Publications.

van Dijk, T. A. (1988). *News as discourse*. Lawrence Erlbaum Associates.

van Dijk, T. A. (1991). *Racism and the press*. London: Routledge.

van Dijk, T. A. (1990). Social cognition and discourse. In H. Giles & W. P. Robinson (Eds.), *Handbook of language and social psychology* (pp. 163–183). John Wiley & Sons.

van Dijk, T. A. (2009). *Society and discourse: How social contexts influence text and talk*. New York: Cambridge University Press.

van Dijk, T. A. (1977). *Text and context: Explorations in the semantics and pragmatics of discourse*. London: Longman.

Varol, A. (2023). Türk basınında göç ve sığınmacı temsili. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (52)*, 92–108.

Venuti, M., & Di Silvestro, L. (2021). Populist leaders and masculinity: A multimodal critical discourse analysis of hegemonic masculinity performances on social media. *Lingue e Linguaggi, 43*, 205–222.

Wacquant, L. (1999). How penal common sense comes to Europeans: Notes on the transatlantic diffusion of the neoliberal doxa. *European Societies, 1*(3), 319–352. https://doi.org/10.1080/14616696.1999.10749936

Wacquant, L. (2006). Penalization, depoliticization, racialization: On the over-incarceration of immigrants in the European Union. In S. Armstrong & L. McAra

(Eds.), *Perspectives on punishment: The contours of control* (pp. 83–100). Oxford University Press.

Wahid, M. A. (2023). From Orientalism to neo-Orientalism: Medial representations of Islam and the Muslim world. *Textual Practice, 39*(4), 601–621.

Wallerstein, I. (1974). *The modern world-system I: Capitalist agriculture and the origins of the European world-economy in the sixteenth century*. Academic Press.

Weber, M. (2012). *Ekonomi ve toplum 1* (T. Birkan, Çev., ss. 153–156). Yarın Yayınları.

Weber, M., Grunow, D., Chen, Y., & Eger, S. (2024). Social solidarity with Ukrainian and Syrian refugees in the Twitter discourse: A comparison between 2015 and 2022. *European Societies, 26*(2), 346–373.

Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (pp. 63–94). SAGE.

Wodak, R. (2015). *The politics of fear: What right-wing populist discourses mean*. Sage Publications.

Wodak, R., & Meyer, M. (2009). Critical discourse analysis: History, agenda, theory and methodology. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis* (2nd ed., pp. 1–33). SAGE.

Wodak, R., & Weiss, G. (2005). Analyzing European Union discourses: Theories and applications. In R. Wodak & P. Chilton (Eds.), *A new agenda in (critical) discourse analysis: Theory, methodology and interdisciplinarity* (pp. 121–136). John Benjamins.

Wood, W. B. (1994). Forced migration: Local conflicts and international dilemmas. *Annals of the Association of American Geographers, 84*(4), 607–634.

Woude, M. A. H. van der. (2021). Crimmigration in the Schengen Area: Towards a securitized and racialized border regime. In G. L. Gatta, V. Mitsilegas, & S. Zirulia (Eds.), *Controlling immigration through criminal law: European and comparative perspectives on 'crimmigration'* (pp. 143–167). Hart Publishing.

Xuereb, S. (2023). Emotions, perceived threat, prejudice, and attitudes towards helping Ukrainian, Syrian, and Somali asylum seekers. *PLOS ONE, 18*(9).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013). *Kanun No. 6458, Kabul Tarihi: 4/4/2013.* Resmî Gazete, 28615. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6458&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 (Erişim tarihi: 16 Haziran 2024).

Yalçın, V. İ. (2023). Donald Trump'ın söylemlerinde göçmen karşıtlığı ve ırkçılık: Popülizm perspektifinden eleştirel söylem analizi. *Ulisa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, 7(1), 1–18.

Yavuz, M. H. (2003). *Islamic political identity in Turkey*. Oxford University Press.

Yazgan, P., Eroğlu, D. U., & Sirkeci, İ. (2015). Syrian crisis and migration. *Migration Letters*, 12(3), 181–192.

Yeni Akit. (2022, Mart 4). Bakan Mustafa Varank'tan "sarı saçlı" tepkisi. *Yeni Akit Gazetesi*. https://www.yeniakit.com.tr/haber/bakan-mustafa-varanktan-sari-sacli-tepkisi-1633650.html (Erişim Tarihi: 13 Nisan 2025).

Yıldırım, O. (2006). *Diplomasi ve göç: Türk-Yunan zorunlu nüfus mübadelesi, 1923–1925.* İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yıldırım, T., & Atasever, G. (2010). Türkiye'de modernleşme süreci bağlamında oryantalist ve oksidentalist bakışlar. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 27, 25–39.

Yıldız, A. (2019). *Ne mutlu Türküm diyebilene: Türk ulusal kimliğinin etno-seküler sınırları (1919–1938).* İstanbul: İletişim Yayınları.

Yılmaz, D., & Günay, M. A. (2022). Türk toplumunda Suriyeli sığınmacı algısı. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 117–139.

Yılmaz, F., Elmas, T., & Eröz, B. (2023). Twitter-based analysis of anti-refugee discourses in Türkiye. *Discourse & Communication*. 17 (3), 298-318.

Yılmaz, Z. (2012). *Yoksulları ne yapmalı? Sosyal sorunun yönetimi, belirsizliğin keşfi ve yarınsızlık.* Ankara: Dipnot Yayınları.

Zetter, R. (2007). More labels, fewer refugees: Remaking the refugee label in an era of globalization. *Journal of Refugee Studies, 20*(2), 172–192.

Zotzmann, K., & O'Regan, J. P. (2016). Critical discourse analysis and identity. In S. Preece (Ed.), *The Routledge handbook of language and identity* (pp. 113–127). Routledge.

ÖZET

Bu tez, uluslararası göçün bir sosyal sorun olarak inşasından yola çıkarak, Türkiye bağlamında Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmen gruplarına yönelik Twitter/X platformunda inşa edilen söylemleri incelemektedir. Bu bağlamda, Twitter/X platformunda ilgili gruplarla ilişkili söylemsel tezahürlerin Türkiye'nin ideolojik, tarihsel-kültürel ve sosyobilişsel kodlarıyla nasıl bir etkileşim halinde olduğu ortaya konulmuştur. Bunun yanında, Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmen grupları örnekleminde yürütülen bu çalışma, zorunlu göçmen gruplarına yönelik söylemlerin farklılık ve benzerliklerini ortaya koymaktadır. Eleştirel söylem analizi hattında tezin teorik zeminini oluşturan van Dijk'in sosyo-bilişsel yaklaşımı (SBY) ve KhosraviNik'in sosyal medya söylem analizi (SM-CDA) modelinin sağladığı metodolojik imkânlar çerçevesinde Twitter/X platformundan elde edilen verilerden hareketle, ilgili gruplara yönelik söylemlerin mikro (dilsel), mezo (grupsal kimlik) ve makro (ideolojik/tarihsel) düzeylerde nasıl inşa edildiği analiz edilmiştir. Böylece Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmen gruplarına yönelik söylem örüntüleri eleştirel biçimde çözümlenmiş, Türkiye özelinde Suriyeli ve Ukraynalı zorunlu göçmenlere yönelik söylemlerin ideolojik, tarihsel-kültürel ve sosyobilişsel arka planı görünür kılınmıştır. Çalışma, göç olgusunun yalnızca hukuki, ekonomik veya demografik bir mesele olmadığını; aksine sosyal medya, siyaset ve dil dolayımıyla yeniden üretilen çok katmanlı bir çekişme sahası olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Zorunlu göç, eleştirel söylem analizi, Suriyeli, Ukraynalı, sosyo-bilişsel yaklaşım, söylem, etnisite, sosyal sorun

ABSTRACT

This thesis investigates the discursive constructions surrounding Syrian and Ukrainian forced migrant groups on the Twitter/X platform, starting from the premise that international migration is constructed as a social problem. Within this framework, it examines how the discursive manifestations related to these groups on Twitter/X interact with Türkiye's ideological, historical-cultural, and socio-cognitive codes. Furthermore, focusing on the case of Syrian and Ukrainian forced migrants, the study identifies both the differences and similarities in the discourses directed at these groups. Drawing on Critical Discourse Analysis (CDA), the thesis is grounded in Teun A. van Dijk's socio-cognitive approach (SCA) and KhosraviNik's social media critical discourse analysis model (SM-CDA). Utilizing the methodological tools provided by these approaches, the study analyzes how the discourses concerning these groups are constructed on micro (linguistic), meso (group identity), and macro (ideological/historical) levels based on data collected from the Twitter/X platform. In doing so, the thesis critically unpacks the discursive patterns directed at Syrian and Ukrainian forced migrants and makes visible the ideological, historical-cultural, and socio-cognitive background of these discourses in the specific context of Türkiye. Ultimately, the study demonstrates that migration is not merely a legal, economic, or demographic issue, but rather a multilayered field of contestation continuously reproduced through social media, politics, and language.

Keywords: Forced migration, critical discourse analysis, Syrian, Ukrainian, socio-cognitive approach, discourse, ethnicity, social problem